

POLIROM
Top 10+

ELIF SHAFAK

Bastarda Istanbulului

Elif Shafak

Bastarda Istanbulului

Traducere din limba engleză
și note de Ada Tanasă

POLIROM
2012

ELIF SHAFK, una dintre marile revelații ale literaturii turce contemporane, s-a născut în Franța, la Strasbourg, în 1971. A studiat relațiile internaționale la Middle East Technical University din Ankara, iar în prezent este profesor la Departamentul de Studii despre Orientul Apropiat al Universității din Arizona. Scrise în turcă sau engleză și traduse deja în numeroase limbi, romanele sale se bucură de un succes considerabil, la fel ca și volumele sale de povestiri sau non-ficțiune. La Editura Polirom au mai apărut: Sfântul nebuniilor incipiente (2009) și Cele patruzeci de legi ale iubirii (2011).

Lui Eyup Ői Tehrazat Zelda

*A fost odată ca niciodată,
Pe când creaturile Domnului
Erau nenumărate precum boabele de grâu,
Iar a vorbi prea mult era un păcat...*

Începutul unei povești turcești...
și al uneia armenesti

CAPITOLUL UNU

Scorțișoară

Să nu blestemi lucrurile care cad din cer. Nici măcar ploaia.

Orice ar cădea, oricât de tare ar turna, oricât de înghețată ar fi lapovița, nu trebuie să rostești niciodată vreo blasfemie împotriva celor pe care cerul ni le-ar putea hărăzi. Toată lumea știe lucrul ăsta. Până și Zeliha.

Și totuși, iat-o în prima vineri din iulie, mergând pe trotuarul ce se strecura pe lângă traficul blocat fără speranță; grăbindu-se spre o întâlnire la care întârziase deja, înjurând ca un birjar, afurisind pietrele sparte din pavaj, tocurile ei înalte, bărbatul care o urmărea, șoferii care claxonau frenetic, deși faptul că larma nu avea nici un efect asupra deblocării traficului era deja o realitate urbană, întreaga dinastie otomană care cucerise odinioară orașul Constantinopol și apoi persistase în greșeala sa și, o, da, ploaia... blestemata asta de ploaie de vară.

Aici ploaia e un adevărat calvar. În alte părți ale lumii, o aversă e, probabil, o binecuvântare pentru aproape toate ființele și lucrurile – pentru recolte, pentru faună și floră și, cu un strop suplimentar de romantism, pentru îndrăgostiți. Nu și în Istanbul. Pentru noi, ploaia nu înseamnă neapărat să te uzi. Nici măcar să te murdărești. Dacă e să însemne ceva, atunci înseamnă să te enervezi. Înseamnă noroi și haos și furie, de parcă n-am avea deja destul din fiecare. Și să te lupți. Asta întotdeauna. Ca niște pisoi azvârliți într-o găleată cu apă, ne lansăm cu toții – zece milioane de inși – într-o luptă zadarnică împotriva picăturilor. Nu se poate spune că suntem cu desăvârșire singuri în această încleștare, fiindcă străzile, cu numele lor antediluviene, gravate pe plăcuțe de tablă, iau și ele parte la ea, la fel și pietrele funerare ale atâtor sfinți împrăștiate în toate direcțiile, și mormanele de gunoaie care zac în așteptare la aproape fiecare colț de stradă, și gropile imense și hidoase de pe șantierul de construcții cărora le vor lua curând locul clădiri moderne, țipătoare, și pescărușii... Cu toții ne ieșim din fire când cerurile se deschid și scuipă peste capetele noastre.

Dar apoi, în clipa în care ultimii stropi ating pământul, iar alții atârnă nesiguri de frunzele acum fără fir de praf, în acel moment lipsit de apărare, când nu ești întru totul sigur că ploaia a încetat, și nici ploaia însăși nu e, chiar în acel interval, totul se înseninează. Un lung moment, cerul pare să-și ceară scuze pentru ce ne-a făcut. Iar noi, având încă picături fine în păr, noroi pe manșete și tristețe în ochi, privim din nou spre cerul azuriu, acum mai senin ca niciodată. Privim în sus și nu ne putem abține să

nu-i întorcem zâmbetul. Îl iertăm; întotdeauna facem la fel.

Totuși, în clipa aia continua să plouă, iar Zeliha avea în suflet prea puțină îngăduință pentru el, dacă nu chiar deloc. Nu avea umbrelă, fiindcă își jurase că, dacă era atât de proastă să arunce o grămadă de bani unui alt vânzător ambulant ca să cumpere încă o umbrelă, doar ca s-o uite pe undeva de îndată ce ieșea soarele, atunci merita să fie murată până la piele. În afară de asta, era oricum prea târziu. Era deja udă learcă. Acela era singurul lucru prin care ploaia se asemăna cu tristețea: te dădeai peste cap să scapi neatins, uscat și liniștit, dar, dacă dădeai greș, ajungeai într-un punct în care începeai să vezi problema mai puțin în termeni de picături și mai mult ca o revărsare neîncetată și astfel hotărai că poți foarte bine să te uzi din cap până-n picioare.

Ploaia se scurgea din buclele ei întunecate pe umerii lați. Ca toate femeile din familia Kazancı, Zeliha fusese dăruită din naștere cu un păr cârlionțat, negru ca pana corbului, însă, spre deosebire de celelalte, îi plăcea să-l poarte așa cum era. Din când în când, ochii ei verzi ca jadul, de obicei larg deschiși și debordând de o inteligență sclipitoare, se micșorau, preschimbându-se în două linii înguste ce dădeau la iveală o indiferență totală, inerentă doar pentru trei categorii de oameni: naivii fără speranță, solitarii fără speranță și optimiștii fără speranță. Nefăcând parte din nici una, această indiferență era greu de înțeles, chiar dacă era una atât de trecătoare. O clipă era acolo, învăluindu-i sufletul într-o insensibilitate narcotizantă, în clipa următoare dispărea ca prin farmec, lăsând-o singură în propriul trup.

Așa se simțea în acea primă vineri din iulie, golită de orice sentimente, de parcă ar fi fost anesteziată, o dispoziție extrem de chinuitoare pentru o persoană atât de entuziastă ca ea. Să fi fost acela motivul pentru care astăzi nu simțea nici o dorință de a se lupta cu orașul sau, cel puțin, cu ploaia? Pe când indiferența creștea și scădea înăuntrul ei într-un ritm doar de ea știut, pendulul dispoziției ei oscila între doi poli opuși: calm glacial și furie spumegândă.

În timp ce Zeliha gonea printre ei, vânzătorii ambulanti care îmbiau trecătorii cu umbrele, haine de ploaie și eșarfe sintetice viu colorate o priveau amuzați. Reuși să le ignore privirile, așa cum reușea să ignore privirile tuturor bărbaților care se holbau la trupul ei plini de dorință. Vânzătorii se uitau dezaprobator și la cerceul strălucitor din nasul ei, ca și când ar fi fost un indiciu al abaterii de la normele modestiei și, prin aceasta, însuși semnul *lascivității* sale. Era foarte mândră de piercingul ăla fiindcă și-l făcuse chiar ea. O duruse, însă n-avea de gând să renunțe la el sau la stilul ei. În ciuda glumelor deocheate ale bărbaților sau a reproșurilor celorlalte femei, a imposibilității de a merge pe străzile pavate cu pietre sparte sau de a sări într-un feribot, și chiar a cicălelii neîntrerupte a mamei ei... nici o forță din lume n-ar fi putut-o împiedica pe Zeliha, care era mai înaltă decât majoritatea femeilor din oraș, să poarte fuste scurte în culori strălucitoare, bluze mulate care îi scoteau în evidență sânii amplii, ciorapi de nailon satinați și, o, da, tocurile alea amețitor de înalte.

În clipa aceea, pe când pășea pe o altă piatră desprinsă din pavaj și privea băltoaca de noroi de dedesubt împrôșcând pete negre pe fusta ei de culoarea lavandei, Zeliha dădu drumul unui alt șir

interminabil de blesteme. Era singura femeie din întreaga familie și una dintre puținele turcoice care foloseau un limbaj atât de urât fără nici un fel de rezerve, în gura mare și cu atâta iscusință: așa se făcea că, de câte ori începea să înjure, nu se mai oprea, de parcă ar fi vrut să recupereze pentru toate celelalte. La fel se întâmpla și acum. În timp ce alerga, Zeliha înjura administrația municipală trecută și prezentă, fiindcă, de când era doar o copilă și până acum, nu prinsese nici o zi ploioasă în care pietrele alea de pavaj să fi fost fixate ca lumea. Totuși, înainte de a termina de înjurat, se opri brusc, ridicând capul de parcă ar fi auzit pe cineva strigând-o pe nume, însă, în loc să se uite în jur după vreo cunoștință, se strâmbă la cerul fumuriu. Îl privi încruntată, scoase un oftat ambiguu și dădu drumul unui alt șir de blesteme îndreptate, de astă dată, împotriva ploii. Ei bine, după legile nescrise și de neîncălcat ale lui Petite-Ma, bunica ei, *asta* era curată blasfemie. Putea foarte bine să nu-ți placă ploaia, bineînțeles, nu era obligatoriu, însă în nici o împrejurare nu trebuia să blestemi lucrurile care veneau din cer, pentru că nimic nu cădea de acolo la voia întâmplării și în spatele tuturor acelor lucruri se afla Allah Atotputernicul.

Desigur, Zeliha cunoștea legile nescrise și de neîncălcat ale lui Petite-Ma, însă în această primă vineri din iulie se simțea destul de întoarsă pe dos ca să nu-i mai pese de ele. În afară de asta, ceea ce fusese spus fusese spus, așa cum ceea ce fusese făcut în viață fusese făcut și trecuse. Zeliha nu avea timp de regrete. Întârziase la programarea la ginecolog. Un risc deloc neglijabil, într-adevăr, având în vedere că, în clipa în care îți dai seama că ai întârziat la ginecolog, s-ar putea să te hotărăști să nu te mai duci deloc.

Un taxi galben, cu mai multe autocolante lipite pe apărătoarea roții din spate, trase brusc lângă ea. Șoferul, un bărbat oacheș, cu o figură aspră, mustață à la Zapata și un dinte de aur chiar în partea din față, care putea foarte bine să fie violator în timpul liber, coborâse toate ferestrele și asculta la maximum un post local de muzică rock din care răbufnea melodia Madonnei, *Like a Virgin*. Era un contrast violent între înfățișarea cât se poate de tradiționalistă a bărbatului și preferințele sale muzicale neconvenționale. Frână brusc, scoase capul pe fereastră și, după ce o fluieră pe Zeliha, lătră: „Mi-ar plăcea oricând așa o bucățică!“. Următoarele cuvinte au fost acoperite de cele ale Zelihei.

— Care e problema ta, tâmpitul? Nu mai poate o femeie să meargă liniștită prin orașul ăsta?

— De ce să mergi pe jos când aș putea să te duc eu cu mașina? Întrebă șoferul. Doar nu vrei să-ți uzi trupul ăla sexy, nu-i așa?

Pe când Madonna striga pe fundal: „*Teama mea se risipește repede, o păstrasem doar pentru tine*“, Zeliha începu din nou să înjure, încalcând astfel o altă regulă nescrisă și de neîncălcat, de data asta nu una din cele ale lui Petite-Ma, ci una din Regulile Prudenței Feminine. *Să nu înjuri niciodată un agresor.*

Regula de aur a prudenței pentru femeile din Istanbul: Nu răspundeți niciodată când sunteți agresată pe stradă, fiindcă o femeie care răspunde sau, și mai rău, își înjură agresorul nu face

decât să stârnească și mai mult entuziasmul acestuia!

Regula aceea nu-i era străină Zelihei și ea știa că nu era bine s-o încalce, însă această primă vineri din iulie era diferită de toate celelalte, iar acum înăuntrul ei se dezlănțuise un alt eu, unul cu mult mai nepăsător și mai necugetat, unul înspăimântător de furios. Această altă Zeliha era cea care ocupa acum cea mai mare parte a spațiului ei intim și care preluase controlul, luând decizii în numele amândurora. Probabil de aceea continua să blesteme în gura mare. Pentru că blestemele ei acopereau versurile Madonnei, trecătorii și vânzătorii de umbrele se strânseseră în grabă să vadă ce bucluc se mai clocea. În învâlmășeală, urmăritorul aflat la câțiva pași în spatele ei bătu în retragere, știind că nu e bine să-ți pui mintea cu o nebună. Însă taximetristul nu era nici pe departe la fel de prudent sau de timid, fiindcă întâmpină întregul scandal cu un rânjel satisfăcut. Zeliha observă cât de surprinzător de albi și de fără cusur erau dinții bărbatului și nu se putu abține să nu se întrebe dacă nu erau cumva îmbrăcați în porțelan. Treptat, începu să simtă din nou valul acela de adrenalină urcându-i din pânțele, întorcându-i stomacul pe dos, accelerându-i pulsul și dându-i convingerea că, dintre toate femeile din familia sa, ea era, cel mai probabil, cea care ar fi putut ucide într-o bună zi un bărbat.

Din fericire pentru Zeliha, chiar în momentul ăla, șoferul unei Toyote aflate în spatele taxiului își pierdu răbdarea și se apucă să claxoneze. Ca trezită dintr-un vis urât, Zeliha își veni în fire și începu să tremure văzând în ce situație neplăcută se afla. Înclinația ei spre violență o înspăimânta, așa cum făcuse întotdeauna. Într-o clipită, închise gura și o coti într-o parte, încercând să-și croiască drum prin mulțime. Însă, în graba sa, tocul pantofului drept se înțepeni sub o piatră desprinsă din pavaj. Înfuriată la culme, își trase piciorul din băltoaca de sub piatră. Pe când își scotea piciorul și pantoful din noroi, tocul se rupse, reamintindu-i astfel o regulă esențială pe care n-ar fi trebuit s-o uite din capul locului.

Regula de argint a prudenței pentru femeile din Istanbul: Când sunteți agresate pe stradă, nu vă pierdeți cumpătul, fiindcă o femeie care-și pierde cumpătul în fața agresiunii nu face decât să-și înrăutățească situația!

Taximetristul izbucni în râs, claxonul Toyotei din spate urlă din nou, ploaia se înteți, câțiva trecători își manifestară zgomotos dezaprobarea, deși era greu de spus spre ce anume erau îndreptate reproșurile lor. În mijlocul acelei agitații, Zeliha zări un autocolant fluorescent ce strălucea pe apărătoarea roților din spate ale taxiului: NU-MI SPUNE CĂ SUNT UN TICĂLOS, scria. ȘI TICĂLOȘII AU INIMĂ. Pe când stătea acolo, uitându-se fără nici o expresie la cuvintele alea, se simți dintr-odată foarte obosită – atât de obosită și de uimită, încât s-ar fi spus că nu avea de-a face cu problemele de zi cu zi ale unui locuitor al Istanbulului. Că era mai degrabă un fel de cod tainic pe care o minte îndepărtată îl concepuese special pentru ca ea să-l descifreze și pe care ea nu reușise în viața ei să-l spargă. La puțin timp după aceea, taxiul și Toyota plecară, iar trecătorii își văzură de drumul lor, lăsând-o pe Zeliha acolo, ținând în

mâini tocul rupt al pantofului cu aceeași blândețe și disperare cu care ar fi ținut o pasăre moartă.

Acum, printre lucrurile care populau universul haotic al Zelihei s-ar fi putut foarte bine să existe și păsări moarte, însă cu siguranță nu exista blândețe sau disperare. Nu ar fi acceptat așa ceva. Se îndreptă de spate și își dădu toată silința, deși era extrem de neplăcut, să meargă pe un singur toc. Nu peste mult timp, se grăbea prin mijlocul unei mulțimi înarmate cu umbrele, etalându-și picioarele splendide, schiopătând ca o notă falsă într-un cântec. Era un fir de lavandă, o pată de culoare total nepotrivită căzută pe o tapiserie țesută din marouri și griuri, și iar marouri și griuri. Deși culoarea ei făcea notă discordantă, mulțimea era destul de mare pentru a-i înghiți dizarmonia și a o reintegra în cadența ei. Mulțimea nu era un conglomerat de sute de trupuri care respirau, transpirau și sufereau, ci un singur trup care respira, transpira și suferea în mijlocul ploii. Ploaie sau soare, nu avea nici o importanță. Să mergi pe jos prin Istanbul însemna să mergi în tandem cu mulțimea.

Pe când trecea pe lângă zeci de pescari cu chipuri aspre, ce stăteau tăcuți unul lângă altul, înșiruiți de-a lungul vechiului pod Galata, fiecare ținând într-o mână o umbrelă, iar în cealaltă o undiță, Zeliha îi invidia pentru capacitatea lor de-a sta nemișcați, pentru puterea de-a aștepta ore întregi niște pești care nici măcar nu existau sau, dacă existau, se dovedeau a fi atât de mici încât nu puteau fi folosiți decât ca momeală pentru alți pești care nu aveau să muște niciodată. Cât de uimitoare era acea putere de a realiza atât de mult realizând atât de puțin, de a se întoarce acasă, la sfârșitul zilei, cu mâinile goale și, cu toate astea, mulțumiți! În lumea aceea, seninătatea aducea noroc, iar norocul aducea fericire, sau cel puțin așa bănuia Zeliha. Să bănuiască era tot ce putea face când venea vorba despre acel subiect, pentru că nu gustase niciodată din felul ăla de seninătate și nici nu credea că era posibil s-o facă vreodată. Cel puțin, nu astăzi.

În ciuda grabei, pe când trecea șerpuind prin mulțimea din Grand Bazaar, Zeliha încetini. Nu avea timp de cumpărături, însă ar fi intrat doar ca să arunce o privire rapidă, se asigura în sinea ei pe când studia fațadele magazinelor. Își aprinse o țigară și, în vreme ce fumul îi ieșea din gură, răsucindu-se în spirale, începu să se simtă mai bine, aproape relaxată. O femeie care fuma pe stradă nu era privită cu prea mult respect în Istanbul, însă cui îi păsa de chestia aia? ridică Zeliha din umeri. Nu purta deja un război împotriva întregii societăți? Acestea fiind zise, se îndreptă spre partea mai veche a bazarului.

În zona aia erau vânzători care o cunoșteau după numele mic, în special bijutierii. Zeliha avea o adevărată slăbiciune pentru accesoriile strălucitoare de toate felurile. Agrafe de păr din cristal, broșe cu strasuri, cercei strălucitori, nasturi de sidef, eșarfe în dungi albe și negre ca niște piei de zebra, genți de satin, șaluri de șifon, pompoane de argint și pantofi, întotdeauna cu tocuri înalte. Nu trecuse în nici o zi pe lângă bazarul ăla fără să intre în cel puțin câteva magazine, unde se târguia cu vânzătorii și sfârșea prin a plăti un preț cu mult mai mic decât cel inițial pentru niște lucruri pe care nici măcar nu-i trecuse prin cap să le cumpere. Însă astăzi trecu doar prin fața câtorva buticuri și aruncă o privire prin vitrine. Asta era.

Zeliha zăbovi în fața unui stand înțesat de borcane, ulcele și sticlucțe pline cu mirodenii de toate

felurile și culorile. Își amintea că una din cele trei surori ale ei, nu mai ținea minte care, o rugase de dimineață să cumpere scorțișoară. Ea era cea mai mică dintre cele patru fete ale familiei Kazancı, care nu puteau fi de acord în nici o privință, dar care păstrau aceeași convingere că au întotdeauna dreptate și fiecare credea că nu are nimic de învățat de la cealaltă, dar că are multe să le-nvețe. Asta o făcea să se simtă la fel de rău ca și când ar fi pierdut la loterie la diferență de un singur număr: în orice fel ai fi încercat să privești situația, nu puteai scăpa de sentimentul că erai supus unei nedreptăți ce nu putea fi corectată. În orice caz, Zeliha cumpără niște scorțișoară, nu sub formă de pudră, ci bețișoare. Vânzătorul îi oferi un ceai, o țigară și o pălăvrăgeală, iar ea le acceptă fără rezerve pe toate trei. În timp ce stătea acolo trăncănind, ochii ei cercetau nonșalant rafturile, până când se opriră asupra unui serviciu de ceai din sticlă. Și acesta se afla pe lista lucrurilor pe care nu putea rezista să nu le cumpere: cești de ceai din sticlă, cu steluțe aurite, lingurițe subțiri, delicate și farfurioare fragile, cu margini aurite. Probabil că aveau deja pe puțin vreo treizeci de servicii de ceai din sticlă acasă, toate cumpărate de ea. Însă nu vedea nimic rău în a cumpăra încă unul, fiindcă se spărgeau atât de ușor.

— Sunt al naibii de fragile..., mormăi Zeliha în barbă.

Era singura dintre femeile din familia Kazancı care era în stare să se supere pe ceștile de ceai când se spărgeau. Între timp, Petite-Ma, la cei șaptezeci și șapte de ani ai ei, ajunsese la o abordare complet diferită.

— Încă un deochi! exclama Petite-Ma de fiecare dată când una din căni se crăpa și se spărgea. Ai auzit sunetul ăla rău prevestitor? Crac! Parcă mi-a răsunat direct în inimă! E deochiul cuiva, atât de invidios și de răutăcios. Allah să ne apere pe toți!

Ori de câte ori se spărgea un pahar sau o oglindă, Petite-Ma scotea un suspin de ușurare. La urma urmei, având în vedere că nu-i puteai șterge pur și simplu pe oamenii răi de pe fața acestui pământ care se învârte nebunește, era mult mai bine ca deochiul lor să fie închis într-o cușcă de sticlă decât să pătrundă adânc în sufletele nevinovate ale copiilor Domnului și să le distrugă viețile.

Douăzeci de minute mai târziu, când dădu buzna într-un cabinet șic dintr-unul din cele mai înstărite cartiere ale orașului, Zeliha ținea într-o mână tocul rupt, iar în cealaltă un serviciu de ceai. După ce intră, își aminti dezamăgită că uitase pachetul cu bețe de scorțișoară la Grand Bazaar.

În sala de așteptare se aflau trei femei care aveau un păr groaznic și un bărbat aproape complet lipsit de păr. După felul în care erau așezate, Zeliha remarcă imediat și trase concluzia plină de cinism că femeia cea mai tânără era și cea mai puțin îngrijorată dintre toate, răsfoind încet paginile cu poze ale unei reviste pentru femei, prea leneșă ca să citească articolele, aflându-se probabil acolo pentru a-și înnoi rețeta de anticoncepționale; blonda durdulie de lângă fereastră, care părea să aibă vreo treizeci și ceva-patruzeci de ani și al cărei păr avea nevoie urgent de un vopsit la rădăcină, își legăna nervos piciorul, gândindu-se parcă în altă parte, aflându-se probabil acolo pentru un control de rutină și pentru un test anual de depistare a cancerului. Cea de-a treia, care purta batic și venise împreună cu soțul, părea

cea mai puțin calmă dintre toate, cu colțurile gurii lăsate în jos și sprâncenele împletite. Zeliha bănuia că nu reușea să rămână însărcinată. Ei, da, *chestia asta*, presupuse Zeliha, putea fi supărătoare, în funcție de punctul de vedere al fiecăruia. Personal, nu vedea infertilitatea ca pe cel mai rău lucru care i se putea întâmpla unei femei.

— Bună ziuuuua! ciripi recepționera silindu-se să-și compună un zâmbet fals și prostesc, atât de bine exersat încât ajunsese să nu mai pară nici fals, nici prostesc. Sunteți pacienta care avea programare la ora trei?

Recepționera părea să aibă mari dificultăți în pronunțarea literei *r* și, ca pentru a compensa acea lipsă, se chinuia foarte mult accentuând sunetul, ridicând vocea și adăugând un zâmbet în plus de fiecare dată când limba i se poticnea în litera nefastă. Pentru a o scuti de efort, Zeliha încuviință imediat din cap, poate chiar cu prea multă însuflețire.

— Și pentru ce anume ați venit, domnișoară pacientă de la ora trei?

Zeliha reuși să ignore absurditatea întrebării. Știa deja prea bine că tocmai acea veselie feminină necondiționată, debordantă îi lipsea teribil în viață. Unele femei erau *zâmbitoare* consacrate; zâmbeau cu un simț spartan al datoriei. Cum poate învăța cineva să facă într-un mod atât de natural un lucru atât de nenatural? se întrebă Zeliha. Dar alungând întrebarea, care trăgea de marginile minții ei, răspunse:

— Pentru un avort.

Cuvântul plutea în aer și parcă așteptau cu toții să cadă. Ochii recepționerei se făcură mai întâi mici, apoi se deschiseră larg, iar zâmbetul de pe chipul ei dispăru fără urmă. Zeliha nu se putu abține să nu se simtă ușurată. Până la urmă, veselia aia feminină necondiționată, debordantă scosese la iveală din adâncul ei o latură răzbunătoare.

— Am programare..., spuse Zeliha răsucindu-și o buclă pe după ureche și lăsând restul părului să-i cadă pe umeri ca o *burka*¹ neagră și groasă.

Ridicase capul, scoțându-și în evidență nasul acvilin și simți nevoia să repete, puțin mai tare decât avusese intenția, sau poate că nu.

— Pentru că trebuie să fac un avort.

Sfâșiată între necesitatea de a o înregistra în mod imparțial pe noua pacientă și impulsul de a critica o asemenea îndrăzneală, recepționera rămase nemișcată în fața registrului imens, cu coperte de piele. Avu nevoie de câteva clipe bune ca să-și revină și să înceapă, în cele din urmă, să noteze în grabă.

Între timp, Zeliha murmură:

— Îmi pare rău că am întârziat.

Ceasul din perete arăta că întârziase patruzeci și șase de minute și, pe când privirea îi stăruia asupra lui, păru pentru o clipă că ar vrea să plece.

— E din cauza ploii...

Răspunsul nedreptățea oarecum ploaia, fiindcă traficul, pietrele crăpate din pavaj, municipalitatea, următorul și taximetristul, ca să nu mai vorbim de oprirea pe care o făcuse în bazar pentru

cumpărături, ar fi trebuit considerate și ele responsabile pentru întârzierea ei, însă Zeliha hotărî să nu pomenească nimic despre ele. Poate că încălcase Regula de Aur a Prudenței pentru Femeile din Istanbul, poate că încălcase și Regula de Argint a Prudenței pentru Femeile din Istanbul, însă ținea cu tot dinadinsul să respecte Regula de Bronz.

Regula de bronz a prudenței pentru femeile din Istanbul: Când sunteți agresate pe stradă, mai bine dați uitării întregul incident de îndată ce vă reluați drumul, pentru că, dacă vă gândiți toată ziua la el, nu faceți decât să vă distrugeți nervii!

Zeliha era destul de deșteaptă ca să știe că, și dacă ar aduce acum vorba despre agresiune, celelalte femei, departe de a o susține, ar avea tendința să judece, în astfel de cazuri, o *soră* agresată. Așa că preferă să dea un răspuns cât mai scurt, iar ploaia rămase singurul lucru pe care se putea da vina.

— Vârsta dumneavoastră, domnișoară? se interesă recepționera.

Ei bine, *asta* era o întrebare enervantă și complet inutilă. Zeliha se încruntă la recepționeră de parcă aceasta s-ar fi aflat în semiîntuneric și ar fi trebuit să-și mijească ochii ca s-o vadă mai bine. Brusc, își aminti adevărul trist despre ea: vârsta ei. Ca multe alte femei care fac lucrurile înainte de vremea lor, Zeliha era tulburată de faptul că, până la urmă, era mult mai tânără decât i-ar fi plăcut să fie.

— Am nouăsprezece ani, recunosc eu.

În clipa în care rosti cuvintele, roși de parcă ar fi stat dezbrăcată în fața tuturor oamenilor ăloră.

— Desigur, am avea nevoie de consimțământul soțului dumneavoastră, continuă recepționera pe un ton de data asta lipsit de veselie și, fără să mai piardă timpul, trecu la altă întrebare al cărei răspuns îl bănuia deja.

— Îmi permiteți să vă întreb dacă sunteți măritată, domnișoară?

Cu coada ochiului, Zeliha observă că blonda durdulie din dreapta și femeia cu batic din stânga se foiau stânjenite. În timp ce privirile curioase ale tuturor celor din încăperea o apăsau din ce în ce mai mult, grimasa Zelihei se preschimbă într-un zâmbet extatic. Nu că ar fi savurat acel moment chinuitor, însă indiferența îngropată adânc în sufletul ei îi șoptise să nu ia în seamă părerile celorlalți, fiindcă oricum nu aveau să conteze până la urmă. Luase de curând hotărârea să elimine unele cuvinte din vocabularul ei, iar acum, că-și amintise de ea, de ce să nu înceapă cu *rușine*. Cu toate astea, nu avea curajul să spună cu voce tare ceea ce toată lumea din încăperea înțeleșese deja perfect. Nu exista nici un soț care să-și dea consimțământul pentru avort. Nu exista un tată. În loc de TA-TA era doar un G-O-L.

Din fericire pentru Zeliha, faptul că nu exista nici un soț se dovedi a fi un avantaj din punctul de vedere al formalităților. După câte se părea, nu avea nevoie de aprobarea scrisă a nimănui. Reglementările birocratice erau mai puțin dornice să-i salveze pe copiii născuți în afara căsătoriei decât pe cei născuți în sânul familiei. În Istanbul, un copil fără tată nu era decât un alt bastard, iar un bastard nu era decât un alt dinte care se clătina în maxilarul orașului, gata în orice moment să cadă.

— Locul nașterii? continuă recepționera pe un ton lugubru.

— Istanbul!

— Istanbul?

Zeliha strânse din umeri de parcă ar fi întrebat: Care altul ar fi putut fi? Care alt loc din lume dacă nu ăla? Apartinerea orașului ăluia! Nu se vedea destul de clar pe fața ei? La urma urmei, Zeliha se considera o locuitoare get-beget a Istanbulului și, ca pentru a o muștra pe recepționeră pentru că nu fusese în stare să observe un lucru atât de evident, se răsuci pe călcâiul pantofului cu tocul rupt și se așeză pe scaunul de lângă femeia cu batic. Abia atunci îl observă pe soțul acesteia, care stătea nemișcat, aproape paralizat de stânjeneală. Nu părea să o judece pe Zeliha, ci mai curând să se bălăcească în neplăcerea de-a fi singurul bărbat de acolo, din acea zonă țipător de feminină. Pentru o clipă, Zelihei i se făcu milă de el. Chiar îi trecu prin cap să-l invite să o însoțească pe balcon și să fumeze o țigară împreună, fiindcă era sigură că fuma. Însă invitația ei putea fi greșit interpretată. O femeie nemăritată nu putea să facă astfel de invitații bărbaților însurați, iar un bărbat însurat trebuia să afișeze o atitudine ostilă față de o altă femeie atunci când se afla alături de soția lui. De ce era atât de greu să te împrietenești cu bărbații? De ce trebuia să fie întotdeauna așa? De ce nu puteai pur și simplu să ieși împreună cu un bărbat pe balcon să fumezi o țigară și să schimbi o vorbă și apoi fiecare să se ducă în treaba lui? Preț de o secundă nesfârșită Zeliha rămase acolo tăcută, nu pentru că era frântă de oboseală, deși așa se simțea, sau pentru că era sătulă să fie în centrul atenției, deși simțea din plin și asta, ci pentru că voia să fie aproape de fereastra deschisă; tânjea după zgomotele străzii. Vocea răgușită a unui vânzător ambulat invadă dintr-odată încăperea: „Mandarine... Mandarine proaspete, parfumate...”

— OK, dă-i înainte cu strigatul, mormăi Zeliha ca pentru sine.

Nu-i plăcea tăcerea. De fapt, o ura din tot sufletul. Nu o deranja faptul că oamenii se zgâiau la ea pe stradă, în bazar, în sala de așteptare a cabinetului medical, ici și colo, zi și noapte; nu o deranja faptul că se uitau, se holbau prostește la ea și o măsurau din cap până-n picioare de parcă ar fi văzut-o pentru prima oară. Într-un fel sau altul putea întotdeauna să le înfrunte privirile. Ceea ce nu putea cu nici un chip să înfrunte era tăcerea lor.

— Mandarinarule... mandarinarule... Cât e kilogramul? strigă, aplecându-se pe fereastra deschisă, o femeie de la unul din etajele de sus ale clădirii de vizavi.

Pe Zeliha o amuzase întotdeauna să vadă cât de ușor, aproape fără efort, reușeau locuitorii acestui oraș să născocescă denumiri neverosimile pentru profesiile obișnuite. Era de-ajuns să adaugi un *-ar* în coada aproape fiecărui lucru vândut la piață și, înainte să-ți dai seama, obțineai o altă denumire care avea să fie inclusă în lista lungă a profesiilor urbane. Astfel, în funcție de ce scoteai la vânzare, puteai foarte ușor să te numești „mandarinar“, „apar“, „covrigar“ sau... „avortar“.

În momentul de față, Zeliha nu mai avea nici o îndoială. Nu că ar fi avut nevoie de așa ceva ca să afle un lucru de care era deja sigură, însă făcuse și un test la clinica deschisă de curând în apropierea casei lor. În ziua „deschiderii oficiale“ cei de la clinică dăduseră o recepție de un fast aproape ostentativ

pentru câțiva invitați selecți și aranjaseră toate buchetele și ghirlandele chiar la intrare, astfel încât trecătorii de pe stradă să poată afla și ei despre eveniment. În ziua imediat următoare, când Zeliha venise la clinică, o mare parte din flori se ofilise deja, însă fluturașii de reclamă erau la fel de colorați ca și înainte. UN TEST DE SARCINĂ GRATUIT LA FIECARE TEST DE DEPISTARE A CANTITĂȚII DE ZAHĂR DIN SÂNGE! anunțau aceștia cu litere mari, fosforescente. Legătura dintre cele două îi era necunoscută Zelihei, însă făcu oricum testul. Când au sosit rezultatele, s-a dovedit că procentul de zahăr din sângele ei era perfect normal, însă era însărcinată.

— Puteți intra acum, domnișoară! o pofti recepționera, stând în ușă și pregătindu-se să se lupte cu un alt *r*, de data asta, unul destul de greu de evitat în profesia ei. Doctorul... vă așteaptă.

Înșfăcând cutia cu serviciul de ceai și tocul rupt, Zeliha sări în picioare. Simți toate capetele din încăpere întorcându-se spre ea, înregistrându-i fiecare mișcare. În mod normal, ar fi mers cât de repede ar fi putut. Însă în clipa aceea mișcările ei erau extrem de lente, aproape languroase. Tocmai când era pe punctul de-a ieși din încăpere, se opri brusc și se întoarse, de parcă cineva ar fi apăsat pe un buton, știind exact la cine să se uite. Acolo, chiar sub privirile ei, se afla un chip plin de amărăciune. Femeia cu batic se încruntă la ea, cu ochii plini de resentimente, în timp ce buzele i se mișcau frenetic blestemându-i deopotrivă pe doctor și pe mucoasa asta aiurită de nouășpe ani care era pe cale să avorteze copilul cu care Allah ar fi trebuit să o binecuvânteze pe ea.

Doctorul era un bărbat masiv, care inspira forță prin ținuta sa foarte dreaptă. Spre deosebire de cea a recepționerei, privirea lui nu lăsa impresia că ar judeca-o, din gura lui nu ieșea nici o întrebare deplasată. Părea să o întâmpine bucuros pe Zeliha, din toate punctele de vedere. O puse să semneze niște hârtii, apoi altele, pentru eventualitatea în care ceva nu mergea cum trebuie fie în timpul operației, fie după aceea. Zeliha simțea că în apropierea lui nervii i se destindeau și pielea i se subția, ceea ce era cum nu se putea mai rău, fiindcă, de fiecare dată când nervii i se destindeau și pielea i se subția, devenea fragilă ca o ceașcă de ceai și, de fiecare dată când devenea fragilă ca o ceașcă de ceai, nu se putea abține să nu izbucnească în lacrimi. Iar *acela* era un lucru pe care îl ura din toată inima. Nutrind încă din copilărie un dispreț profund pentru femeile plângăcioase, Zeliha își promisese să nu devină niciodată una din calamitățile acelea ambulante care împrăștiau lacrimi și remarci răutăcioase oriunde se duceau și din care erau deja mult prea multe în jurul ei. Își interzisese să plângă. Până în această zi reușise, în mare, să se țină destul de bine de promisiune. Când și dacă lacrimile îi inundau ochii, își ținea pur și simplu respirația și își aducea aminte de promisiunea făcută. Așa că, în acea primă vineri din iulie, făcu din nou ceea ce făcuse întotdeauna ca să-și înăbușe lacrimile: respiră adânc și ridică bărbia ca și când acela ar fi fost un semn al forței sale lăuntrice. Însă, de data aceasta, ceva nu a mers deloc cum trebuia și aerul pe care îl reținuse în plămâni năvăli afară ca un suspin.

Doctorul nu păru deloc surprins. Era deja obișnuit. Femeile plâneau întotdeauna.

— Haide, haide, spuse el, încercând s-o consoleze pe Zeliha, în timp ce-și punea o pereche de

mănuși chirurgicale. O să fie bine, nu-ți face griji. E doar o picoteală plăcută. O să dormi, o să visezi și, înainte să-ți termini visul, o să te trezim și o să te duci acasă. După asta, n-o să mai ții minte nimic.

Când plângea în felul ăsta, toate trăsăturile Zelihei deveneau dintr-odată mai pronunțate, iar obrajii i se scobeau, accentuând una din caracteristicile ei cele mai impresionante: nasul! Nasul acela foarte acvilin pe care ea, la fel ca și surorile ei, îl moștenise de la tatăl lor; însă al ei era mai ascuțit la vârf și avea nările mai alungite.

Doctorul o mângâie pe umăr, îi întinse un șervețel, apoi îi dădu toată cutia. Avea întotdeauna o cutie de șervețele de rezervă pe birou. Companiile farmaceutice distribuiau cutiile alea de șervețele gratuit. Pe lângă pixuri, carnețele și alte lucruri inscripționate cu numele companiei lor, produceau șervețele pentru pacientele care nu se puteau opri din plâns.

— Smochine... Smochine delicioase... Smochine bune și coapte!

Era același vânzător sau altul? Oare cum îi spuneau cumpărătorii...? Smochinar...?! se întreba Zeliha în timp ce stătea nemișcată pe o masă dintr-o cameră enervant de albă și de imaculată. Nici echipamentul, nici bisturiile nu o speriau atât de mult ca albul acela absolut. Era ceva în culoarea aia care aducea cu tăcerea. Amândouă erau lipsite de viață.

Pe când încerca să scape de sub influența acelei culori a tăcerii, atenția i-a fost atrasă de o pată neagră din tavan. Cu cât o privea mai mult, cu atât i se părea că seamănă mai bine cu un păianjen negru. La început stătea nemișcat, însă pe urmă începu să se târască. Păianjenul devenea din ce în ce mai mare pe măsură ce anestezicul se răspândea în venele Zelihei. În câteva secunde trupul i se îngreună atât de tare, încât nu mai era în stare să miște nici măcar un deget. Pe când se lupta cu toropeala anestezicului, începu să plângă din nou.

— Ești sigură că asta vrei? Poate vrei să te gândești mai bine, spuse doctorul cu o voce catifelată, de parcă Zeliha ar fi fost o moviliță de praf și i-ar fi fost teamă să nu o spulbere cu adierea cuvintelor lui dacă ar fi vorbit mai tare. Dacă vrei să te mai gândești la decizia asta, nu e încă prea târziu.

Însă era. Zeliha știa că lucrul ăla trebuia făcut acum, în prima vineri din iulie. Acum ori niciodată.

— Nu am la ce să mă mai gândesc. Nu pot să păstrez sarcina, se auzi spunând.

Doctorul dădu din cap. Dintr-odată, ca și cum n-ar fi așteptat decât gestul ăla, rugăciunea de vineri invadă încăperea, venind probabil de la o moschee din apropiere. În câteva clipe acesteia i se alătură altă moschee, apoi alta și alta. Chipul Zelihei se schimonosi de neplăcere. Nu-i plăcea faptul că o rugăciune ce fusese la origini destinată tonalităților pure ale vocii omenești era dezumanizată, preschimbată într-un muget electronic ce se ridica deasupra orașului, răbufnind din microfoane și boxe. Curând larma deveni atât de asurzitoare, încât ea își închipui că era ceva în neregulă cu sistemul de difuzoare al moscheilor din apropiere. Ori asta, ori urechile ei deveniseră extrem de sensibile.

— O să se termine într-o clipă. Nu-ți face griji.

Era vocea doctorului. Zeliha îl privi întrebător. Oare disprețul pentru rugăciunile electronice i se citea atât de limpede pe chip? Nu că i-ar fi păsat prea mult. Dintre toate femeile din familia Kazancı, era

singura în mod declarat atee. În copilărie îi plăcea să-și închipuie că Allah era cel mai bun prieten al ei, ceea ce, desigur, nu era un lucru rău, doar că cealaltă cea mai bună prietenă a ei era o fată flecară și pistruiată care la vârsta de opt ani își făcuse deja un obicei din fumat. Era chiar fata menajerei lor, o femeie corpulentă de origine kurdă, cu o mustață pronunțată pe care nu-și dădea întotdeauna osteneala să și-o epileze. Pe vremea aia menajera venea la ei acasă de două ori pe săptămână, aducând-o de fiecare dată pe fiică-sa cu ea. După câțva timp, Zeliha și fata menajerei au devenit prietene bune, chiar s-au tăiat la degetul arătător și și-au amestecat sângele ca să devină surori de cruce pe viață. O săptămână întreagă, cele două fete s-au fâțâit peste tot cu arătătoarele înfășurate în bandaje însângerate, acela fiind semnul înfrățirii lor. Pe vremea aia, de fiecare dată când se ruga, Zeliha se gândea la bandajul ăla însângerat – dacă Allah ar fi putut la rândul lui să se facă soră de cruce... soră de cruce cu ea...

Iartă-mă, își cerea imediat iertare și repeta rugămintea aia o dată și încă o dată, fiindcă de fiecare dată când îi cereai iertare lui Allah, trebuia să o faci de trei ori: *iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă*.

Era un lucru greșit, știa asta. Allah nu putea fi și nu trebuia să fie personificat. Allah nu avea degete sau, în cazul ăsta, sânge. Trebuia să te abții să-i atribui lui – adică Lui – calități umane, ceea ce nu era deloc ușor de vreme ce fiecare din cele nouăzeci și nouă de nume ale sale – ale Sale, adică – erau calități care se potriveau, de asemenea, și oamenilor. Putea vedea totul, însă nu avea ochi; putea auzi totul, însă nu avea urechi; putea atinge orice lucru, însă nu avea mâini... Din toate informațiile acelea, Zeliha-de-opt-ani trăsesse concluzia că Allah putea semăna cu noi, însă noi nu puteam semăna cu El. Sau poate era invers? În orice caz, trebuia să înveți să te gândești la el – adică El – fără să te gândești la El ca el.

E posibil ca lucrul ăla să n-o fi deranjat atât de tare dacă într-o după-amiază nu ar fi zărit un bandaj pătat de sânge înfășurat în jurul arătătorului surorii ei mai mari, Feride. Se părea că fata de origine kurdă se făcuse soră de cruce și cu ea. Zeliha s-a simțit trădată. Abia atunci și-a dat seama că adevărata ei obiecție în privința lui Allah nu era faptul că el – adică El – avea sau nu sânge, ci mai degrabă faptul că avea prea multe surori de cruce, prea multe la care să țină, astfel încât ajungea să nu mai țină la nici una.

Episodul cu prietenia nu a mai durat mult după asta. *Konak*-ul fiind atât de mare și dărăpănat, iar mama ei atât de țâfnoasă și de încăpățânată, menajera și-a dat demisia după ceva timp, luând-o pe fiica ei de acolo. Lipsită de cea mai bună prietenă, a cărei prietenie fusese, ce-i drept, destul de îndoielnică, Zeliha s-a simțit cuprinsă de resentimente vagi, deși nu știa prea bine împotriva cui erau îndreptate – împotriva menajerei pentru că-și dăduse demisia, împotriva mamei ei pentru că o făcuse să-și dea demisia, împotriva prietenei ei celei mai bune pentru că era cu două fețe, împotriva surorii ei pentru că îi furase sora de cruce sau împotriva lui Allah. Ceilalți fiind cu totul în afara razei ei de acțiune, a hotărât să-și îndrepte resentimentele împotriva lui Allah. Și fiindcă începuse să nu mai creadă de la o vârstă atât de fragedă, nu vedea nici un motiv pentru care să nu continue să facă la fel când ajunsese la maturitate.

O altă chemare la rugăciune venind de la o altă moschee li se alătură celorlalte. Rugăciunile își amplificară ecourile, desenând parcă cercuri în interiorul altor cercuri. Oricât de ciudat părea, în

momentul ăla, în cabinetul doctorului, își făcea griji că avea să întârzie la cină. Se întreba ce va fi în seara aia la masă și care dintre cele trei surori ale ei gătise. Fiecare se pricepea la o anumită rețetă, așa că, în funcție de bucătarul din ziua aia, putea să spere la un alt fel. Îi lăsa gura apă după niște ardei umpluți – un fel de mâncare extrem de înșelător, de vreme ce fiecare dintre surorile ei îl gătea într-un stil total diferit. *Ardei... umpluți...* Respirația ei își încetinea ritmul pe măsură ce păianjenul începea să coboare. Pe când se chinuia încă să privească tavanul, Zeliha avu senzația că celelalte persoane din încăperea nu se aflau în același spațiu cu ea. Pășii în regatul lui Morfeu.

Era prea multă lumină acolo, totul era aproape strălucitor. Încet, cu mare băgare de seamă, înainta de-a lungul unui pod înțesat de mașini și trecători, de pescari ce stăteau nemișcați în vreme ce viermii se legănau la celălalt capăt al undițelor. În timp ce trecea printre ei, fiecare piatră de pavaj pe care călca se dovedea a fi desprinsă și, spre groaza ei, sub fiecare se căsca vidul. Curând își dădu seama înspăimântată că ce era dedesubt era și deasupra și că din cerul albastru ploua cu pietre de pavaj. De fiecare dată când cădea o piatră din cer, dispărea o piatră din trotuarul de dedesubt. Dincolo de cer și dincolo de pământul de sub picioarele ei era același lucru: V-I-D.

Pe măsură ce pietrele curgeau de deasupra, măbind gaura de dedesubt, începu să intre în panică, temându-se să nu fie înghițită de abisul flămând. „Opriți-vă!“, strigă pe când pietrele se rostogoleau sub picioarele ei. „Opriți-vă!“, le comandă mașinilor care se îndreptau spre ea în viteză, care treceau peste ea. „Opriți-vă!“, îi imploră pe trecătorii care o împingeau cu umărul dintr-o parte și din cealaltă.

„Vă rog, opriți-vă!“

Când se trezi, Zeliha își dădu seama că e singură, îi e greață și se află într-o încăperea necunoscută. Cum naiba mersese până acolo era un mister pe care nu avea nici cea mai vagă dorință să-l dezlege. Nu simțea nimic, nici durere, nici tristețe. Deci, trase ea concluzia, probabil că în cele din urmă indiferența câștigase. Nu numai copilul, ci și simțurile îi fuseseră avortate pe masa aceea de un alb imaculat din camera alăturată. Poate că era o speranță pe undeva. Poate că acum putea să meargă la pescuit, poate că în cele din urmă reușea să stea nemișcată ore în șir, fără să se simtă frustrată sau lăsată în urmă de parcă viața ar fi fost un iepure iute de picior pe care îl putea doar privi din depărtare, dar pe care nu-l putea prinde niciodată.

— A, ți-ai revenit, în sfârșit!

Recepționera stătea în cadrul ușii, cu mâinile în șolduri.

— Dumnezeule, ce spaimă am tras! Ne-ai speriat de moarte! Ai idee în ce hal ți-ai? A fost de-a dreptul îngrozitor!

Zeliha stătea nemișcată, ascultând-o fără să clipească.

— Trecătorii de pe stradă și-or fi închipuit probabil că te tăiem în bucăți sau ceva de genul ăsta... Mă mir că nu ne-am trezit cu poliția la ușă până acum!

Asta fiindcă e vorba de poliția din Istanbul, nu de polițaii ăia musculoși de prin filmele americane,

Își spuse Zeliha în sinea ei când își îngădui în sfârșit să clipească. Fără să-nțeleagă încă pe de-a-ntregul cu ce-o supăraseră pe recepționeră, dar nevăzând nici un motiv pentru care s-o supere și mai tare, îi trânti prima scuză care îi trecu prin cap:

— Poate că țipam fiindcă mă durea...

Însă scuza aia, oricât de puternică, fu imediat demontată:

— Nu se poate, domnișoară, pentru că... doctorul nu a făcut operația. Nu te-am atins nici măcar cu un deget!

— Ce vrei să spui...? Îngăimă Zeliha, încercând nu atât să afle răspunsul, cât să înțeleagă greutatea propriei întrebări. Vrei să spui că... nu m-ați...

— Nu, nu te-am operat.

Recepționera oftă, cuprinzându-și capul în mâini de parcă ar fi fost în pragul unei migrene.

— N-a fost chip să se apropie doctorul de tine, fiindcă țipai ca din gură de șarpe. N-ai adormit, a, nu, nici gând, domnișoară; întâi ai pălăvrăgit o vreme, după aia te-ai pus pe țipat și pe înjurat. În cincisprezece ani de zile n-am văzut așa ceva. Probabil că morfinei i-a trebuit de două ori mai mult timp să-și facă efectul asupra ta.

Zeliha bănuia că afirmația aia era cam exagerată, însă n-avea chef de ceartă. De două ore, de când se afla la ginecolog, ajunsese să-și dea seama că acolo pacienții nu trebuiau să vorbească decât când erau întrebați.

— Și când în sfârșit ai adormit, era atât de greu de crezut că n-o să începi iarăși să țipi, încât doctorul a spus: „Să așteptăm până își revine. Dacă e sigură că vrea avortul ăsta, poate să-l facă și după aia“. Așa că te-am adus aici și te-am lăsat să dormi. Și ai dormit, nu glumă!

— Vrei să spui că nu mi s-a făcut nici un...

Cuvântul pe care îl rostise cu atâta îndrăzneală în fața unor străini chiar în după-amiaza aceea îi părea acum de nepronunțat. Zeliha își pipăi pântecul în timp ce ochii ei cerșeau mângâiere, însă recepționera era ultima persoană din lume care i-ar fi putut-o da.

— Că fetița e încă aici...

— Păi, nu știi încă dacă e o ea! spuse recepționera pe un ton indiferent.

Însă Zeliha știa. Știa, pur și simplu.

Când ieși în stradă, în ciuda întunericului care se lăsa, avu senzația că era dimineața devreme. Ploaia încetase, iar viața părea frumoasă, aproape suportabilă. Cu toate că traficul era încă infernal, iar stăzile pline de noroi, mirosul înviorător de după ploaie dădea întregului oraș un aer sacru. Ici și colo copiii țopăiau prin bălți, se împroșcau cu noroi, se delectau comițând păcate ușoare. Dacă a existat vreodată un timp potrivit pentru păcătuit, atunci trebuie să fi fost chiar în acel moment trecător. Unul din acele momente rare când aveai sentimentul că Allah nu doar veghea asupra noastră, ci ne învăluia în iubirea lui; unul din acele momente când Îl simțeai aproape.

Istanbulul devenise parcă o metropolă fericită, de un pitoresc plin de romantism, la fel ca Parisul, își

spuse Zeliha; nu că ar fi fost vreodată la Paris. Un pescăruș trecu zburând jos, lansând un mesaj codificat pe care era aproape pe punctul de a-l descifra. Preț de jumătate de minut, Zeliha a fost încredințată că se afla în pragul unui nou început. „De ce nu m-ai lăsat, Doamne, s-o fac?“, se auzi murmurând, însă, de îndată ce cuvintele îi ieșiră din gură, ceru înspăimântată iertare ateei din ea.

Iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă.

Îndepărtându-se pe sub curcubeu, Zeliha se îndrepta șchiopătând spre casă, strângând în brațe serviciul de ceai și tocul rupt, simțindu-se totuși mai puțin descurajată decât se simțise de câteva săptămâni bune.

Deci, în cea primă vineri din iulie, pe la opt seara, Zeliha se întoarse acasă, la bătrânul *konak* turcesc cu încăperi înalte, ce părea total deplasat în comparație cu blocurile moderne de cincisprezece etaje mari dimprejur. Urcă cu greu scara în spirală și le găsi pe toate femeile din familia Kazancı la etajul de sus, strânse în jurul mesei și ocupate să cineze, fiindcă, evident, nu văzuseră nici un motiv pentru care s-o aștepte.

— Bună, străino! Intră, așază-te și tu la masa noastră, spuse Banu, întinzând gâtul pe deasupra unei aripioare crocante de pui la cuptor. Profetul Mahomed ne sfătuiește să împărțim mâncarea cu străinii.

Buzele îi erau lucioase, obrajii la fel, de parcă se chinuise ceva timp să-și întindă grăsimea de pui pe toată fața, până și pe ochii ăia ai ei căprui și luminoși. Cu doisprezece ani mai în vârstă și cântărind cu treisprezece kilograme mai mult decât Zeliha, părea a-i fi mai curând mamă decât soră. Dacă era s-o crezi pe ea, Banu avea un sistem digestiv extrem de bizar, care stoca absolut tot ce ingera, o afirmație mult mai credibilă dacă nu ar fi susținut, de asemenea, că, și dacă ar fi băut numai apă, corpul ei ar fi transformat-o și pe aceasta în grăsime și, de aceea, nu putea fi făcută responsabilă pentru kilogramele ei sau obligată să țină regim.

— Ghicește ce avem în seara asta la cină! continuă veselă Banu, fluturându-și degetul spre Zeliha înainte de-a apuca o altă aripioară de pui. Ardei umpluți!

— Probabil e ziua mea norocoasă! spuse Zeliha.

Meniul din seara aia îi părea minunat de cunoscut. Pe lângă un pui uriaș, mai erau supă de iaurt, *karniyarik*², *pilaki*³, *kadin budu köfteler*⁴ rămase din ajun, *turşu*⁵, *çörek*⁶ făcut în ziua aia, un borcan de *ayran*⁷ și, o, da, ardei umpluți. Zeliha își trase imediat un scaun, foamea fiind mai puternică decât lipsa de entuziasm la gândul de a lua parte la o cină de familie chiar în ajunul unei zile atât de grele.

— Pe unde ai umblat, domnișoară? mormăi maică-sa, Gülsüm, care probabil într-o viață anterioară fusese Ivan cel Groaznic.

Își îndreptă umerii, ridică bărbia, încruntă din sprâncene și apoi își întoarse fața aspră spre Zeliha, de parcă făcând toate astea ar fi putut citi gândurile mezinei.

Iată-le stând față în față, Gülsüm și Zeliha, mama și fiica, încruntându-se una la alta, gata să se ia la ceartă, însă ezitând să înceapă lupta. Zeliha își feri prima privirile. Știind prea bine ce greșală imensă ar

fi făcut dând frâu liber furiei în fața mamei sale, se sili să zâmbească și încercă să dea un răspuns, deși unul ocolit.

— Erau superreduceri la bazar azi, am cumpărat un serviciu de cești de ceai. Sunt absolut superbe! Sunt cu stelute aurite și au și lingurițe asortate.

— Din păcate se sparg atât de ușor, murmură Cevriye, a doua ca vârstă dintre surorile Kazancı și profesoară de istorie națională a Turciei la un liceu particular.

Mânca întotdeauna sănătos și echilibrat și își purta părul strâns perfect într-un coc răsucit pe ceafă din care nu scăpa nici o șuviță rebelă.

— Ai fost la bazar? De ce n-ai cumpărat și niște bețișoare de scorțișoară?! Ți-am spus de dimineață că o să avem la cină budincă de orez și că nu mai avem în toată casa nici un fir de scorțișoară ca să presar pe ea.

Banu încruntă din sprâncene între două îmbucături de pâine, însă problema n-o preocupă mai mult de o clipă. Teoria ei despre pâine, pe care ținea să o expună regulat și să o pună tot timpul în practică, era că, dacă stomacului nu i se dădea o cantitate adecvată de pâine la fiecare masă, nu avea să „știe“ că era plin și, prin urmare, avea să ceară mai multă mâncare. Pentru ca stomacul să *înțeleagă* clar că era plin, trebuia să mănânci cantități corespunzătoare de pâine la fiecare fel. Astfel, Banu mânca pâine la cartofi, la orez, la paste, la *börek*⁸ și, în momentele în care voia să-i transmită stomacului un mesaj cât se poate de clar, mânca pâine cu pâine. A nu mânca pâine la masă era un păcat în toată regula, pe care Allah l-ar fi putut ierta, însă Banu cu siguranță nu.

Zeliha strânse din buze și tăcu, amintindu-și abia acum de soarta bețișoarelor de scorțișoară. Ocolind întrebarea, își puse un ardei umplut în farfurie. De fiecare dată putea ghici foarte ușor cine gătise ardeii – Banu, Cevriye sau Feride. Dacă îi gătea Banu, ardeii erau umpluți din belșug cu tot felul de chestii care altfel le-ar fi lipsit teribil, printre care alune, anacard sau migdale. Dacă îi gătea Feride, ardeii erau umpluți din belșug cu orez și atât de umflați că era imposibil să-i mănânci fără să se crape. Când tendința ei de-a umple ardeii până la refuz se adăuga plăcerii de a-i condimenta în fel și chip, *dolmalar*⁹ gătite de Feride dădeau pe dinafară de atâtea ierburi aromate și mirodenii. În funcție de combinație, îi ieșeau ori foarte bune, ori de-a dreptul groaznice. Iar dacă ardeii îi gătea Cevriye, erau întotdeauna mai dulci, fiindcă avea obiceiul să pună zahăr pudră în orice lucru comestibil, de parcă ar fi vrut să compenseze prin asta acreala universului său. Și se întâmplase ca în ziua aia să fie ea cea care gătise.

— Am fost la doctor..., murmură Zeliha, dezbrăcând cu grijă *dolma* de învelișul verde pal.

— Doctorii ăștia! se strâmbă Feride și ridică furculița în aer de parcă ar fi fost un baston pe care l-ar fi folosit ca să indice un lanț îndepărtat de munți pe o hartă, iar publicul ei n-ar fi fost propria familie, ci niște elevi aflați la ora de geografie.

Feride avea o problemă cu contactul vizual. Se simțea mai bine vorbind cu lucrurile. Prin urmare, cuvintele ei păreau să se adreseze farfuriei Zelihei.

— N-ai citit ziarul azi-dimineață? Au operat o copilă de nouă ani de apendicită și au uitat o foarfecă

în ea. Ai idee câți doctori din țara asta ar trebui închiși pentru malpraxis?

Dintre femeile Kazancı, Feride era cea mai familiarizată cu procedurile medicale. În ultimii șase ani fusese diagnosticată cu opt boli diferite, iar fiecare suna și mai bizar decât cea dinainte. Dacă doctorii erau cei care nu reușeau să se hotărască sau Feride însăși dădea sânguincioasă dintr-o boală într-alta, nimeni n-ar fi putut spune. După o vreme n-a mai contat oricum. Sănătatea devenise o țară a făgăduinței, un fel de Shangri-La¹⁰ din care fusese alungată în adolescență și unde avea intenția să se întoarcă într-o bună zi. Însă pe drum se oprea să se odihnească la nenumăratele popasuri cu nume pompoase și tratamente înspăimântătoare care îi ieșeau în cale.

Chiar și pe vremea când era doar o copilă, Feride avea ciudățeniile ei. Ca elevă era extrem de dificilă și nu manifesta nici cel mai vag interes pentru altceva în afară de orele de geografie fizică, iar la orele de geografie nu manifesta interes decât pentru câteva subiecte, începând cu straturile atmosferei. Subiectele ei favorite erau deteriorarea stratului de ozon din atmosferă și legătura dintre curenții oceanici de suprafață și structura atmosferei. Reținuse toate informațiile pe care le putuse aduna despre circulația stratosferică de la altitudini înalte, caracteristicile mezosferei, vânturile montane și brizele marine, cicluri solare și latitudini tropicale, despre forma și mărimea pământului. Apoi repeta acasă tot ce învățase la școală, condimentând fiecare conversație cu informații despre atmosferă. De fiecare dată când făcea paradă de cunoștințele ei de geografie fizică, vorbea cu un zel neobișnuit, plutind departe deasupra norilor, sărind de la un strat al atmosferei la altul. Apoi, la un an după absolvire, Feride a început să dea semne de excentricitate și detașare.

Deși interesul ei pentru geografia fizică nu s-a pierdut niciodată cu adevărat în decursul anilor, a inspirat totuși o altă arie de interes care îi plăcea enorm: accidente și dezastrele. În fiecare zi citea pagina a treia a tabloidelor. Accidente de mașină, crime în serie, uragane, cutremure, incendii și inundații, maladii fatale, boli molipsitoare, viruși necunoscuți... Feride le studia pe toate cu atenție. Memoria ei selectivă înregistra catastrofe locale, naționale și internaționale doar pentru a le comunica din senin celorlalți. Nu-i lua niciodată prea mult să umbrească o conversație, fiindcă avea o înclinație înnăscută de a descoperi nenorocirile ascunse în orice poveste și de a le inventa chiar, când nu existau.

Însă veștile pe care li le comunica nu-i supărau pe ceilalți, fiindcă renunțaseră de mult să mai creadă în ea. Familia sa descoperise o modalitate proprie de-a trata nebunia, și anume de-a o confunda cu lipsa de credibilitate.

Feride a fost la început diagnosticată cu un „ulcer pe fond de stres“, un diagnostic pe care nimeni din familie nu l-a luat în serios pentru că „stresul“ devenise un fel de laitmotiv. Imediat după introducerea sa în cultura turcă, termenul „stres“ fusese întâmpinat cu atâta entuziasm de locuitorii Istanbulului, încât în oraș au apărut peste noapte nenumărați bolnavi de stres. Feride călătorise fără oprire de la o boală cauzată de stres la alta, surprinsă să descopere vastitatea aceluși teren, din moment ce nu părea să existe practic nimic care să nu aibă legătură cu stresul. După aceea a cochetat o vreme cu sindromul maniaco-depresiv, amnezia disociativă și depresia psihotică. O dată chiar, când a reușit

performanța de a se otrăvi singură, a fost diagnosticată cu Bittersweet Nightshade¹¹, nume care, dintre cele ale tuturor bolilor ei, îi plăcea cel mai mult.

Odată cu fiecare etapă a călătoriei sale spre nebunie, Feride își schimba coafura și culoarea părului, așa că, după un timp, în încercarea lor de a urmări modificările psihicului ei, doctorii au început să țină un grafic al coafurilor sale. Păr scurt, de lungime medie, foarte lung și, o dată, complet ras; tapat, lins, permanent și împletit; dat cu tone de fixativ, gel, ceară sau cremă de păr; împodobit cu tot felul de accesorii, de la agrafe la pietre prețioase și panglici; fie că era vorba de păr tuns scurt în stil punk, fixat cu clame în cocuri de balerină, făcut șuvițe sau vopsit în orice nuanță posibilă, fiecare din coafurile ei constituia un episod trecător, în timp ce boala sa rămânea fermă pe poziții.

După un lung sejur printr-un „sindrom depresiv acut“, Feride s-a îndreptat spre „graniță“, un termen interpretat într-un mod destul de arbitrar de diverse membre ale familiei Kazancı. Maică-sa a interpretat cuvântul „graniță“ ca pe o problemă în strânsă legătură cu poliția, funcționarii vamali și ilegalitatea, descoperind astfel o „delincvență străină“ în persoana lui Feride. Astfel a devenit și mai bănuitoare în privința acestei fiice nebune în care nu avusese niciodată încredere. În total dezacord cu ea, surorile lui Feride își evocau prin conceptul de „graniță“ în primul rând ideea de margine, iar ideea de margine le evoca imaginea unei stânci mortale. Multă vreme au tratat-o cu cea mai mare grijă, de parcă ar fi fost o somnambulă care mergea pe un zid înalt și care putea să cadă în orice clipă. Totuși, lui Petite-Ma, cuvântul „graniță“ îi evoca tivirea milieurilor și de aceea își studia nepoata cu mare interes și adâncă înțelegere.

Feride trecuse de curând la un alt diagnostic pe care nimeni nu-l putea nici măcar pronunța, darămite interpreta: „schizofrenie hebefrenică“. De atunci rămăsese fidelă noii sale nomenclaturi, ca și când ar fi fost în sfârșit mulțumită că ajunsese la clarificarea nominală de care avea atâta nevoie. Oricare ar fi fost diagnosticul, trăia după regulile tărâmului fanteziei sale, în afara căruia nu pusese niciodată piciorul.

Dar în această primă vineri din iulie, Zeliha nu dădea nici o atenție disprețului arhicunoscut al surorii ei pentru doctori. Începând să mănânce, și-a dat seama cât de foame îi fusese toată ziua. Aproape mecanic, mănâcă o bucată de *çörek*, își turnă un pahar de *ayran*, luă în furculiță altă *dolma* verde, o puse în farfurie și le dezvălui tuturor secretul ce creștea înăuntrul ei:

— Azi am fost la ginecolog...

— Ginecolog! repetă imediat Feride, fără să facă însă vreun comentariu.

Dintre toți doctorii, ginecologii erau singura categorie în privința căreia avea foarte puțină experiență.

— Am fost la ginecolog să fac un avort.

Zeliha își termină propoziția fără să se uite în ochii nimănui.

Banu lăsă jos aripioara de pui și începu să-și privească picioarele de parcă ar fi avut vreo legătură cu asta; Cevriye strânse tare din buze; Feride scoase un țipăt scurt și apoi lăsă să-i scape un hohot ciudat de râs; maică-sa își masă încordată fruntea, simțind parcă apropiindu-se primele semne ale unei dureri de

cap teribil; iar Petite-Ma... ei bine, Petite-Ma continuă pur și simplu să-și mănânce supa de iaurt. Poate fiindcă surzise destul de tare în decursul ultimelor luni. Sau poate fiindcă traversa deja primele faze ale demenței. Sau poate pur și simplu considera că nu are de ce să se agite. Când era vorba de Petite-Ma, nu puteai ști niciodată.

— Cum ai putut să-ți ucizi propriul copil? întrebă Cevriye îndurerată.

— Nu e un *copil!* ridică Zeliha din umeri. În faza asta, aș spune mai degrabă că e o *umflătură*. Ar fi o denumire mult mai științifică.

— Științifică! Asta nu e știință, ci cruzime în toată regula! izbucni Cevriye în lacrimi. Ești plină de cruzime! Așa ești!

— Ei bine, atunci am vești bune pentru tine. Nu l-am ucis... mă rog, ucis-o! spuse Zeliha întorcându-se calmă spre soră-sa. Nu că n-aș fi vrut. Am vrut! Am încercat să avortez *umflătura* aia, dar n-a fost să fie.

— Ce vrei să spui? întrebă Banu.

Zeliha își luă o față curajoasă.

— Allah mi-a trimis un mesaj, zise pe un ton neutru, știind că nu era bine să spună așa ceva unei familii ca a ei, însă spunând-o oricum. Zac acolo anesteziată, cu doctorul de o parte și asistenta de cealaltă. În câteva minute o să înceapă operația, iar copilul o să dispară. Pentru totdeauna! Însă chiar în clipa în care sunt pe cale să-mi pierd cunoștința pe masa de operație, aud rugăciunea de după-amiază venind de la o moschee din apropiere... rugăciunea e moale ca o bucată de catifea. Îmi învăluie întregul trup. Apoi, imediat ce se încheie rugăciunea, aud un murmur, ca și cum cineva mi-ar șopti la ureche: „Nu vei ucide acest copil!“.

Cevriye se trase înspăimântată înapoi, Feride tuși nervos în șervet, Banu înghiți cu greutate, iar Gülsüm se încruntă. Numai Petite-Ma rămase netulburată, cufundată într-o lume mai bună și, terminându-și supa, așteptă cuminte felul următor.

— Și după aceea..., își continuă Zeliha povestea, vocea aia misterioasă îmi poruncește: „Oooo, Zeliha! Oooo, tu, păcătoasa familiei Kazancı, a acestei familii de oameni dreți! Lasă copilul acesta să trăiască! Tu n-ai de unde să știi încă, însă copilul acesta va fi un mare conducător. Copilul acesta va fi sultan!“.

— Imposibil! o întrerupse Cevriye, profesoara, care nu pierdea nici o ocazie să facă paradă de cunoștințele ei. Nu mai există sultani, suntem o națiune modernă.

— „Oooo, păcătoaso, copilul acesta va domni peste alții!“, continuă Zeliha, prefăcându-se că nu auzise lecția soră-sii. „Nu doar țara aceasta, nu doar întregul Orient Apropiat și Balcanii, ci întreaga lume va auzi de numele lui. Copilul acesta va conduce mulțimile și va aduce pace și dreptate lumii!“.

Zeliha se opri și respiră adânc.

— Oricum, am vești bune pentru voi! Am păstrat copilul! Nu peste mult timp o să punem încă o farfurie la masă.

— Un bastard! exclamă Gülsüm. Vrei să aduci în sânul familiei un copil din flori. Un bastard! Cuvântul produse o impresie puternică asupra tuturor, ca o piatră aruncată într-o apă stătătoare.

— Să-ți fie rușine! Întotdeauna ai făcut familia asta de răs.

Fața lui Gülsüm se schimonosi de furie.

— Uită-te la piercingul din nasul tău... la machiajul ăla, la fustele alea revoltător de scurte și la, a, da, la tocurile alea înalte! Asta se întâmplă când te îmbraci... ca o curvă. Ar trebui să-i mulțumești zi și noapte lui Allah; ar trebui să fii recunoscătoare că nu sunt bărbați în familia asta. Te-ar fi omorât cu siguranță.

Asta nu era tocmai adevărat. Poate nu partea cu omorâtul, ci partea cu lipsa bărbaților în familie. Existau. Pe undeva. Totuși era adevărat că în familia Kazancı erau mult mai multe femei decât bărbați. Ca și când asupra întregii genealogii se abătuse un greu blestem, generații după generații de bărbați din familia Kazancı muriseră de tineri și pe neașteptate. Soțul lui Petite-Ma, Riza Selim Kazancı, de pildă, a murit pe nepusă masă la șizeci de ani, de insuficiență respiratorie. Apoi, în generația următoare, Levent Kazancı a murit de infarct înainte să apuce a cincizeci și una aniversare, călcând pe urmele tatălui și bunicului lui. După câte se părea, durata medie de viață a bărbaților din familie scădea dramatic cu fiecare generație.

Un străunchi ce fugise cu o rusoaică, o prostituată care îl storsese de bani, murise de frig în Sankt-Petersburg; un alt bărbat, tot o rudă de-a lor, își aflase moartea sub roțile unei mașini pe când încerca să traverseze autostrada într-o stare avansată de ebrietate; diferiți nepoți muriseră pe la douăzeci și ceva de ani, unul dintre ei se înecase pe când înota beat pe lună plină, altul fusese lovit în piept de un glonț tras de un huligan care sărbătorea după ce echipa cu care ținea câștigase cupa, altul căzuse într-un șanț de vreo 20 de metri săpat de municipalitate pentru renovarea rigolelor de pe străzi. Un văr de-al doilea, Ziya, se împușcase, fără nici un motiv aparent.

Generație după generație, ca și când s-ar fi supus unei reguli nescrise, bărbații din familia Kazancı muriseră de tineri. Cea mai înaintată vârstă la care ajunseseră cei din generația actuală era patruzeci și unu de ani. Hotărât să iasă din tipar, un alt străunchi avusese o grijă deosebită să ducă o viață sănătoasă, abținându-se cu strictețe să mănânce prea mult, să facă sex cu prostituatele, să intre în contact cu huliganii, să consume alcool și alte droguri și sfârșise strivit de o bucată de beton căzută de pe un șantier de construcții pe lângă care trecea din întâmplare. Apoi mai era Celal, un văr îndepărtat care era iubirea vieții lui Cevriye și soțul pe care îl pierduse într-o încăierare. Din motive încă neelucidate, Celal fusese condamnat la doi ani de închisoare pentru luare de mită. În tot acest timp, prezența lui în familie s-a rezumat la scrisorile destul de rare pe care le trimitea din închisoare, atât de vagi și de distante încât, când a sosit vestea morții sale, pentru oricine altcineva în afară de soția sa a fost ca și cum și-ar fi pierdut cel de-al treilea braț, unul pe care nu-l avuseseră niciodată. A părăsit această viață în urma unei încăierări, nu din cauza unei lovituri sau a unui pumn, ci fiindcă a călcat pe un cablu de înaltă tensiune în timp ce încerca să-și găsească un loc mai bun ca să-i urmărească pe ceilalți deținuți cărându-și pumni.

După ce și-a pierdut iubirea vieții ei, Cevriye a vândut casa în care stăteau și a revenit la domiciliul familiei Kazancı, o profesoară de istorie veșnic nemulțumită, cu un simț spartan al disciplinei și autocontrolului. La fel cum la școală ducea un război înverșunat împotriva copiatului, acasă a luat asupra ei sarcina de a purta o cruciadă împotriva impulsivității, dezbinării și spontaneității.

Apoi mai era Sabahattin, soțul drăguț și amabil, însă la fel de șters, al lui Banu. Cu toate că nu era rudă de sânge cu ei și părea extrem de sănătos și de viguros, cu toate că cei doi erau căsătoriți legal, în afara scurtei perioade de după luna de miere, Banu a petrecut mai mult timp în *konak*-ul familiei decât acasă cu soțul ei. Răceala fizică dintre ei era atât de evidentă, încât, când Banu le-a dat vestea că era însărcinată și că avea să aibă gemeni, toată lumea a glumit pe seama imposibilității tehnice a sarcinii. Însă soarta potrivnică ce îi aștepta pe toți bărbații din familia Kazancı i-a lovit pe gemeni la o vârstă fragedă. După ce și-a pierdut băieții din cauza uneia dintre bolile copilăriei, Banu s-a mutat permanent în casa familiei sale, vizitându-și destul de rar bărbatul în anii care au urmat. Din când în când, se ducea să vadă dacă era bine, mai degrabă ca o străină grijulie decât ca o soție iubitoare.

Apoi, desigur, mai era Mustafa, singurul fiu din generația actuală, o piatră prețioasă cu care îi binecuvântase Allah între cele patru fiice. Rezultatul obsesiei lui Levent Kazancı de-a avea un fiu care să-i poarte numele a fost acela că cele patru surori Kazancı crescuseră cu sentimentul că erau niște musafiri nepoftiți. Primii trei copii fuseseră toți fete. Banu, Cevriye și Feride avuseseră întotdeauna senzația că fuseseră o introducere la adevărata creație, un preludiu accidental în viața sexuală a părinților, cu atâta hotărâre se concentraseră pe conceperea unui băiat. Cât despre cel de-al cincilea copil, Zeliha, aceasta știa prea bine că fusese concepută în speranța că soarta le-ar putea surâde de două ori la rând. După ce făcuseră în sfârșit un băiat, părinții ei voiseră să vadă dacă erau destul de norocoși ca să mai facă încă unul.

Mustafa le-a fost drag din ziua în care s-a născut. O serie de măsuri drastice au fost luate pentru a-l proteja de soarta necruțătoare care îi aștepta pe toți bărbații din familie. Când era bebeluș, îl înfășurau din cap până-n picioare în șiraguri de mărgele și amulete împotriva deochiului; când era puști, era supravegheat neconținut și până la opt ani a purtat părul lung ca al fetițelor, pentru a-l înșela pe Azrail, îngerul morții. Când i se adresa cineva, îi spuneau „fetițo“, „vino aici, fetițo!“. Deși era un elev bun, mare parte din viața de licean a lui Mustafa a fost distrusă de incapacitatea sa de a socializa cu ceilalți. Rege acasă la el, în clasă băiatul părea să refuze să fie unul dintre cei mulți. Cu timpul, le devenise atât de antipatic tuturor, încât, când Gülsüm a vrut să dea o petrecere pentru Mustafa și prietenii lui ca să sărbătorească absolvirea liceului, a descoperit că nu avea pe cine să invite.

Fiind atât de arogant și de nesociabil în afara casei, atât de regește tratat în familie și cu fiecare aniversare mai aproape de împlinirea destinului nefast al tuturor bărbaților din familia Kazancı, după un timp părinților li s-a părut o idee bună să-l trimită pe Mustafa în străinătate. Într-o lună, bijuteriile lui Petite-Ma au fost vândute pentru a face rost de banii necesari, iar fiul în vârstă de optsprezece ani al familiei Kazancı a părăsit Istanbulul, îndreptându-se spre Arizona, unde a devenit student la Inginerie

Agricolă și a Biosistemelor și unde, cu puțin noroc, avea să trăiască până la adânci bătrâneți.

Astfel că, în acea primă vineri din iulie, când Gülsüm a certat-o pe Zeliha spunându-i că trebuia să fie recunoscătoare că nu existau bărbați în familie, pe undeva era *ceva* adevăr în afirmația aia. Drept răspuns, Zeliha n-a scos un cuvânt. În schimb, s-a îndreptat spre bucătărie, ca să-l caute și să-i dea de mâncare singurului mascul din casă – un motan gri tărcat, cu o foame insașiabilă, o atracție neobișnuită pentru apă și nenumărate simptome de stres social care puteau fi interpretate în cel mai bun caz ca un semn de independență, iar în cel mai rău caz ca unul de nevroză. Numele lui era Pașa al Treilea.

Prin *konak*-ul familiei Kazancı se perindaseră generații întregi de pisici, ca și de oameni; toate fuseseră iubite și, fără excepție, toate muriseră de bătrânețe, spre deosebire de oameni. Cu toate că fiecare pisică își păstrase caracterul său distinct, două gene competitoră predominau, în mare, genealogia felină a casei. Pe de o parte, era gena „nobilă“ ce provenea de la o persană albă, cu blana lungă și nasul turtit pe care Petite-Ma o adusese cu ea când se măritase, pe la sfârșitul anilor '20 („probabil că pisica asta e toată zestrea ei“, își băteau joc de ea femeile din vecini). Pe de altă parte, era gena „maidaneză“ ce provenea de la o pisică neidentificată, dar aparent maro deschis, cu care persana albă reușise să se împerecheze într-una din escapadele ei. Generație după generație, de parcă ar fi făcut cu rândul, una din cele două trăsături genetice prima la locuitorii felini născuți sub acoperiș. După un timp, membrii familiei Kazancı încetaseră să-și mai bată capul să găsească nume diferite pentru fiecare în parte, luându-se în schimb după genealogia felinelor. Dacă pisoiiul arăta ca un descendent al ramurii aristocratice, alb, cu blana lungă și nas turtit, îl numeau pe rând Pașa Întâiul, Pașa al Doilea, Pașa al Treilea... Dacă făcea parte din ramura pisicii maidaneze, îl strigau Sultan – un nume net superior, ce semnala credința că pisicile maidaneze erau spirite libere, care puteau să se descurce singure și nu trebuiau să se dea bine pe lângă nimeni.

Până în ziua aceea, fără excepție, distincția de nume se reflectase în personalitatea tuturor pisicilor ce trăiseră sub acoperiș. Cele care făceau parte din ramura nobilă s-au dovedit a fi mândre, capricioase și tăcute și se lingeau neîncetat, ștergând orice urmă a contactului cu oamenii când cineva le mângâia; cele din a doua categorie erau mai curioase și mai vioaie și aveau tot felul de plăceri bizare, precum cea de-a mânca ciocolată.

Pașa al Treilea întruchipa în mod caracteristic trăsăturile ramurii sale, plimbându-se întotdeauna încoace și-ncolo cu pași solemni, de parcă ar fi pășit în vârful picioarelor pe sticlă pisată. Avea două ocupații favorite pe care le punea în practică de câte ori avea ocazia: să roadă cablurile electrice și să observe păsările și fluturii, prea leneș ca să le vâneze. De cea de-a doua se plictisea uneori, însă de prima niciodată. Aproape fiecare cablu electric din casă fusese în repetate rânduri morfolit, sfâșiat cu ghearele, mușcat și stricat de el. Pașa al Treilea reușise să supraviețuiască până la o vârstă foarte înaintată, având în vedere șocurile electrice prin care trecuse.

— Așa, Pașa, bun băiat.

Zeliha îi dădu să mănânce câteva bucăți de brânză feta, preferata lui. Apoi își puse un șorț și se

apucă să se lupte cu un munte de cratițe, tigăi și farfurii. După ce termină de spălat vasele și se calmă, în sfârșit, se întoarse târându-și picioarele la masă, unde cuvântul *bastard* plutea încă în aer, iar maică-sa încrunta încă din sprâncene.

Au stat cu toții acolo, fără să se miște, până când cineva își aminti de desert. Un miros dulceag, liniștitor invadează încăperea când Cevriye se apucă să toarne budinca de orez din ceaunul imens în castroanele mici. În timp ce Cevriye continua să împartă cu o ușurință exersată budinca, Feride o urma, presărând nucă-de-cocos rasă în fiecare castron.

— Ar fi fost mult mai bună cu scorțișoară, spuse Banu pe un ton plângăreț. N-ar fi trebuit să uiți să cumperi scorțișoară.

Lăsându-se pe spătarul scaunului, Zeliha își înalță capul și inspiră adânc, de parcă ar fi tras un fum dintr-o țigară invizibilă. Pe când expira, dând afară încetul cu încetul toată oboseala care se strânsese înăuntrul ei, simți acea indiferență oscilantă slăbind din nou. Nervii ei cedară sub presiunea lucrurilor care se întâmplaseră și a celor care nu se întâmplaseră în acea zi lungă și infernală. Cuprinse cu privirea întreaga masă, simțindu-se din ce în ce mai vinovată la vederea fiecărui castron cu budincă de orez ornată cu fulgi de nucă-de-cocos. Apoi, fără să întoarcă ochii, murmură cu o voce atât de moale și de subțire, încât parcă nu era deloc a ei.

— Îmi pare rău..., spuse. Îmi pare foarte rău.

1. Acoperământ pentru cap și față, făcut dintr-un material ușor, purtat de femeile musulmane în prezența persoanelor de sex opus (în arabă, în orig.).
2. Preparat specific bucătăriei turcești, făcut din carne tocată, vinete, sare, piper, roșii, ardei verde, bulion, ulei și ceapă (în tc., în orig.).
3. Mâncare de fasole gătită cu ulei de măsline și servită cu lămâie (în tc., în orig.).
4. Chiftele din carne tocată amestecată cu orez și învelite într-o crustă asemănătoare celei de șnițele (în tc., în orig.).
5. Combinație de murături (varză, castraveți, ardei iute și morcov) (în tc., în orig.).
6. Plăcintă (în tc., în orig.).
7. Băutură tradițională turcească făcută din iaurt, lapte, apă și sare (în tc., în orig.).
8. Plăcintă, de obicei de foi, umplută cu brânză, carne sau legume (în tc., în orig.).
9. Fel de mâncare specific Orientului Mijlociu, ce include varietăți precum frunze de viță, ardei verzi sau vinete umplute cu orez sau carne (în tc., în orig.).
10. Tărâm fictiv, sinonim cu paradisul terestru.
11. Lăsnicior (*Solanum dulcamara*), pop., umbra-noptii: plantă agățătoare cu flori violete și fructe otrăvitoare, a cărei tulpină se folosește la prepararea ceaiurilor și decocturilor.

CAPITOLUL DOI

Boabe de năut

Supermarketurile sunt locuri periculoase, pline de capcane pentru cei descurajați și confuzi, sau cel puțin așa gândea Rose pe când se îndrepta spre raionul cu scutece, hotărâtă de data asta să nu cumpere decât ce avea *într-adevăr* nevoie. De altfel, nu era momentul potrivit să caște gura pe-acolo. Nu se simțea deloc în largul ei, fiindcă-și lăsase fetița să o aștepte în mașină, în parcare. Uneori făcea lucruri pe care le regreta imediat, dar pe care nu le mai putea schimba și, dac-ar fi să spunem adevărul, aceste incidente se înmulțiseră îngrijorător în decursul ultimelor luni – al ultimelor trei luni și jumătate, ca să fim mai exacti. Trei luni și jumătate în care trecuse prin chinurile iadului, rezistând, împotrivindu-se, plângând, refuzând să accepte, rugându-se să nu fie așa și, în cele din urmă, dându-se bătută în fața evidenței – mariajul ei se terminase. Căsătoria putea fi o nebunie trecătoare care te făcea să crezi că avea să țină o veșnicie, însă era mult mai greu să-i apreciezi ironia când nu erai tu cel care-i pune capăt. Faptul că mariajul trebuia să se târăgăneze mult timp înainte să se destrame de tot îți crea falsa impresie că mai există încă o speranță, până când îți dădeai seama că nu trăiai cu speranța în mai bine, ci cu speranța că suferința va lua în cele din urmă sfârșit pentru amândoi, ca fiecare să poată merge pe drumul lui sau al ei. Și tocmai asta se hotărâse Rose să facă de acum înainte, să meargă pe drumul ei. Dacă asta însemna să treacă printr-un fel de tunel al suferinței prin care Dumnezeu o silea să se târască, va ieși la capătul celălalt de nerecunoscut, nu va mai fi femeia slabă care fusese odată.

Ca pentru a-și pecetlui hotărârea, Rose se sili să scoată un chicot înfundat, însă acesta i se opri în gât. În schimb, oftă, un oftat mai degrabă de îngrijorare decât de surpriză, pentru că ajunsese într-un raion pe care prefera să nu-l viziteze: Dulciuri și ciocolată. Pe când trecea în goană pe lângă secțiunea cu Ciocolată neagră fără zaharuri cu aromă de vanilie și control al caloriilor, se opri brusc. Și înșfăcă una, două... cinci ciocolate. Nu că și-ar fi supravegheat atent consumul de calorii, însă îi plăcea cum suna sau, mai precis, îi plăcea *posibilitatea* de a supraveghea ceva, *orice*. După ce fusese acuzată în repetate rânduri că era o gospodină neglijentă și o mamă îngrozitoare, Rose era dornică să dovedească pe orice căi contrariul.

Întoarse imediat căruciorul, însă se trezi într-un alt raion cu mâncare nesănătoasă. Unde naiba erau scutecele? Privirea i-a căzut asupra unui munte de bezele presărate cu nucă-de-cocos și, fără să-și dea seama când le pusese acolo, în cărucior se aflau deja unul, două... șase pachete. *Nu face asta, Rose, nu*

face asta... nu mai târziu de azi după-amiază ai înfulecat aproape un kil de înghețată Cherry Garcia... Te-ai îngrășat deja destul... Dacă era un avertisment lăuntric, nu se auzi suficient de tare. Totuși activă un buton al vinovăției undeva în subconștientul lui Rose și o imagine a ei înseși i se ivi în minte. Preț de o secundă rămase pironită locului, uitându-se la reflexia sa într-o oglindă imaginară, deși evitase cu îndemânare oglinda reală din spatele salatelor organice proaspete. Cu inima strânsă, își privi coapsele îngroșate și fundul imens, dar reuși totuși să zâmbească văzându-și pomeții înalți, părul de un blond auriu, ochii de un albastru cețos și urechile alea perfecte ale ei! Urechea era o parte a corpului atât de demnă de încredere. Oricât de mult te-ai fi îngrășat, urechile rămâneau neschimbate, întotdeauna fidele.

Din nefericire, lucrul ăsta nu se-ntâmpla și cu restul. Forma trupului lui Rose era departe de a fi fidelă. Trupul ei era atât de schimbător, încât nu-l putea încadra în nici unul din tipurile în care *Healthy Living Magazine* clasifica trupurile cititoarelor sale. Dacă ar aparține grupului cu „formă de pară“, de pildă, ar avea coapsele mai late decât umerii. Dacă ar aparține grupului cu „formă de măr“, ar fi înclinată să se îngrașe în zona pieptului și abdomenului. Având calitățile ambelor grupuri, Rose nu știa prea bine în ce categorie să se integreze, doar dacă nu exista un alt grup nemenționat, grupul cu „formă de mango“, care se îngrășa peste tot, în special în zona posteriorului. „La naiba“, își spuse. Va da jos kilogramele în plus. Acum, că blestematul ăla de divorț se terminase, avea să devină o femeie nouă. „Categoric“, își spuse. Categoric era cuvântul pe care Rose îl folosea pe post de „da“. Iar în loc de „nu“, spunea întotdeauna „categoric că nu“.

Înveselită la gândul că își va surprinde fostul soț și arhinumeroasa lui familie cu noua înfățișare pe care avea s-o capete curând, Rose cuprinse rapid cu privirea întregul raion. Mâinile ei se întindeau după dulciuri și caramele – caramele dulci cu conținut scăzut de zahăr și unt, batoane cu fructe, spirale negre cu lemn-dulce – le aruncă imediat pe toate în cărucior și o luă la goană de parcă ar fi fugit de cineva care o urmărea. Însă faptul că cedase patimii ei pentru dulciuri avusese probabil un efect declanșator asupra conștiinței ei încărcate de vinovăție, fiindcă în clipa imediat următoare se lupta cu niște remușcări groaznice. *Cum putuse oare să-și lase fetița singură în mașină?* În fiecare zi auzai la KVOA despre vreo puștoaică răpită din fața casei ei sau despre vreo mamă acuzată de punere în pericol prin imprudență... Săptămâna trecută o femeie din Tucson și-a dat foc la casă și aproape și-a omorât cei doi copii care dormeau înăuntru. Dacă i s-ar întâmpla vreodată o chestie de genul ăsta, își zise Rose, soacră-sa ar fi încântată. Shushan-atotputernica-matriarhă ar intenta imediat proces pentru custodia nepoată-sii.

Adâncită în aceste scenarii sumbre, Rose nu se putu abține să nu se înfioare. Era adevărat că fusese destul de aeriană în ultima vreme, că uita lucruri elementare, însă nimeni, nici o ființă cu mintea întreagă, n-ar fi putut s-o acuze pe drept că era o mamă denaturată! Categoric că nu! Avea de gând să le dovedească asta atât fostului ei soț, cât și enormei lui familii armenești. Familia fostului ei soț era dintr-o altă țară, unde oamenii aveau nume pe care ea nu le putea pronunța și secrete pe care nu le putea descifra. Rose se simțise întotdeauna ca o intrusă acolo, fusese întotdeauna conștientă că era o *odar*¹ – acest cuvânt cleios se lipise de ea chiar din prima zi.

Era îngrozitor să fii încă atașat mental și emoțional de cineva de care ai fost despărțit din punct de vedere fizic. După ce s-a așternut praful, din acel un-an-și-opt-luni de mariaj lui Rose nu-i mai rămăseseră decât un gust amar și un copil.

„Asta-i tot ce mi-a rămas...“, murmură Rose pentru sine. Acesta era, într-adevăr, cel mai comun efect secundar al amărăciunii postmaritale cronice: te făcea să vorbești singur. Oricâte dialoguri ți-ai fi imaginat, nu rămâneai niciodată fără cuvinte. În decursul ultimelor săptămâni, Rose se certase în repetate rânduri în închipuirea ei cu fiecare membru în parte al familiei Tchakhmakhchian, apărându-se cu fermitate, câștigând de fiecare dată, articulând fluent toate lucrurile pe care nu reușise să le spună cu voce tare în timpul divorțului și pe care le deplânsese de atunci încoace.

Aici erau! Scutece superabsorbante fără latex. Pe când le așeza în cărucior, observă că un bărbat între două vârste, cu barbișon, îi zâmbea. Adevărul era că lui Rose îi plăcea să-i fie remarcată grija maternă și acum, că avea public, nu se putu abține să nu schițeze un zâmbet de satisfacție. Mulțumită, se întinse să ia o cutie uriașă de șervețele ușor parfumate cu Aloe Vera și cu vitamina E. Slavă cerului că unii oameni îi apreciau grija maternă. Călăuzită de dorința de a câștiga și mai multă apreciere, se plimbă în sus și-n jos prin raionul cu produse pentru sugari, găsind de fiecare dată un lucru pe care nu avusese nici o intenție de a-l cumpăra mai devreme, dar pe care nu vedea acum nici un motiv să nu-l cumpere: trei sticle de loțiune antibacteriană contra erupțiilor provocate de scutece, un termometru de siguranță în formă de rață pentru baia copilului, care te avertiza când apa din cadă era prea fierbinte, un set de șase apărători de ușă din plastic pentru a proteja degețelele copilului, o pungă de gunoi pentru mașină cu Max the Monkey și o suzetă de cauciuc în formă de fluture pentru creșterea dinților, umplută cu apă refrigerabilă. Le puse pe toate în cărucior. Cine ar fi putut spune că era o mamă iresponsabilă? Cum puteau să o acuze că nu dădea atenție nevoilor fetiței ei? Nu renunțase la facultate când se născuse copilul? Nu muncise din greu ca să susțină căsătoria aia? Din când în când, lui Rose îi plăcea să-și închipuie cea mai bună variantă a ei încă mergând la facultate, încă virgină și, o, da, încă slabă. De curând găsisse o slujbă la cantina facultății care ar fi putut-o ajuta să-și împlinească primul vis, deși nu și pe celelalte două.

Pe când intra în raionul următor, chipul lui Rose se schimonosi. Mâncare internațională. Aruncă o privire nervoasă la borcanele cu vinete în sos și la conservele cu foi de viță în saramură. Gata cu *patlijan*²! Gata cu *sarmalar*³! Gata cu mâncarea etnică ciudată! Numai privind *khavourma*⁴ aia oribilă i se strângea stomacul ghem. De acum înainte avea să gătească ce voia ea. Avea să gătească feluri de mâncare cu adevărat specifice Kentucky-ului pentru fetița ei! Preț de o clipă interminabilă, Rose rămase pironită în loc, storcându-și creierii să găsească un exemplu de fel de mâncare perfect. Chipul i se luminează la gândul unor hamburgeri. Categorie! se asigură în sinea ei. Ce mai e, ochiuri și clătite cu sirop de arțar, hotdog cu ceapă și grătar cu carne de oaie, da, în special grătar cu carne de oaie... Și în locul băuturii aleia îngrozitoare pe bază de iaurt pe care se săturase până-n gât s-o vadă la fiecare masă, aveau să bea cidru de mere! De acum înainte avea să aleagă meniul lor zilnic din bucătăria sudistă, chili iute

sau costiță afumată... sau... boabe de năut. Va servi toate aceste feluri fără să se plângă. Singurul lucru de care avea nevoie era un bărbat care să stea alături de ea la masă la sfârșitul zilei. Un bărbat care s-o iubească de-adevăratelea, pe ea și mâncarea pe care o gătea. Categorie, de asta avea nevoie Rose: de un iubit fără bagaj etnic, fără nume greu de pronunțat, fără familie numeroasă; un iubit nou-nouț care să aprecieze boabele de năut.

Fuse o vreme în care ea și Barsam se iubeau. O vreme în care Barsam nici măcar nu observa și cu siguranță nici nu-i păsa de felurile de mâncare pe care le pune ea pe masă, fiindcă privirea lui era îndreptată în altă parte, adâncită într-a ei, scufundată în dragoste. Obrajii lui Rose se înroșeau la amintirea acestor momente lascive, însă păleau imediat când își amintea faza imediat următoare. Vai, înainte să-și dea seama, familia lui îngrozitoare intrase în scenă ca să o domine pentru totdeauna, iar din acea clipă afecțiunea lor se subțiasă. Dacă membrii bandei Tchakhmakhchian nu și-ar fi băgat nasurile lor acviline în căsătoria lor, își spuse Rose, soțul ei ar fi încă alături de ea. „De ce ți-ai băgat tot timpul nasul în căsătoria noastră?“, o întrebă pe Shushan, pe care și-o închipuia acum stând în fotoliul ei, numărând ochiurile împletiturii, făcând încă o păturică pentru nepoată-sa. Însă soacră-sa nu răspunse. Frustrată, Rose repetă întrebarea. Acesta era într-adevăr al doilea cel mai comun efect secundar al resentimentului postmarital cronic: te făcea nu numai să vorbești singur, ci și să te înverșunezi împotriva celorlalți. Chiar dacă erai periculos de aproape să cedezi, nu o făceai niciodată. „De ce nu ne-ați lăsat niciodată în pace?“ Rose puse aceeași întrebare, rând pe rând, celor trei surori ale soțului ei – mătușa Surpun, mătușa Zarouhi și mătușa Varsenig – în timp ce se uita furioasă la borcanele cu *baba ghanoush*⁵ de pe rafturi.

Rose părăsi secțiunea cu mâncare etnică, descriind o curbă bruscă și rapidă spre raionul următor. Inspirată de furia și melancolia ei, străbătu de la un capăt la altul raionul cu mâncare conservată și boabe uscate, fiind cât pe ce să intre într-un tânăru care stătea acolo. Se uita la raftul pe care erau aranjate diverse sortimente de boabe de năut. „Tipul ăsta nu era cu siguranță aici acum un minut!“, se gândi Rose. Părea să se fi materializat pur și simplu, ca și când ar fi picat din cer. Avea o piele albă, un trup subțire și bine proporționat, ochi căprui și un nas ascuțit, care îl făcea să pară atent și studios. Părul închis la culoare era tuns scurt. Rose bănuia că-l mai văzuse înainte, însă nu-și putea aminti unde și când.

— Sunt bune, nu-i așa? întrebă Rose. Din păcate, nu toată lumea are destulă minte ca să le aprecieze...

Smuls din meditație, tânărul tresări și se întoarse spre femeia roșie la față și plinuță care răsărise lângă el și, ținând încă în fiecare mână câte o conservă cu boabe de năut, roși. Fiindcă fusese luat prin surprindere, nu-și putea recăpăta ușor siguranța sa masculină.

— Îmi pare rău..., spuse înclinând capul spre dreapta.

Rose interpretă ticul nervos ca pe un semn de timiditate.

Îi zâmbi tânărului ca să-i arate că îl ierta și apoi se uită la fața lui aproape fără să clipească, făcându-

I să se simtă și mai nervos. În afară de expresia suavă, de iepuraș, care i se întipărise pe chip, Rose avea alte trei expresii de animal inspirate de Mama Natură, pe care le folosea pe rând în relațiile sale cu sexul opus: expresia blândă, de câine, pe care o folosea când voia să arate un devotament total; expresia răutăcioasă, de felină, pe care o folosea când voia să fie seducătoare, și expresia bătaioasă, de coiot, pe care o afișa de fiecare dată când era criticată.

— O, păi te cunosc!

Dintr-odată Rose zâmbi larg, mulțumită de memoria ei.

— Îmi storceam creierii întrebându-mă unde te-am mai văzut. Acum știi! Ești de la Universitatea din Arizona, nu-i așa? Pun pariu că-ți place *quesadilla*⁶ de pui!

Tânărul aruncă o privire de-a lungul raionului, de parcă s-ar fi gândit să o ia la fugă în orice clipă, dar nu se putea hotărî în care direcție.

— Lucrez cu jumătate de normă la Cactus Grill – își dădu Rose silința să-l facă să înțeleagă –, restaurantul ăla mare de la etajul doi al Ligii Studenților, îți aduci aminte? De obicei stau în spatele tejghelei unde se servește mâncarea condimentată – știi tu, omlete și *quesadillas*. Sigur, e o slujbă cu jumătate de normă; nu se plătește cine știe ce, dar ce să-i faci? E doar temporar. Ce îmi doresc de fapt e să devin învățătoare.

Tânărul studia acum întrebător chipul lui Rose, ca pentru a memora fiecare detaliu pentru a și-l aminti mai târziu.

— Oricum, probabil că acolo te-am mai văzut, trase Rose concluzia.

Își miși ochii și își umezi buza de jos, trecând la expresia de felină.

— M-am lăsat anul trecut, când am născut, însă acum încerc să mă apuc din nou de facultate...

— Serios? spuse tipul, după care închise imediat gura.

Dacă Rose ar fi avut vreo experiență anterioară cu străinii, ar fi detectat *complexul de prezentare al străinului* – teama de a te angaja într-o conversație și de a nu spune cuvintele potrivite la momentul potrivit sau de a nu le pronunța corect.

Oricum, încă din adolescență, Rose nutrea înclinația de a presupune că totul în jurul ei era pentru sau despre sau împotriva ei. De aceea, interpretează tăcerea ca pe un semn al incapacității ei de a se prezenta cum trebuie. Pentru a îndrepta greșeala, întinse mâna:

— O, îmi cer scuze, am uitat să mă prezint. Mă chemă Rose.

— Mustafa..., spuse tânărul, înghițind cu greu, iar mărul lui Adam i se mișcă în sus și-n jos.

— De unde ești? întrebă Rose.

— Din Istanbul, răspunse el repezit.

Rose ridică din sprâncene și o urmă de teamă îi trecu peste chip. Dacă Mustafa ar fi avut vreo experiență anterioară cu provincialii, ar fi putut detecta *complexul de informare al provincialului* – teama de a nu avea destule cunoștințe de geografie și de istorie a lumii. Rose încerca să-și aducă aminte unde Dumnezeu era Istanbulul. Era oare capitala Egiptului sau era pe undeva prin India...? Se încruntă

confuză.

Oricum, încă din adolescență, Mustafa nutrea frica de a-și pierde stăpânirea de sine și forța de seducție față de femei. De aceea, interpretează gestul ca pe un semn că o plictisise pe Rose fiindcă nu găsisese nimic interesant de spus și, pentru a îndrepta greșeala, se grăbi să pună capăt conversației.

— Mă bucur că te-am cunoscut, Rose, zise târăgănând vocalele cu un accent ușor, dar evident. Însă trebuie să plec...

Lăsă repede jos ambele cutii cu boabe de năut, se uită la ceas, își luă coșul și plecă. Înainte să dispară, Rose îl auzi murmurând „la revedere“ și după aceea, ca un ecou al propriilor cuvinte, din nou „la revedere“. Apoi dispăru.

Pierzându-și astfel prietenul misterios, Rose își dădu seama dintr-odată cât timp irosise în supermarket. Înghăță câteva cutii cu boabe de năut, inclusiv pe cele pe care Mustafa le lăsase în urma lui, și se grăbi spre casă. Trecu prin raionul cu ziare și cărți și zări acolo ceva de care avea neapărată nevoie: *Marele atlas al lumii*. Sub titlu scria: *Atlasul steagurilor, evenimentelor și hărților lumii ce vine în ajutorul părinților, elevilor, profesorilor și călătorilor din întreaga lume*. Luă cartea, căută „Istanbul“ la index și, după ce găsi pagina corectă, se uită la hartă ca să vadă unde era.

Când ieși în parcare, găsi jeepul Cherokee 1984 ultramarin încălzindu-se sub soarele Arizonei, în timp ce copilul ei dormea înăuntru.

— Armanoush, trezește-te, dulcețo, mami s-a întors!

Copilul se mișcă, însă nu deschise ochii, nici chiar când Rose îi acoperi fața cu o ploaie de sărutări. Părul ei moale și castaniu era legat cu o fundă aurie, aproape la fel de mare ca și capul ei, și era îmbrăcată cu o haină verde, pufoasă, împodobită cu dungii roz și nasturi purpurii. Arăta ca un brad de Crăciun pitic, decorat de un nebun.

— Ți-e foame? Mami o să-ți gătească mâncare americană adevărată în seara asta! exclamă Rose. Puse sacoșele pe bancheta din spate, păstrând un pachet de bezele presărate cu nucă-de-cocos pentru drum. Își aranjă părul în oglinda retrovizoare, puse o casetă care era preferata ei zilele alea și luă un pumn de bezele înainte să pornească motorul.

— Știi că tipul cu care tocmai m-am întâlnit la supermarket e din Turcia? zise Rose făcându-i cu ochiul fiică-sii în oglinda retrovizoare.

Totul era perfect la copila ei: năsucul ca un nasture, mâinile durdulii, picioarele, totul, în afară de nume. Familia soțului ei voise să-i pună fetei numele mamei bunicii ei. Cât de mult regreta Rose că nu îi dăduse un nume mai obișnuit, ca Annie, Katie sau Cyndie, în loc să-l accepte pe cel pe care i-l propusese soacra ei. Un copil trebuia să aibă un nume de copil, și „Armanoush“ nu aducea nici pe departe a așa ceva. Numele suna atât de... matur și rece, potrivit probabil unui adult. Oare Rose trebuia să aștepte până când fetița ei avea să împlinească patruzeci de ani ca să-l folosească fără să simtă furnicături pe limbă? Rose își dădu ochii peste cap și mănca încă o bezea. Și în momentul ăla avu o revelație: putea să-i spună fetei ei „Amy“ de acum încolo și, în chip de ceremonie de botez, îi trimise

fetei o sărutare.

La intersecția următoare au așteptat ca semaforul să se facă verde. Rose bătea darabana cu degetele în volan, acompaniind-o pe Gloria Estefan.

No modern love for me, it's all a hustle

*What's done is done, now is my turn to have fun.*⁷

*

Mustafa așeză cele câteva lucruri pe care le alesese în fața casieritei: măslina Kalamata, spanac congelat și pizza cu brânză feta, o cutie cu supă de ciuperci și o cutie cu supă de pui cu tăiței. Până venise în America, nu fusese în viața lui nevoit să gătească. De fiecare dată când robotea prin bucătăria apartamentului său studentesc, cu două dormitoare, se simțea ca un rege detronat care trăia în exil. Zilele în care era servit și hrănit de o bunică plină de devotament, o mamă și patru surori erau de mult apuse. Acum, spălatul vaselor, curățenia în cameră, călcatul și în special cumpărăturile erau o povară imensă pentru el. N-ar fi fost atât de greu dacă ar fi putut scăpa de sentimentul că altcineva trebuia să facă lucrurile alea pentru el. Era la fel de puțin obișnuit cu treburile casnice ca și cu singurătatea.

Mustafa avea un coleg de apartament: un student din Indonezia, care vorbea foarte puțin, muncea din greu și asculta în fiecare seară casete ciudate, precum *Susurul pâraielor de munte* sau *Cântecele balenelor*, ca să poată adormi. Mustafa sperase că, dacă avea un coleg de apartament, urma să se simtă mai puțin singur în Arizona, însă rezultatul fusese cu totul altul. Noaptea, singur în patul său, la mii de kilometri de familia lui, nu se putea împotrivi vocilor care-i răsunau în minte. Voci care îi puneau nenumărate întrebări și îl învinovăteau pentru ceea ce era. Dormea prost. Petrecea multe nopți uitându-se la comedii vechi sau navigând pe internet. Asta îl ajuta. În momentele acelea gândurile îl părăseau. Însă se întorceau odată cu răsăritul soarelui. În drum spre campus, în timpul cursurilor sau al pauzei de masă, Mustafa se surprindea gândindu-se la Istanbul. Cât ar fi vrut să-și poată șterge memoria, să poată restarta programul până când toate fișierele aveau să fie șterse pentru totdeauna.

Arizona trebuia să-l cruțe pe Mustafa de blestemul care se abătea asupra tuturor bărbaților din familia Kazancı. Însă el nu credea în astfel de lucruri. Îndepărtarea de toate acele superstiții – datul în bobi pentru deochi, cititul în cafea, ceremoniile de ghicire a viitorului din familia sa – era mai puțin o alegere conștientă și mai curând un reflex involuntar. Credea că toate astea făceau parte dintr-o lume întunecată și complicată, numai a femeilor.

Femeile erau oricum un mister. Crescând printre atâtea femei, era ciudat că se simțise așa de străin de ele toată viața lui.

Mustafa crescuse ca unicul băiat al unei familii în care bărbații mureau prea devreme și prea pe

neșteptate. Nutrise dorințe sexuale crescânde în timp ce era înconjurat de surori pe care îi era interzis să le includă în fanteziile sale. Totuși, a alunecat din ce în ce mai jos, nutrind gânduri de nedescris despre femei. La început, Mustafa se îndrăgostea de fete care îl respingeau. Terifiat de gândul că va fi respins, ridiculizat și ocărât, a început să tânjească de la distanță după trupul femeilor. Anul ăsta se uitase în ciudat la fotografiile top-modelelor din revistele americane cu coperte lucioase, ca pentru a se pătrunde de evidența chinuitoare că nici o femeie atât de perfectă nu avea să-l dorească vreodată.

Mustafa nu avea să uite niciodată expresia răutăcioasă de pe chipul Zelihei când îl făcuse „falus prețios”. Stânjeneala acelui moment îl făcea și acum să roșească. Știa că Zeliha putea citi dincolo de masculinitatea lui forțată adevărata poveste a educației sale. Ea înțelegea că fusese răsfățat și hrănit cu lingura de o mamă asuprită, intimidată și bătută de un tată asupritor.

„În cele din urmă, ai devenit deopotrivă narcisist și nesigur pe tine”, spusese ea. Oare lucrurile ar fi putut sta altfel între Zeliha și el? De ce se simțise atât de respins și de lipsit de iubire cu atâtea surori prin preajmă și o mamă care îl iubea la nebunie alături?

Zeliha își bătuse întotdeauna joc de Mustafa, iar mama sa îl admirase întotdeauna. Nu voia decât să fie un om obișnuit, bun și totodată supus greșelii. Singurele lucruri de care avea nevoie erau compasiunea și șansa de a deveni o persoană mai bună. Dacă ar avea alături de el o femeie care să-l iubească, totul s-ar schimba. Mustafa știa că trebuia să reușească în America, nu pentru că voia să-și facă un viitor mai bun, ci pentru că voia să scape de trecut.

— Ce mai faci? îl întrebă zâmbind tânăra de la casă.

Cu un singur lucru nu reușise Mustafa să se obișnuiască. În America, toată lumea întreba pe toată lumea ce mai face, chiar și pe cei care le erau total necunoscuți. Înțelegea că era mai mult o formă de salut decât o întrebare propriu-zisă. Chiar și așa, nu reușea să le răspundă la salut cu aceeași lejeritate lipsită de grație.

— Bine, mulțumesc, spuse. Tu ce mai faci?

Fata zâmbi.

— De unde ești?

Într-o zi, am să vorbesc atât de bine engleza, își zise Mustafa, încât nimeni n-o să-mi mai pună întrebarea asta nepoliticoasă, pentru că nu o să le vină să creadă, nici măcar o clipă, că vorbesc cu un străin. Luă sacoșa și ieși.

Un cuplu de americani de origine mexicană trecea pe trotuar, ea împingând un căruț în care se afla un bebeluș, el ținând de mână un puști. Se plimbau fără grabă în timp ce Rose îi privea cu invidie. Acum, că mariajul ei se terminase, fiecare cuplu pe care îl vedea i se părea fericit și mulțumit.

— Știi ce? Aș fi vrut ca vrăjitoarea aia de bunică-ta să mă fi văzut flirtând cu turcul. Îți închipui ce îngrozită ar fi fost? Nu-mi pot imagina un coșmar mai înspăimântător pentru fudulii ăia din familia Tchakhmakhchian! Fuduli și laudăroși... fuduli și...

Rose nu își termină propoziția, fiind distrasă de un gând cum nu se putea mai năstrușnic. Semaforul se făcu verde, mașinile aliniat în fața ei demarară, iar camioneta din spate începu să claxoneze. Însă Rose rămase încremenită în același loc. Fantezia aceea era atât de încântătoare, că nu era în stare să se miște. Prin minte îi treceau nenumărate imagini pe când ochii ei aruncau pieziș scânteii de mânie pură. Acela era, într-adevăr, cel de-al treilea cel mai comun efect secundar al resentimentului postmarital cronic: te făcea nu numai să vorbești singur și să te înverșunezi împotriva altora, ci și să devii irațional. De îndată ce o femeie simțea o ură justificată, lumea se întorcea cu susul în jos, iar absurdul părea dintr-odată perfect rațional.

O, dulce răzbunare. Revenirea era un plan pe termen lung, o investiție care aducea profit în timp. Însă putea să-și ia mult mai curând revanșa. Primul impuls al lui Rose era să facă ceva, orice, care să o aducă la exasperare pe fosta ei soacră. Și nu exista în lumea asta decât un singur lucru care le putea supăra pe femeile din familia Tchakhmakhchian mai mult decât o *odar*: un turc!

Ce interesant ar fi să flirteze cu dușmanul dintotdeauna al fostului ei soț. *Dar de unde să iei un turc în mijlocul deșertului Arizona? Nu creșteau pe cactuși, nu-i așa?* Rose chicoti în timp ce expresia feței ei se schimba, trecând brusc de la revelație la adâncă recunoștință. Ce coincidență drăguță că soarta tocmai îi scosese în cale un turc. Dar era într-adevăr o coincidență?

Cântând odată cu radioul, Rose porni mai departe. Însă în loc să o ia înainte pe drumul ei, viră la stânga, făcu o întoarcere de o sută optzeci de grade și, după ce ajunse pe celălalt sens, se grăbi în direcția opusă.

*Primitive love, I want what it used to be.*⁸

În câteva clipe, jeepul Cherokee 1984 ultramarin ajunsese deja în parcare supermarketului Fry.

*I don't have to think, right now you've got me at the brink / This is good-bye for all the times I cried...*⁹

Mașina descrie un semicerc, apoi făcu o manevră în partea opusă, ajungând la ieșirea principală a supermarketului. Tocmai când Rose era pe cale să-și piardă orice speranță de a-l găsi pe tânăr, îl zări așteptând răbdător autobuzul, cu o sacoșă transparentă lângă el.

— Hei, Mostapha! strigă Rose scoțând capul pe geamul pe jumătate deschis. Vrei să te duc cu mașina?

— Sigur, mulțumesc.

Mustafa dădu din cap și făcu o încercare timidă să-i corecteze pronunția:

— Mă cheamă Mus-ta-fa...

În mașină, Rose zâmbi.

— Mustapha, hai să faci cunoștință cu fiica mea, Armanoush... Însă îi spun Amy! Amy, el e Mustapha, Mustapha, ea e Amy...

Pe când tânărul îi zâmbea fetei somnoroase, Rose îi studie cu atenție chipul, încercând să descopere vreun semn că și-ar fi dat seama, însă nu descoperi nici unul. Așa că hotărî să facă o altă aluzie, de data asta mult mai transparentă:

— Numele ei întreg e Amy Tchakhmakhchian...

Dacă acele cuvinte au inspirat vreun fel de revelație negativă, chipul lui Mustafa nu lăsă să se vadă nimic. Așa că Rose simți nevoia să repete, pentru eventualitatea în care nu fusese înțeleasă de prima oară:

— Armanoush Tchakh-makh-chi-an!

Abia atunci ochii căprui ai tânărului se luminară a înțelegere, deși nu tocmai în felul la care se așteptase Rose.

— Chak-mak-chi-an... Çak-mak-çi...! Hei, dar sună turcește! exclamă el fericit.

— Ei bine, de fapt e *armean*, spuse Rose.

Dintr-odată se simți nesigură pe ea.

— Tatăl ei, adică fostul meu soț – și înghiți cu greutate, de parcă ar fi încercat să scape de un gust amar –, era, adică *este*, armean.

— A, da? spuse el indiferent.

Nu se prindea, nu-i așa? se întrebă Rose în sinea ei mușcându-și obrajii. Apoi, ca și când ar fi eliberat un sughiț îndelung reprimat care îi stătea în gât, dădu drumul unui chicot de râs. *Dar e drăguț... foarte drăguț... el va fi răzbunarea mea!* își zise ea.

— Ascultă, spuse Rose, nu știu dacă-ți place arta mexicană, dar mâine-seară e deschiderea unei expoziții de grup. Dacă n-ai alte planuri, am putea merge s-o vedem și să mâncăm ceva după.

— Artă mexicană...? făcu Mustafa o pauză.

— Oamenii care au văzut-o în alte părți spun că e chiar bună, spuse Rose. Ei bine, ce zici... ți-ar plăcea să mergi cu mine?

— Artă mexicană...! repetă Mustafa încrezător. Sigur, de ce nu?

— Grozav, se înveseli Rose. Ce bine că te-am cunoscut, Mostapha, zise ea stâlcindu-i din nou numele.

Însă de data asta Mustafa nu mai simți nevoia s-o corecteze.

1. Străină (în arm., în orig.).
2. Preparat culinar făcut din vinete, iaurt, ulei de măsline și usturoi (în arm., în orig.).
3. Preparat culinar din carne tocată (amestecată cu orez sau alte ingrediente) învelită în foaie de varză sau viță (în tc., în orig.).
4. Preparat culinar făcut din carne de miel condimentată, servit rece sau cald, cu garnitură de varză,

tăiței sau salată (în arm., în orig.).

5. Sos sau salată făcută din vinete condimentate cu usturoi, mentă și lămâie (în arabă, în orig.).
6. Preparat culinar specific mexican, făcut din cartofi, brânză sau fasole (în sp., în orig.).
7. Nici o dragoste nouă pentru mine, totul e o învălmășeală. Ce-a fost a fost, acum e rândul meu să mă distrez.
8. Iubire primitivă, vreau din nou ce-a fost odată.
9. Nu e nevoie să mă mai gândesc, ai turnat ultima picătură în pahar, / Îți spun adio pentru toate dățile în care-am plâns...

CAPITOLUL TREI

Zahăr

— E adevărat? Vă rog, spuneți-mi că nu e adevărat! exclamă unchiul Dikran Stamboulian dând ușa de perete și năpustindu-se în living.

Își căuta nepotul sau nepoatele sau pe oricine altcineva dispus să-l consoleze. Ochii lui negri erau ușor ieșiți din orbite de tulburare. Avea o mustață plină, lăsată în jos, ușor răsucită la capete, care îți lăsa impresia că zâmbește chiar și atunci când era de-a dreptul furios.

— Te rog să te liniștești și să iei loc, unchiule, murmură mătușa Surpun, cea mai tânără dintre surorile Tchakhmakhchian, fără să se uite în ochii lui.

Fiind singura din familie care susținuse fără rezerve căsătoria lui Barsam cu Rose, acum se simțea vinovată. Nu era obișnuită să-și facă astfel de reproșuri. Profesoară de științe umane la Universitatea Berkeley din California, Surpun Tchakhmakhchian era o mare feministă și o persoană extrem de erudită și de încrezătoare în sine, convinsă fiind că orice problemă din lume putea fi rezolvată discutând cu calm și înțelepciune. Fuseseră vremuri în care această convingere proprie o făcuse să se simtă singură într-o familie atât de temperamentală ca a ei.

Dikran Stamboulian făcu ce i se spusese și se îndreptă târșându-și picioarele spre un scaun liber, molfăindu-și capetele mustății. Întreaga familie era strânsă în jurul unei mese vechi de mahon încărcate cu mâncare, deși nimeni nu părea să mănânce. Gemenele mătușii Varsenig dormeau liniștite pe canapea. Un văr îndepărtat, Kevork Karaoglanian, era și el acolo; venise cu avionul de la Minneapolis pentru un eveniment social organizat de Comunitatea Tinerilor Armeni din Regiunea Golfului. În ultimele trei luni, Kevork participase conștiincios la fiecare eveniment organizat de grup – un concert de binefacere, picnicul anual, petrecerea de Crăciun, petrecerea lejeră de vineri seara, gala anuală de iarnă, dejunul de duminică și o competiție de rafting în beneficiul ecoturismului din Erevan. Unchiul Dikran bănuia că motivul pentru care arătosul său nepot venea atât de des la San Francisco nu era doar obligația de a participa la aceste evenimente sociale, ci și atracția încă nemărturisită pentru o fată pe care o întâlnise în acel grup.

Dikran Stamboulian privi cu ochi pofțicioși mâncarea așezată pe masă și se întinse după un borcan cu *ayran*. Era o rețetă americanizată, cu prea multe cuburi de gheață. În castroanele de lut de nuanțe diferite se aflau multe din felurile sale de mâncare preferate: *fassoulye pilaki*, *kadin budu köfteler*,

karniyarik, *churek* abia făcut și, spre încântarea unchiului Dikran, *bastirma*¹. Deși spumega încă, furia i se domoli la vederea castronului cu *bastirma* și se topi cu totul când lângă acesta zări celălalt fel preferat al său: *burma*².

În ciuda faptului că dieta sa fusese întotdeauna strict supravegheată de soția sa, în fiecare an unchiul Dikran mai adăugase încă un strat de grăsime la pânțele lui rușinos, așa cum un copac adaugă câte un inel de creștere la trunchiul său odată cu trecerea fiecărui an. Acum era un bărbat îndesat și corpulent, care nu avea nimic împotriva să atragă atenția asupra fiecăruia dintre aceste două lucruri. Acum doi ani i se oferise un rol într-o reclamă la paste făinoase. Interpretase un bucătar voios, a cărui bună dispoziție nu putea fi întunecată nici măcar de faptul că fusese părăsit de logodnică, fiindcă avea încă bucătăria sa și putea găti în voie spaghete. De fapt, ca și în reclamă, unchiul Dikran era un om atât de binedispus, încât, ori de câte ori vreuna din cunoștințele sale voia să ilustreze clișeul conform căruia oamenii grași erau mult mai veseli decât ceilalți, îi cita numele. Doar că astăzi unchiul Dikran părea a nu fi cel dintotdeauna.

— Unde e Barsam? întrebă unchiul Dikran luând o *köfte* din grămada de pe platou. Știe ce pune nevastă-sa la cale?

— Fosta nevastă! îl corectă mătușa Zarouhi.

Ca proaspătă profesoară de școală elementară care se lupta toată ziua cu puști neascultători, nu se putea abține să nu corecteze orice greșeală pe care o auzea.

— Daaa, fosta! Doar că ea nu recunoaște asta! Femeia aia e nebună, vă spun eu. Face chestia asta special. Dacă Rose nu face asta ca să ne supere, să nu-mi mai spuneți mie Dikran. Găsiți-mi alt nume!

— N-ai nevoie de alt nume, îl consolă mătușa Varsenig pe unchiul ei. Fără îndoială c-o face dinadins...

— Trebuie s-o salvăm pe Armanoush, îi întrerupse bunica Shushan, matroana familiei.

Se ridică de la masă și se îndreptă târșându-și picioarele spre fotoliul ei. Deși era o bucătăreasă extraordinară, nu avusese niciodată o poftă prea mare de mâncare, iar în ultima vreme, se temeau fetele sale, găsisse o modalitate de a se ține în viață nemâncând nimic altceva decât o ceașcă de ceai pe zi. Era o femeie scundă și ciolănoasă, care avea o forță ieșită din comun când venea vorba de rezolvarea unor probleme chiar mai grave decât aceasta, al cărei chip delicat radia o aură de competență. Refuzul ei de-a accepta înfrângerea în ciuda tuturor evidențelor, convingerea ei nezdruccinată că viața era întotdeauna o luptă și că, dacă erai armean, lupta era de trei ori mai cumplită, iscusința ei de a obține câștig de cauză asupra tuturor celor pe care îi întâlnea îi fascinaseră de-a lungul anilor pe mulți dintre membrii familiei.

— Nimic nu e mai important decât bunăstarea copilei, murmură bunica Shushan.

Își mângâie pandantivul de argint ce îl reprezenta pe Sfântul Anton, de care nu se despărțea niciodată. Sfântul patron al obiectelor pierdute o ajutase de nenumărate ori în trecut să facă față pierderilor din viața sa.

Acestea fiind zise, bunica Shushan își luă andrelele și se așeză. Primele sculuri ale unei pături azurii

de copil, pe marginea căreia erau brodate inițialele A.K., atârnav de andrele. Pentru o clipă se așternu tăcerea, iar toată lumea din încăpere îi urmări mâinile mișcând cu grație andrelele. Împletitul bunicii Shushan avea asupra familiei efectul unei terapii de grup. Ritmul sigur și egal al fiecărui ochi îi liniștea pe toți cei care o priveau, făcându-i să simtă că, atâta timp cât bunica Shushan continua să împletească, nu aveau de ce să se teamă și că, în cele din urmă, totul va fi bine.

— Ai dreptate. Săraca Armanoush, spuse unchiul Dikran.

Ca de obicei, lua partea bunicii Shushan în orice dispută familială, știind că nu era bine să se pună cu atotputernica *mater familias*.

— Ce se va alege de acest mielușel nevinovat? întrebă unchiul Dikran cu glas scăzut.

Înainte ca cineva să poată răspunde, la ușa dinspre stradă se auzi un zornăit, apoi un sunet de cheie răsucită în broască și aceasta se deschise. Barsam intră în living cu o față palidă, aruncând priviri îngrijorate din spatele ochelarilor cu ramă metalică.

— Ah, ia te uită cine a venit! spuse unchiul Dikran. Domnul meu, fiica ta e pe cale să fie crescută de un turc și văd că nu faci nimic în privința asta... *Amot!*³

— Ce pot să fac? se lamentă Barsam Tchakhmakhchian întorcându-se spre unchiul său.

Își îndreptă privirea spre o reproducere de mari dimensiuni a lucrării *Natură statică cu măști* a lui Martiros Saryan atârnată pe perete, de parcă răspunsul de care avea nevoie ar fi fost ascuns undeva în interiorul tabloului. Însă probabil că nu a reușit să găsească acolo nici o consolare, fiindcă, atunci când vorbi din nou, vocea lui părea la fel de nemângâiată ca și înainte.

— Nu am nici un drept să mă amestec. Rose e mama ei.

— *Aman!*⁴ Ce mai mamă! râse Dikran Stamboulian.

Pentru un om de proporțiile sale, avea un râs ciudat de ascuțit – un amănunt de care era de obicei conștient și pe care îl putea controla, exceptând cazurile în care era tensionat.

— Ce le va spune acest mielușel nevinovat prietenilor săi când va crește mare? Tatăl meu e Barsam Tchakhmakhchian, străunchiul meu e Dikran Stamboulian, tatăl acestuia e Varvant Istanboulian, numele meu e Armanoush Tchakhmakhchian, toți cei din familia mea se numesc Cutare Cutarian, sunt nepoata supraviețuitorilor genocidului, care și-au pierdut toate rudele în mâinile măcelarilor turci în 1915, însă mie mi s-a spălat creierul și am fost învățată să neg acest genocid pentru că am fost crescută de un turc pe nume Mustafa! Ce fel de farsă mai e și asta?... Ah, *marnim khalasim!*

Dikran Stamboulian făcu o pauză și se uită atent la nepotul său, pentru a vedea ce efect avuseseră cuvintele lui. Barsam rămânea nemișcat.

— Du-te acolo, Barsam! spuse unchiul Dikran de data asta mai tare. Ia avionul spre Tucson în seara asta și pune capăt comediei ăsteia înainte de-a fi prea târziu. Vorbește cu nevastă-ta. *Haydeh!*

— Fosta nevastă! îl corectă mătușa Zarouhi pe când se servea cu o bucată de *burma*. Ah, n-ar trebui să mănânc chestia asta. Are prea mult zahăr. Prea multe calorii. De ce nu încerci îndulcitorii artificiali, mamă?

— Pentru că nimic artificial nu pătrunde în bucătăria mea, replică Shushan Tchakhmakhchian. Mănâncă după pofta inimii până nu îmbătrânești și nu faci diabet. Toate lucrurile au un anotimp al lor.

— Sigur, atunci presupun că sunt încă în anotimpul zahărului.

Mătușa Zarouhi îi făcu cu ochiul, însă nu îndrăzni să mănânce mai mult de o jumătate de *burma*. Mestecând încă, se întoarse spre fratele ei, întrebând:

— Oricum, ce face Rose în Arizona?

— Și-a găsit o slujbă acolo, spuse Barsam pe un ton placid.

— Daaa, ce mai slujbă! replică mătușa Varsenig scărpinându-și vârful nasului. Ce naiba crede că face împănând *enchiladas* de parcă n-ar avea un sfaț? O face dinadins, să știi. Vrea ca toată lumea să dea vina pe noi, să creadă că nu-i dăm nimic pentru întreținerea copilului. O mamă singură, curajoasă, luptându-se cu soarta! Țasta e rolul pe care încearcă să-l joace!

— Armanoush va fi bine, murmură Barsam, încercând să nu pară disperat. Rose a rămas în Arizona pentru că vrea să se apuce din nou de facultate. Slujba de la Liga Studenților e o chestie temporară. Vrea de fapt să devină profesoară. Vrea să-și petreacă timpul cu copiii. Nu e nimic rău în asta. Atâta vreme cât ea e în regulă și are grijă de Armanoush, ce importanță are cu cine se întâlnește?

— Ai și nu ai dreptate, spuse mătușa Surpun trăgându-și picioarele sub ea pe scaun și așezându-se mai bine pe când privirea i se înăsprea, căpătând o notă cinică. Într-o lume perfectă, ai putea spune: Ei bine, e viața ei, nu ne privește pe noi. Dacă nu ai nici un fel de respect pentru istorie și pentru neam, nici un fel de memorie sau de responsabilitate, dacă trăiești doar în prezent, poți pretinde cu siguranță lucrul ăsta. Însă trecutul trăiește în prezent, iar străbunii noștri trăiesc prin copiii noștri și tu știi asta... Câtă vreme Rose o are în grijă pe fiica ta, ai tot dreptul să te amesteci în viața ei. Mai ales atunci când începe să se vadă cu un turc!

Neîmpăcându-se cu discursurile filosofice și preferând discuțiile directe jargonului intelectual, mătușa Varsenig interveni:

— Barsam dragă, arată-mi și mie un turc care vorbește armeană, dacă poți.

Drept răspuns, Barsam îi aruncă surorii sale mai mari o privire piezișă.

Mătușa Varsenig continuă:

— Spune-mi câți turci au învățat vreodată armeană. Nici unul! De ce mamele noastre au învățat limba lor, și nu invers? Nu e limpede cine pe cine a dominat? Doar o mână de turci a venit din Asia Centrală, nu-i așa? Și, până să-ți dai seama ce se petrece, erau peste tot! Ce s-a întâmplat cu milioanele de armeni care se aflau deja acolo? Au fost asimilați! Masacrați! Lăsați orfani! Deportati! Și apoi uitați! Cum poți să-ți dai fiica, sânge din sângele tău și carne din carnea ta, pe mâna celor care sunt responsabili pentru faptul că suntem atât de puțini și atât de nenorociți astăzi? Mesrop Mashtots s-ar răsuci în mormânt!

Dând ușor din cap, Barsam rămase în continuare tăcut. Pentru a ușura chinul nepotului său, unchiul Dikran se apucă să spună o poveste.

— Un arab se duce la frizer să se tundă. După asta încearcă să plătească, însă frizerul zice: „Nici gând, nu pot să-ți primesc banii. E un serviciu în folosul comunității“. Plăcut surprins, arabul pleacă. În dimineața următoare, când deschide prăvălia, frizerul găsește la ușă un bilet de mulțumire și un coș de curmale.

Una din gemenele care dormeau pe canapea începu să se agite și să scâncească, însă se opri imediat.

— Chiar în ziua următoare, un turc se duce să se tundă la același frizer. După asta încearcă să plătească, însă frizerul zice din nou: „Nici gând, nu pot să-ți primesc banii. E un serviciu în folosul comunității“. Plăcut surprins, turcul pleacă. În dimineața următoare, când deschide prăvălia, frizerul găsește la ușă un bilet de mulțumire și o cutie cu *lokum*⁵.

Trezită de mișcările surorii sale, cealaltă geamănă se puse pe plâns. Mătușa Varsenig se duse repede la ea și reuși s-o facă să tacă doar mângâind-o ușor cu degetele.

— În ziua următoare, un armean intră în frizerie să se tundă. După asta încearcă să plătească, însă frizerul se împotrivește: „Îmi pare rău, nu pot să-ți primesc banii. E un serviciu în folosul comunității“. Plăcut surprins, armeanul pleacă. În dimineața următoare, când deschide prăvălia... ia ghiciți ce găsește frizerul?

— Un pachet cu *burma*? sugeră Kevork.

— Nu! Zece armeni așteptând un tuns gratis!

— Vrei să spui că suntem niște zgârciți? întrebă Kevork.

— Nu, tânăr neștiutor ce ești, spuse unchiul Dikran. Încerc doar să spun că ne pasă unii de alții. Dacă vedem ceva bun, îl împărțim imediat cu prietenii și cu rudele. Doar datorită acestui spirit de colectivitate au reușit armenii să supraviețuiască.

— Însă se spune de asemenea că, atunci când doi armeni se întâlnesc, întemeiază trei biserici diferite, spuse vărul Kevork luând o poziție clară.

— *Das' mader's mom'ri, noren koh chi m'nats*⁶, mormăi Dikran Stamboulian, trecând la armeană, așa cum făcea de fiecare dată când încerca să le dea tinerilor o lecție și nu izbutea.

Nefiind în stare să înțeleagă decât armeană vorbită în casă, nu și pe cea folosită în ziare, Kevork râse, poate puțin cam prea nervos, încercând să ascundă faptul că înțelesese doar prima parte a frazei, nu însă și restul.

— *Oğlani kizdirmayasin!*⁷.

Bunica Shushan ridicase o sprânceană, vorbind în turcă, așa cum făcea întotdeauna când voia să transmită direct un mesaj unei persoane mai în vârstă din încăperea, fără ca tinerii s-o înțeleagă.

Pricepând mesajul, unchiul Dikran oftă ca un băiat certat de maică-sa și se întoarse iarăși la *burma* sa, încercând să-și găsească o consolare în ea. Se așternu tăcerea. Toți și toate – cei trei bărbați, cele trei generații de femei, miriadele de carpete ce împodobeau podeaua, argintăria veche din dulap, samovarul de pe șifonier, caseta din video (*Culoarea rodiilor*⁸), cât și nenumăratele tablouri și icoana cu

Rugăciunea Sfintei Ana și posterul cu muntele Ararat acoperit cu o zăpadă de un alb imaculat – amuțiră pentru o clipă pe când încăperea căpăta o luminozitate neobișnuită, fiind scăldată în lumina somnoroasă a felinarului care tocmai se aprinsese afară. Fantomele trecutului se aflau acolo, cu ei.

O mașină opri și parcă în fața casei, iar luminile farurilor măturară interiorul camerei, luminând literele atârinate pe perete, într-o ramă aurită: ADEVĂRAT VĂ SPUN, CĂ ORICE VEȚI LEGA PE PĂMÂNT VA FI LEGAT ÎN CER; ȘI ORICE VEȚI DEZLEGA PE PĂMÂNT VA FI DEZLEGAT ÎN CER – MATEI 18:18. Un alt tramvai trecu sunându-și clopotele, transportând copii gălăgioși și turiști din Russian Hill la Aquatic Park, la Muzeul Marinei și la Debarcaderul pescarilor. Zgomotele orei de vârf din San Francisco se furișau în încăpere, scoțându-i pe toți din reveria lor.

— Rose nu e rea la suflet, se aventură Barsam. Când ne-am cunoscut, era o fată timidă din Kentucky.

— Se zice că și iadul e pavat cu intenții bune, sări unchiul Dikran.

Însă Barsam nu îl băgă în seamă și continuă:

— Vă puteți închipui că acolo nici măcar nu se vinde alcool! E interzis! Știați că cel mai interesant eveniment din Elizabethtown, Kentucky, e festivalul anual la care oamenii se îmbracă precum părinții fondatori?

Barsam flutură din mâini în sus fie ca să sublinieze ceea ce spusese, fie ca să atragă atenția lui Dumnezeu într-o rugăciune deznădăjduită.

— Și apoi se îndreaptă cu toții spre centru, la întâlnirea cu generalul George Armstrong Custer!

— De aia nu trebuia să te căsătorești cu ea de la bun început, spuse unchiul Dikran chicotind pe înfundate.

Furia i se risipise deja, fiind înlocuită de sentimentul că nu mai putea fi supărat pe nepotul său preferat.

— Ce vreau să spun e că Rose nu a trăit într-un mediu social multicultural, remarcă Barsam. Singurul copil al unui cuplu sudist de treabă care a lucrat și avea să lucreze întotdeauna la același magazin de articole de fierărie și menaj, a trăit toată viața într-un oraș mic și, până să-și dea seama ce i se întâmpla, s-a trezit în familia asta numeroasă și strâns unită de catolici armeni din diaspora. O familie imensă, cu un trecut extrem de traumatizant! Cum v-ați fi așteptat să faci față tuturor lucrurilor ăstora atât de ușor?

— Păi, nici pentru noi n-a fost ușor, obiectă mătușa Varsenig îndreptând furculița spre frate-său înainte de a o înfige într-o altă *köfte*.

Spre deosebire de maică-sa, avea o poftă de mâncare grozavă și, având în vedere cantitatea pe care o băga în ea în fiecare zi, plus faptul că de curând dăduse naștere la două gemene, era un adevărat miracol că reușea să rămână atât de slabă.

— Când te gândești că singura mâncare pe care știa s-o gătească era friptura aia îngrozitoare de oaie la grătar cu chifle! De fiecare dată când veneam la voi, își puneă șorțul ăla murdar și gătea carne de

oaie.

Toată lumea, în afară de Barsam, izbucni în râs.

— O, n-ar trebui să fiu nedreaptă, continuă mătușa Varsenig, încântată de reacția publicului. Mai schimba din când în când sosul. Uneori ne dădea friptură de oaie la grătar cu sos Tex-Mex picant, iar alteori, friptură de oaie la grătar cu sos Creamy Ranch... Bucătăria nevastă-tii era un tărâm al diversității!

— Fostei neveste! o corectă iarăși mătușa Zarouhi.

— Dar și voi i-ați făcut zile fripte, spuse Barsam fără să se uite la nimeni în mod special. Băgați de seamă că primul cuvânt în armeană pe care l-a învățat a fost *odar*.

— Păi era o *odar*, spuse unchiul Dikran aplecându-se în față și bătându-și nepotul pe spate. Dacă era o *odar*, de ce nu i-am fi spus așa?

Zguduit mai mult de bătaia pe spate decât de întrebare, Barsam îndrăzni să adauge:

— Unii din voi i-au spus chiar Thorn⁹.

— Și ce-i rău în asta? întrebă ofensată mătușa Varsenig, între ultimele două îmbucături de *churek*. Numele femeii ăleia ar trebui schimbat din Rose în Thorn. Rose nu i se potrivește deloc. Un nume atât de dulce pentru o femeie care provoacă numai amărăciune. Dacă bietul ei tată și biata ei mamă ar fi avut cea mai vagă idee în ce fel de femeie se va transforma, crede-mă, dragul meu frate, i-ar fi pus numele Thorn.

— Destul cu gluma!

Vorbise Shushan Tchakhmakhchian. Exclamația nu sunase nici ca un reproș, nici ca un avertisment, însă, nu se știe cum, avu ambele efecte asupra tuturor celor din încăpere. Noaptea luase deja locul amurgului, iar lumina dinăuntru scăzuse încet. Bunica Shushan se ridică și aprinse candelabrul de cristal.

— Trebuie să o salvăm pe Armanoush de toate relele, ăsta e singurul lucru care contează, spuse moale Shushan Tchakhmakhchian, cu ridurile de pe fața ei și vinișoarele subțiri, vineții de pe mâini și mai evidente în lumina albă și aspră. Mielușelul ăla nevinovat are nevoie de noi, la fel cum și noi avem nevoie de ea.

Expresia chipului ei a trecut de la hotărâre la resemnare în clipa în care dădu repede din cap și adăugă:

— Doar un armean e în stare să înțeleagă ce înseamnă să fii atât de drastic redus din punct de vedere numeric. Ne-am împuținat precum ramurile unui copac curățat de crengi... Rose se poate întâlni și chiar se poate căsători cu cine vrea ea, însă fiica ei e armeană și ar trebui crescută ca atare.

Apoi se aplecă în față și, cu un zâmbet, îi spuse fetei ei celei mari:

— Vrei să-mi dai mie jumătatea aia din farfuria ta? Diabet, nediabet, cum ar putea cineva refuza o bucată de *burma*?

- [1. Pastramă \(în arm., în orig.\).](#)
- [2. Cataif cu alune și fistic \(în arm., în orig.\).](#)
- [3. Rușine! \(în arm., în orig., trad. aprox.\)](#)
- [4. Vai de noi! \(în arm., în orig., trad. aprox.\)](#)
- [5. Rahat \(în tc., în orig.\).](#)
- [6. Mi-am făcut cele zece degete lumânări și el tot nu e mulțumit \(în arm., în orig.\).](#)
- [7. Nu necăji băiatul! \(în tc., în orig.\)](#)
- [8. Film despre poetul armean Sayat Nova, realizat în 1968 de regizorul georgian Serghei Paradjanov.](#)
- [9. Spin.](#)

CAPITOLUL PATRU

Alune prăjite

Asya Kazancı nu reușea să-și dea seama ce anume îi făcea pe unii oameni să țină atât de mult la aniversările zilelor lor de naștere, însă ea personal le ura. Le urâse întotdeauna.

Poate că dezaprobarea ei avea pe undeva legătură cu faptul că, încă de pe când era doar o copilă, în fiecare an de ziua ei era obligată să mănânce exact același fel de tort – un tort în trei staturi, cu mere caramelizate (extrem de dulci) și glazură de frișcă cu lămâie (extrem de acră). Nu avea nici cea mai vagă idee de ce se așteptau mătușile ei ca tortul ăla să-i facă plăcere, de vreme ce tot ce scosese de la ea când venea vorba de subiectul ăla era un pomelnic întreg de proteste. Poate că uitau, pur și simplu. Poate că de fiecare dată li se ștergeau din minte amintirile ultimei zile de naștere. Era posibil. Familia Kazancı era înclinată să nu uite niciodată poveștile altora, dar să le uite cu desăvârșire pe cele ale membrilor săi.

Așa că, la fiecare zi de naștere, Asya Kazancı mâncase același tort și, în același timp, descoperise un lucru nou despre ea. La vârsta de trei ani, de pildă, aflase că putea obține aproape tot ce își dorea dacă se punea pe plâns. Totuși, trei ani mai târziu, la cea de-a șasea aniversare a zilei sale de naștere, își dăduse seama că era mai bine să înceteze cu istericalele, deoarece cu fiecare episod, deși i se făcea pe plac, copilăria ei se prelungea. Când a împlinit vârsta de opt ani, a aflat ceva ce până atunci doar intuise, dar nu știuse cu siguranță: că era o bastardă. Privind în urmă, se gândi că nu ar trebui să-și atribuie nici un merit pentru acea informație fiindcă, dacă nu era bunica Gülsüm, i-ar fi luat mult mai mult ca s-o descopere.

Se întâmplase ca, în ziua aceea, cele două să fie singure în living. Bunica Gülsüm era absorbită de udatul florilor, iar Asya, de contemplarea ei, pe când colora un clovn dintr-o carte de colorat pentru copii.

— De ce vorbești cu florile? a vrut să afle Asya.

— Fiindcă florile înfloresc dacă vorbești cu ele.

— Adevărat? a întrebat Asya zâmbind.

— Adevărat. Dacă le spui că pământul e mama lor, iar apa tatăl lor, se înveselesc și înfloresc.

Fără să mai întrebe nimic, Asya s-a întors la cartea ei de colorat. I-a făcut clovnului costumul portocaliu și dinții verzi. Tocmai când era pe cale să-i coloreze pantofii într-un roșu aprins, s-a oprit și a

Început s-o imite pe bunică-sa.

— Draga mea, draga mea! Pământul e mămica ta, apa e tăticul tău.

Bunica Gülsüm s-a făcut că nu observă. Încurajată de indiferența ei, Asya și-a continuat parodia. Era rândul violetei africane să fie udată. Preferata bunicii Gülsüm. Aceasta a gângurit spre floare:

— Ce mai faci, draga mea?

— Ce mai faci, draga mea? a gângurit Asya în bătaie de joc.

Bunica Gülsüm s-a încruntat și a strâns din buze.

— Ce frumoasă și ce purpurie ești! a zis ea.

— Ce frumoasă și ce purpurie ești!

În acea clipă bunica Gülsüm a strâns din buze și a murmurat:

— Bastardo.

A rostit cuvântul cu atâta calm, încât Asya nu a înțeles imediat că i se adresa ei, și nu florii.

Asya nu a aflat înțelesul aceluia cuvânt până un an mai târziu, în jurul celei de-a noua aniversări a zilei sale de naștere, când un copil de la școală a făcut-o bastardă. Apoi, la vârsta de zece ani, a descoperit că, spre deosebire de toate celelalte fete din clasa ei, nu avea acasă un model masculin. I-a luat încă trei ani ca să înțeleagă că asta ar putea avea un efect de durată asupra personalității ei. La cea de-a paisprezecea, a cincisprezecea și a șaisprezecea aniversare a descoperit alte trei adevăruri despre viața ei, respectiv: că alte familii nu erau ca a ei și că unele erau chiar *normale*; că în neamul ei erau prea multe femei și prea multe secrete despre bărbați care dispăruseră prea curând și într-un mod prea ciudat; și că, oricât de mult s-ar fi străduit, nu avea să fie niciodată o femeie frumoasă.

Până a nu împlini șaptesprezece ani, Asya Kazancı a mai înțeles că nu aparținea Istanbulului mai mult decât plăcuțele pe care scria „stradă în construcție“ sau „clădire în curs de restaurare“, instalate temporar de municipalitate, sau decât ceața care se lăsa peste oraș în nopțile întunecoase ca să nu se mai risipească decât atunci când se crăpa de ziuă, neducând nicăieri, neînchegându-se în nimic.

În anul imediat următor, chiar cu doi ani înainte de cea de-a optsprezecea sa aniversare, Asya a dat atacul la cutia cu medicamente din casă și a înghițit toate pastilele pe care le-a găsit pe acolo. Când a deschis ochii, se afla întinsă într-un pat, înconjurată de toate mătușile ei, de Petite-Ma și de bunica Gülsüm, după ce fusese forțată să bea ceaiuri măloase și urât mirositoare de plante, de parcă n-ar fi fost destul de îngrozitor că o puseseră să vomite tot ce avusese în stomac. Și-a început cel de-al optsprezecelea an descoperind un alt fapt care trebuia adăugat revelațiilor ei anterioare: că în lumea asta ciudată sinuciderea era un privilegiu tot atât de rar ca rubinele și că, având o familie ca a ei, ea nu va fi cu siguranță una dintre privilegiate.

E greu de aflat dacă exista o legătură între această deducție și ceea ce s-a întâmplat mai târziu, însă obsesia ei pentru muzică a luat naștere, mai mult sau mai puțin, în timpul acelor zile. Nu era o dragoste abstractă, cuprinzătoare, pentru muzică în general, nici măcar un atașament pentru anumite genuri muzicale, ci mai degrabă o fixație asupra unui singur cântăreț: Johnny Cash.

Știa totul despre el: miriade de detalii despre traiectoria sa din Arkansas în Memphis, amicii lui de pahar, căsătoriile, suișurile și coborâșurile vieții sale, pozele, gesturile și, bineînțeles, versurile sale. Făcând, la optsprezece ani, din versurile de la *Thirteen* mottoul vieții ei pentru totdeauna, Asya a hotărât că și ea se născuse în inima deznădejdiei și că avea să aducă necazuri oriunde se ducea.

Astăzi, la cea de-a nouăsprezecea aniversare, se simțea mult mai matură, observând totuși o altă realitate a vieții ei: ajunsese la nouăsprezece ani, vârsta la care maică-sa o născuse pe ea. După ce făcu această descoperire, nu prea știa ce să facă cu ea. Tot ce știa era că de acum încolo nu mai putea fi sub nici o formă tratată ca un copil.

Așa că protestă:

— Vă avertizez! Anul ăsta nu vreau tort!

Cu umerii ridicați și mâinile în șolduri, uită pentru o clipă că, de câte ori stătea așa, sânii ei plini ieșeau și mai mult în evidență. Dacă și-ar fi dat seama, ar fi revenit la poziția ei obișnuită, cu spatele încovoiat, fiindcă nu putea suferi pieptul acela amplu, care descoperise că era o altă povară genetică pe care i-o lăsase maică-sa.

Uneori se asemuia cu creatura aceea coranică misterioasă, *Dabbet-ul Arz*, căpcăunul menit să apară în Ziua Judecății, având fiecare organ împrumutat de la un alt animal din natură. Întocmai ca acea creatură hibridă, avea un trup alcătuit din elemente disparate, moștenite de la femeile din familia ei. Era înaltă, mult mai înaltă decât majoritatea femeilor din Istanbul, întocmai ca maică-sa, Zeliha, pe care o striga, de asemenea, „mătușă“; avea degetele osoase, cu vinișoare subțiri, ale mătușii Cevriye, bărbia supărător de ascuțită a mătușii Feride și urechile elefantine ale mătușii Banu. Avea cel mai îngrozitor nas acvilin, nu existau decât două ca el în toată istoria lumii – cel al sultanului Mahomed Cuceritorul și cel al mătușii Zeliha. Sultanul Mahomed cucerise Constantinopolul – fie că-ți plăcea sau nu chestia asta, era un lucru destul de important încât să-i treci cu vederea forma nasului. Cât despre mătușa Zeliha, personalitatea ei era atât de impunătoare și trupul ei atât de fascinant, încât nimeni nu vedea nasul ei – sau orice altă parte a ei, la drept vorbind – ca o sursă de imperfecțiune. Însă, neavând în curriculum vitae nici un fel de realizări imperiale și posedând o incapacitate naturală de a fermeca oamenii, își zise Asya, ce naiba avea să facă cu nasul ăla al ei?

Printre lucrurile pe care le moștenise de la rudele sale se aflau, de asemenea, și calități mai plăcute. De pildă, părul! Avea un păr cârlionțat, negru și rebel – teoretic, ca al tuturor femeilor din familie, însă practic doar ca al mătușii Zeliha. Mătușa Cevriye, profesoara disciplinată de școală elementară, de exemplu, purta întotdeauna părul bine strâns într-un coc, în timp ce mătușa Banu nici nu intra în discuție, deoarece purta aproape întotdeauna batic. Mătușa Feride își schimba frenetic coafura și culoarea părului în funcție de dispoziție, iar bunica Gülsüm avea părul ca bumbacul, fiindcă albise și refuza să se vopsească, pretinzând că nu ar fi potrivit pentru o femeie de vârsta ei. Totuși, Petite-Ma era o roșcată devotată. Poate că Alzheimerul care se înrăutățea pe zi ce trecea o făcuse pe Petite-Ma să uite o groază de lucruri, inclusiv numele copiilor ei, însă până atunci nu uitase niciodată să-și vopsească

părul roșu cu henna.

În cele din urmă, Asya Kazancı incluse pe lista ei cu trăsături genetice pozitive ochii căprui migdalați (moșteniți de la mătușa Banu), fruntea largă (de la mătușa Cevriye) și un temperament exploziv care o făcea să se aprindă mult prea repede, dar care, într-un mod curios, o făcea să fie vioaie (de la mătușa Feride). Totuși, detesta să vadă că le semăna tot mai mult, cu fiecare an ce trecea. Cu excepția unui singur lucru: înclinația lor spre irațional. Femeile Kazancı erau categoric iraționale. Cu câțva timp în urmă, pentru a nu se comporta ca *ele*, Asya își promisese că nu se va abate niciodată de la linia propriei sale minți raționale, analitice.

Până să-mplinească nouăsprezece ani, Asya era o tânără atât de profund însuflețită de nevoia de a-și afirma propria individualitate, încât devenise capabilă de cele mai stranii acte de rebeliune. Astfel că, dacă repetă obiecția împotriva tortului, de data asta chiar mai stăruitor ca înainte, în spatele furiei ei exista un motiv mai profund:

— Nu mai vreau torturi idioate!

— Prea târziu, domnișoară, e deja gata, spuse mătușa Banu, săgetând-o pe Asya cu privirea pe deasupra unei pentagrame magice abia începute.

Dacă următoarele trei cărți nu se dovedeau a fi extrem de promițătoare, jocul de tarot de pe masă se îndrepta în direcția unei prevestiri de rău augur.

— Dar prefă-te că nu știi nimic, fiindcă altfel biata maică-ta va fi foarte supărată. Trebuie să fie o surpriză!

— Cum ar putea ceva atât de previzibil să fie o surpriză? mormăi Asya.

Până atunci învățase prea bine că faptul de a fi membră a familiei Kazancı însemna, printre altele, să practici alchimia absurdului, preschimbând neconținut nonsensul într-un fel de logică prin care ai fi putut convinge pe oricine și, cu puțin ajutor, chiar pe tine însuși.

— Eu sunt cea care trebuie să prezică și să prevestească în casa asta, nu tu, spuse mătușa Banu făcându-i cu ochiul.

Era adevărat, cel puțin într-o anumită măsură. Perfecționându-și și îmbogățindu-și de-a lungul anilor talentul de clarvăzătoare, mătușa Banu începuse să primească acasă clienți și să scoată bani din chestia asta. O ghicitoare putea deveni vestită într-o clipă în tot Istanbulul. Dacă norocul era de partea ta, era de-ajuns să citești cu succes viitorul cuiva și, înainte să-ți dai seama, acea persoană devenea cel mai bun client al tău. Și cu ajutorul vântului și al pescărușilor răspândea vestea prin oraș atât de repede că, în nu mai mult de o săptămână, clienții stăteau la coadă la ușa ta. Așa își croise mătușa Banu drum până în vârful scării artei clarviziunii, devenind din ce în ce mai faimoasă cu fiecare treaptă. Clienții ei veneau din tot orașul, fecioare și văduve, fetișcane și bunicuțe fără dinți, bogați și săraci, fiecare măcinat de propriile îndoieli, fiecare murind de curiozitate să afle ce le pregătise Fortuna, forța aceea feminină și capricioasă. Veneau acolo cu o grămadă de întrebări pe buze și plecau cu altele în plus. Unii plăteau sume mari de bani pentru a-și exprima recunoștința sau închipuindu-și că o puteau mitui pe Fortuna, dar

erau și alții care nu scoteau un ban din buzunar. Oricât de diferiți ar fi fost, toți clienții aveau în comun un lucru esențial: toți erau femei. În ziua în care se proclamase prezicătoare, mătușa Banu a jurat solemn că nu va primi niciodată clienți bărbați.

Între timp, multe lucruri în ceea ce o privea pe mătușa Banu suferiseră o schimbare radicală, începând cu înfățișarea. La începutul carierei ei de clarvăzătoare, se plimba prin casă înfășurată în niște șaluri stacojii, cu broderii viu colorate, aruncate neglijent pe umeri. Totuși, acestea au fost înlocuite curând cu eșarfe mari din cașmir și acestea cu șaluri din *pashmina*, iar acestea, la rândul lor, cu turbane de mătase înfășurate lejer în jurul capului, colorate întotdeauna în nuanțe de roșu. După aceea, mătușa Banu și-a anunțat pe neașteptate hotărârea la care meditase în secret de Dumnezeu știe cât timp: să se lepede de tot ce era material și lumesc și să se dedice întru totul slujirii lui Allah. În acest scop, a declarat solemn că era gata să se supună unei perioade de penitență și să abandoneze toate deșertăciunile lumești, întocmai cum făcuseră dervișii în trecut.

— Nu ești derviș, au apostrofat-o cinic surorile ei la unison, hotărâte să o facă să renunțe la un asemenea sacrilegiu, nemaiauzit în analele familiei Kazancı.

Și apoi toate trei au început să ridice obiecții, fiecare pe tonul cel mai îndatoritor cu putință.

— Bagă de seamă că dervișii obișnuiau să se îmbrace în pânză aspră de sac și în haine de lână, nu să se înfășoare în șaluri de cașmir, a intervenit mătușa Cevriye, cea mai sentimentală dintre toate.

Mătușa Banu a înghițit cu greutate, nesimțindu-se în largul său în hainele ei, în trupul ei.

— Dervișii obișnuiau să doarmă în fân, nu pe saltele mari de puf, demne de o regină, i s-a alăturat mătușa Feride, cea mai aiurită dintre toate.

Mătușa Banu a rămas tăcută, privind prin încăpere pentru a evita contactul vizual cu anchetatorii săi. Ce putea face, durerea ei de spate o ucidea atunci când nu dormea într-un pat special.

— În plus, dervișii nu aveau *nefs*¹. Uită-te la tine!

Vorbise mătușa Zeliha, cea mai neconvențională dintre toate.

Dornică să se apere, mătușa Banu s-a lansat în contraatac:

— Nici eu nu mai am. Zilele alea s-au dus.

Apoi a adăugat cu o nuanță mistică, inedită, în glas:

— Voi porni la luptă împotriva *nefs*-ului meu și voi învinge!!!

În familia Kazancı, ori de câte ori cineva avea îndrăzneala să facă ceva ieșit din comun, ceilalți reacționau cu toții în același fel, urmând vechiul tipar, care putea fi rezumat cam așa: „N-ai decât. De-aia nu mai putem noi“. În consecință, nimeni nu a luat-o în serios pe mătușa Banu. Remarcând scepticismul general, aceasta s-a îndreptat spre camera ei și a trântit ușa, ca să nu o mai deschidă în următoarele patruzeci de zile decât pentru incursiuni rapide la bucătărie și la toaletă. În afară de asta, singura dată când întredeschisese ușa a fost pentru a agăța de clanță un bilet pe care scria: „RENUNȚAȚI LA VOI ÎNȘIVĂ, VOI, CE INTRAȚI AICI!“.

La început, Banu a încercat să-l ia cu ea pe Pașa al Treilea, care la vremea aia își trăia ultimele lui

zile pe pământ. Probabil se gândise că i-ar putea ține companie în penitența ei solitară, nu că dervișii țineau pe lângă ei pisici. Dar, oricât de nesociabil era uneori, viața de eremit era prea mult pentru Pașa al Treilea, el fiind mult prea atașat de deșertăciunile lumești, începând cu brânza feta și cablurile electrice. După nu mai mult de o oră petrecută în celula mătușii Banu, Pașa al Treilea s-a lansat într-o serie de mieunături sfâșietoare și a început să zgreptene la ușă atât de disperat, încât i s-a dat imediat drumul să iasă. După ce și-a pierdut singurul tovarăș, mătușa Banu s-a adâncit în singurătatea ei și a încetat să mai vorbească, rămânând surdă și mută față de ceilalți. De asemenea, a încetat să mai facă duș, să se mai pieptene, până și să se uite la telenovela ei preferată, *Blestemul iederei îndrăgostite* – o dramă braziliană în care un top-model bun la suflet suferă tot felul de trădări din partea celor pe care îi iubea cel mai mult.

Dar șocul cel mai mare s-a produs când mătușa Banu, care fusese întotdeauna o femeie cu o poftă de mâncare uriașă, a încetat să mai mănânce altceva decât pâine și apă. Îi plăcuseră întotdeauna foarte mult carbohidrații, în special pâinea, însă nimănui nu-i trecuse vreodată prin cap că ar putea *supraviețui* doar cu pâine. Surorile ei au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a o ispiti să se lase în voia simțurilor, gătind multe feluri, umplând întreaga casă cu aromele deserturilor dulci, ale peștelui prăjit și fripturilor, adesea unse cu unt pentru a răspândi un miros divin.

Mătușa Banu a rămas neclintită în hotărârea ei. Ba chiar s-a agățat cu și mai multă forță de devoțiunea ei și de pâinea ei uscată. Timp de patruzeci de nopți și patruzeci de zile a rămas intangibilă sub același acoperiș. Spălatul vaselor, al rufelor, uitatul la televizor, bârfa cu vecinele – rutina vieții de zi cu zi – au devenit blasfemii cu care nu voia să aibă în nici un fel de-a face. În decursul zilelor următoare, de fiecare dată când se duceau să vadă cum îi mergea, surorile sale o găseau citind cu voce tare Sfântul Coran. Abisul ei fericit era atât de intens, încât s-a înstrăinat de toți cei care o cunoșteau de când se născuse. Apoi, în dimineața celei de-a patruzeci și una zile, în timp ce toată lumea lua micul dejun, mâncând *sucuklar*² la grătar și ochiuri, Banu a ieșit târându-și picioarele din camera ei, cu un zâmbet radios pe chip, o lucire neobișnuită în ochi și un batic roșu precum cireșele pe cap.

— Ce e nenorocirea aia de pe capul tău? a fost prima reacție a bunicii Gülsüm, care nu se înmuiase nici un pic în toți aniiăștia și își păstra încă asemănarea cu Ivan cel Groaznic.

— Din momentul ăsta o să-mi acopăr capul, așa cum îmi cere credința mea.

— Ce tâmpenie mai e și asta? s-a încruntat bunica Gülsüm. Turcoacele nu mai poartă vâl de nouăzeci de ani. Și nici una dintre fetele mele n-o să trădeze drepturile pe care comandantul-șef Atatürk le-a acordat femeilor din țara asta.

— Daa, femeilor li s-a dat drept de vot în 1934, a spus și mătușa Cevriye. În cazul în care nu știi, istoria merge înainte, nu înapoi. Dă-ți jos imediat chestia aia!

Mătușa Banu a refuzat.

A păstrat baticul pe cap și, trecând testul celor trei P – penitență, prostrație, pietate –, s-a declarat clarvăzătoare.

Întocmai ca și înfățișarea, tehnicile ei de citire a viitorului au suferit schimbări profunde de-a lungul traiectoriei sale psihice. La început folosea doar cești de cafea pentru a citi viitorul clientelor sale, dar odată cu trecerea timpului s-a apucat treptat să folosească tehnici noi și extrem de neconvenționale, precum cărți de tarot, boabe uscate de fasole, monede de argint, mărgelile de mătănie, clopoței pentru ușa, perle false, perle veritabile, pietricele din ocean, orice îi putea aduce vești din lumea paranormală. Uneori vorbea cu aprindere cu umerii ei, pe care, pretindea ea, stăteau bălângănindu-și picioarele doi *djinn*-i invizibili. Cel bun pe umărul drept și cel rău pe umărul stâng. Deși știa numele amândurora, pentru a nu le rosti cu voce tare, le spunea pur și simplu doamna Dulce și, respectiv, domnul Amar.

— Dacă pe umărul tău stâng stă un *djinn* rău, de ce nu-i faci vânt jos? a întrebat-o odată Asya pe mătușă-sa.

— Pentru că uneori cu toții avem nevoie de tovarășia răului, a venit răspunsul.

Asya a încercat să se încrunte și apoi a dat ochii peste cap, fără să obțină alt efect cu ambele gesturi în afara unei fețe copilărești. A fluierat o bucată dintr-un cântec de Johnny Cash de care îi plăcea să-și aducă aminte în timpul diverselor altercații cu mătușile sale: „*De ce eu, Doamne, ce am făcut ca să merit asta*³...“.

— Ce cânti? a întrebat bănuitoare mătușa Banu.

Nu știa o boabă de engleză și nu avea deloc încredere în nici o limbă care o făcea să piardă ceva evident.

— Cânt un cântec care spune că, fiind mătușa cea mai în vârstă, trebuie să fii un model pentru mine și să mă înveți să disting binele de rău. Însă văd că-mi dai lecții despre necesitatea răului.

— Ei bine, lasă-mă să-ți spun ceva, a decretat mătușa Banu uitându-se stăruitor la nepoată-sa. Există pe lumea asta lucruri despre care oamenii buni la suflet, Allah să-i binecuvânteze pe toți, nu au absolut nici o idee. Și asta e o chestie cât se poate de bună, îți spun eu; faptul că nu știu nimic despre asemenea lucruri e în regulă, fiindcă dovedește cât de buni la suflet sunt. Altfel n-ar mai fi buni, nu-i așa?

Asya nu s-a putut abține să nu dea aprobator din cap. La urma urmei, avea sentimentul că Johnny Cash ar fi de aceeași părere.

— Dar dacă ți se întâmplă cumva să calci pe o mină de răutate, nu vei cere ajutorul nici unuia din oamenii ăștia.

— Și îți închipui că voi cere ajutorul unui *djinn* răutăcios! a exclamat Asya.

— Poate că da, a spus mătușa Banu dând din cap. Să sperăm doar că nu vei fi niciodată nevoită.

Asta a fost tot. De atunci nu au mai vorbit niciodată despre limitele binelui și necesitatea răului.

Cam prin vremea aceea mătușa Banu și-a schimbat încă o dată tehnicile de citire a viitorului, trecând pe alune, de cele mai multe ori prăjite. Familia a bănuțit că la originea acestei inovații, ca și a altora, se afla pura coincidență. Cel mai probabil era faptul că mătușa Banu a fost surprinsă de o clientă ronțând alune și i-a oferit acesteia cea mai bună explicație care îi trecuse prin cap: putea citi în alune. Asta era convingerea împărtășită de întreaga familie. Toți ceilalți aveau o interpretare diferită. Fiind femeia

sfântă care era, așa spuneau zvonurile din Istanbul, nu cerea nici un ban de la clientele sale nevoiașe, ci le cerea să-i aducă în schimb doar o mână de alune. Alunele au devenit un simbol al mărinimiei ei. În orice caz, stranietatea tehnicii ei a făcut să-i sporească și mai mult faima și așa foarte mare. Oamenii au început să-i spună „Maica Alună“ sau chiar „Șeicul Alună“, uitând de faptul că femeile, în mărginirea lor, nu puteau lua acest titlu respectat.

Djinn-i răi, alune prăjite... deși cu trecerea timpului Asya Kazancı se obișnuise cu aceste excentricități și cu multe altele, exista un singur lucru în ceea ce o privea pe mătușa ei cea mai în vârstă pe care avea mari dificultăți în a-l accepta: numele ei. Îi era absolut imposibil să accepte faptul că „mătușa Banu“ se putea metamorfoza în „Șeicul Alună“, așa că, de fiecare dată când în casă se aflau clienți sau cărți de tarot deschise pe masă, o evita pur și simplu. De aceea, deși auzise perfect ultimele cuvinte rostite de mătușa ei, s-a prefăcut a nu fi așa. Și s-ar fi complăcut în ignorarea ei fericită dacă mătușa Feride nu ar fi intrat în momentul ăla în living, cărând un platou imens pe care strălucea tortul de ziua ei.

— Ce faci aici? se încruntă mătușa Feride dând cu ochii de Asya. Nu trebuia să fii aici; trebuia să ai oră de balet.

Ei bine, *alea* erau alte lanțuri în jurul gleznelor Asyei. Ca multe mame turcoaise din clasa de mijloc care aspirau să-și vadă copiii excelând în toate lucrurile în care se presupunea că excelau copiii din clasa de sus, familia ei din partea de sus a clasei de mijloc o obliga să desfășoare activități pentru care nu avea nici cel mai vag interes.

— Suntem într-o casă de nebuni, murmură Asya ca pentru sine.

Aceste câteva cuvinte deveniseră mantra ei zilele alea și le repeta fără nici o reținere. Apoi ridică puțin glasul și spuse:

— Nu-ți face griji. De fapt, eram pe picior de plecare.

— Ce rost mai are acum? sări mătușa Feride arătând înspre platou. Trebuia să fie o surpriză!

— Nu vrea tort anul ăsta, se băgă mătușa Banu din colțul ei, în timp ce întorcea prima dintre cele trei cărți de tarot care așteptau pe masă.

Era Marea Preoteasă. Simbolul conștiinței inconștiente – o poartă către imaginație și talente ascunse, dar și către necunoscut. Strânse din buze și întoarse cartea următoare: Turnul. Simbolul schimbărilor furtunoase, al izbucnirilor emoționale și al declinului neașteptat. Mătușa Banu păru o clipă îngândurată. Apoi întoarse a treia carte. Se părea că aveau să aibă curând un vizitator, un vizitator neașteptat de dincolo de Ocean.

— Cum adică nu vrea tort? E ziua ei, pentru numele lui Dumnezeu! exclamă mătușa Feride cu buzele strânse și o lucire mânioasă în ochi.

Apoi, probabil că i-a trecut altceva prin cap pentru că se întoarse spre Asya și își miji ochii.

— Ți-e teamă că a otrăvit cineva tortul?

Asya o privi uimită. După atâta timp și atâta experiență directă, nu fusese încă în stare să-și

elaboreze o strategie, acea strategie de aur, să rămână calmă și să-și păstreze cumpătul în fața izbucnirilor mătușii Feride. După ce navigase cu credință prin „schizofrenia hebefrenică“ timp de ani de zile, mătușa Feride trecuse de curând la paranoia. Cu cât încercau mai mult s-o aducă la realitate, cu atât mai paranoică și mai bănuitoare devenea.

— Să-i fie teamă că cineva a otrăvit tortul? Sigur că nu, nebună inofensivă ce ești!

Toate capetele din încăpere s-au întors spre ușa în cadrul căreia stătea mătușa Zeliha, cu o jachetă de catifea reiată aruncată pe umeri, pantofi cu tocuri înalte și o expresie întrebătoare pe chip, care o făcea să pară sfâșietor de frumoasă. Probabil se strecurase în cameră și rămăsese tăcută, ascultând discuția dintre ele, dacă nu cumva își dezvoltase talentul de a se materializa atunci când voia. Spre deosebire de majoritatea turcoaicelor cărora le plăcuseră fustele scurte și tocurile înalte în tinerețe, Zeliha nici nu le lungise pe primele, nici nu le scurtase pe cele din urmă pe măsură ce îmbătrânea. Stilul ei de a se îmbrăca era la fel de excentric ca întotdeauna. Anii doar îi sporiseră frumusețea, în timp ce își luaseră tributul de la fiecare din surorile ei. Ca și când ar fi știut care era efectul prezenței ei, mătușa Zeliha rămase în cadrul ușii, privindu-și unghiile date cu oajă. Ținea mult la mâinile ei, pentru că o ajutau în munca sa. Neplăcându-i instituțiile birocratice sau orice altă poziție de subordonare și având prea multă exasperare și furie înlăuntrul ei, își dăduse seama la o vârstă tânără că trebuia să-și aleagă o profesie care să-i permită să fie în același timp independentă și inventivă – și de asemenea, dacă era posibil, să-i permită să provoace un pic de suferință.

Cu zece ani în urmă, mătușa Zeliha deschisese un salon de tatuaj, unde începuse să dezvolte o colecție de modele originale. Pe lângă modelele clasice ale acestei arte – trandafiri stacojii, fluturi multicolori, inimi umflate de iubire – și obișnuita compilație de insecte păroase, lupi feroși și păianjeni gigantici, introdusese și propriile modele, inspirate de un singur principiu de bază: contradicția. Erau modele de chipuri pe jumătate feminine, pe jumătate masculine, trupuri pe jumătate umane, pe jumătate animale, copaci pe jumătate înfloriți, pe jumătate uscați... Totuși, modelele ei nu erau populare. Clienții voiau să facă prin intermediul tatuajelor un fel de declarație, nu să adauge altă ambiguitate existenței lor și așa incerte. Tatuajele lor trebuiau să exprime o emoție simplă, nu un concept abstract. Învățându-și bine lecția, Zeliha a lansat atunci o serie nouă, o colecție compozită de imagini pe care o intitulasă „administrarea suferințelor stăruitoare ale inimii“.

Fiecare tatuaj din această colecție specială era menit să se adreseze unei singure persoane: fosta iubire. Cei părăsiți și cei sperați, cei răniți și cei furioși aduceau o poză a fostei iubiri pe care voiau să o alunge pentru totdeauna din viața lor, dar pe care nu se puteau abține să nu o iubească în continuare. Mătușa Zeliha studia apoi poza și își scormonea creierii până când își dădea seama cu ce animal semăna acea persoană. Desena animalul și apoi tatua modelul pe trupul clientului părăsit. Toată această practică ținea de vechea practică șamanică de interiorizare și apoi exteriorizare a totemurilor fiecăruia. Pentru a căpăta mai multă forță decât adversarul tău, trebuia să-l accepți, să-l întâmpini cu bunăvoință și apoi să-l transformi. Fosta iubire era interiorizată – injectată în trup, și totuși, în același timp exteriorizată –

alungată *afară*, pe piele. Odată ce fosta iubire era localizată pe acest prag între interior și exterior și abil transformată într-un animal, raportul de forțe dintre cel părăsit și cel care părăsise se modifica. Acum îndrăgostitul tatuat se simțea superior, ca și când cheia inimii fostei iubiri se afla în mâinile lui sau ale ei. De îndată ce se ajungea în această fază și fosta iubire își pierdea atracția, cei chinuți de suferințe stăruitoare ale inimii puteau în sfârșit să renunțe la obsesia lor, pentru că iubirea adoră puterea. De aceea ne putem îndrăgosti nebunește de alții, dar rareori putem răspunde iubirii celor îndrăgostiți nebunește de noi.

Istanbulul fiind un oraș al inimilor frânte, mătușii Zeliha nu i-a luat mult timp ca să-și extindă afacerea, devenind faimoasă în special în cercurile boeme.

Asya își feri privirile ca să nu fie silită să se mai uite la maică-sa, mama căreia nu-i spusese niciodată „mamă“ și pe care sperase probabil s-o țină la distanță adresându-i-se cu „mătușă“. O inundă un val de autocompătimire. Ce greșeală de neiertat din partea lui Allah să creeze o fiică mult mai puțin frumoasă decât propria ei mamă.

— Nu înțelegi de ce Asya nu vrea nici un fel de tort anul ăsta? spuse mătușa Zeliha după ce își termină de inspectat manichiura. Se teme doar să nu se îngrașe!

Deși știa prea bine ce greșeală imensă era să-și piardă cumpătul în fața mamei sale, Asya țipă furioasă:

— Nu e adevărat!

Mătușa Zeliha capitulă cu o lucire ștregărească în ochi:

— Bine, scumpo, dacă spui tu.

Abia atunci observă Asya tava pe care o căra mătușa Feride. Pe ea erau un cocoloș mare de carne și unul și mai mare de aluat. În seara aia la cină aveau să mănânce *mantilar*⁴.

— De câte ori trebuie să vă spun că nu-mi plac *mantilar*? urlă Asya. Știi că am renunțat să mai mănânc carne.

Vocea îi suna straniu până și ei, răgușită și străină.

— Ți-am spus eu că-i e frică să nu se îngrașe.

Mătușa Zeliha își scutură capul și îndepărtă o șuviță de păr care îi căzuse pe față.

— N-ai auzit niciodată de cuvântul *vegetarian*? spuse Asya scuturându-și și ea capul, dar rezistând tentației de a îndepărta o șuviță rebelă de teamă să nu imite gesturile maică-sii.

— Bineînțeles c-am auzit, spuse mătușa Zeliha ridicând din umeri. Însă nu uita, draga mea, continuă ea pe un ton mai blând, despre care știa că ar părea mai convingător, că ești o Kazancı, nu o vegetariană!

Asya înghiți cu greu, simțindu-și dintr-odată gura uscată.

— Iar familia Kazancı adoră carnea roșie! Cu cât e mai roșie și mai grasă, cu atât e mai bună! Dacă nu mă crezi, întreabă-l pe Sultan al Cincilea, n-am dreptate, Sultan?

Mătușa Zeliha întoarse capul spre pisica supraponderală care stătea pe perna ei de catifea de lângă

ușa ce dădea spre balcon. Aceasta se întoarse spre mătușa Zeliha cu niște ochi mici și încețoșați, de parcă ar fi înțeles și aprobat pe de-a-ntregul acea afirmație.

Amestecând din nou cărțile de tarot, mătușa Banu o certă din colțul ei:

— În țara asta sunt oameni care trăiesc într-o sărăcie atât de crâncenă, încât nici n-ar ști măcar ce gust are carnea roșie, dacă n-ar fi pomenile pe care le dau musulmanii darnici în timpul Sărbătorii Sacrificiului. Asta e singura dată când mănâncă și ei o masă ca lumea. Du-te și întreabă sufletele alea nenorocite ce înseamnă cu adevărat să fii vegetarian. Ar trebui să fii recunoscătoare pentru fiecare bucată de carne care ți se pune dinainte, pentru că e un simbol al bogăției.

— Suntem într-o casă de nebuni! Suntem toate nebune, de la prima și până la ultima.

Asya își repetă mantra, însă de data asta glasul ei era înecat de înfrângere.

— Eu o să ies, doamnelor. Puteți mânca ce vreți. Am întârziat deja la ora de balet!

Nimeni nu observă că trântise cuvântul *balet* ca pe o flegmă pe care trebuia s-o scuipe, fiind în același timp dezgustată de faptul că nu era în stare să-și stăpânească nevoia de a face asta.

- [1.](#) [Sufletul vegetativ, căruia îi corespund pasiunile și comportamentul emoțional \(în tc., în orig.\).](#)
- [2.](#) [Cârnați condimentați din carne de vită \(în tc., în orig.\).](#)
- [3.](#) [Why me, Lord, what have I ever done...](#)
- [4.](#) [Colțunași cu carne de oaie sau vită \(în tc., în orig.\).](#)

CAPITOLUL CINCI

Vanilie

Café Kundera era o cafenea micuță, situată pe o stradă îngustă și sinuoasă din partea europeană a Istanbulului. Era singurul bistrou din oraș unde nu-ți consumai energia făcând conversație și nu le dădeai bacșiș chelnerilor ca să te trateze prost. Cum și de ce ajunsese să poarte numele faimosului scriitor, nimeni nu știa cu siguranță – o ignoranță amplificată de faptul că nu exista nimic, literalmente *nimic*, în acest loc care să amintească fie de Milan Kundera, fie de vreunul din romanele sale.

Pe cele patru laturi erau atârinate sute de rame de toate formele și mărimile, miriade de fotografii, picturi și schițe, atât de multe încât te puteai cu ușurință îndoii de faptul că în spatele lor se aflau într-adevăr pereți. Întregul loc îți lăsa impresia că fusese ridicat din rame, mai curând decât din cărămizi. În toate ramele, fără excepție, strălucea imaginea unui drum. Autostrăzi vaste din America, șosele nesfârșite din Australia, autostrăzi aglomerate din Germania, bulevarde strălucitoare din Paris, artere laterale forfotind din Roma, cărări înguste de pe lângă Machu Picchu, drumuri de caravane uitate din Africa de Nord și hărți ale vechilor rute comerciale de-a lungul Drumului Mătăsii, urmând pașii lui Marco Polo – se aflau acolo poze cu drumuri din întreaga lume. Clienții erau foarte mulțumiți de decor. Considerau că era o alternativă utilă la pălăvrăgeala inutilă care nu ducea nicăieri. Când nu simțeau nevoia de conversație, își alegeau o fotografie, în funcție de unghiul mesei la care stăteau și de locul în care voiau să se piardă în ziua aceea. Apoi aținteau o privire încețoșată asupra fotografiei alese, luându-și încetul cu încetul zborul spre acel tărâm îndepărtat, dorindu-și cu ardoare să se afle altundeva, oriunde, dar nu acolo. În ziua următoare puteau călători în alt loc.

Oricât de departe te-ar fi purtat fotografiile, un lucru era sigur: nici una nu avea nici o legătură cu Milan Kundera. Când fusese deschisă cafeneaua, circula o teorie, scriitorul se afla în Istanbul și, în drum spre alt loc, s-a oprit întâmplător să bea un cappuccino. Cappuccinoul nu era prea bun și nu-i plăcea nici biscuitul cu vanilie pe care i-l aduseseră, însă comandase curând altul și chiar scrisese ceva, fiindcă nimeni nu-l deranja sau măcar recunoștea. În ziua aceea, localul a fost botezat cu numele lui. O altă teorie pretindea însă că proprietarul cafenelei era un cititor pasionat al lui Kundera; după ce devorase toate cărțile sale și făcuse rost de un autograf pe fiecare din ele, hotărâse să dedice localul scriitorului său preferat. Aceasta ar fi putut fi cea mai plauzibilă ipoteză, dacă proprietarul cafenelei nu ar fi fost un muzician și cântăreț între două vârste, care afișa întotdeauna o alură athletică și un bronz de

invidiat și care avea o antipatie atât de profundă pentru cuvântul tipărit, încât nici nu-și dădea osteneala să citească versurile cântecelor pe care formația lui le interpreta vinerea noaptea.

Adevăratul motiv pentru care bistroul fusese numit după Kundera, circula contraargumentul, era că acest punct în spațiu nu constituia nimic altceva decât o plăsmuire a propriei sale imaginații deraiate. Cafeneaua era un loc fictiv ce avea drept clienți obișnuiți oameni fictivi. Cu câțva timp în urmă, Kundera începuse, ca parte a unui nou proiect de carte, să scrie despre acest loc, insuflându-i viață și haos, însă curând a fost distras de proiecte mult mai importante – invitații, seminarii și premii literare – și în mijlocul acestei vieți agitate a uitat până la urmă de această văgăună sordidă din Istanbul de a cărei existență era singurul responsabil. De atunci, clienții și chelnerii de la Café Kundera se luptaseră cu sentimentul de vid, dezgropând scenarii deprimante, futuriste, strâmbându-se la vederea cafelei turcești servite în cești de espresso, așteptând un sens în viață de la cine știe ce dramă intelectuală în care ei ar juca rolul principal. Printre toate teoriile privind geneza numelui cafenelei, această ultimă explicație era cea mai larg susținută. Totuși, când și când, cineva care venea pentru prima oară în acel loc sau care simțea nevoia să atragă atenția propunea o altă teorie, iar pentru un scurt interval ceilalți îi dădeau crezare, cochetând cu noua teorie până când se plictiseau și se scufundau din nou în mlaștinile lor mohorâte.

Astăzi, când Caricaturistul Alcoolic începu să cocheteze cu o nouă teorie privind numele cafenelei, toți prietenii săi – chiar și soția sa – se simțiră obligați să-l asculte cu atenție, ca un semn al sprijinului lor pentru că, în sfârșit, își adunase curajul ca să facă ceea ce toată lumea îl implorase dintotdeauna: să se înscrie în asociația Alcoolicii Anonimi.

Exista totuși un al doilea motiv pentru care toată lumea de la masă era mai înțelegătoare cu el decât de obicei. Astăzi fusese pentru a doua oară pus sub acuzație pentru că-l insultase pe prim-ministru în caricaturile sale și, dacă în ziua audierii judecătorul era de acord cu acuzația, putea primi până la trei ani de închisoare. Caricaturistul Alcoolic era faimos pentru o serie de caricaturi politice în care zugrăvisese întregul cabinet ca pe o turmă de oi și pe prim-ministru ca pe un lup îmbrăcat în blană de oaie. Acum, că i se interzisese să mai folosească această metaforă, plănuia să înfățișeze cabinetul ca pe o haită de lupi, iar pe prim-ministru ca pe un șacal îmbrăcat în blană de lup. Dacă și caricatura asta era interzisă, se gândise la o strategie salvatoare: pinguini! Era hotărât să-i reprezinte pe toți membrii cabinetului ca pe niște pinguini îmbrăcați în frac.

— Iată noua mea teorie! spuse Caricaturistul Alcoolic, nedându-și seama de compasiunea pe care le-o trezea celorlalți și un pic surprins să vadă atâta interes din partea publicului său – chiar și a soției sale.

Era un bărbat masiv, cu un nas de patrician, pomeți înalți, ochi de un albastru intens și un zâmbet amar pe buze. Fusese de mult obișnuit cu nefericirea și melancolia. Totuși, după ce se îndrăgostise în secret de o femeie extrem de inaccesibilă, tristețea lui se dublase.

Privindu-l, era greu să-ți imaginezi că-și câștiga existența din umor și că din spatele aceluia chip mohorât se iveau glumele cele mai hazlii. Deși fusese întotdeauna un bețiv notoriu, în ultima vreme

problemele sale cu alcoolul se agravasera. Începuse să se trezească în locuri dubioase, în care nu fusese niciodată înainte. Însă chestia care a pus capac la toate a fost faptul că într-o dimineață s-a trezit în curtea unei moschei, zăcând pe lepedea pe care erau așezați morții pentru a fi spălați, după ce se pare că-și pierduse cunoștința acolo în timp ce încerca să-și plănuiască propria înmormântare. În zori, când a reușit să deschidă ochii, un tânăr imam, care se îndrepta spre rugăciunea de dimineață, stătea lângă el, șocat să descopere un străin sforăind pe piatra pe care erau spălați morții. După aceea, prietenii Caricaturistului Alcoolic – și chiar și soția sa – au fost atât de îngrijorați, încât l-au silit să apeleze la ajutor calificat și să facă ceva cu viața sa. În sfârșit, astăzi participase la o întâlnire a Alcoolicilor Anonimi și promisese să nu mai bea. De aceea toți cei de la masă – chiar și soția sa – s-au lăsat respectuos pe spate pentru a asculta teoria sa.

— Cafeneaua asta se numește așa pentru că, de fapt, cuvântul *Kundera* e un cod. Esența problemei nu constă în nume, ci în ceea ce reprezintă el!

— Cum ar fi? întrebă Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste, un bărbat scund și sfrijit, cu o barbă vopsită în gri deschis din ziua în care ajunsese la concluzia că femeile preferau bărbații maturi.

Acesta era autorul și creatorul unui serial TV extrem de popular, *Timur Inimă de Leu*, ce prezenta un erou național robust și voinic, în stare să facă piure batalioane întregi de dușmani. Când i se puneau întrebări despre serialul lui TV și despre filmele lui de prost gust, se apăra susținând că era naționalist de profesie și nihilist de bunăvoie. Astăzi își făcuse apariția împreună cu o altă prietenă – o femeie frumoasă, care atrăgea toate privirile, dar care nu părea prea profundă. Nu-i mărturisise asta ei, însă în cercurile masculine exista o denumire specifică pentru femeile superficiale ca ea: „aperitive“ – sigur, nu constituiau felul principal, însă erau bune de-o gustare. Pescuind niște anacard din bolul de pe masă, râse cu poftă pe când își cuprindea noua prietenă cu brațul:

— Ei, haide, spune-ne care e codul!

— Plictiseala, spuse Caricaturistul Alcoolic dând fumul de țigară afară.

Fuioare de fum se ridicau din toate părțile, fiindcă toți cei din jur fumau ca niște locomotive, iar fuiorul său de fum se alătură leneș norului gri ce plutea pe deasupra mesei.

Singurul de la masă care nu fuma era Gazetarul Homosexual Ascuns. Ura mirosul de fum de țigară. În fiecare zi când ajungea acasă se dezbrăca imediat de haine pentru a scăpa de mirosurile oribile de la Café Kundera. Totuși, nu protesta când ceilalți fumau. Și nici nu înceta să mai meargă la cafenea. Venea acolo în mod regulat, atât pentru că îi plăcea să facă parte din acest grup pestriț, cât și pentru că se simțea atras, în secret, de Caricaturistul Alcoolic.

Nu că Gazetarul Homosexual Ascuns ar fi vrut să aibă o relație sexuală cu caricaturistul. Doar la gândul că l-ar putea vedea dezbrăcat simțea că îl trec fiori de-a lungul șirei spinării. Nu era o chestie fizică, se asigura el, ci una de spirite înrudite. În plus, existau două mari obstacole care îi stăteau în cale. În primul rând, Caricaturistul Alcoolic era cu desăvârșire heterosexual, iar șansele ca acesta să-și

schimbe orientarea păreau destul de slabe. În al doilea rând, acesta făcuse o pasiune subită pentru fata aia ursuză, Asya – un lucru pe care toată lumea în afară de ea îl remarcase deja.

Așa că Gazetarul Homosexual Ascuns nu nutrea nici un fel de speranțe de-a avea vreo aventură cu Caricaturistul Alcoolic. Voia doar să se afle în apropierea lui. Uneori simțea un fior brusc când caricaturistul, întinzându-se după un pahar sau după o scrumieră, îi atingea întâmplător mâna sau umărul. Totuși, în dorința de-a asigura pe toată lumea că nu era deloc interesat de el sau de oricare alt bărbat, erau momente când se purta destul de distant cu caricaturistul, denigrându-i din senin părerile. Era o poveste complicată.

— Plictiseala, observă Caricaturistul Alcoolic după ce trânti la loc pe masă cafeaua cu lapte. Plictiseala e lucrul la care se rezumă viețile noastre. Zi după zi ne bălăcim în plictiseală. De ce? Pentru că nu suntem în stare să abandonăm această vizuină de iepure de teama unei ciocniri traumatice cu propria noastră cultură. Politicienii din Vest presupun că există o prăpastie culturală între Civilizația Estică și cea Vestică. Dacă ar fi atât de simplu! Adevărata prăpastie culturală e cea dintre turci și *turci*. Suntem o mână de oameni politicoși și cultivați, înconjurați din toate părțile de fermieri și țăranoi. Au cucerit întreg orașul.

Aruncă o privire lungă și piezișă spre ferestre, ca și când i-ar fi fost teamă că o mulțime de oameni i-ar putea zdrobi cu bâte și ghiulele.

— Străzile le aparțin, piețele le aparțin, bacurile le aparțin. Toate spațiile deschise sunt ale lor. Poate că în câțiva ani această cafenea va fi ultimul lucru care ne va rămâne. Ultima noastră zonă liberă. Ne grăbim încoace în fiecare zi ca să ne punem la adăpost de ei. O, da, *ei!* Dumnezeu să mă apere de propriul meu popor!

— Ce poetic! spuse Poetul Extrem de Netalentat.

Fiindcă era extrem de netalentat, avea obiceiul să asemuiască absolut totul cu poezia.

— Suntem blocați. Suntem blocați între Est și Vest. Între viitor și trecut. Pe de o parte sunt moderniștii laici atât de mândri de regimul pe care l-au construit, încât nu poți să le aduci nici o critică. Aceștia au armata și jumătate din stat de partea lor. Pe de altă parte sunt tradiționaliștii convenționali, atât de mândri de trecutul lor otoman, încât nu poți să le aduci nici o critică. Aceștia au publicul larg și cealaltă jumătate a statului de partea lor. Nouă ce ne mai rămâne?

Își puse țigara la loc între buzele livide și crăpate, unde a rămas tot timpul nesfârșitei sale litanii.

— Moderniștii ne spun să mergem înainte, însă nu avem încredere în ideea lor de progres. Tradiționaliștii ne spun să mergem înapoi, însă nu vrem nici să ne întoarcem la ordinea lor ideală. Prinși între cele două părți, facem doi pași înainte și unul înapoi, exact ca formația armatei otomane! Însă noi nici măcar nu cântăm la vreun instrument! Unde putem evada? Nici măcar nu suntem o minoritate. Mi-aș fi dorit să fim o minoritate etnică sau un popor indigen aflat sub protecția Tratatului Națiunilor Unite. Am fi putut avea măcar câteva drepturi de bază. Însă nihilistii, pesimiștii și anarhiștii nu sunt priviți ca o minoritate, deși suntem o specie pe cale de dispariție. Numărul nostru scade pe zi ce trece. Cât vom mai

putea rezista?

Întrebarea atârna greu deasupra capetelor lor, undeva, dedesubtul norului de fum de țigară. Soția caricaturistului, care era o femeie nervoasă, cu ochi mari și triști în care se citea prea multă suspiciune și care se întâmpla să fie o caricaturistă mult mai bună decât soțul ei, dar mult mai puțin apreciată, scrâșni din dinți, sfâșiată între dorința de a se lua de partenerul ei de viață din ultimii doisprezece ani și cea de a-i susține fără nici un fel de rezerve nebunia, așa cum ar fi făcut o soție ideală. Se detestau sincer, și totuși, în toți acești ani, se agățaseră amândoi de căsătoria lor, ea în speranța că se va putea răzbuna, el în speranța că ar putea merge mai bine. Astăzi discutau folosind cuvinte și gesturi furate unul de la celălalt. Chiar și caricaturile lor erau acum asemănătoare. Desenau trupuri diforme și inventau dialoguri întortocheate ce implicau oameni deprimați care se aflau în situații triste și sarcastice.

— Știți ce suntem noi? Drojdia acestei țări. O pastă plouată și vrednică de milă, nimic mai mult! Toată lumea în afară de noi e obsedată să intre în UE, să facă profit, să cumpere acțiuni, să-și schimbe mașinile, să-și schimbe prietenele...

Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste tresări nervos.

— Asta e momentul în care intră în scenă Kundera, continuă Caricaturistul Alcoolic fără să remarce gafa făcută. Întrega idee de ușurătate pătrunde în viețile noastre sub forma unui vid fără sens. Existența noastră e un kitsch, o minciună frumoasă care ne ajută să învingem realitatea morții și a mortalității. Exact asta e...

Însă cuvintele sale au fost întrerupte de un clinchet de clopoțel, fiindcă ușa cafenelei se deschise cu zgomot și înăuntru intră o tânără ce părea mai obosită decât o arăta vârsta și extrem de furioasă.

— Hei, Asya, strigă scenaristul de parcă aceasta ar fi fost salvatorul mult așteptat ce avea să pună capăt acelei conversații scrântite. Aici! Suntem aici!

Asya Kazancı le aruncă o jumătate de zâmbet, iar fruntea i se încreți cu o expresie ce spunea: *Ei bine, pot să stau un pic cu voi, oameni buni, ce importanță are, oricum viața e o mare porcărie*. Încet, de parcă ar fi fost strivită sub greutatea unor saci invizibili de inerție, se apropie de masă, îi salută pe toți cu o voce plată, se așeză și începu să-și răsucescă o țigară.

— Ce faci pe-aici la ora asta? Nu trebuia să fii la balet? o întrebă Caricaturistul Alcoolic, uitând de solilocviul lui.

În ochi îi sclipea o considerație adâncă – un semn pe care îl remarcaseră toți, în afară de nevastă-sa.

— Păi acolo și sunt: la balet. Și chiar în clipa asta – Asya îndesă tutunul în foiță – execută una dintre cele mai dificile sărituri, apropiindu-mi gamba în aer între patruzeci și cinci și nouăzeci de grade – *cabriole!*

— Uau! zâmbi caricaturistul.

— Apoi fac o săritură cu întoarcere, continuă Asya. Piciorul drept în față, *demi plié*¹, săritură!

Înșfăcă punga de piele plină cu tutun și o ținu ridicată în aer.

— Întoarcere la o sută optzeci de grade – comandă ea rotind punga și împrăștiind niște tutun pe

masă – și aterizare pe piciorul stâng!

Punguța nimeri drept lângă bolul cu anacard.

— Apoi repet toată chestia asta încă o dată pentru a reveni la poziția inițială. *Emboîté*²!

— A face balet e ca și cum ai scrie poezie cu trupul, murmură Poetul Extrem de Netalentat.

Se instalează o toropeală mohorâtă. Undeva departe se auzeau zgomotele orașului, un amalgam de sirene, claxoane, strigăte și râsete, însoțite de țipetele pescărușilor. Intrară câțiva clienți noi, câțiva ieșiră. Unul dintre chelneri căzu cu o tavă plină de pahare. Altul aduse o mătură și clienții îl urmăriră cu indiferență cum mătura cioburile de sticlă de pe podea. Chelnerii se schimbau des acolo. Programul de lucru era lung, iar salariul nu prea grozav. Totuși, până atunci nu demisionase nici unul; în schimb erau dați afară. Așa era la Café Kundera; odată ce puneai piciorul înăuntru, rămâneai legat de ea până când locul însuși te scuipa afară.

În următoarea jumătate de oră câțiva dintre cei de la masa Asyei Kazancı au comandat cafea, iar restul bere. La rândul al doilea, cei dintâi au băut bere, iar cei din urmă cafea. Și tot așa. Numai caricaturistul a rămas la cafea cu lapte și a ronțăit biscuiții cu vanilie care îi erau aduși la ea, deși frustrarea sa devenea deja vizibilă. Oricum, nimic nu era făcut în armonie, și totuși în acea disonanță exista o cadență neobișnuită. Asta îi plăcea cel mai mult Asyei la cafea: indolența ei letargică și dizarmonia absurdă. Acest loc era desprins de spațiu și timp. Istanbulul se afla într-o agitație continuă, și totuși la Café Kundera predomina doar letargia. Oamenii de afară se lipeau unul de celălalt pentru a-și ascunde singurătatea, pretinzând că erau mult mai apropiați decât în realitate, pe când acolo se întâmpla exact invers, toți pretindeau că erau mult mai singuri decât erau într-adevăr. Locul acesta era o negare a întregului oraș. Asya trase din țigară, bucurându-se din plin de inerția aceea, până când caricaturistul se uită la ceas și se întoarce spre ea.

— E opt fără douăzeci, draga mea. Ora de balet s-a terminat.

— O, chiar trebuie să pleci? Familia ta e așa de modă veche, îi scăpă prietenei scenaristului. De ce te obligă să faci cursuri de balet când e clar că nu te interesează?

Era o problemă cu prietenele astea, ce nu durau mai mult decât viața unui fluture, pe care scenaristul le aducea cu el. Mânate de dorința de a se împrieteni cu toți cei din grup, puneau prea multe întrebări și făceau prea multe comentarii personale, eșuând lamentabil în a recunoaște că tocmai opusul, lipsa oricărui interes sincer și serios în ceea ce privea viața privată a celorlalți, îi apropia pe membrii grupului.

— Cum reușești să te descurci cu toate mătușile alea? continuă prietena scenaristului, nereușind să interpreteze corect expresia Asyei. Dumnezeu, atâtea femei care joacă un rol matern sub același acoperiș... N-aș suporta o secundă.

Ei, asta era prea mult. Într-un grup atât de eclectic ca acela existau anumite reguli și acestea nu puteau fi încălcate. Asya pufni. Nu-i plăceau femeile, un lucru căruia i-ar fi făcut față mult mai ușor dacă n-ar fi fost una din ele. Ori de câte ori întâlnea o femeie, făcea una din chestiile următoare: ori

aștepta să vadă când avea s-o deteste, ori o detesta imediat.

— Nu am o familie în adevăratul sens al cuvântului.

Asya îi aruncă o privire condescendentă, sperând că asta o va opri pe cealaltă să spună ce avea de gând. Însă, în această încercare, privirea îi căzu asupra unei rame strălucitoare de argint, atârnată chiar deasupra umărului drept al acesteia. Era fotografia unei șosele ce ducea spre Red Lagoon din Bolivia. Ce frumos ar fi să se afle pe șoseaua aceea chiar acum! Își termină cafeaua, stinse mucusul de țigară și începu să-și răsucescă alta, mormăind:

— Suntem o haită de femele silite să trăiască împreună. N-aș numi asta familie.

— Păi, tocmai despre asta e vorba într-o familie, draga mea, obiectă Poetul Extrem de Netalentat.

În momente ca ăsta își aducea aminte că era cel mai în vârstă din grup, nu doar din punctul de vedere al anilor, ci și al *greșelilor* făcute în toți acești ani. Căsătorit și divorțat de trei ori, își privise fostele soții părăsind una câte una Istanbulul pentru a fugi cât mai departe de el. Din fiecare căsătorie avea copii pe care îi vizita extrem de rar, dar a căror paternitate și-o revendica întotdeauna cu mândrie.

— Nu uita – spuse el agitând părintește degetul arătător înspre Asya –, toate familiile fericite seamănă una cu alta, însă fiecare familie nefericită e nefericită în felul ei.

— Lui Tolstoi îi vine ușor să scoată absurditățile astea, ridică din umeri soția Caricaturistului Alcoolic. Tipul avea o nevastă care se ocupa de cele mai mici detalii, creștea duzina de copii pe care îi aveau împreună și muncea pe brânci pentru ca Maiestatea Sa, marele Tolstoi, să se poată concentra și să-și scrie romanele!

— Și ce vrei acum? întrebă Caricaturistul Alcoolic.

— Recunoaștere! Asta vreau. Vreau ca întreaga lume să admită că, dacă i s-ar fi dat ocazia, nevasta lui Tolstoi putea fi o scriitoare mai bună decât el.

— De ce? Doar pentru că era femeie?

— Pentru că era o femeie foarte talentată, oprimată de un bărbat foarte talentat, spuse soția sa pe un ton mușcător.

— Aha, făcu Caricaturistul Alcoolic.

Tulburat, chemă chelnerul și, spre tristețea tuturor, comandă o bere. Totuși, când aceasta îi fu adusă, simți probabil un fel de vinovăție, pentru că, dintr-odată, schimbă subiectul, lansându-se într-un discurs despre beneficiile alcoolului.

— Țara asta își datorează libertatea acestei sticlute pe care pot s-o țin atât de liber în mână.

Caricaturistul ridică vocea ca să acopere o sirenă ce urla afară.

— Nu reformele sociale, nici reglementările politice. Nici măcar Războiul de Independență. Ci sticla asta diferențiază Turcia de toate celelalte țări musulmane. Această bere – ridică sticla de parcă ar fi vrut să toasteze – este simbolul libertății și al societății civile.

— Ei, haide. De când e un bețiv ordinar simbolul libertății? îl admonestă tăios scenaristul.

Ceialți nu s-au băgat în discuție. Era o pierdere de timp și de energie. În schimb, și-au ales o ramă

atârnată pe perete și și-au concentrat atenția asupra fotografiei unui drum.

— Din ziua în care alcoolul a fost interzis și denigrat în întregul Orient Mijlociu musulman. Dintotdeauna, mormăi Caricaturistul Alcoolic. Gândiți-vă la istoria otomană. La toate tavernele alea, la toate *mezeler*³ inventate pentru a însoți un pahar... se pare că tipii ăia se distrau de minune. Nouă, ca nație, ne place alcoolul, de ce să nu acceptăm asta? Asta e o societate căreia îi place să bea vârtos unsprezece luni pe an și apoi să intre în panică, să se pocăiască și să postească de Ramadan doar ca să se reapuce de băut de îndată ce se termină luna sfântă. Dacă nu a existat niciodată o *sharia*⁴ în țara asta, dacă fundamentalistii n-au reușit să se impună cum au făcut în alte părți, vă spun, datorăm toate astea acestei tradiții sucite. Grație alcoolului avem în Turcia ceva ce seamănă cu democrația.

— Ei bine, de ce nu bem, atunci? întrebă soția Caricaturistului Alcoolic cu un zâmbet obosit. Și ce motiv mai bun am putea găsi pentru asta decât domnul Poante? Care era numele lui... Cecche?

— Cecchetti, o corectă Asya, blestemând încă ziua când fusese destul de beată ca să le țină celor din grup un discurs despre istoria baletului și când menționase în treacăt numele lui Cecchetti.

Le plăcea foarte mult. Din ziua aia, când și când cineva propunea un toast în cinstea lui, a dansatorului care introdusese mersul pe poante.

— Deci, dacă nu era el, balerinii n-ar fi fost în stare să meargă pe vârfuri, nu? chicotea de fiecare dată cineva.

— Ce-o fi fost în capul lui? adăuga altcineva și apoi se puneau cu toții pe râs.

Se întâlneau în fiecare zi la Café Kundera. Poetul Extrem de Netaalentat, Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste și prietena lui din momentul acela, oricine o fi fost ea, Caricaturistul Alcoolic și nevasta Caricaturistului Alcoolic, Gazetarul Homosexual Ascuns și Asya Kazancı. Exista o tensiune adânc îngropată care aștepta conversația zilei ca să iasă la suprafață. Între timp, lucrurile mergeau ca unse. În unele zile aduceau și alți oameni cu ei, prieteni sau colegi sau oameni complet străini; în altele veneau singuri. Grupul era un organism autoregulator în care diferențele individuale se manifestau, însă nu puteau prelua niciodată controlul, ca și când organismul avea o viață proprie în afara și dincolo de personalitățile care îl alcătuiau.

Printre ei, Asya Kazancı își găsea pacea interioară. Café Kundera era sanctuarul ei. În locuința familiei Kazancı trebuia să-și corecteze întotdeauna purtările, luptându-se pentru o perfecțiune care era dincolo de puterea ei de înțelegere, pe când aici, la Café Kundera, nimeni nu te silea să te schimbi, deoarece se credea că ființele umane erau în esență imperfecte și incorrigibile.

E adevărat, nu erau prietenii ideali pe care i-ar fi ales mătușile ei. Unii din grup erau destul de în vârstă ca să-i fie Asyei mamă sau tată. Fiind cea mai tânără, îi plăcea să le observe infantilismul. Era mai curând reconfortant să vadă că nimic nu se îmbunătățea în viață odată cu trecerea anilor; dacă erai un tânăr ursuz, sfârșeai prin a deveni un adult ursuz. Tiparul era înăuntrul nostru pentru totdeauna. Adevărat, părea un pic cam sumbru, însă cel puțin, se consola Asya, dovedea că nu erai silit să devii altceva, ceva mai mult, așa cum o băteau mătușile ei la cap zi și noapte. Fiindcă nimic nu avea să se

schimbe în timp și fiindcă acea posomoreală avea să fie acolo întotdeauna, putea continua să-și păstreze același sine posomorât.

— Azi e ziua mea, anunță Asya surprinzându-se până și pe ea, din moment ce nu avusese nici cea mai mică intenție să declare asta.

— A, da? întrebă cineva.

— Ce coincidență! Astăzi e și ziua fetei mele celei mici! exclamă Poetul Extrem de Netalentat.

— A, da? întrebă Asya la rândul ei.

— Deci te-ai născut în aceeași zi cu fiică-mea! Sunteți Gemeni.

Poetul scutură vesel din cap, un pic cam teatral.

— Pești, îl corectă Asya.

Și asta a fost tot. Nimeni n-a încercat să o îmbrățișeze sau să o sufoce cu pupăturile, întocmai cum nimeni nu s-a gândit să comande un tort. În schimb, poetul a recitat pentru ea un poem înfiorător, caricaturistul a băut trei sticle de bere în cinstea ei, soția lui i-a făcut caricatura pe un șervețel – o tânără ursuză, cu un păr electricizat, sâni imenși și un nas ascuțit, ițindu-se de sub o pereche de ochi pătrunzători și inteligenți. Ceilalți i-au cumpărat altă cafea și nu au lăsat-o să plătească partea ei de consumație la sfârșit. Asta era tot. Nu că n-ar fi luat în serios ziua Asyei. Dimpotrivă, o luaseră atât de în serios, încât în curând meditau cu glas tare la conceptele de timp și moralitate, doar pentru a trece de la acestea la a se întreba când aveau să moară și dacă exista într-adevăr o viață după moarte. „Există viață după moarte și va fi și mai îngrozitoare decât asta“, era părerea generală a grupului. „Așa că bucură-te de timpul care ți-a mai rămas.“

Unii au rumegat-o îndelung, alții s-au oprit la mijlocul frazei și s-au refugiat într-una sau alta din fotografiile cu drumuri atârinate pe pereți. Nu s-au grăbit, de parcă afară nu i-ar fi așteptat nimeni, de parcă nici nu exista afară, iar grimasele lor s-au preschimbat în zâmbete extatice de indiferență. Neavând nici energia, nici însuflețirea și nici nevoia de a conversa în continuare, s-au scufundat și mai adânc în apele tulburi ale apatiei, întrebându-se de ce naiba locul ăla se numea Café Kundera.

În seara aceea, la ora nouă, după ce luă o masă copioasă, iar luminile se stinseră, printre urări și bătăi din palme, Asya Kazancı a suflat în lumânările de pe tortul în trei straturi, cu mere caramelizate (extrem de dulci) și glazură de frișcă cu lămâie (extrem de acră). Nu reuși să stingă decât o treime din ele. Restul lumânărilor au fost stinse de mătușile, bunica ei și Petite-Ma, care suflau în ele din toate părțile.

— Cum a fost azi la ora de balet? întrebă mătușa Feride aprinzând din nou lumina.

— Bine. Asya a zâmbit. Mă doare puțin spatele de la toate extensiile alea pe care profesoara ne obligă să le facem, totuși nu pot să mă plâng, am învățat multe mișcări noi...

— A, da? se auzi o voce bănuitoare.

Vorbise mătușa Zeliha.

— Ca de pildă?

— Păi..., răspunse Asya luând prima gură de tort. Să vedem. Am învățat să fac *petit jeté*, un fel de săritură joasă, pirueta și glisada.

— Știi, chestia asta e ca și cum ai omorî doi iepuri dintr-o lovitură, remarcă mătușa Feride. Îi plătim orele de balet și învață în același timp și baletul, și franceza. Economisim o grămadă de bani!

Toată lumea a dat aprobator din cap – toată lumea în afară de mătușa Zeliha. Cu o lucire sceptică în adâncul ochilor ei verzi ca jadul, își apropie fața de cea a fiică-sii și zise cu o voce abia auzită:

— Arată-ne!

— Ești nebună? sări Asya. Nu pot să fac chestiile alea aici, în mijlocul livingului! Trebuie să fiu într-o sală de balet și să lucrez cu o profesoară. Mai întâi ne încălzim și ne întindem, ne concentrăm. Și lucrăm întotdeauna pe muzică... Glisada înseamnă alunecare, știai chestia asta? Cum naiba pot să alunec aici, pe covor?! Nimeni nu se apucă să baleteze așa, din senin!

Un zâmbet sumbru înflori pe buzele mătușii Zeliha pe când își trecea degetele prin păr. N-a mai spus nimic, părând mult mai interesată să-și mănânce felia de tort decât să se certe cu fiică-sa. Însă zâmbetul ei era de-ajuns ca s-o enerveze pe Asya. A împins farfuria cât colo, a tras scaunul și s-a ridicat.

În seara aceea, la nouă și un sfert, în livingul unui *konak* din Istanbul, odinioară elegant și opulent, însă acum de mult demodat și dărăpănat, Asya Kazancı baleta pe un covor turcesc, cu o expresie romantică pe față, brațele întinse, mâinile ușor îndoite în așa fel încât degetele mijlocii să le atingă pe cele mari, în timp ce furia și ura se învâртеjeau în mintea ei.

[1.](#) Pliat pe jumătate (în fr., în orig.).

[2.](#) Pas ușor de balet, executat pe poante (în fr., în orig.).

[3.](#) Mâncăruri servite drept aperitiv și însoțite de regulă de băuturi (în tc., în orig.).

[4.](#) Corpul legislației islamice (în arabă, în orig.).

CAPITOLUL ȘASE

Fistic

Armanoush Tchakhmakhchian îl privi pe casierul de la librăria Un loc curat și bine luminat pentru cărți aranjând unul câte unul cele douăsprezece romane pe care tocmai le cumpărase într-un rucsac de pânză, în timp ce așteptau să fie procesat cardul ei de credit. Când i se dădu în sfârșit bonul, îl semnă încercând să evite să se uite la suma totală. Își cheltuiuse din nou toate economiile din luna aia pe cărți! Era un adevărat șoarece de bibliotecă, o trăsătură deloc promițătoare având în vedere că în ochii băieților era egală cu zero și că nu făcea decât s-o supere și mai mult pe maică-sa, care era preocupată de perspectivele ei de a-și găsi un soț cu bani. Chiar în dimineața asta, la telefon, maică-sa o pusese să promită că n-o să sufle un cuvânt despre romane diseară, când o să iasă în oraș. Armanoush simți un val de neliniște urcându-i în stomac pe când se gândea la întâlnirea la care avea să se ducă în curând. După un an în care nu mai ieșise cu nimeni – un tribut solemn adus celor douăzeci și unu de ani de singurătate cronică, marcați de pseudoîntâlniri dezastruoase –, astăzi, în sfârșit, Armanoush Tchakhmakhchian avea să-și încerce din nou norocul în dragoste.

Dacă pasiunea ei pentru cărți fusese unul din motivele esențiale aflate în spatele incapacității ei constante de a întreține o relație normală cu sexul opus, existau încă doi factori adiționali care îi alimentaseră eșecul. Întâi și-ntâi, Armanoush era frumoasă – chiar prea frumoasă. Avea un trup bine proporționat, o față delicată, un păr ondulat blond închis, niște ochi mari de un gri ce bătea în albastru și un nas ascuțit și un pic cărn, care ar fi putut părea un defect în cazul altora, dar care ei îi conferea un aer de încredere în sine, însă înfățișarea ei atrăgătoare, atunci când era combinată cu inteligența ei, îi intimida pe tineri. Nu că aceștia ar fi preferat femeile urâte sau că nu ar fi apreciat inteligența. Însă nu știa exact unde s-o plaseze; în categoria femeilor cu care ar fi dat orice să se culce (iubitele), în categoria celor al căror sfat îl căutau (prietenele) sau în categoria celor cu care își doreau să se însoare într-un final (logodnicele). Fiindcă era atât de sublimă încât să fie toate la un loc, sfârșea prin a nu fi nici una.

Cel de-al doilea factor era mult mai complicat, însă la fel de incontrollabil: rudele ei. Familia Tchakhmakhchian din San Francisco și mama ei din Arizona aveau vederi total opuse când se puneau problema ce bărbat era cel mai potrivit pentru Armanoush. Fiindcă încă din copilărie petrecea aproape cinci luni pe an aici (vacanțe de vară, vacanța de primăvară și vizite frecvente în weekend), iar celelalte

șapte luni rămase în Arizona, Armanoush avusese ocazia să aștepte de la ea fiecare parte și cât de ireconciliabile erau acele așteptări. Orice lucru care făcea una din părți fericită era menit să o întristeze pe cealaltă. Pentru a nu supăra pe nimeni, Armanoush încerca să iasă cu armeni când se afla în San Francisco și cu oricine altcineva decât aceștia când se afla în Arizona. Însă probabil că soarta își bătea joc de ea, fiindcă în San Francisco era atrasă doar de băieții care nu erau armeni, pe când toți cei trei băieți pentru care făcuse o pasiune pe când se afla în Arizona s-au dovedit a fi armeni americani, spre marea dezamăgire a maică-sii.

Strivită sub povara neliniștii și a rucsacului greu pe care-l avea în spate, străbătu Opera Plaza pe când vântul șuiera și îi cânta melodii stranii la ureche. La Max's Opera Café zări un cuplu de tineri care fie erau dezamăgiți de sendvișurile cu carne de vită din fața lor, fie tocmai se certaseră. „Mulțumesc lui Dumnezeu că sunt singură“, își zise Armanoush pe jumătate în glumă înainte să o ia pe Turk Street. Cu ani în urmă, când era încă adolescentă, Armanoush îi arătase orașul unei fete armene din New York. Când au ajuns pe strada aia, chipul fetei s-a schimonosit. „Turk Street! ăștia sunt peste tot!“

Armanoush își aduse aminte cât de surprinsă a fost văzând reacția fetei. Încercase să-i explice că strada fusese numită așa după Frank Turk, un avocat care fusese viceprimar și care era important în istoria orașului.

— Mă rog, cum spui tu, i-a întrerupt prietena ei discursul, nearătându-se prea interesată de istoria urbană. Dar nu-i așa că sunt peste tot?

Da, într-adevăr, erau peste tot, în asemenea măsură încât unul dintre aceștia era căsătorit cu mama ei. Însă Armanoush a păstrat ultima informație doar pentru sine.

Evita să vorbească despre tatăl ei vitreg cu prietenii ei armeni. De altfel, nu vorbea despre el nici cu cei care nu erau armeni. Nici chiar cu cei care nu manifestau absolut nici un interes pentru o viață care nu era a lor și căroră, de aceea, le păsa prea puțin de istoria conflictului turco-armean. Totuși, destul de înțeleaptă ca să știe că secretele se puteau răspândi mai repede chiar decât praful purtat de vânt, Armanoush păstra tăcerea. Când nu suflai o vorbă nimănui despre un lucru ieșit din comun, toată lumea presupunea tot ce putea fi mai normal, descoperise Armanoush la o vârstă fragedă. Fiindcă maică-sa era o *odar*, ce putea fi mai normal din partea ei decât să se mărite cu un alt *odar*? Aceasta fiind presupunerea generală a prietenilor ei, aceștia credeau că tatăl vitreg al lui Armanoush era american, probabil din Midwest.

Pe Turk Street trecu pe lângă o demipensiune pentru homosexuali, o băcănie orientală și o mică piață thailandeză și merse alături de trecători din toate clasele sociale până când se urcă în sfârșit în tramvaiul ce ducea spre Russian Hill. Sprijinindu-și fruntea de fereastra prăfuită, medită la „celălalt eu“ din cartea lui Borges, *Moartea și busola*, în timp ce privea fâșiile de ceață ridicându-se la orizont. Și Armanoush avea un alt eu, unul pe care îl păstra la distanță oriunde se ducea.

Îi plăcea să se afle în orașul ăsta a cărui forță și vitalitate îi pulsau în trup. Încă din copilărie îi plăcea să vină aici și să stea cu tatăl ei și cu bunica Shushan. Spre deosebire de maică-sa, tatăl ei nu se mai

recăsătorise. Armanoush știa că avusese câteva prietene în trecut, însă nici una nu-i fusese prezentată, fie pentru că relația nu era destul de serioasă, fie pentru că tatăl ei se temea să n-o supere în vreun fel. Probabil a doua variantă. Ar fi fost mult mai tipic pentru Barsam Tchakhmakhchian. Era sufletul cel mai lipsit de egoism și bărbatul cel mai *nemasculin* de pe fața pământului, credea Armanoush, și până în ziua de azi nu se putea abține să nu se minuneze cum de reușise să se însoare cu o femeie atât de preocupată de sine ca Rose. Nu că Armanoush nu și-ar fi iubit mama; o iubea în felul ei, însă erau momente în care se simțea sufocată de iubirea nesatisfăcută a maică-sii. În acele momente se refugia la San Francisco, drept în sânul familiei Tchakhmakhchian, unde o aștepta o iubire satisfăcută, însă la fel de solicitantă.

De îndată ce se dădu jos din tramvai, începu să se grăbească. Matt Hassinger avea să vină s-o ia la șapte treizeci. Avea mai puțin de o oră și jumătate la dispoziție ca să se pregătească, lucru care însemna de fapt să facă un duș și să-și pună o rochie, poate cea turcoaz despre care toată lumea spunea că îi stătea foarte bine. Cam asta era tot. Nu machiaj, nu bijuterii. Nu avea de gând să se gătească pentru întâlnirea asta și cu siguranță nu avea de gând să aștepte cine știe ce de la ea. Dacă ieșea bine, ar fi fost drăguț. Dacă nu, avea să fie pregătită și pentru asta. Astfel, înaintând încet pe sub ceața adunată deasupra orașului, la șase și zece seara, Armanoush ajunse la apartamentul cu două băi al bunicii ei, situat în Russian Hill, un cartier plin de viață, construit pe una dintre cele mai înalte coline din San Francisco.

— Bună, scumpo, bine-ai venit acasă!

Surprinzător, cea care deschisese ușa nu era bunica ei, ci mătușa Surpun.

— Mi-a fost dor de tine, ciripi ea drăgăstos. Ce-ai făcut toată ziua? Cum a fost ziua de azi?

— A fost OK, răspunse Armanoush cu blândețe, întrebându-se ce căuta cea mai tânără dintre mătușile ei acolo într-o seară de marți.

Mătușa Surpun locuia în Berkeley, unde predase dintotdeauna, cel puțin de când Armanoush era copil. Venea cu mașina la San Francisco în weekenduri, însă era extrem de neobișnuit pentru ea să-și facă apariția acolo în timpul săptămânii. Dar întrebarea încetă să o mai preocupe pe Armanoush de îndată ce începu să-i spună cum își petrecuse ziua. Chipul ei radia când spuse cu însuflețire:

— Mi-am cumpărat niște cărți noi.

— Cărți!? A spus cumva din nou „cărți“? strigă o voce dinăuntru.

Părea a fi vocea mătușii Varsenig! Armanoush își atârână haina de ploaie în cuier și își aranjă părul ciufulit de vânt în timp ce se întreba ce căuta mătușa Varsenig acolo. Gemenele ei se întorceau în seara asta de la Los Angeles, unde participaseră la un turneu de baschet. Mătușa Varsenig era atât de încântată de competiția aia, încât nu fusese în stare să închidă un ochi în ultimele trei zile și vorbise fără întrerupere la telefon cu fetele ei sau cu antrenorul lor. Și totuși, în ziua în care echipa se întorcea acasă, în loc să se ducă la aeroport cu câteva ore înainte, după cum îi era obiceiul, iat-o în casa bunicii, aranjând masa pentru cină.

— Da, am spus într-adevăr „cărți“, zise Armanoush ducând pe umăr rucsacul ei de pânză pe când intra în livingul spațios.

— N-o băga în seamă. Îmbătrânește și devine din ce în ce mai arțăgoasă, ciripi mătușa Surpun din spatele ei, urmând-o în living. Suntem atât de mândri de tine, scumpo.

— Suntem *într-adevăr* mândri de ea, însă ar putea să se comporte ca o fată de vârsta ei.

Mătușa Varsenig ridică din umeri în timp ce așeza pe masă ultima farfurie de porțelan, apoi veni și o îmbrățișă.

— Fetele de vârsta ta se îngrijesc de obicei să arate mai bine, să știi. Nu că ai avea nevoie de asta, bineînțeles, însă, dacă tot citești întruna, unde ai s-ajungi?

— Vezi tu, spre deosebire de filme, la sfârșitul cărților nu apare nici un semnal luminos de genul SFÂRȘIT. După ce am terminat o carte, nu am senzația că am ajuns la sfârșit. Așa că încep una nouă.

Armanoush clipi, fără să-și dea seama cât de frumoasă părea în lumina palidă a soarelui la asfințit. Își așază rucsacul pe fotoliul bunicii și se apucă să-l golească asemenea unui copil nerăbdător să vadă o grămadă de jucării noi. Cărțile curgeau una după alta: *Aleph și alte povestiri*, *Conjurația imbecililor*, *Un joc numai al său*¹, *Administrarea durerii*², *Opere complete de Borges*, *Narcis și Gură-de-Aur*, *Regii mambo cântă cântece de dragoste*³, *Peisaj pictat în ceai*, *Femeia galbenă și frumusețea spiritului*⁴ și două cărți de Milan Kundera, scriitorul ei preferat, *Cartea râsului și a uitării* și *Viața e în altă parte*. Pe unele dintre ele le vedea pentru prima oară, pe altele însă le citise cu ani în urmă și voia să le recitească.

Până la urmă, Armanoush știa, poate nu rațional, însă instinctiv, că rezistența opusă de familia Tchakhmakhchian pasiunii ei pentru cărți avea o sursă mult mai adâncă și mai întunecată decât simpla nevoie de a-i reaminti preocupările fetelor de vârsta ei. Nu doar fiindcă era femeie, ci și fiindcă era armeană se așteptau ca ea să se abțină de două ori mai mult să devină bibliofilă. Armanoush avea sentimentul că dincolo de obiecția constantă față de citit a mătușii Varsenig se ascundea o îngrijorare mult mai structurală, dacă nu chiar primordială: teama supraviețuirii. Pur și simplu nu voia ca ea să strălucească prea tare, să iasă din turmă. Scriitorii, poeții, artiștii, intelectualii erau primii din *millet*⁵-ul armean care fuseseră eliminați de fostul guvern otoman. Întâi se descotorosiseră de „creiere“ și abia apoi porniseră să extrădeze restul – oamenii de rând. Ca multe familii armene din diaspora, care erau în deplină siguranță aici, însă niciodată cu adevărat în largul lor, cei din familia Tchakhmakhchian erau în același timp încântați și necăjiți când unul dintre copiii lor citea prea mult, gândea prea mult sau devia prea mult de la normal.

Deși toate cărțile erau potențial dăunătoare, romanele erau cu mult mai periculoase. Ficțiunea te putea cu ușurință îndruma pe o cale greșită, te putea atrage în universul poveștilor, unde totul era fluid, donquijotesc și la fel de deschis surprizelor ca o noapte fără lună în deșert. Înainte să-ți dai seama, puteai fi atât de furat de toate astea, încât pierdeai contactul cu realitatea – acel adevăr strict și impasibil de la care nici o minoritate nu ar trebui să se abată prea mult, ca să nu fie prinsă cu garda jos când

vântul se schimba și soseau timpuri potrivnice. Nu ajuta la nimic să fii atât de naiv încât să te gândești că lucrurile nu se vor înrăutăți, pentru că asta se întâmpla întotdeauna. Imaginația era o magie fascinantă și periculoasă pentru cei care erau obligați să fie realiști în viață, iar cuvintele puteau fi otrăvitoare pentru cei sortiți să fie reduși întotdeauna la tăcere. Dacă, în calitate de copil al supraviețuitorilor, voiai încă să citești și să meditezi, trebuia să faci asta atât de discret, de temător, de interiorizat, încât să nu te transformi niciodată într-un cititor împătimit. Dacă nu te puteai abține să ai aspirații mai înalte în viață, trebuia cel puțin să nutrești dorințe simple, reduse ca pasiune și ambiție, de parcă ai fi fost secătuit de energie și nu-ți mai rămăsese destulă forță decât ca să fii obișnuit. Cu o soartă și o familie ca acestea, Armanoush a fost silită să învețe să-și ascundă talentele și să facă tot ce-i stătea în puteri să nu strălucească prea tare.

Un miros pătrunzător, picant veni dinspre bucătărie și îi gădilă nările, trezind-o din reverie.

— Deci, exclamă Armanoush întorcându-se spre cea mai vorbăreață din cele trei mătuși ale ei. Rămâi la cină?

— Doar puțin, scumpo, murmură mătușa Varsenig. Trebuie să plec curând la aeroport; gemenele se întorc astăzi. Am trecut pe-aici doar ca să vă aduc niște *mantilar* făcuți în casă și – mătușa Varsenig s-a luminat la față de mândrie – ia ghici? Am primit *bastirma* din Erevan!

— Doamne, nu mănânc *mantilar* și categoric n-am de gând să mănânc *bastirma*.

Armanoush se încruntă.

— Nu pot să put a usturoi în seara asta.

— Nici o problemă. Dacă te speli pe dinți și mesteci o gumă cu mentă n-o să se mai simtă nici un miros.

Vorbise mătușa Zarouhi, care venea cu o farfurie de *musaqqa* frumos garnisită cu pătrunjel și felii de lămâie. Puse farfuria pe masă și desfăcu larg brațele ca să-și îmbrățișeze nepoata. Armanoush o îmbrățișă și ea, întrebându-se între timp ce căuta *ea* acolo...? Însă începuse să se lumineze. Ce „coincidență“ bine plănuită era faptul că întreaga familie Tchakhmakhchian se ivise ca prin minune în casa bunicii Shushan exact în momentul în care Armanoush avea să plece la întâlnire. Fiecare dintre ele venise acolo sub un pretext diferit, însă în exact același scop: voiau să-l vadă, să-l pună la încercare și să-l cântărească din priviri pe acest Matt Hassinger, tânărul norocos care avea să iasă cu lumina ochilor lor în seara aceea.

Armanoush se uită la rudele ei cu o privire vecină cu disperarea. Ce putea face? Cum putea fi independentă când erau atât de înspăimântător de aproape? Cum le putea convinge că nu aveau de ce să-și facă atâtea griji în privința ei, când avuseseră atâtea lucruri în privința cărora să-și facă griji în viață? Cum se putea elibera de moștenirea ei genetică, mai ales că o parte a ei era atât de mândră de ea? Cum putea respinge bunătatea celor pe care îi iubea? Putea fi respinsă bunătatea?

— Asta n-o să folosească la nimic! bolborosi Armanoush. Nici o pastă de dinți, nici o gumă de mestecat, nici măcar apa aia de gură mentolată și scârboasă – nimic de pe planeta asta nu e destul de

puternic ca să alunge mirosul de *bastirma*. Îi trebuie o săptămână ca să dispară cu totul. Dacă mănânci *bastirma*, respirația și transpirația îți miros a *bastirma* zile în șir. Chiar și urina îți miroase a *bastirma*!

— Ce legătură are urina cu întâlnirile? o auzi Armanoush pe mătușa Varsenig, care era destul de nedumerită, întrebând-o în șoaptă pe mătușa Surpun de îndată ce le întoarse spatele.

Încă obiectând, însă nedorind să se certe cu ele, Armanoush se îndreptă spre baie, unde dădu peste unchiul Dikran, cu capul vârat în dulapul de sub chiuvetă și trupul voluminos sprijinit în mâini și genunchi.

— Unchiule? zise Armanoush, gata-gata să scoată un țipăt.

— Bunăăă! strigă Dikran Stamboulian din dulap.

— Casa asta e plină de personaje cehoviene, murmură Armanoush ca pentru sine.

— Dacă spui tu, o îngână o voce de sub chiuvetă.

— Ce faci aici, unchiule?

— Știi că bunică-ta se plânge tot timpul de robinetele vechi din casă. Așa că în seara asta mi-am zis că de ce să nu închid magazinul mai devreme și să nu mă opresc acasă la Shushan să repar blestematele alea de țevi?

— Mda, înțeleg, observă Armanoush înăbușindu-și un zâmbet. Apropo, ea unde e?

— Trage un pui de somn, spuse Dikran târându-se ca un vierme afară din dulap pentru a lua un dispozitiv de îndoit țevi și după aceea înapoi. Vârsta – ce să-i faci? –, trupul cere somn! Se va trezi totuși înainte de șapte și jumătate, nu-ți face probleme.

Șapte și jumătate! Se părea că fiecare membru al familiei își potrivise ceasul biologic în așa fel încât să se afle acolo în momentul în care Matt Hassinger va suna la ușă.

— Dă-mi și mie cheia franceză, te rog, se auzi o voce frustrată. Asta nu pare să meargă.

Armanoush se strâmbă la geanta cu scule de pe podea, în care scânteiau peste o sută de scule de toate mărimile. Îi întinse un clește cu lanț, un lărgitor de țevi și o pompă hidrostatică de testare HTP300, înainte să dea din întâmplare peste cheia franceză. Din nefericire, se dovedi că nici cheia aceea „nu mergea“. Văzând că îi era imposibil să facă duș câtă vreme unchiul Dikran, Instalatorul Imposibil, își făcea treaba, Armanoush se îndreptă spre dormitorul bunică-sii, deschise încet ușa și aruncă o privire înăuntru. Iat-o dormind ușor, însă cu seninătatea aceea fericită pe care o au doar femeile în vârstă înconjurate de copiii și nepoții lor. O femeie-spiriduș care avusese întotdeauna un trup subțiratic și prea multe poveri pe umeri, slăbită și împuținată acum de bătrânețe. Pe măsură ce îmbătrânea, simțea din ce în ce mai mult nevoia de a se odihni ziua. Totuși, noaptea era la fel de trează ca întotdeauna. Bătrânețea nu diminuase câtuși de puțin insomnia lui Shushan. Trecutul nu o lăsa să se odihnească prea mult, își spunea familia ei; îi îngăduia doar somnul acela sporadic, de pisică. Armanoush închise ușa și o lăsă să doarmă.

Când se întoarse în living, masa era gata. Puseseră o farfurie și pentru ea. Se întreba cum se puteau oare aștepta ca ea să mănânce dacă ieșea în oraș în mai puțin de o oră, însă preferă să nu întrebe. Să fii

rațional în familia asta era o greșeală. Putea să ronțăie câte ceva, astfel încât toată lumea să fie fericită. În plus, îi plăcea mâncarea armenească. Mama ei, care se afla în Arizona, voia s-o țină cât mai departe de granițele bucătăriei armene și se delecta extrem de mult denigrând-o în fața vecinilor și a prietenilor ei. Îi plăcea în mod special să atragă atenția asupra a două feluri de mâncare pe care le discredita public de fiecare dată când i se ivea ocazia: picioare de vițel și intestine umplute. Armanoush își amintea că Rose i se plânsese o dată doamnei Grinnell, vecina de alături.

— E strigător la cer, a exclamat doamna Grinnell cu o urmă de dezgust în glas. Și chiar mănâncă intestinele alea?

— O, da, a încuviințat Rose din cap cu multă însuflețire. Le mănâncă, credeți-mă pe cuvânt. Le condimentează cu usturoi și ierburi aromate, le umplu cu orez și le înfulecă imediat.

Cele două femei au chicotit condescendent și probabil că ar mai fi râs dacă în momentul ăla tatăl vitreg al lui Armanoush nu s-ar fi întors spre ele și n-ar fi remarcat cu o figură plictisită:

— Și care-i problema? După cum sună, seamănă cu *mumbalar*⁶. Ar trebui să încercați într-o zi, e foarte bun.

— Și el e armean? a întrebat în șoaptă doamna Grinnell când Mustafa a ieșit din încăpere.

— Sigur că nu, a zis Rose cu o voce pierită. Doar că au unele lucruri în comun.

Sonerie sună ascuțit, smulgând-o pe Armanoush din transa ei și făcându-i pe toți ceilalți să tresară cuprinși de panică. Nu era nici măcar șapte. Punctualitatea, din câte se părea, nu era una dintre calitățile lui Matt Hassinger. Ca și când ar fi fost acționate de un buton, toate cele trei mătuși se năpustiră spre ușă, însă se opriră brusc înainte să o deschidă. Unchiul Dikran dădu cu capul de dulapul înăuntrul căruia lucra încă, iar bunica Shushan deschise speriată ochii. Doar Armanoush rămase calmă și stăpână pe sine. Cu pași voit mășurați, se îndreptă spre ușă sub privirile încremenite ale mătușilor ei și o deschise.

— Tati!!! spuse Armanoush cântând parcă de încântare. Parcă aveai o întâlnire în seara asta. Cum se face c-ai ajuns acasă atât de devreme?

Însă, înainte să termine întrebarea, Armanoush intuise deja răspunsul.

Barsam Tchakhmakhchian zâmbi făcând gropițe în obraji și își îmbrățișă fiica, iar ochii îi străluciau de mândrie amestecată cu o ușoară neliniște.

— Da, însă lucrurile nu au mers așa cum aș fi vrut, a trebuit să reprogramăm întâlnirea, îi spuse el lui Armanoush.

Dar imediat ce aceasta s-a îndepărtat suficient încât să nu-l poată auzi, le-a întrebat pe șoptite pe surorile sale:

— E deja aici?

Ultimele treizeci de minute dinaintea venirii lui Matt Hassinger au fost marcate de o teamă crescândă din partea tuturor în afară de Armanoush. Au pus-o să încerce mai multe rochii și să defileze îmbrăcată așa prin fața lor, până când au ajuns la o decizie unanimă: rochia turcoaz. Ținuta a fost

completată cu niște cercei asortați, o poșetă purpurie cu mărgele, despre care mătușa Varsenig a pretins că ar adăuga o notă de feminitate, și un cardigan albastru închis și foarte pufos, în eventualitatea că s-ar fi făcut frig. Acesta era alt lucru în privința căruia Armanoush știa că nu trebuia să ridice obiecții. Cumva, lumea din afara casei părea să aibă caracteristici arctice în ochii celor din familia Tchakhmakhchian. „Afară“ era sinonim cu „tărâmul răcoros“ și pentru a-l vizita trebuia să-ți iei cardiganul, de preferință împletit de mână. Acest lucru îl știa în parte din copilărie, căci își petrecuse primii ani învelită în păturile pufoase pe care bunică-sa le împletise pentru ea și care aveau inițialele ei brodate la capete. A te culca fără să-ți acoperi trupul cu ceva era pur și simplu de neconceput, iar a ieși în stradă fără un cardigan era o greșeală imensă. Așa cum o casă avea nevoie de un acoperiș deasupra, oamenii aveau și ei nevoie de o piele suplimentară care să stea între ei și restul lumii, ca să simtă că le era cald și bine.

După ce Armanoush încuviință să-și pună cardiganul și terminară cu îmbrăcatul, veniră cu o altă rugămintă, una fundamental paradoxală, însă nu și pentru cei din familia Tchakhmakhchian.

Voiau să stea cu ei la masă și să mănânce, astfel încât să fie pregătită și fortificată pentru cina din seara aia.

— Scumpa mea, abia ciugulești, parc-ai fi o pasăre. Să nu-mi spui că nici măcar n-o să guști din *mantilar* făcuți de mine! se jelui mătușa Varsenig cu un linguroi în mână și cu o dezamăgire atât de adâncă în ochi, încât o făcu pe Armanoush să se întrebe dacă nu cumva era vorba despre ceva mult mai vital decât un castron de *mantilar*.

— Nu pot, mătușă, răsuflă cu greutate Armanoush. Mi-ai umplut deja farfuria cu *khadayif*. Lasă-mă să-l termin pe ăsta, e mai mult decât destul.

— Păi, nu voiai să miroși a carne și a usturoi, se amestecă în discuție mătușa Surpun cu o nuanță ștrengărească în glas. Așa că te-am servit cu *ekmek khadayif*. În felul ăsta respirația o să-ți miroasă a fistic.

— De ce și-ar dori cineva să miroasă a fistic? Întrebă uimită bunica Shushan, fiindcă pierduse prima parte a discuției, nu că ar fi avut vreo logică pentru ea oricum.

— *Nu* vreau să miroș a fistic.

Armanoush deschise larg ochii, cuprinsă de disperare și se întoarse spre taică-său, trimițând un SOS, așteptând ca el s-o salveze.

Totuși, înainte ca Barsam Tchakhmakhchian să apuce să rostească vreun cuvânt, telefonul mobil al lui Armanoush începu să sune, reproducând o melodie clasică de Ceaikovski: „Dansul zânei dulciurilor“⁷. Îl ridică și se strâmbă la ecranul minuscul. Număr privat. Putea fi oricine. Putea fi chiar și Matt Hassinger, care o suna să-i trântescă o scuză ciudată și să contramandeze cina din seara aia. Armanoush rămase pironită în loc, ținând încurcată telefonul în mână. Când sună a patra oară, răspunse, sperând să nu fie maică-sa.

Ea era.

— Se poartă frumos cu tine, scumpo? a fost prima întrebare pe care i-a pus-o.

— Da, mamă, mormăi Armanoush pe un ton placid.

De acum se obișnuise deja cu chestia asta. Încă din copilărie, de câte ori stătea în casa familiei Tchakhmakhchian, maică-sa se purta de parcă viața i-ar fi fost în pericol.

— Amy, să nu-mi spui că ești încă acasă!

Armanoush se obișnuise și cu asta, relativ vorbind. Din ziua în care părinții ei se despărțiseră, o separare de cu totul alt gen se produsese între mama ei și propriul ei nume. Încetase să îi mai spună „Armanoush“, ca și când ar fi simțit nevoia să-și boteze din nou fiica pentru a putea continua să o iubească. Până în ziua de azi Armanoush nu spusese nimănui din familia Tchakhmakhchian despre acea schimbare de nomenclatură. Uneori lucrurile trebuiau să rămână secrete, iar din astea i se întâmpla să aibă o droaie.

— De ce nu răspunzi? insistă maică-sa. Nu ieșeai în oraș în seara asta?

Armanoush tăcu, conștientă că toată lumea din încăpere trăgea cu urechea.

— Da, mamă, fu tot ce putu să îngaiame după o tăcere stranie.

— Nu te-ai răzgândit, nu-i așa?

— Nu, mamă. Dar de ce ai un număr privat?

— Păi, am eu motivele mele, ca orice mamă. Nu răspunzi întotdeauna la telefon dacă știi că sunt eu, spuse Rose coborând glasul cu tristețe, pentru a-l ridica din nou apoi. O să-l prezinți pe Matt întregii familii?

— Da, mamă.

— Nu face asta! E cea mai mare greșeală pe care ai putea s-o faci. O să-l sperie de moarte. Of, mătușile alea ale tale, nu le cunoști, ești o fată atât de bună încât nu ești în stare să vezi răutatea, o să-l terorizeze pe bietul băiat cu întrebările și interogatoriile lor.

Armanoush nu zise nimic. Se auzeau niște foșnete ciudate pe fir și bănuia că maică-sa își peria părul în timp ce îi ținea discursul ăla batjocoritor.

— Scumpo, de ce nu spui nimic? Sunt cu toții acolo? întrebă Rose.

Se auzi un alt foșnet estompat, însă de data asta lui Armanoush nu i se mai păru că semăna cu periatul părului. Suna mai curând ca zgomotul făcut de un obiect poros ce cădea într-un lichid fără să plescăie sau, mai exact, ca o lingură de aluat de clătite care era turnat într-o tigaie încinsă.

— Of, de ce-oi fi întrebând un lucru atât de evident? Bineînțeles că sunt acolo. Cu toții, pariez. Mă urăsc încă, nu-i așa?

Armanoush nu era în stare să-i dea nici un răspuns. O putea vedea cu ochii minții pe Rose în bucătăria întunecoasă cu dulapuri laminate, portocaliu deschis, cărora plănuia să le schimbe fețele, dar nu avusese niciodată banii sau timpul necesar, cu părul strâns într-un coc lejer, telefonul fără fir lipit de ureche, o spatulă în mâna cealaltă, făcând o grămadă de clătite de parcă în casă ar fi fost o armată de copii, doar ca să le mănânce de una singură la sfârșitul zilei. Și-l putea, de asemenea, imagina pe tatăl ei

vitreg, Mustafa Kazancı, stând la masa din bucătărie, mestecând în cafeaua îndoită cu lapte în timp ce frunzărea *Arizona Daily Star*.

După ce absolvise Universitatea din Arizona și se căsătorise cu Rose, Mustafa începuse să lucreze la o companie de minereuri din regiune și, din câte își putea da seama Armanoush, iubea lumea rocilor și a pietrelor mai mult decât orice altceva. Nu era un om rău; poate mai curând puțin plictisitor. Nu părea să manifeste nici un fel de pasiune pentru nici un lucru de pe lumea asta. Nu se mai întorsese la Istanbul de Dumnezeu știe cât timp, deși avea o familie acolo. În anumite momente, Armanoush avea impresia că voia să o rupă cu trecutul lui, însă nu-și putea explica de ce. De câteva ori încercase să discute cu el despre 1915 și despre ce le făcuseră turcii armenilor.

— Nu știi prea multe despre lucrurile astea, îi răspunsese Mustafa închizându-i gura într-o manieră politicoasă, însă glacială. Toate astea sunt istorie. Ar trebui să discuți cu istoricii.

— Amy, ai de gând să vorbești cu mine?

Vocea lui Rose părea enervată.

— Mamă, trebuie să te las. Te sun mai târziu, spuse Armanoush.

Se auzi o bufnitură bruscă, însoțită de un fâșâit care suna ca și cum maică-sa ori turnase o altă lingură de aluat de clătite în tigaie, ori izbucnise în plâns. Armanoush preferă prima variantă.

Vădit enervată, se întoarce la masă, se așeză din nou pe scaun, apucă lingura și, evitând privirile celorlalți, începu să bage în gură ce avea în față, deși nu era ceea ce voia ea. Mai luă vreo câteva linguri până să-și dea seama de greșeală.

— De ce mănânc *mantilar*!? exclamă Armanoush.

— Nu știi, scumpo, rosti mătușa Varsenig la rândul ei, uitându-se temătoare la ea de parcă ar fi fost o creatură necunoscută. I-am pus acolo în eventualitatea în care voiai să-i guști. Se pare că voiai.

Acum lui Armanoush îi venea să plângă. Ceru voie să se ridice de la masă și fugi la baie să se spele pe dinți, regretând între timp amarnic întâlnirea aia stupidă. Stătea în fața oglinzii cu un tub de pastă de dinți consumat pe jumătate în mână și privirea cuiva care era pe cale să abandoneze pentru totdeauna societatea și să se facă pustnic pe un munte uitat de Dumnezeu. Ce putea face o pastă Colgate Total Whitening împotriva acelor *mantilar* abominabili!? Poate că-l putea suna pe Matt Hassinger și putea anula totul? Nu-și dorea decât să se întindă în pat, copleșită de disperare, și să citească romanele pe care tocmai și le cumpărase. Să citească și să tot citească până când îi curgea sânge din nas și îi cădeau ochii în gură. Asta era tot ce-și dorea.

— Trebuia să stai în pat și să-ți citești romanele, o muștră chipul familiar din oglindă.

— Prostii!

Vorbise mătușa Zarouhi, care răsărise ca prin farmec alături de ea în oglindă.

— Ești o fată tânără și frumoasă, care merită cel mai bun bărbat din lume. Așa, ia să vedem, un pic de strălucire feminină. Dă-te cu niște ruj, domnișoară!

Se dădu. Nu scria *strălucire feminină* pe capacul rujului, însă era pe-aproape, scria STRĂLUCIRE

DE CIREAȘĂ. Armanoush se dădu din plin cu ruj, însă după aceea își tamponă buzele cu un șervețel și șterse mare parte din el. Chiar în momentul ăla sună la ușă. Șapte treizeci și doi! Se părea că punctualitatea era una dintre calitățile lui Matt Hassinger, la urma urmei.

O clipă mai târziu, Armanoush îi zâmbea unui Matt Hassinger îmbrăcat elegant, vizibil emoționat și oarecum nedumerit, care rămăsese la ușă. Era cu trei ani mai mic decât ea – un fapt neînsemnat pe care nu simțise nevoia să-l dezvăluie nimănui, însă care era evident acum după fața lui. Fie pentru că își aranjase altfel părul ciufulit, fie pentru că se îmbrăcase cu niște haine pe care nu le purta de obicei, o haină de piele maro închis și niște pantaloni Ralph Lauren de culoarea pepenelui galben, Matt Hassinger arăta ca un adolescent îmbrăcat în haine de adult. Pășii înăuntru ținând un buchet imens de lalele roșii în mâna stângă, îi zâmbi lui Armanoush, apoi observă publicul din fundal și îngheță. Întreaga familie Tchakhmakhchian se aliniase în spatele lui Armanoush.

— Intră, tinere, spuse mătușa Varsenig pe cel mai încurajator ton al ei, care se întâmpla să fie totodată și cel mai intimidant.

Matt Hassinger dădu mâna cu fiecare membru al familiei, simțindu-le privirile iscoditoare cercetându-i chipul. Își pierdu orice urmă de încredere în sine și începu să transpire. Cineva îi luă florile din mână, altcineva îi luă haina. Arătând ca un păun jumulit acum, că își dăduse haina jos, se îndreptă târșâindu-și picioarele spre living și se aruncă pe primul scaun pe care îl zări. Toți ceilalți stăteau pe aproape, formând un fel de semilună în jurul lui. Schimbară câteva cuvinte despre vreme, despre educația lui Matt (era la Facultatea de Drept, ceea ce putea fi și bine, și rău), despre familia lui Matt (era singur la părinți, ceea ce putea fi și bine, și rău), despre părinții lui Matt (erau și ei avocați, ceea ce putea fi și bine, și rău), despre nivelul de cunoștințe al lui Matt despre armeni (nu prea ridicat, ceea ce era rău, însă era dornic să învețe mai mult, ceea ce era bine) și apoi reveniră la vreme înainte să se instaleze o tăcere enervantă. Timp de cinci minute nimeni nu avu de rostit nici un cuvânt, însă toată lumea radia de parcă era ceva care le stătea pe limbă și chestia aia li se părea amuzantă. De la această stare bizară erau pe cale să treacă la un impas aproape sinistru când „Dansul zânei dulciurilor“ se auzi din nou. Armanoush verifică ecranul: număr privat. Închise telefonul, lăsându-l să vibreze. Își arcui sprâncenele și își țuguie buzele într-un gest de genul „nu contează“ spre Matt, un gest pe care nici el, nici nimeni altcineva nu l-a înțeles.

La șapte patruzeci și cinci, Armanoush Tchakhmakhchian și Matt Hassinger ieșiseră în cele din urmă în stradă, înaintând hotărâți pe Hyde Street într-un Suzuki Verona roșu venețian, îndreptându-se spre un restaurant despre care Matt auzise multe lucruri și despre care presupusese că va fi drăguț și romantic: Fereastra oblică.

— Sper că-ți place fuziunea de stiluri asiatice cu vagi influențe caraibiene, chicoti Matt amuzat de propriile-i cuvinte. Locul ăsta are cele mai bune recomandări.

Ei bine, „cele mai bune recomandări“ nu erau neapărat un criteriu pentru Armanoush, în special pentru că era sătulă de bestselleruri cu „cele mai bune recomandări“. Totuși, nu ridică nici o obiecție,

sperând că cinismul ei va fi corijat la sfârșitul acelei seri.

Însă se dovedi că era departe de a fi cazul de așa ceva. Un loc de întâlnire extrem de popular pentru intelectualii și artiștii orașului, Fereastra oblică era orice altceva în afară de un restaurant drăguț și romantic. Era un depozit ciudat, cu tavane înalte, cu lustre suspendate, în stil Art Deco, și pereți pe care străluceau exemple de artă abstractă contemporană. Îmbrăcați din cap până-n picioare în negru, chelnerii se grăbeau încioace și-ncolo ca o colonie de furnici care tocmai descoperise o grămăjoară de zahăr granulat. Colonia de chelneri servea feluri de mâncare preparate cu măiestrie, având conștiința că în curând îți va lua locul un nou client, probabil unul care va lăsa un bacșiș mai gras. Cât despre meniu, era pur și simplu de neînțeles. Ca și când conținutul nu te-ar fi lăsat destul de perplex, fiecare fel era modelat, împodobit și garnisit astfel încât să facă aluzie la o anumită pictură abstractă expresionistă.

Bucătarul-șef olandez al restaurantului avea trei aspirații în viață: să devină filosof, să devină pictor și să devină bucătar-șef. Fiindcă în tinerețe eșuase lamentabil atât în filosofie, cât și în artă, nu vedea nici un motiv pentru care să nu își dedice talentele neapreciate artei sale culinare. Astfel, se mândrea cu faptul că rematerializa abstractul și că reintroducea în corpul uman opera de artă care ieșise din el, din dorința artistului de a-și exterioriza starea emoțională interioară. Aici, la Fereastra oblică, cina nu ținea atât de arta culinară, cât de filosofie, iar actul de a mânca era considerat ca fiind călăuzit nu de nevoia primordială de a-ți umple stomacul sau de a-ți potoli foamea, ci de un dans sublim cu catharsisul.

După numeroase încercări nereușite de a hotărî ce aveau să mănânce, Armanoush alege tartar de ton *ahi* cu crustă de susan și *foie gras yakiniku*, iar Matt decide să încerce un cotlet de vită cu sos de muștar picant și smântână pe un pat de salată de *maracuja* și *jicama*. Neștiind ce vin s-ar potrivi la aceste feluri de mâncare, dar simțind nevoia să facă impresie bună, Matt cercetă lista vinurilor și, după cinci minute de nedumerire, făcu ce făcea întotdeauna când nu avea nici cea mai mică idee ce să aleagă: să se hotărască la un vin uitându-se la preț. Un Cabernet Sauvignon din 1997 părea perfect, destul de scump, însă în limitele buzunarului lui. După ce au comandat, încercară să afle cât de bune erau alegerile lor cercetând fața chelnerului care îi servea, însă tot ce puteau desluși era pagina albă a politeții profesionale.

Au vorbit puțin, el despre cariera pe care voia să și-o construiască, ea despre copilăria pe care i-ar fi plăcut s-o distrugă; el despre planurile lui de viitor, ea despre urmele lăsate de trecut; el despre așteptările lui de la viață, ea despre amintirile de familie. Zâna dulciurilor a început să danseze din nou, chiar când erau pe cale să abordeze alt subiect de conversație. Armanoush verifică enervată numărul. Nu era un număr cunoscut, însă nu era nici unul privat. Răspunse.

— Amy, unde ești?

Mută de uimire, Armanoush începu să se bâlbâie:

— Ma-mă! Cum ai... cum de ai alt număr acum?

— A, păi, fiindcă te sun de pe mobilul doamnei Grinnell, recunosc Rose. Sigur, n-aș fi fost nevoită să-mi dau atâta osteneală dacă aveai grijă să-mi răspunzi.

Armanoush clipi fără nici o expresie, uitându-se la chelner, care punea în fața ei o farfurie cu mâncare cu aspect bizar, ceva alcătuit din nuanțe de roșu, bej și alb. În mijlocul sosului, care semăna cu niște tușe groase de penel, se odihneau trei bucăți sferice de ton roșu crud și un gălbenuș de ou de un galben strălucitor, care alcătuiau împreună o față lugubră, cu niște ochi găunoși. Ținând încă mobilul la ureche, însă fără s-o mai asculte pe maică-sa, Armanoush strânse din buze, încercând să-și dea seama care era cea mai bună metodă de a mânca o față.

— Amy, de ce nu-mi răspunzi? Nu sunt eu mama ta? Nu-mi dai nici măcar jumătate din drepturile pe care le acorzi celor din familia Tchakhmakhchian?

— Mamă, te rog, spuse Armanoush pentru că părea să fie o întrebare la care nu-i putea răspunde decât rugând-o să nu o pună.

Își lăsă umerii în jos, de parcă greutatea corpului ei s-ar fi dublat. De ce îi era atât de greu să comunice cu mama ei?

Improvizând la repezeală o scuză și promițându-i că o va suna de îndată ce avea să ajungă acasă, Armanoush închise mobilul. Aruncă o privire furișă spre Matt ca să vadă dacă îl deranjase telefonul ăla, însă, observând că acesta cerceta încă farfuria, hotărî să nu-și facă griji. Farfuria lui Matt era dreptunghiulară, nu rotundă, iar mâncarea de pe ea era împărțită în două zone separate de o linie perfect dreaptă de sos cu smântână și muștar. Ceea ce îl izbise nu era neapărat designul sau culorile, cât perfecțiunea aranjamentului. Înghiți cu greutate, de parcă i-ar fi fost teamă să nu strice acea dreptunghiularitate fără cusur.

Felurile de mâncare ce le fuseseră aduse erau replici ale unor picturi expresioniste. Cel al lui Armanoush avea la bază o pictură de Francesco Boretti intitulată *Târfa oarbă*. Cel al lui Matt era inspirat de una dintre picturile lui Mark Rothko, intitulată pe bună dreptate *Fără titlu*. Cei doi erau atât de absorbiți de farfuriile lor, încât nici unul nu l-a auzit pe chelner când i-a întrebat dacă totul era în regulă.

Restul serii a fost drăguț, însă nu mai mult de-atât. Mâncarea s-a dovedit a fi delicioasă și s-au obișnuit repede să înfulece opere de artă, în asemenea măsură încât, atunci când a sosit desertul, Matt nu a mai simțit nici o rețineră să strice aranjamentul impecabil al afinelor din *Albastrurile de aprilie aduc galbenurile de mai* de Peter Kitchell, iar Armanoush nu a avut nici cea mai mică ezitare când a înfipt lingurița în crema de zahăr ars tremurătoare și catifelată ce reproducea tabloul lui Jackson Pollock, *Substanță pâlpâitoare*. Însă în ce privește conversația n-au fost în stare să facă nici măcar jumătate din progresele pe care le făcuseră cu mâncatul. Nu că lui Armanoush nu i-ar fi plăcut să fie cu Matt sau că nu l-ar fi găsit destul de atrăgător. Însă era ceva care lipsea, nu în sensul unui detaliu care lipsea dintr-un întreg, ci în sensul că acel tot se destrăma în bucăți fără acea parte care lipsea. Poate că era prea multă mâncare filosofică. Oricum, Armanoush își înțelese limitele; nu se putea cu nici un chip îndrăgosti de Matt Hassinger. După ce făcu această descoperire, încetă să-și mai pună vreun fel de întrebări, iar interesul ei pentru el era înlocuit de o simpatie sinceră.

În drum spre casă, opriră mașina și se plimbară puțin pe Columbus Avenue, amândoi tăcuți și gânditori. Atunci briza își schimbă direcția și pentru o clipă trecătoare Armanoush prinse mirosul pătrunzător, sărat al mării, tânjind să se afle pe plajă în acel moment, dorindu-și cu disperare să fugă chiar în momentul acela. Totuși, când ajunseră în fața librăriei Un loc curat..., nu se putu abține să nu se învioneze dintr-odată, cuprinsă de interes, fiindcă zărise în vitrină una din cărțile ei preferate: *Criptă pentru Boris Davidovici*⁸.

— Ai citit cartea asta? E grozavă! Îi ieșiră fără să vrea cuvintele din gură și, auzind un „nu“ hotărât, începu să relateze prima povestire din carte, iar apoi pe toate cele șapte.

Deoarece credea sincer că acea carte nu putea fi înțeleasă pe deplin fără a trasa mai întâi terenul accidentat al literaturii est-europene, asta a fost, mai mult sau mai puțin, ceea ce a făcut Armanoush Tchakhmakhchian în următoarele zece minute, încalcând astfel promisiunea pe care i-o făcuse mamei ei chiar în dimineața aceea, și anume de a nu sufla un cuvânt despre cărți, cel puțin nu la prima întâlnire.

După ce au ajuns în Russian Hill, în fața apartamentului bunicii Shushan, au rămas uitându-se unul la altul, conștienți că seara se terminase și dornici să o încheie mai bine decât o începuseră în singurul mod care le trecea prin minte. Trebuia să fie un sărut *adevărat*, îndelung așteptat și imaginat. În schimb, s-a dovedit a fi un sărut prietenesc, pecetluit de compasiune din partea lui Armanoush și de admirație din partea lui Matt, fiindcă amândoi erau extrem de departe de a simți vreun fel de pasiune.

— Știi, toată seara am vrut să-ți spun lucrul ăsta, se bâlbâi Matt, ca și cum ar fi fost împovărat de un adevăr neplăcut pe care era pe cale să-l mărturisească. Miroși nemaipomenit... E ceva neobișnuit și exotic... A...

— A ce? întrebă Armanoush pälind pe când i se ivea în minte imaginea farfuriei aburinde cu *mantilar*.

Matt Hassinger o cuprinse cu brațul și șopti:

— A fistic... Da, miroși întocmai ca fisticul.

La unsprezece și un sfert, Armanoush pescui un mănunchi de chei ca să deschidă nenumăratele lacăte de la ușa bunicii Shushan, temându-se între timp să nu dea peste întreaga familie în living, vorbind despre politică, bând ceai și mâncând fructe, așteptând-o să se întoarcă.

Însă înăuntru era întuneric și pustiu. Tatăl și bunica ei se culcaseră, iar toți ceilalți plecaseră. Pe masă era o farfurie cu două mere și două portocale, curățate cu grijă și, după toate aparențele, lăsate acolo ca ea să le mănânce. Armanoush luă un măr care se înnegrise deja pe dinafară. Își simțea inima grea. În liniștea stranie a acelei nopți ronțai mărul, simțindu-se tristă și obosită. În curând trebuia să se întoarcă în Arizona, însă nu era sigură că era în stare să se deprindă cu universul încorsetant al maică-sii. Deși îi plăcea San Francisco și probabil putea să-și amâne un semestru ca să stea cu tatăl ei și cu bunica Shushan, totuși nu se putea abține să nu simtă că lipsea ceva de acolo, o parte a identității ei, și că fără ea nu putea începe să-și trăiască propria viață. Întâlnirea aceea plicticoasă cu Matt Hassinger nu făcuse decât să-i întărească acest sentiment. Acum se simțea mai înțeleaptă, mai conștientă de situația

ei, însă întristată de prețul pe care-l plătitise ca să afle acest lucru.

Își aruncă pantofii din picioare și se îndreptă grăbită spre camera ei, luând fructul cu ea. Acolo își prinse părul într-o coadă de cal, își dădu jos rochia turcoaz și își puse niște pijamale de mătase pe care le cumpărase din Chinatown. Când termină, închise ușa camerei și deschise imediat calculatorul. Îi trebuiră doar câteva minute ca să ajungă în unicul adăpost sigur în care putea evada în clipe ca aceasta: Café Constantinopolis.

Café Constantinopolis era o cameră de chat sau, cum o numeau obișnuiții săi, un cybercafé, proiectat inițial de o mână de greci americani, sefarzi americani și armeni americani care, în afară de faptul că erau newyorkezi, aveau în comun un lucru esențial: erau cu toții nepoții unor familii care proveneau din Istanbul. Website-ul se deschidea cu o melodie familiară: *Istanbulul se numea odată Constantinopol / Acum se numește Istanbul, nu Constantinopol...*⁹

Odată cu melodia aceea apăreau contururile unui oraș ce se întindea sub umbrele pâlپătoare ale apusului, văluri peste văluri de ametist, negru și galben. În mijlocul ecranului se afla o săgeată luminoasă care îți arăta pe ce trebuia să dai clic ca să intri în camera de chat. Trebuia să te înregistrezi cu o parolă ca să poți trece mai departe. La fel ca multe alte cafenele reale, și aceasta era teoretic deschisă tuturor, însă practic rezervată clienților obișnuiți. În consecință, deși numeroși chatteri neaveniți treceau pe acolo zi de zi, grupul de bază rămânea mai mult sau mai puțin același. După ce reușeai să te înregistrezi, contururile orașului păleau în partea de jos și se trăgeau într-o parte și-n alta, întocmai ca o cortină de teatru din catifea înainte de începerea unui act. În momentul în care intrai în cybercafé, auzai un clinchet de clopoței și apoi aceeași melodie, doar că de data asta în surdină, undeva în fundal.

După ce intră, Armanoush nu băgă în seamă forumurile pentru *Armenisinguri*, *Grecisinguri*, *Suntemcutoțiisinguri* și dădu clic pe *Anoush Tree* – un forum pe care se întâlneau doar clienții obișnuiți și cei cu preocupări intelectuale. Armanoush descoperise grupul cu zece luni în urmă și de atunci fusese o membră regulată a acestuia, alăturându-se conversațiilor aproape zilnic. Deși unii membri trimiteau ocazional mesaje și în timpul zilei, adevărata conversație avea loc întotdeauna seara, când rutina zilnică se încheia. Lui Armanoush îi plăcea să-și imagineze forumul ca pe un bar murdar și plin de fum la care se oprea de obicei în drum spre casă. Întocmai ca acesta, Café Constantinopolis era un sanctuar în care îți puteai lăsa la intrare adevăratul eu banal, ca pe o haină de ploaie udă ce trebuia să se usuce mai întâi în vestibul.

Secțiunea *Anoush Tree* a cafenelei consta din șapte membri permanenți, cinci armeni și doi greci. Nu se întâlнисeră niciodată personal și nici nu simțiseră nevoia s-o facă. Toți proveneau din orașe diferite și aveau profesii și vieți diferite. Toți aveau porecle. Porecla lui Armanoush era Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit. Își alesese numele acesta ca un tribut adus lui Zabel Yessaian¹⁰, singura romancieră pe care Junii Turci¹¹ o trecuseră pe lista condamnaților la moarte în 1915. Zabel era o

personalitate fascinantă. Născută în Constantinopol, își trăise mare parte din viață în exil. Se bucurase de o viață tumultuoasă ca romancieră și gazetară. Armanoush avea o poză a acesteia pe birou, în care Zabel se uita cu o privire visătoare, pe sub borul pălăriei, într-un punct necunoscut de dincolo de ramă.

Ceilalți membri ai secțiunii *Anoush Tree* aveau diverse porecle, din motive neștiute. În fiecare săptămână alegeau un anumit subiect de conversație. Deși temele variau destul de mult, toate aveau tendința să se învârtă în jurul istoriei și culturii lor comune – „comun“ însemnând adesea „dușman comun“: turcii. Nimic nu îi unea mai repede și mai puternic pe oameni – deși trecător și șubred – decât un dușman comun.

Săptămâna aia subiectul era „Ienicerii“. Pe când trecea rapid în revistă cele mai recente mesaje, Armanoush fu fericită să descopere că Baron Baghdassarian era online. Nu știa prea multe despre el, în afară de faptul că era un nepot al supraviețuitorilor, exact ca ea, și că spumega de furie, spre deosebire de ea. Uneori putea fi extrem de dur și de sceptic. În ultimele câteva luni, în ciuda fictivității cyberspațiului sau poate datorită acesteia, lui Armanoush începuse, fără să-și dea seama, să-i placă de el. Ziua nu era completă dacă nu reușea să-i citească mesajele. Orice ar fi fost lucrul acela pe care-l simțea pentru el – prietenie, dragoste sau pură curiozitate –, Armanoush știa că era reciproc.

Oamenii care cred că faimoasa cârmuire otomană era dreaptă nu știu nimic despre Paradoxul Ienicerilor. Ienicerii erau copii creștini, capturați și convertiți de statul otoman, cărora li se dădea șansa să urce pe scara socială doar dacă erau dispuși să-și disprețuiască propriul popor și să-și uite propriul trecut. Paradoxul Ienicerilor este la fel de relevant astăzi pentru orice minoritate pe cât era și ieri. Tu, copil al expatriaților! Trebuie să-ți pui iarăși și iarăși această întrebare veche cât lumea: care va fi poziția ta cu privire la acest paradox; vei accepta rolul de ienicer? Îți vei abandona comunitatea pentru a face pace cu turcii și îi vei lăsa să înălbească trecutul pentru ca, după cum spun ei, să putem trece cu toții *mai departe*?

Lipită de ecran, Armanoush luă o gură din restul de măr și o mestecă nervos. Niciodată nu mai simțise atâta admirație pentru un bărbat – altul decât tatăl ei, bineînțeles, însă asta era altceva. Baron Baghdassarian avea ceva care o fascina și în același timp o speria; nu îi era cu adevărat frică de el sau de lucrurile pe care le susținea cu atâta îndrăzneală – mai degrabă îi era teamă de ea însăși. Cuvintele lui aveau un efect puternic, capabil să o scoată la suprafață pe acea altă Armanoush care locuia înăuntrul ei, dar care nu ieșise încă la iveală; o ființă ascunsă, cufundată într-un somn adânc. Cumva Baron Baghdassarian împunsese creatura aceea cu sulița propriilor lui cuvinte, înghiontind-o până când se trezise mugind și ieșise la lumină.

Armanoush întorcea încă pe toate părțile în mintea ei acest efect înspăimântător, când zări un mesaj lung trimis de Doamna Peacock/Siramark – o armeană americană expertă în vinuri care lucra pentru o vinărie cu sediul în California, călătorea des la Erevan și era celebră pentru comparațiile ei inteligente și amuzante între Statele Unite și Armenia. Astăzi, trimisese un test prin care îți puteai calcula singur nivelul de „armenitate“.

1. Dacă ai crescut dormind înfoltit în pături împletite de mână sau purtând cardiganuri împletite de mână la școală.
2. Dacă în fiecare an de ziua ta ai primit cadou o carte de citire armeană până la șase sau șapte ani.
3. Dacă ai un tablou cu muntele Ararat atârnat acasă, în garaj sau la birou.
4. Dacă te-ai obișnuit să fii iubit și alintat în armeană, certat și pedepsit în engleză și ignorat în turcă.
5. Dacă îți servești oaspeții cu hummus¹² cu chipsuri de *tortilla* picante și sos de vinete cu prăjiturele de orez.
6. Dacă ești familiarizat cu gustul de *mantilar*, mirosul de *sujuklar* și blestemul *bastirmei*.
7. Dacă te superi și te enervezi ușor din cauza unor lucruri extrem de banale, însă reușești să-ți păstrezi stăpânirea de sine când se întâmplă ceva într-adevăr grav din cauza căruia ar trebui să te îngrijorezi sau să intri în panică.
8. Dacă ți-ai făcut (sau plănuiești să-ți faci) o operație de îndreptare a nasului.
9. Dacă ai un borcan de Nutella în frigider și un joc de *tavlalar*¹³ undeva prin debara.
10. Dacă ai un covor la care ții pe podeaua din living.
11. Dacă nu te poți abține să nu te simți trist când dansezi pe *Lorke, Lorke*, chiar dacă melodia e săltăreață și nu înțelegi versurile.
12. Dacă obiceiul de a vă strânge și a mânca fructe după fiecare cină e adânc înrădăcinat în casa ta și dacă tatăl tău curăță încă portocale pentru tine, indiferent ce vârstă ai acum.
13. Dacă rudele îți îndeasă neconținut mâncare în gură și nu acceptă răspunsul „Sunt sătul”.
14. Dacă sunetul *duduk*¹⁴-ului te face să te înfiori și nu te poți abține să nu te întrebi cum poate un fluier făcut din lemn de cais să scoată un sunet atât de trist.
15. Dacă în sinea ta ești încredințat că vor fi întotdeauna mult mai multe lucruri de aflat despre propriul trecut decât vei fi vreodată lăsat să afli.

După ce a răspuns „da“ la fiecare întrebare, Armanoush a derulat pagina în jos pentru a-și afla punctajul:

- 0-3 puncte: Îmi pare rău, amice, trebuie să fii un intrus.
- 4-8 puncte: Pari a fi un străin infiltrat. Există șanse să fii căsătorit cu un armean.
- 9-12 puncte: E aproape sigur că ești armean.
- 13-15 puncte: Nu există nici o îndoială, ești un armean mândru.

Armanoush zâmbi privind ecranul. Și în acel moment înțelese ceea ce știa deja. Era ca și când o poartă secretă ar fi fost desferecată în adâncul minții ei și, înainte ca mintea ei să se poată obișnui cu lucrurile care țâșneau de acolo, un val introspectiv se rostogolise asupra ei. Trebuia să meargă acolo. De asta avea nevoie disperată: o călătorie.

Din pricina copilăriei ei fragmentate, nu reușise încă să afle un sentiment de continuitate și de identitate. Trebuia să-și viziteze trecutul pentru a putea începe să-și trăiască propria viață. Pe când greutatea acestei revelații o izbea, simți impulsul de a scrie un mesaj aparent adresat tuturor, însă în special lui Baron Baghdassarian:

Paradoxul lenicerilor înseamnă să fii sfâșiat între două stări contradictorii ale existenței. Pe de o parte, se îngrămădesc rămășițele trecutului – un pânțec de tandrețe și tristețe, un sentiment al nedreptății și discriminării. Pe de altă parte strălucește viitorul promis – un adăpost decorat cu podoabele și ornamentele succesului, un sentiment de siguranță pe care nu l-ai mai avut niciodată, ușurarea de a te alătura majorității și de a fi în cele din urmă considerat normal.

Bună, Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit! Mă bucur că te-ai întors. Mă bucur s-o aud pe poeta din tine.

Era Baron Baghdassarian. Armanoush nu se putu abține să nu citească ultima parte cu voce tare: *mă bucur s-o aud pe poeta din tine*. Își pierdu șirul gândurilor, însă doar pentru o clipă.

Cred că am o legătură cu Paradoxul lenicerilor. Ca unic copil al unor părinți divorțați și plini de resentimente, cu bagaje culturale diferite,

Se opri stânjenită de faptul că-și spunea propria poveste, însă nevoia de a continua era prea puternică.

Fiind singura fiică a unui tată armean, el însuși copil de supraviețuitori, și a unei mame din Elizabethtown, Kentucky, știu ce înseamnă să fii sfâșiat între două părți opuse, incapabil să aparții pe deplin vreuneia din ele, oscilând neconținut între două stări ale existenței.

Până în ziua aceea nu scrisese nimic atât de personal și atât de direct nimănui din grup. Respiră adânc în timp ce inima îi bătea nebunește. Ce avea să creadă Baron Baghdassarian despre ea acum, îi va spune cu adevărat ce gândea?

Trebuie să fie greu. Pentru cei mai mulți armeni din diaspora, Hai Dat¹⁵ este singura ancoră psihologică pe care o avem pentru a susține o identitate. Situația ta e diferită, însă la urma urmei suntem cu toții americani și armeni, această pluralitate e bună atâta vreme cât nu ne pierdem ancora.

Era Coexistență-Nefericită, o gospodină frustrată, căsătorită cu redactorul-șef al unei importante reviste literare din Bay Area.

Pluralitate înseamnă starea de a fi mai mult decât unul. Însă nu acesta a fost cazul meu. Nu am fost în stare să devin armeancă de la bun început,

scrise Armanoush, dându-și seama că era pe punctul de a face o mărturisire.

Simt nevoia să-mi găsesc identitatea. Știți la ce m-am gândit în secret? Să mă duc să vizitez casa din Turcia a familiei mele. Bunica vorbește întotdeauna despre casa asta splendidă din Istanbul. Am să mă duc s-o văd cu ochii mei. E o incursiune atât în trecutul familiei mele, cât și în propriul meu viitor. Paradoxul lenicerilor mă va bântui dacă nu fac ceva ca să-mi descopăr trecutul.

Stai, stai, stai,

scrise Doamna Peacock/Siramark alarmată.

Ce naiba crezi că faci? Vrei să te duci de una singură în Turcia, ți-ai ieșit din minți?

Pot găsi ceva relații. Nu e atât de dificil.

Cum, Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit?

insistă Doamna Peacock/Siramark.

Cât de departe crezi că poți ajunge cu numele ăla în pașaport?

De ce nu te duci direct la sediul poliției din Istanbul ca să te aresteze frumușel!

izbucni Anti-Khavurma, un masterand la Studii despre Orientul Apropiat de la Universitatea Columbia.

Armanoush simți că era momentul să mărturisească un alt adevăr esențial al vieții sale.

Poate că nu-mi va fi atât de greu să găsesc relațiile potrivite din moment ce maică-mea e căsătorită acum cu un turc.

Se așternu o liniște stânjenitoare. O clipă nimeni nu răspunse nimic, așa că Armanoush continuă.

Îl cheamă Mustafa, e geolog și lucrează pentru o companie din Arizona. E un tip de treabă, însă nu e deloc interesat de istorie și, de când a venit în SUA, adică acum douăzeci de ani, nu s-a întors niciodată acasă. Nici măcar nu și-a invitat familia la nuntă. Ceva e putred aici, însă nu știu ce. Pur și simplu nu vorbește despre asta. Însă știu că are o familie numeroasă în Istanbul. Odată l-am întrebat ce fel de oameni sunt și mi-a răspuns: O, sunt oameni obișnuiți, ca mine și ca tine.

Nu pare a fi cel mai sensibil bărbat din lume – asta, bineînțeles, dacă bărbații au vreodată sentimente,

se băgă în discuție Fiica lui Sappho, o barmaniță lesbiană care-și găsisse de curând o slujbă într-un amărât de bar reggae din Brooklyn.

Nu pare deloc,

susținu Coexistență-Nefericită.

Are suflet bun?

O, da. O iubește pe maică-mea, iar maică-mea îl iubește la rândul ei,

răspunse Armanoush. Își dădu seama că recunoscuse pentru prima oară faptul că maică-sa și tatăl ei vitreg se iubeau, de parcă i-ar fi văzut prin ochii unui străin.

În orice caz, pot să stau la familia lui; la urma urmei, sunt fiica lui vitregă, presupun că trebuie să mă accepte ca musafir. Mă întreb cum voi fi primită de niște turci *obișnuiți*. O familie de turci adevărați, nu una de intelectuali

americanizați.

Ce-ai să vorbești cu turcii obișnuiți?

întrebă Doamna Peacock/Siramark.

Uite ce e, chiar și cei bine educați sunt fie naționaliști, fie ignoranți. Crezi că oamenii obișnuiți vor vrea să accepte adevărurile istorice? Crezi că o să spună: O, da, ne pare rău că v-am masacrat și deportat și că apoi am negat cu satisfacție chestia asta. De ce vrei să dai de necaz?

Înțeleg asta. Însă ar trebui să încerci și tu să mă înțelegi,

scrise Armanoush simțindu-se cuprinsă de un val de descurajare. Faptul că făcuse o dezvăluire după alta declanșase înlăuntrul ei sentimentul că era singură în lumea asta imensă – un lucru pe care-l știuse întotdeauna, însă așteptase momentul potrivit ca să-l înfrunte.

Voi v-ați născut cu toții în comunitatea armeană și nu ați fost niciodată puși în situația să dovediți că sunteți într-adevăr armeni. Pe când eu am fost blocată în situația asta din ziua în care m-am născut, silită să pendulez neconținut între o familie armeană, mândră, dar traumatizată și o mamă antiarmeană isterică. Pentru a reuși să devin o armeană americană la fel ca voi trebuie să-mi găsesc mai întâi identitatea armeană. Și dacă pentru asta trebuie să fac o incursiune în trecut, atunci n-am să mă dau în lături, indiferent ce vor spune sau ce vor face turcii.

Însă cum îi vei convinge pe tatăl tău și pe familia lui să te lase să pleci în Turcia?

Era Alex Stoicul, un grec american din Boston care era mulțumit de viață atâta timp cât avea parte de vreme însorită, mâncare gustoasă și femei frumoase. Ca adept loial al lui Zenon, credea că oamenii ar trebui să facă tot ce le stă în putere ca să nu-și împingă limitele prea departe și să fie fericiți cu ce aveau.

Nu crezi că familia ta din San Francisco o să fie îngrijorată?

Îngrijorată? Armanoush făcu o grimasă când chipurile mătușilor ei i s-au ivit în minte. Știa că vor muri de îngrijorare.

Nu trebuie să știe nimic despre asta, e pentru binele lor. Vine vacanța de primăvară și pot să petrec toate cele zece zile la Istanbul. Tata își va închipui că sunt în Arizona cu mama. Iar mama își va închipui că sunt încă la San Francisco. Nu-și vorbesc niciodată. Iar tatăl meu vitreg nu vorbește niciodată cu familia lui din Istanbul. N-au cum să afle despre asta. Va fi un secret.

Armanoush își miji ochii la ecran, de parcă afirmația pe care o scrisese o lăsase și pe ea perplexă.

Dacă o sun zilnic pe mama, iar pe tata o dată la două sau trei zile, pot să țin totul sub control.

Bun plan! După ce ajungi la Istanbul,

sugeră Doamna Peacock/Siramark,

ai putea să trimiți rapoarte zilnice la cafenea.

Uau, ai să fii reportera noastră de război,

se entuziasmă Anti-Khavurma, însă urmă o pauză și mai lungă, fiindcă nimeni nu gustă gluma lui.

Armanoush se lăsă pe spătarul scaunului. Departe, în liniștea nopții, putea auzi respirația netulburată a tatălui ei și foiala bunică-sii în pat. Își simți trupul alunecând într-o rână, de parcă o parte a sa tânjea să stea în scaunul ăla toată noaptea și să savureze plăcerile insomniei, pe când cealaltă parte a sa voia să meargă la culcare și să se cufunde într-un somn adânc. Ronțai ultima bucată de măr, simțindu-se cuprinsă de un val de adrenalină la gândul acelei decizii periculoase.

Armanoush stinse lampa de pe masă, lăsând doar lumina grunjoasă răspândită de computer să lumineze încăperea. Totuși, tocmai când era pe cale să iasă din Café Constantinopolis, pe ecran apăru un mesaj.

Oriunde te-ar purta călătoria ta interioară, te rog, ai grijă de tine, dragă Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit, și nu-i lăsa pe turci să se poarte urât cu tine.

Era Baron Baghdassarian.

1. *A Frolic of His Own* (1994) de William Gaddis.
2. *The Management of Grief* (2003) de Bharati Mukherjee.
3. *The Mambo Kings Play Songs of Love* (1989) de Oscar Hijuelos.
4. *Yellow Woman and a Beauty of the Spirit* (1997) de Leslie Marmon Silko.
5. Termen otoman ce desemna o comunitate confesională. În secolul IX, termenul a început să se refere la o minoritate etnică sau religioasă protejată din punct de vedere legal. Fiecare *millet* se afla sub comanda unui *etnarh*, un lider național, care de regulă făcea parte din ierarhia religioasă. *Millet*-urile aveau o mare putere, își stabileau propriile legi și impuneau și colectau propriile taxe.
6. Cârnați din intestine de oaie, umpluți cu carne tocată și orez (în tc., în orig.).
7. Piesă din baletul *Spărgătorul de nuci*.
8. Roman al scriitorului sârb Danilo Kiš.
9. *Istanbul was Constantinople / Now it's Istanbul, not Constantinople...*
10. Zabel Yessaian (1878-1943) – romancieră armeană.
11. Mișcare de opoziție de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, îndreptată împotriva stăpânirii sultanului otoman Abd al-Hamid.
12. Pastă din boabe de năut și ulei, aseasonată cu lămâie și usturoi (în arabă, în orig.).

- [13.](#) Table (în tc., în orig.).
- [14.](#) Instrument de suflat foarte vechi, de origine armeană.
- [15.](#) Cauza Armeană – inițiativă care militează pentru recunoașterea genocidului armean din 1915 și recuperarea teritoriilor armene istorice din estul Turciei.

CAPITOLUL ȘAPTE

Grâu

Trecuseră mai bine de două ore de când se trezise, însă Asya Kazancı zăcea încă în pat, sub o plapumă din puf de găscă, ascultând miriadele de sunete pe care doar Istanbulul e în stare să le producă, în timp ce mintea ei compunea cu meticulozitate un „manifest personal al nihilismului“.

Articolul unu: Dacă nu reușești să găsești un motiv pentru care să iubești viața pe care o trăiești, nu încerca să pretinzi că iubești viața pe care o trăiești.

Se gândi ceva timp la afirmația asta și hotărî că-i plăcea destul de mult ca să facă din ea fraza de deschidere a manifestului ei. Pe când trecea la articolul al doilea, afară, în stradă, cineva frână cu zgomot. Imediat se auzi glasul șoferului care înjura și strigă în gura mare la un pieton ce se ivise pe neașteptate în mijlocul străzii, traversând de-a curmezișul o intersecție pe culoarea roșie. Șoferul țipă întruna până când vocea sa se pierdu în vacarmul orașului.

Articolul doi: Majoritatea oamenilor nu gândesc niciodată, iar cei care gândesc nu devin niciodată o majoritate. Hotărăște-te de care parte vrei să fii.

Articolul trei: Dacă nu te poți hotărî, atunci trăiește, pur și simplu; fii o ciupercă sau o plantă.

— Nu pot să cred că ești exact în aceeași poziție în care te-am găsit acum o jumătate de oră! Ce naiba faci în pat, leneșo?

Era mătușa Banu, care băgase capul pe ușă fără să simtă nevoia să bată mai întâi. În dimineața asta purta pe cap un batic care-ți lua ochii, într-o nuanță de roșu atât de orbitoare, încât din depărtare capul ei arăta ca o roșie coaptă, uriașă.

— Am dat gata un samovar întreg de ceai așteptându-te pe tine, Maiestate. Haide, ridică-te și strălucește! Nu simți mirosul de *sucuk* prăjit? Nu ți-e foame?

Trânti ușa cu putere în urma ei, fără să aștepte vreun răspuns.

Asya mormăi ceva în barbă, trăgându-și plapuma până sub nas și întorcându-se pe partea cealaltă.

Articolul patru: Dacă nu te interesează răspunsurile lor, atunci nu pune nici un fel de întrebări.

În mijlocul agitației obișnuite a unui mic dejun de weekend putea auzi apa picurând din robinetul micuț al samovarului, cele șapte ouă fierbând febril în oală, feliile de *sucuk* sfârâind pe grătar, pe cineva care schimba fără încetare canalele TV, trecând de la desene animate la videoclipuri de muzică pop și apoi la știri locale și internaționale. Fără să fie nevoită să arunce vreo privire, Asya știa că bunica Gülsüm avea în grijă samovarul; la fel cum putea băga mâna-n foc că mătușa Banu făcea *sucuklar* la grătar, fiindcă apetitul ei inegalabil revenise acum că cele patruzeci de zile de penitență sufită luaseră sfârșit și reușise să se proclame clarvăzătoare. Asya știa, de asemenea, că mătușa Feride schimba canalele, incapabilă să aleagă unul, având destul spațiu în tărâmul vast al paranoiei schizofrenice ca să le asimileze pe toate, desene animate, muzică pop și știri în același timp, așa cum tânjea după succes în multe sarcini în viață și sfârșea prin a nu duce nici una la îndeplinire.

Articolul cinci: Dacă nu ai nici un motiv sau nici o pricepere ca să duci ceva la îndeplinire, atunci practică pur și simplu arta devenirii.

Articolul șase: Dacă nu ai nici un motiv sau nici o pricepere ca să practici arta devenirii, atunci există pur și simplu.

— Asya!!!

Ușa se dădu de perete și mătușa Zeliha se năpusti înăuntru cu ochii ei verzi scânteind ca două bucăți rotunde de jad.

— Câți soli mai trebuie să-ți trimitem la capul patului ca să te facem să ni te-alături?

Articolul șapte: Dacă nu ai nici un motiv sau nici o pricepere ca să exiști, atunci pur și simplu rezistă.

— Asya!!!

— Ce e?!!!

Capul Asyei se iți de sub cuverturi ca o minge cârlionțată și întunecată de furie. Sărind în picioare, lovi perechea de papuci liliachii de lângă pat, ratând unul, însă reușind să-l catapulteze pe celălalt direct pe dulap, unde lovi oglinda și apoi ateriză pe jos. După aceea își ridică pantalonii de pijama cu talie joasă într-un fel de-a dreptul caraghios, care, ca să spunem adevărul, nu prea susținea efectul dramatic pe care voia să-l creeze.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu pot să am și eu o clipă de liniște într-o dimineață de duminică?

— Din păcate nu există nici o clipă pe lumea asta care să dureze două ore, îi atrase atenția mătușa Zeliha după ce urmări traiectoria periculoasă a papucului. Ții cu tot dinadinsul să mă enervezi? Dacă treci printr-o fază de răzvrătire adolescentină, ei, află că e prea târziu, domnișoară, trebuia să treci prin asta cu cinci ani în urmă, cel puțin. Adu-ți aminte că ai deja nouăsprezece ani.

— Mda, vârsta la care m-ai născut din flori, croncăni Asya, știind că nu ar trebui să fie atât de dură, însă neputându-se abține.

Stând în cadrul ușii, mătușa Zeliha o privea cu dezamăgirea unui artist plastic care, după ce a băut și a lucrat toată noaptea la o operă de artă, adoarme mulțumit doar pentru a se trezi târziu a doua zi dimineață și a fi pus în fața ororii pe care a creat-o când era beat. În ciuda gravității descoperirii, nu rosti nici un cuvânt preț de un minut. Apoi buzele i se răsuciră într-un surâs sumbru, de parcă tocmai și-ar fi dat seama că acel chip pe care îl privise era de fapt propria ei imagine reflectată în oglindă, atât de asemănătoare, și totuși complet diferită. Fiică-sa se dovedise a avea un caracter exact la fel ca al ei, deși înfățișarea ei era extrem de diferită.

În ceea ce privea personalitatea, avea același scepticism, aceeași răzvrătire, aceeași amărăciune pe care le afișase și ea când era de vârsta Asyei. Înainte să-și dea seama, îi trecuse cu eleganță rolul de oaie neagră a familiei Kazancı fiicei ei. Din fericire, Asya nu părea încă obosită de lume sau apăsată de neliniște, fiind prea tânără pentru toate astea. Însă tentația de a rade de pe fața pământului edificiul propriei existențe era acolo, lucind mocnit în adâncul ochilor ei, dulcea ispită a autodistrugerii de care sufereau doar oamenii sofisticăți sau gravi.

În ceea ce privea înfățișarea, totuși, mătușa Zeliha își putea da seama clar că Asya abia dacă semăna cu ea. Nu era și probabil că nu avea să fie niciodată o femeie frumoasă. Nu că ar fi fost ceva în neregulă cu trupul sau chipul ei. De fapt, luată separat, fiecare parte a ei avea forma potrivită: avea înălțimea și greutatea potrivite, părul negru cârlionțat potrivit, bărbia potrivită... dar când erau puse laolaltă, era ceva defectuos în toată combinația. Nu era nici urâtă, chiar deloc. Avea mai degrabă o frumusețe mediocră, una la care îți face plăcere să te uiți, dar care nu rămâne în mintea nimănui. Chipul ei era atât de comun, încât mulți dintre cei care o vedeau pentru prima oară aveau impresia că o mai văzuseră înainte. Era extrem de comună. Mai curând decât „frumoasă“, „drăguță“ ar fi cel mai măgulitor compliment pe care îl putea primi în faza aceea, ceea ce era perfect în regulă, numai că acum trecea printr-o fază dureroasă a existenței în care *drăgălășenia* era ultimul lucru cu care își dorea să fie asociată. Peste douăzeci de ani va ajunge să-și privească trupul într-un mod cu totul diferit. Asya era una dintre acele femei care, deși nu sunt frumoase în adolescență sau atrăgătoare în tinerețe, pot totuși să arate destul de bine la maturitate, dacă rezistă până atunci.

Din nefericire, Asya nu fusese dăruită cu nici un dram de credință. Era prea caustică pentru a avea încredere în trecerea timpului. Pe dinăuntru era o flacăra vie, fără cea mai mică încredere în justetea ordinii divine. Și în privința asta semăna mult cu nimeni altcineva decât mama ei. Având un asemenea caracter și aflându-se într-o astfel de dispoziție, nu avea cum să fie răbdătoare și încrezătoare, așteptând

ziua în care viața va întoarce trupul acela în favoarea ei. În acest moment, mătușa Zeliha își putea da seama clar, pe lângă alte lucruri, că realizarea faptului că avea un aspect fizic lipsit de strălucire îndurera sufletul tânăr al fiică-sii. Dacă i-ar putea spune că frumusețea îi atrăgea doar pe bărbații cei mai răi. Dacă ar putea-o face să înțeleagă cât de norocoasă era că nu fusese prea frumoasă din naștere; că de fapt atât femeile, cât și bărbații sunt mai binevoitori cu ea și că viața ei este mai bună, da, mult mai bună, fără înfățișarea încântătoare după care tânjea acum.

Fără să spună vreun cuvânt totuși, mătușa Zeliha se îndreptă spre dulap, aduse papucul și așeză perechea acum reunită la picioarele goale ale Asyei. Rămase în fața fetei răzvrătite care ridică imediat capul și-și îndreptă spinarea, luând aerul unui prizonier de război mândru care predase armele, însă nu și propria demnitate.

— Hai! ordonă mătușa Zeliha.

Mama și fiica mășăluită în tăcere spre living.

Masa pliantă era așezată de mult pentru micul dejun. În ciuda nemulțumirii ei, Asya nu se putu abține să nu observe că masa astfel împodobită se potrivea perfect, aproape pictural, cu covorul cărămiziu imens de dedesubt, ale cărui modele florale complicate străluciau pe marginea frumoasă de culoarea mărganului. Ca și covorul, masa de deasupra părea decorată. Erau așezate pe ea măslinile negre, măslinile verzi umplute cu gogoșari, brânză albă, cașcaval împletit, brânză de capră, ouă fierte, faguri de miere, smântână de bivoliță, marmeladă de caise făcută în casă, gem de zmeură făcut în casă și roșii cu mentă în ulei de măslinile, puse în boluri chinezești. Mirosul delicios de *börek* abia scos din cuptor adia dinspre bucătărie: brânză albă, spanac, unt și pătrunjel care se topeau și intrau una în alta printre foile subțiri de aluat.

Petite-Ma, care avea acum nouăzeci și șase de ani, stătea în capătul cel mai îndepărtat al mesei, ținând în mână o ceașcă de ceai mai străvezie chiar decât ea. Cu o privire preocupată și oarecum confuză întipărită pe chip, se uita la canarul care ciripea în colivia de lângă ușa de la balcon, de parcă ar fi observat pasărea abia acum. Poate că așa și era. De când intrase în cea de-a cincea fază a Alzheimerului, începuse să amestece chipurile și întâmplările cele mai familiare din viața ei.

Săptămâna trecută, de pildă, spre sfârșitul rugăciunii de după-amiază, de îndată ce se aplecase și pusese capul pe covorașul de rugăciune pentru *sajda*¹, uitase ce trebuia să facă mai departe. Cuvintele rugăciunii pe care trebuia să o rostească se legaseră dintr-odată într-un lanț prelung de litere și se îndepărtau în șir, ca oomidă neagră și păroasă, cu nenumărate picioare. După un timp, omida s-a oprit, s-a întors și i-a făcut cu mâna lui Petite-Ma din depărtare, de parcă ar fi fost înconjurată de niște pereți de sticlă, atât de clar vizibilă, însă imposibil de atins. Pierdută și confuză, Petite-Ma a rămas pur și simplu acolo, cu fața spre *Qibla*², lipită de covoraș, cu șalul de rugăciune pe cap și șiragul de mătăni de chihlimbar în mână, nemișcată și tăcută, până când cineva a băgat de seamă în ce situație se afla și a ridicat-o.

— Cum era mai departe? a întrebat alarmată Petite-Ma după ce au convins-o să se întindă pe

canapea și i-au așezat câteva perne moi sub cap. La *sajda* trebuie să spui *Subhana rabbiyal-ala*³. Trebuie s-o spui de cel puțin trei ori. Așa am făcut. Am spus de trei ori. *Subhana rabbiyal-ala, Subhana rabbiyal-ala, Subhana rabbiyal-ala*, a ciripit cuvintele frenetic. Și apoi ce trebuie să faci? Ce urmează?

Întâmplarea a făcut că mătușa Zeliha a fost cea care s-a nimerit să fie lângă Petite-Ma când a pus această întrebare. Neavând nici un fel de experiență în *namaz*⁴ sau în orice altă îndatorire religioasă de genul ăsta, nu avea absolut nici o idee despre ce vorbea bunică-sa. Însă voia s-o ajute, să aline chinul bătrânei în orice fel îi stătea în putere. Așa că a adus Sfântul Coran și a frunzărit paginile până când a dat peste o asemănare consolatoare într-unul din versete:

— Uite ce spune. „Când se cheamă la rugăciune în ziua de vineri, grăbiți-vă la pomenirea lui Allah... apoi, după ce rugăciunea a fost împlinită, răspândiți-vă pe pământ și căutați harul lui Allah și pomeniți-L mult pe Allah pentru ca voi să izbândiți“ (62:9-10)⁵.

— Ce vrei să spui? a întrebat Petite-Ma, clipind des din ochi, și mai nedumerită decât înainte.

— Vreau să spun că acum, că rugăciunea a fost împlinită într-un fel sau altul, poți să încetezi să te mai gândești la ea. Asta spune aici, nu-i așa? Haide, Petite-Ma, răspândește-te pe pământ... și ia cina împreună cu noi.

A mers. Petite-Ma a încetat să-și mai facă griji în privința versetului uitat și a cinat liniștită împreună cu ele. Totuși, întâmplări ca aceasta începuseră să se producă în ultima vreme cu o frecvență alarmantă. Deși era de obicei liniștită și rezervată, existau momente în care uita cele mai simple lucruri, inclusiv unde se afla, în ce zi erau sau cine erau străinele alea cu care stătea la masă. Și totuși existau, de asemenea, momente în care îți era greu să crezi că era bolnavă, fiindcă mintea îi părea la fel de limpede ca o oglindă venețiană lustruită de curând. În dimineața asta era greu să te pronunți. Era prea devreme ca să te pronunți.

— Bună dimineața, Petite-Ma! exclamă Asya pe când își târșâia picioarele încălțate în papucii de culoarea lavandei spre masă, după ce în sfârșit se spălase pe față și pe dinți. Se aplecă spre bătrână și o sărută zgomotos pe amândoi obraji.

De când era mică, dintre toate femeile din familia ei, Petite-Ma ocupa un loc aparte în inima Asyei. O iubea foarte mult. Spre deosebire de ceilalți membri ai familiei, Petite-Ma fusese întotdeauna în stare să iubească fără să sufoce. Nu o bătea niciodată la cap, nu-i căuta nod în papură și nu o rănea. Afecțiunea ei protectoare nu era posesivă. Din când în când, strecura boabe de grâu sfințite prin rugăciuni în buzunarele Asyei pentru a o feri de deochi. Pe lângă cruciada pe care o purta împotriva deochiului, râsul era lucrul pe care știa să-l facă cel mai bine și mai des – adică, până în ziua în care boala ei s-a agravat. Odinioară, ea și Asya obișnuiau să râdă mult împreună: Petite-Ma într-un șuvoi prelung de chicote muzicale, Asya într-o izbucnire neașteptată de hohote bogate și răsunătoare. Acum, deși profund îngrijorată de starea de sănătate a străbunică-sii, Asya respecta, de asemenea, tărâmul autonom al amneziei spre care se lăsa purtată, fiindcă și ei i se refuza în mod constant autonomia. Și cu

cât bătrâna se îndepărta mai mult de ele, cu atât mai apropiată se simțea de ea.

— Bună dimineța, drăguță strănepoată, răspunse Petite-Ma, impresionând pe toată lumea cu claritatea memoriei ei.

Stând acolo cu telecomanda în mână, mătușa Feride ciripi fără să se uite la ea:

— Prințesa țâfnoasă s-a trezit, în sfârșit.

Glasul ei suna jovial, în ciuda nuanței moralizatoare. Chiar în dimineța asta își vopsise părul într-un blond deschis, aproape cenușiu. Până acum Asya învățase prea bine că schimbarea radicală a coafurii era semnul unei schimbări radicale de dispoziție. Cercetă chipul mătușii Feride, căutând urme de nebunie. În afară de faptul că părea absorbită de televizor, urmărind cu încântare o cântăreață pop groaznic de netaalentată care se rotea într-un dans prea ridicol ca să fie adevărat, Asya nu detectă nici una.

— Trebuie să te pregătești, știi, musafira noastră sosește astăzi, spuse mătușa Banu pe când intra în living cu tava cu *börek* abia scos din cuptor, vădit încântată să-și ia porția zilnică de carbohidrați. Trebuie să punem casa la punct înainte să sosească.

Încercând să-l împingă cu piciorul pe Sultan al Cincilea de la robinetul micuț al samovarului picurând, Asya își turnă niște ceai și întrebă plictisită:

— De ce sunteți toate atât de entuziasmate de americanca asta?

Luă o înghițitură de ceai, apoi se strâmbă și căută zahărul. Una, două... își puse în ceșcuța de ceai din sticlă patru cuburi de zahăr.

— Cum adică „de ce suntem toate entuziasmate“? Ne e oaspete! Vine tocmai din partea cealaltă a globului.

Mătușa Feride întinse brațul ca într-un salut nazist pentru a indica unde și cât de departe era cealaltă parte a globului. Gândul la globul pământesc îi strecurase în glas o oarecare tulburare, fiindcă văzuse pentru o clipă cu ochii minții harta globală a circulației curenților atmosferici și oceanici. Ultima oară când văzuse harta aceea pe hârtie, mătușa Feride era la liceu. Nimeni nu știa asta, însă învățase harta pe dinafară până în cel mai mic detaliu și astăzi îi rămăsese gravată în memorie, la fel de vie ca în ziua în care o cercetase pentru prima oară.

— Și, cel mai important, e o vizitatoare trimisă de unchiul tău, interveni bunica Gülsüm, care încă își păstra cu multă tenacitate reputația de a fi fost într-o viață anterioară Ivan cel Groaznic.

— *Unchiul* meu? Care unchi? Cel pe care nu l-am văzut în viața mea?

Asya gustă ceaiul. Era încă amar. Aruncă în el încă un cub de zahăr.

— Alo, treziți-vă! Omul despre care vorbiți nu ne-a vizitat nici măcar o dată de când a pus piciorul pe pământ american. Singurul lucru pe care l-am primit de la el, ca dovadă că e încă în viață, sunt niște vederi pestrițe cu peisajele din Arizona, spuse Asya cu o privire veninoasă. Cactuși în lumina soarelui, cactuși în amurg, cactuși cu flori purpurii, cactuși cu păsări roșii... Tipului ăștia nu-i pasă de noi nici măcar atât cât să schimbe stilul vederilor.

— Ne trimite și fotografiile cu soția lui, adăugă mătușa Feride ca să fie dreaptă cu el.

— Mă doare undeva de fotografiile alea. Nevasta blondă și durdulie zâmbind în fața casei lor de cărămidă, unde, apropo, nu am fost invitate niciodată; nevasta blondă și durdulie zâmbind în Marele Canion; nevasta blondă și durdulie zâmbind și purtând un sombrero mexican imens; nevasta blondă și durdulie zâmbind pe verandă, alături de un coiot mort; nevasta blondă și durdulie zâmbind și făcând clătite în bucătărie... Nu v-ați săturat să ne trimită în fiecare lună pozele acestei femei total străine? Oricum, de ce ne zâmbește? Nici măcar n-am întâlnit-o vreodată pe femeia asta, pentru numele lui Allah!

Asya își sorbi ceaiul, ignorând faptul că era încă fierbinte de-ți frigea limba.

— Călătoriile nu sunt sigure. Drumurile sunt pline de pericole. Avioanele sunt deturnate, mașinile sunt zdrobite în accidente... până și trenurile se răstoarnă. Opt oameni au murit ieri într-un accident de mașină pe coasta egeeană, remarcă mătușa Feride.

Incapabilă să stabilească un contact vizual cu cineva, ochii ei desenau cercuri nervoase în jurul mesei, până când se opriră asupra unei măslina negre care se odihnea pe farfuria ei.

De fiecare dată când mătușa Feride le transmitea vești înspăimântătoare, luate din pagina a treia a tabloidelor turcești, se lăsa o liniște apăsătoare. Și de data asta se întâmplă la fel. În tăcerea care a urmat, bunica Gülsüm s-a strâmbat, deranjată să audă că singurul ei fiu era denigrat în felul ăsta; mătușa Banu a tras de capetele eșarfei pe care o purta pe cap; mătușa Cevriye a încercat să-și amintească ce fel de animal era „coiotul“, însă, cum cei douăzeci și patru de ani de când lucra în învățământ o făcuseră să fie grozavă la a da răspunsuri și la fel de îngrozitoare la pusul întrebărilor, nu a îndrăznit să pună nici una; Petite-Ma s-a oprit din ronțăitul feliei de *sucuk* din farfurie; mătușa Feride a încercat să se gândească la alte accidente despre care citise, însă, în locul altor vești macabre, și-a amintit de sombrero-ul de un albastru strălucitor pe care nevasta americană a lui Mustafa îl purta într-una din poze – dacă ar fi putut găsi măcar ceva care să semene cu acesta în Istanbul, cu siguranță i-ar plăcea să-l poarte zi și noapte. Între timp, nimeni nu observă cum chipul mătușii Zeliha se întristase dintr-odată.

— Trebuie să recunoaștem adevărul! anunță Asya cu multă siguranță. În toți anii ăștia l-ați iubit pe unchiul Mustafa ca pe ochii din cap, ca pe singurul și cel mai neprețuit fiu al acestei familii și, în clipa în care și-a luat zborul din cuib, a uitat cu desăvârșire de voi. Nu e clar că omul nu dă o para chioară pe familia lui? Atunci, de ce-ar însemna ceva pentru noi?

— Băiatul e ocupat, interveni bunica Gülsüm.

De fapt, își favoriza fiul, din care nu avea decât unul, în dauna fiicelor, din care avea prea multe.

— Nu e ușor să stai în străinătate. America e foarte departe.

— Mda, sigur că e foarte departe, în special când te gândești la faptul că trebuie să treci înot Oceanul Atlantic și să străbați pe jos întregul continent european, spuse Asya mușcând dintr-o bucată de brânză albă ca să-și mai aline arsura de pe limbă.

Spre surprinderea ei, brânza era foarte bună, moale și sărată, întocmai cum îi plăcea ei. Fiindcă îi era

greu să se lamenteze și să savureze mâncarea în același timp, tăcu o clipă și mestecă nervos.

Profitând de acel scurt răgaz, mătușa Banu se lansă într-o poveste moralizatoare, așa cum făcea întotdeauna în momentele dificile. Le spuse povestea unui om care s-a hotărât să călătorească în jurul lumii în încercarea de a scăpa de propria moarte. La nord și la sud, la est și la vest, a hoinărit în toate părțile în care i-a stat în putință. Odată, într-una din numeroasele sale călătorii, s-a întâlnit pe neașteptate la Cairo cu Azrail, îngerul morții. Privirea pătrunzătoare a lui Azrail l-a cercetat pe om cu o expresie misterioasă. Nu a rostit nici un cuvânt și nici nu l-a urmărit. Omul a plecat imediat din Cairo, călătorind fără oprire până când a ajuns într-un oraș mic și adormit din China. Însetat și obosit, s-a năpustit în prima cârciumă care i-a ieșit în cale. Acolo, chiar lângă masa la care a fost condus, stătea Azrail așteptându-l răbdător, de data asta cu o expresie de ușurare întipărită pe chip.

— Am fost grozav de surprins să dau peste tine în Cairo, i-a spus el omului cu o voce care-ți zgâria urechile, fiindcă destinul tău spunea că noi doi aveam să ne întâlnim aici, în China.

Asya știa povestea aia pe dinafară, întocmai cum știa multe alte povești spuse de atâtea ori sub acest acoperiș. Ce nu înțelegea și nu credea că avea să înțeleagă vreodată era plăcerea pe care mătușile ei o simțeau spunând o poveste al cărui deznodământ îl știau deja. Atmosfera din living deveni confortabilă, protectoare, învăluită de recurența rutinei, de parcă viața ar fi fost o lungă, neîntreruptă repetiție și toată lumea își învățase pe dinafară discursul. În minutele următoare, pe când femeile din jurul ei săreau de la o bârfă la alta, fiecare poveste declanșând una nouă, Asya se învioră, părând total diferită de fata care fusese ceva mai devreme în dimineața aceea. Uneori, până și ea era nedumerită de propriile capricii. Cum putea să manifeste atâta rea-voință față de cei pe care-i iubea cel mai mult? De parcă temperamentul ei ar fi fost un yoyo, care sălta în sus și-n jos, o clipă ațâțat, în clipa următoare liniștit. Și în privința asta semăna cu mama ei.

Vocea monotonă a unui vânzător de *simitler*⁶ se strecură în încăpere prin fereastra deschisă, punând capăt flecărelii în curs de desfășurare. Mătușa Banu se repezi la fereastră și își scoase capul roșu afară, țipând:

— *Covrigarule! Covrigarule! Vino încoace! Cum îi dai?*

Nu că n-ar fi știut cât costa un *simit*, știa cu siguranță. Întrebarea era mai puțin o interogație și mai curând un ritual îndeplinit cu sfințenie. De aceea, imediat ce o rosti, trecu la următoarea replică, fără să aștepte ca omul să răspundă:

— Bine, dă-ne și nouă opt *simitler*.

În fiecare duminică la micul dejun cumpărau opt *simitler*, câte unul pentru fiecare membră a familiei și unul în plus, pentru fratele pierdut, aflat acum departe.

— Ooo, miros grozav, spuse radiind mătușa Banu când s-a întors la masă purtând *simitler* pe fiecare braț, ca un acrobat gata să jongleze cu cercuri.

Lăsă câte unul în fața fiecăreia, împrăștiind semințele de susan peste tot. Vădit relaxată acum, că avea un stoc considerabil de carbohidrați, mătușa Banu se apucă să-i înfulece, combinând *simit*-ul cu

börek și börek-ul cu pâine. Însă imediat după aceea, fie pentru că fusese cuprinsă de o arsură la stomac, fie de un gând sumbru, își luă o expresie serioasă, ca aceea pe care o afixa când îi vorbea unui client despre o viziune rău prevestitoare din cărțile de tarot.

— Totul depinde de felul în care vezi lucrurile, spuse mătușa Banu și ridică din sprâncene, trădând gravitatea declarației pe care era pe cale s-o facă.

— A fost odată ca niciodată... au fost odată doi împletitori de coșuri din nuiele, demult, pe vremea otomanilor. Amândoi erau harnici, însă unul avea credință, iar celălalt era veșnic nemulțumit. Într-o zi, sultanul a venit în sat și le-a spus: „Am să vă umplu coșurile cu grâu și, dacă aveți mare grijă de grâul ăsta, boabele se vor preschimba în galbeni“. Primul împletitor a acceptat bucuros oferta și și-a umplut coșurile. Al doilea împletitor, care era la fel de cârcotaș ca tine, draga mea, a refuzat darul sultanului. Știi ce s-a întâmplat în cele din urmă?

— Sigur că știi, zise Asya. Cum aș putea să *nu* știu sfârșitul unei povești pe care trebuie s-o fi ascultat de cel puțin o sută de ori? Însă ceea ce tu nu știi este cât rău fac aceste povești imaginației unui copil. Tocmai din cauza poveștii ăsteia ridicole mi-am petrecut anii de dinainte de a merge la școală dormind cu un spic de grâu sub pernă, sperând că avea să se preschimbe într-un galben în dimineața următoare. Și după aceea, ce să vezi? Încep să mă duc la școală. Într-o zi le spun celorlalți copii cum o să devin în curând bogată cu grâul meu care avea să se prefacă în aur și, înainte să-mi dau seama, mă trezesc ținta tuturor glumelor stupide din clasă. M-ai făcut să par o idioată.

Dintre toate șocurile și traumele pe care le suferise Asya în copilărie, nici una nu i-a rămas întipărită în minte cu mai multă amărăciune decât episodul cu grâul. Atunci auzise din nou cuvântul care avea să o urmărească neconștient în anii următori, întotdeauna în acele momente în care se aștepta mai puțin: „Bastardo!“. Până la episodul cu grâul din primul an de școală primară, Asya auzise doar o singură dată cuvântul *bastardă* și nu o deranjase prea mult, în primul rând pentru că nu știa ce înseamnă. Ceilalți elevi au ajutat-o rapid să compenseze această lipsă de cunoștințe. Însă partea aceea a poveștii o ținu doar pentru ea și, în schimb, își turnă încă o ceașcă de ceai fierbinte.

— Ascultă, Asya, poți să continui să bombăni la noi cât poțezi, însă când o să sosească musafira noastră ar trebui să te abții și să fii drăguță cu ea. Vorbești engleza mai bine decât mine și decât oricine altcineva din familie.

Nu era o afirmație modestă din partea mătușii Banu, de vreme ce dădea impresia că ar fi știut ceva engleză când, de fapt, nu știa o boabă. Cu siguranță făcuse ore de engleză în liceu, însă, oricât ar fi învățat acolo, uitase de două ori pe-atât. Fiindcă arta de a ghici viitorul nu-i cerea să cunoască vreo limbă străină, nu a simțit niciodată nevoia de a studia engleza. Cât despre mătușa Feride, aceasta nu fusese interesată să învețe engleza de la bun început, alegând în locul ei germana la școală. Însă, fiindcă asta coincisese cu momentul în care își pierduse interesul pentru orice altceva în afara geografiei fizice, nu progresase prea mult nici cu germana. Petite-Ma și bunica Gülsüm fiind descalificate din start, mai rămâneau doar mătușa Zeliha și mătușa Cevriye care să știe destulă engleză încât să treacă de la nivelul

de începător la nivelul mediu. Acestea fiind spuse, exista o diferență izbitoare între cunoștințele de engleză ale celor două mătuși. Mătușa Zeliha vorbea o engleză de zi cu zi, întrețesută cu argou, expresii idiomatice și jargon, pe care o exersa în fiecare zi cu străinii care veneau la salonul ei de tatuaj; pe când mătușa Cevriye vorbea o engleză gramaticală, atemporală, de manual, care se preda numai și numai în licee. În același timp, mătușa Cevriye putea să facă diferența între propozițiile simple, complexe și compuse, putea identifica tipurile de subordonate adverbiale, atributive și subiective, putea chiar recunoaște condiționalele care nu erau puse cum trebuie sau inversate în structura sintactică, însă nu putea *vorbi*.

— De aceea, draga mea, tu o să fii translatorul ei. O să ne traduci nouă cuvintele ei și ei cuvintele noastre.

Mătușa Banu își îngustă ochii și încruntă din sprâncene în încercarea de a sugera importanța a ceea ce era pe cale să spună.

— Ca un pod ce leagă două culturi, vei lega Estul de Vest.

Asya strâmbă din nas ca și când ar fi depistat în casă o duhoare înfiorătoare pe care doar ea o putea percepe și își țuguie buzele ca pentru a spune „Ai vrea tu!“.

Între timp nimeni nu observă că Petite-Ma se ridicase de la masă și se apropiase de pianul la care nu se mai cântase de ani de zile. Din când în când foloseau tăblia pianului închis ca pe un bufet pentru farfuriile și tăvile care nu mai aveau loc pe masă.

— E minunat că aveți amândouă aceeași vârstă, își încheie mătușa Banu monologul. O să vă împrieteniți.

Asya se holbă la mătușa Banu cu un interes reînnoit, întrebându-se dacă va înceta vreodată să o considere un copil. Când era mică, ori de câte ori venea vreun alt copil la ele acasă, mătușile ei îi așezau pe cei doi unul lângă altul și le ordonau: „Jucați-vă! Împrieteniți-vă!“. Dacă făceau parte din aceeași categorie de vârstă, însemna automat că trebuiau să se înțeleagă bine; cumva, cei de aceeași vârstă erau priviți ca piesele disparate ale acelui puzzle, toată lumea se aștepta ca ei să-l reîntregească de îndată ce erau puși unul lângă altul.

— O să fie atât de interesant. Iar când ea se va întoarce în țara ei, veți deveni prietene de condei, ciripi mătușa Cevriye.

Aceasta credea cu tărie în prietenii de condei. În calitate de tovarășă-profesoară a regimului republican turc, credea că fiecare cetățeană turcă, indiferent cât de neînsemnată era din punct de vedere social, avea datoria să-și reprezinte cu mândrie țara-mamă în fața întregii lumi. Ce ocazie era mai bună decât o prietenie de condei ca să-ți reprezinți țara?

— Puteți să trimiteți scrisori înapoi și-ncolo între San Francisco și Istanbul, murmură mătușa Cevriye pe jumătate pentru sine.

Fiindcă a corespunde cu un străin fără un scop educațional era un lucru absolut de neconceput pentru ea, ținu apoi un discurs despre motivul pedagogic aflat în spatele acestei corespondențe.

— Problema cu noi, turcii, e că suntem permanent greșit interpretați și înțeleși. Vesticii trebuie să vadă că nu suntem deloc ca arabii. Statul nostru e unul laic și modern.

Mătușa Feride dând dintr-odată mai tare volumul televizorului, atenția tuturor fu distrasă de un nou videoclip pop turcesc. Pe când ochii îi alunecau spre cântăreața caraghioasă, Asya observă cât de cunoscută i se părea coafura femeii, chiar foarte cunoscută. Privirea ei pendulă rapid înainte și-napoi de la ecran la mătușa Feride, înțelegând acum care era sursa de inspirație a noii sale coafuri.

— Americanilor li s-a spălat în mare parte creierul de către greci și armeni, care din nefericire au ajuns în Statele Unite înaintea turcilor, continuă mătușa Cevriye. Așa că sunt încurajați să creadă în mod eronat că Turcia este țara din *Expresul de la miezul nopții*⁷. Îi vei arăta tinerei americance cât de frumoasă e țara asta și vei promova prietenia internațională și înțelegerea între culturi.

Asya icni cu o expresie frustrată întipărită pe chip și ar fi putut să rămână, mai mult sau mai puțin, în poziția aia dacă cea mai în vârstă dintre mătușile ei nu s-ar fi dovedit necruțătoare.

— Și mai mult, ea te va ajuta să-ți îmbunătățești engleza și poate că tu o vei învăța turca. Nu va fi o prietenie minunată?

Prietenie... Dacă tot era vorba despre asta, Asya se ridică și își luă *simit*-ul cu susan pe jumătate mâncat, pregătindu-se să iasă să se vadă cu niște prieteni *adevărați*.

— Unde te duci, domnișoară? Micul dejun nu s-a terminat încă, spuse mătușa Zeliha, deschizând gura pentru prima oară de când se așezaseră la masă.

Lucrând în învâlmășeala și zarva din salonul de tatuaj șase zile pe săptămână de la douăsprezece la nouă, ea era cea care savura mai mult decât oricine altcineva din familie încetineala amorțită a micului dejun de duminică dimineața.

— E un festival de film chinez, răspuse Asya cu o voce ușor încordată din cauza efortului de a părea sinceră și serioasă. Profesorul de la unul din cursuri ne-a rugat să mergem să vedem un film weekendul ăsta și apoi să scriem o lucrare critică, analitică despre el.

— Ce fel de temă mai e și asta? ridică mătușa Cevriye din sprâncene, ca întotdeauna precaută față de metodele pedagogice neconvenționale.

Însă mătușa Zeliha nu mai insistă.

— Bine, du-te și vezi-ți filmul chinez, dădu ea aprobator din cap. Însă nu întârzia, domnișoară. Vreau să fii acasă până la cinci. În seara asta mergem să o luăm pe musafira noastră de la aeroport.

Asya își înhăță geanta hippy și se grăbi spre ușă. Însă, chiar în clipa în care era pe punctul să iasă, auzi un sunet cu totul neașteptat. Cineva cânta la pian. Câteva note timide, anemice, în căutarea unei melodii de mult uitate.

Chipul Asyei se luminează a înțelegere pe când șoptea ca pentru sine:

— Petite-Ma!

Petite-Ma se născuse în Salonic. Era doar o copilă când a emigrat împreună cu mama ei, care era

văduvă, la Istanbul. Era în anul 1923. Momentul în care Petite-Ma a ajuns în orașul acesta nu poate fi confundat, pentru că a coincis cu proclamarea Republicii Turce moderne.

— Tu și republica ați sosit în același timp în orașul ăsta. Vă așteptam cu disperare pe amândouă, i-a spus drăgăstos soțul ei, Riza Selim Kazancı, mulți ani mai târziu. Amândouă ați pus capăt pentru totdeauna vechilor regimuri, celui din țară și celui din casa mea. Când ai venit la mine, viața s-a luminat.

— Când am venit la tine, erai trist, dar puternic. Eu ți-am adus bucurie, iar tu mi-ai dat putere, a răspuns Petite-Ma.

Adevărul e că, fiindcă Petite-Ma era atât de frumoasă și de veselă, numeroșii bărbați care i-au cerut mâna până să împlinească șaisprezece ani ar fi putut forma un șir de la un capăt al vechiului pod Galata la celălalt. Dintre toți candidații care le-au bătut la ușă a fost numai unul, unul singur, pe care l-a simpatizat din momentul în care l-a zărit din spatele paravanului zăbreliț. Un bărbat corpulent, înalt, pe nume *Riza*.

Avea o barbă deasă și o mustață subțire, niște ochi negri, mari și triști și era cu nici mai mult, nici mai puțin decât treizeci și trei de ani mai mare ca ea. Mai fusese căsătorit și se zvonea că soția lui, o femeie fără suflet, îi părăsise pe el și pe băiatul lui. După trădarea soției sale, deși lăsat să se descurce singur cu un copil, refuzase multă vreme să se recăsătorească, preferând să trăiască singur în casa familiei. Stătuse acolo, sporindu-și averea, pe care o împărțea cu prietenii, și ura, pe care o păstra pentru dușmani. Era un afacerist care răzbise prin propriile puteri, la început cazangiu, meșteșugar și apoi un întreprinzător destul de înțelept ca să intre în afacerea confecționării de steaguri la momentul și la locul potrivite. În timpul anilor '20, noua Republică Turcă pulsa încă de zel, și artizanatul, deși venerat sistematic în propaganda guvernamentală, aducea puțini bani. Noul regim avea nevoie de profesori ca să scoată turci patrioți din elevii săi, de finanțatori care să-l ajute să creeze o burghezie națională și de fabricanți de steaguri ca să împodobească întreaga țară cu steagul turcesc, însă cu siguranță nu avea nevoie de cazangii. Așa a intrat Riza Selim în afacerea fabricării de steaguri.

În ciuda faptului că din această nouă afacere câștiga o grămadă de bani și de prieteni influenți, când și-a ales un nume de familie în 1925, după ce Legea numelor de familie i-a obligat pe toți cetățenii turci să poarte un nume de familie, Riza Selim și-a dorit să fie numit după primul său meșteșug: Kazancı.

Deși arătos și cu siguranță înstărit, dată fiind vârsta lui și trauma suferită în urma primei căsătorii (cine știe de ce l-a abandonat soția; poate că omul era un pervers, bârfeau femeile), Riza Selim Kazancı era unul dintre ultimii bărbați din lume cu care mama lui Petite-Ma ar fi vrut s-o vadă măritându-se pe scumpa ei fiică. Se găseau, cu siguranță, și candidați *mai buni* decât el. Însă, în ciuda obiecțiilor neîntrerupte ale mamei, Petite-Ma a refuzat să asculte de altcineva decât de inima ei. Poate pentru că era în ochii negri ai lui Riza Selim Kazancı ceva care a făcut-o pe Petite-Ma să înțeleagă, nu rațional, însă intuitiv, că avea un dar pe care mulți din lumea asta nu-l aveau: acela de a iubi pe altcineva mai mult decât pe sine. Deși prea tânără și lipsită de experiență la șaisprezece ani, Petite-Ma era destul de

înțeleaptă ca să înțeleagă ce fericire ieșită din comun era să fii iubită și adorată de un bărbat care avea un asemenea dar. Ochii lui Riza Selim Kazancı erau blânzi și scânteietori, întocmai ca vocea sa; avea ceva care te făcea să te simți în siguranță în prezența lui, iubit și ocrotit, chiar și în mijlocul agitației din jur. Bărbatul ăsta nu era un dezertor.

Dar acesta nu era singurul motiv pentru care Petite-Ma era atrasă de Riza Selim Kazancı. Adevărul e că era fascinată de povestea lui cu mult înainte de a fi atrasă de el. A simțit cât de adânc fusese rănit sufletul lui de plecarea primei soții. Era sigură că poate închide rănilile acelea. La urma urmei, femeilor le place să aibă grijă de dezastrele provocate de celelalte. Lui Petite-Ma nu i-a luat mult timp ca să se hotărască. Avea să se mărite cu el și nimeni, nici măcar destinul ei, nu putea schimba lucrul ăsta.

Dacă Petite-Ma avea intuitiv atât de multă încredere în Riza Selim Kazancı, el, la rândul lui, avea să merite acea încredere până la ultima sa suflare. Această soție blondă cu ochi albaștri, care a venit la el cu o pisicuță cu blana deasă și albă ca zăpada în locul unei zestre adecvate, era bucuria vieții lui. Niciodată în viața lui nu a refuzat să-i împlinească vreo dorință, oricât de capricioasă ar fi fost ea. Totuși, nu asta era și atitudinea băiatului lui, care avea acum șase ani: Levent Kazancı nu a acceptat-o niciodată pe Petite-Ma ca mamă. S-a împotrivit și a ridiculizat-o cu fiecare ocazie care i s-a ivit mulți ani la rând, încheindu-și copilăria cu o amărăciune reprimată, asta în cazul în care copilăria se putea încheia vreodată atunci când rămâneai atât de plin de amărăciune.

Într-o vreme în care căsătoria fără copii era, dacă nu un semn de boală fără leac, atunci cu siguranță un sacrilegiu, Petite-Ma și Riza Selim Kazancı nu aveau copii. Nu pentru că el ar fi fost prea bătrân, ci pentru că la început ea era prea tânără și dezinteresată de creșterea copiilor, iar apoi, când s-a răzgândit, el era pur și simplu prea bătrân. Levent Kazancı a rămas singurul copil care să ducă mai departe stirpea, un titlu pe care nu era deloc încântat să-l dețină.

Deși întristată și jignită de acreala fiului ei vitreg, Petite-Ma era o fată exuberantă și extrovertită, cu o imaginație bogată și o listă și mai bogată de cereri. Erau lucruri mult mai importante pe lume decât creșterea copiilor, de pildă, să înveți să cânti la pian. Nu peste mult timp, un pian Bentley fabricat de Stroud Piano Co., Ltd. din Anglia strălucea în cel mai bun loc al livingului. Pe acest pian începuse Petite-Ma să ia primele lecții de pian cu primul ei profesor – un muzician de origine rusă, un Alb care fugise de Revoluția Bolșevică și se stabilise permanent la Istanbul. Petite-Ma era cea mai bună elevă a lui. Nu avea doar talentul, ci și perseverența de a face din pian un tovarăș pentru o viață, mai degrabă decât o distracție trecătoare.

Rahmaninov, Borodin și Ceaikovski erau preferații ei. Ori de câte ori era singură acasă, cântând doar pentru ea cu Pașa Întâiul așezat în poală, aceștia erau compozitorii ale căror lucrări le interpreta. Totuși, când cânta pentru musafiri, alegea bucăți dintr-un repertoriu complet diferit. Unul occidental: Bach, Beethoven, Mozart, Schumann și, mai presus de toți, Wagner, în acele ocazii speciale când îi aveau drept oaspeți pe înalții funcționari din guvern și pe soțiile lor elegante. După cină, bărbații se strâneau în jurul șemineului, ținând în mână câte un pahar cu băutură, ca să discute despre politica

mondială. Sfârșitul anilor '20 era perioada în care politica națională putea fi doar venerată, cu cât mai tare, cu atât mai bine, de vreme ce pereții aveau urechi. În consecință, ori de câte ori se ivea nevoia unei discuții sincere, elita politică și culturală a noii Republici Turce trecea instantaneu la politica mondială, care era în sine un dezastru și de aceea era întotdeauna interesant să vorbești despre ea.

În timpul ăsta, doamnele se strângeau în celălalt capăt al casei, ținând în mâini pahare de cristal cu lichior de mentă, uitându-se una la rochia celeilalte. În cadrul grupului doamnelor existau două tipuri de femei, extrem de diferite unul de altul: profesionistele și soțiile.

Profesionistele erau tovarășele-femei, simbolul *noii femei turce*; idealizate, glorificate și promovate de elita reformistă. Aceste femei constituiau noile profesioniste – avocate, profesoare, judecătore, manageri, funcționare, universitare... Spre deosebire de mamele lor, nu erau închise în casă și aveau șansa de a urca pe scara socială, economică și culturală, cu condiția să se lepede pe drum de sexualitatea și feminitatea lor. Cel mai adesea purtau deux-pièces-uri în nuanțe de maro, negru și gri – culorile castității, modestiei și partizanatului. Aveau părul tuns scurt, nu se machiau și nu purtau accesorii. Se mișcau în trupuri defeminizate, desexualizate. Și de fiecare dată când soțiile chicoteau în acea manieră supărător de feminină a lor, profesionistele își crispau degetele pe poșetele mici de piele pe care le purtau la subsuoară, de parcă acestea ar fi conținut cine știe ce informație ultrasecretă și ele și-ar fi dat cuvântul de onoare să o apere cu orice preț. Spre deosebire de ele, soțiile veneau la aceste recepții la care erau invitate purtând rochii de seară din satin albe, roz pal sau albastru pastelat – nuanțele eleganței feminine, inocenței și vulnerabilității. Nu le plăceau prea mult profesionistele, pe care le priveau mai curând ca pe niște „tovarășe“ decât ca pe niște femei, iar profesionistelor nu le plăceau soțiile, pe care le priveau mai mult ca pe niște „concubine“ decât ca pe niște femei. În final, nimeni nu considera pe nimeni destul de „femeie“.

De fiecare dată când tensiunea dintre tovarășe și concubine creștea, Petite-Ma, care nu se identifica deloc cu nici unul din grupuri, îi făcea discret semn servitoarei să servească lichior de mentă în pahare de cristal și dulciuri din pastă de migdale pe tăvi de argint. Acest duo, descoperise ea, era singurul lucru care putea calma nervii oricărei turcoaice din încăpere, indiferent în ce tabără se afla.

Spre sfârșitul petrecerii, Riza Selim Kazancı o chema pe soția sa și o ruga să cânte la pian pentru onorații oaspeți. Petite-Ma nu refuza niciodată. Pe lângă bucăți ale compozitorilor vestici, cânta imnuri naționale debordând de fervoare patriotică. Oaspeții aclamau și aplaudau. În special în 1933, când a fost compus imnul celei de-a zecea aniversări, *Marșul Republicii*, a trebuit să-l cânte iar și iar. Imnul era peste tot, răsunându-le în urechi și atunci când dormeau. Era o vreme când până și copiii în leagăn erau adormiți pe acest imn plin de însuflețire.

În consecință, într-o perioadă în care femeile turce treceau printr-o transformare radicală în sfera publică datorită unei serii de reforme sociale, Petite-Ma își savura propria independență în sfera privată a casei sale. Deși interesul ei pentru pian nu a scăzut niciodată, lui Petite-Ma nu i-a luat mult să vină cu o listă de distracții noi. De aceea, în anii următori a învățat franceza, a scris nuvele care nu aveau să fie

publicate niciodată, a excelat în diverse tehnici ale picturii în ulei, s-a gătit cu pantofi strălucitori și rochii de bal din satin, și-a târât soțul la serate dansante, a dat petreceri nebunești și nu a făcut menajul nici măcar o singură zi. Orice i-ar fi cerut nevasta lui cea veselă, Riza Selim Kazancı se supunea fără să crâcnească. De obicei era un om liniștit, care avea un mare respect pentru ceilalți și un profund simț al justiției. Totuși, ca mulți alții turnați după același tipar, nu putea fi reparat odată ce se spărsese. Prin urmare, exista un subiect care scotea latura sa întunecată la iveală: prima soție.

Chiar mulți ani mai târziu, când Petite-Ma îl întreba din întâmplare ceva despre prima lui soție, Riza Selim Kazancı se cufunda în tăcere, cu ochii umbriți de o tristețe neobișnuită.

— Ce fel de femeie poate să-și abandoneze fiul? a zis el cu fața schimonosită de ură.

— Dar nu ești curios să afli ce s-a întâmplat cu ea? a întrebat Petite-Ma trăgându-se mai aproape și așezându-se pe genunchii soțului ei, mângâindu-i cu gigășie bărbia, ca pentru a-l momi să-i răspundă.

— Nu mă interesează câtuși de puțin soarta târfei ăleia, a spus cu asprime Riza Selim Kazancı, fără să-și dea osteneala să coboare vocea astfel încât Levent să nu-l audă ponegrind-o pe maică-sa.

— A fugit cu altul? a insistat Petite-Ma, dându-și seama că depășea limitele, însă convinsă că nu putea afla care îi erau limitele până când nu le depășea.

— De ce-ți bagi nasul în treburile care nu te privesc? i-a trântit Riza Selim Kazancı răspunsul. Vrei să repeți ce-a făcut ea sau ce?

Astfel, Petite-Ma a aflat care îi erau limitele.

În afara momentelor când se ivea în discuție subiectul fostei soții, viața lor s-a scurs liniștită în anii care au urmat. Confortabilă și mulțumită. Ceea ce era într-adevăr neobișnuit, având în vedere că viața familiilor din jurul lor era cu totul altfel. Mulțumirea lor era o sursă de invidie pentru rude, prieteni și vecini. Aceștia se amestecau în viața lor ori de câte ori li se dădea ocazia. Cel mai potrivit subiect de critică era lipsa copiilor din cuplu. Mulți au încercat să-l convingă pe Riza Selim Kazancı să se însoare cu altă femeie înainte de-a fi prea târziu. Deoarece prin noua lege civilă bărbații nu puteau avea decât o singură nevastă, trebuia să divorțeze de nevastă-sa care, bănuia deja toată lumea, era fie stearpă, fie anarhistă. Riza Selim Kazancı nu a plecat urechea la astfel de sfaturi.

În ziua în care a murit, o moarte cu totul neașteptată, frecventă la generații întregi de bărbați din familia Kazancı, Petite-Ma a ajuns să creadă pentru prima oară în deochi. Era convinsă că privirile oamenilor invidioși din jurul lor pătrunseseră prin pereții acestui *konak*, altfel fericit, și-i uciseseră soțul.

Astăzi abia dacă-și amintea toate astea. Pe când degetele ei zbârcite și osoase mângâiau clapele pianului, zilele petrecute împreună cu Riza Selim Kazancı licăreau în depărtare ca un far vechi și încețoșat care o îndruma pe un drum greșit printre apele furtunose ale Alzheimerului.

Pe o canapea dintr-un apartament renovat ce dădea spre turnul Galata, un cartier în care străzile nu dormeau niciodată, iar pietrele de pavaj cunoșteau multe secrete, sub razele soarelui reflectate de ferestrele clădirilor dărăpănate și printre țipetele pescărușilor, Asya Kazancı stătea goală și nemișcată,

ca o statueta ce sorbea talentul artistului care o sculpta dintr-un bloc de marmură. Așa cum mintea ei bântuia tărâmul fanteziei, la fel se încolăcea și fumul gros pe care-l inhalase în trupul ei, arzându-i plămâni, exaltându-i spiritul până când, în cele din urmă, îl dădu afară încet, fără prea mare tragere de inimă.

— La ce te gândești, scumpo?

— Lucrez la articolul opt al manifestului meu personal de nihilism, replică Asya deschizând ochii încețoși.

Articolul opt: Dacă între societate și eu se cascadează o prăpastie largă, iar deasupra ei nu e decât un pod șubred, poți foarte bine să dai foc podului și să rămâi pe marginea pe care se află eul, teafăr și nevătămat, în cazul în care prăpastia nu e lucrul pe care îl cauți.

Asya trase din nou din țigară și ținu fumul înăuntru.

— Hai, lasă-mă să te hrănesc, spuse Caricaturistul Alcoolic, luându-i țigara cu marijuana din mână. Se aplecă spre ea, cu pieptul lui păros lipit de trupul ei; deschise gura, asemenea unui pui de pasăre orb, gata să fie hrănit. Îi suflă fuiorul de fum direct în gură; ea îl trase nerăbdătoare în piept, de parcă ar fi băut însetată apă.

Articolul nouă: Dacă prăpastia dinăuntru te fascinează mai mult decât lumea din afară, poți foarte bine să te prăbușești în ea, să te prăbușești înăuntrul tău.

Au repetat scena, el trimițând fumul direct în gura ei, ea înghițindu-l iar și iar, până când ultimul fuior a fost eliberat.

— Pariez că te simți mai bine acum, gânguri Caricaturistul Alcoolic, pe al cărui chip se citea dorința de a face din nou sex. Nu există nici un leac mai bun decât o partidă bună de sex și o țigară bună cu marijuana.

Asya își mușcă limba, luptându-se cu impulsul de a obiecta. În schimb, înălță capul spre fereastra deschisă și întinse brațele de parcă era pe cale să îmbrățișeze întregul oraș, cu haosul și splendoarea lui.

Între timp, el era preocupat să-și perfecționeze afirmația:

— Să vedem. Nu e nimic mai supraestimat decât o partidă proastă de sex și nimic mai subestimat decât un bun...

— Rahat, îi dădu Asya o mână de ajutor.

Aprobând cu însuflețire din cap, Caricaturistul Alcoolic se ridică, având pe el doar boxerii de mătase, afișând un început de burtă de la bere. Se târî până la CD player ca să pună o melodie care era din întâmplare una dintre melodiile ei preferate de Johnny Cash dintotdeauna: *Hurt*. Legănându-se în ritmul de început al cântecului, se întoarse, iar ochii îi scânteiau: *Astăzi m-am rănit / Ca să văd dacă mai simt încă ceva...*⁸

Chipul Asyei se schimonosi de parcă fusese înțepată cu un ac invizibil.

— Mare păcat...

— Ce e păcat, scumpo?

Îl privi stăruitor, cu niște ochi larg deschiși și plini de neliniște care păreau să fie ai cuiva de trei ori mai bătrân decât ea.

— E o porcărie, murmură ea. Toți managerii și producătorii ăștia, cum le-o fi zicând, organizează tururi ale Europei, ale Asiei, până și tururi ale Uniunii Sovietice ura-perestroika... dar, dacă ești un fan al muzicii în Istanbul, nu te încadrezi în nici o definiție geografică. Noi cădem prin crăpături. Știi, singurul motiv pentru care nu avem câte concerte ne-ar plăcea e poziția geostrategică a Istanbulului.

— Mda, ar trebui să ne aliniem cu toții de-a lungul podului Bosfor și să suflăm cât putem de tare ca să împingem orașul ăsta spre Vest. Dacă asta nu merge, o să încercăm în direcția opusă, ca să vedem dacă putem coti spre Est, chicoti el. Nu e prea bine să te afli la mijloc. Politica internațională nu apreciază ambiguitatea.

Însă, cu capul în nori, Asya nu îl auzi. Aprinse altă țigară și și-o îndesă între buzele crăpate. Pufăi indiferentă, ignorând după aceea senzația degetelor lui pe piele, a limbii lui atingând-o pe a ei.

— Trebuia să existe o cale de-a ajunge la Johnny Cash înainte să moară. Vreau să spun că tipul *trebuia* să vină la Istanbul, a murit fără să știe că avea fani împătimiți aici...

Pe chipul Caricaturistului Alcoolic înflori un zâmbet blând. Îi sărută alunița mică de pe obrazul stâng, îi mângâie ușor gâtul, până când mâinile sale au început să coboare spre sânii ei amplii, cuprinzându-i în căușul palmelor. Sărutul a fost ostentativ, lung, însă împletit, de asemenea, cu o urmă de forță, dacă nu de ferocitate.

— Când ne mai întâlnim? întrebă el cu ochi strălucitori.

— Când dăm iarăși unul de altul la Café Kundera, presupun, ridică Asya din umeri, îndepărtându-se de el.

Când ea s-a retras, el s-a apropiat.

— Dar când ne mai întâlnim aici, la mine acasă?

— Vrei să spui *când ne mai întâlnim aici, la bordelul meu?* izbucni Asya, renunțând să mai lupte cu impulsul de a se lua de el. Pentru că, după cum bine știm amândoi, asta nu e casa ta! Casa ta e acolo unde locuiești cu soția ta de atâția ani, pe când locul ăsta e ascunzătoarea ta secretă unde poți să te îmbeți sau să te culci cu altele fără ca nevastă-ta să prindă de veste. ăsta e locul în care le-o pui *puicuțelor*. Cu cât mai tinere, mai superficiale, mai bete, cu atât mai bine!

Caricaturistul Alcoolic oftă și apucă paharul cu *raki*. Bău jumătate dintr-o înghițitură. Pe chipul lui se așternuse o tristețe atât de adâncă, încât pentru o clipă Asya s-a temut că va începe fie să țipe la ea, fie să plângă, nu-și putea imagina atâta durere rămânând calmă. În schimb, acesta murmură pe un ton obosit:

— Uneori poți fi foarte crudă.

În încăperea se așternu o tăcere stranie, acoperită de țipetele copiilor care jucau fotbal afară, în stradă. Din intensitatea lor se părea că unuia dintre ei i se arătase cartonașul roșu și toți băieții din echipa lui erau acum ocupați să se certe cu arbitrul, oricine o fi fost el.

— Ai o latură întunecată atât de pronunțată, Asya, se auzi de undeva, din depărtare, vocea Caricaturistului Alcoolic. Și, din cauză că asta nu se vede pe fața ta dulce, e greu de ghicit la prima vedere. Însă e acolo. Ai un potențial distructiv nelimitat.

— Ei bine, nu *distrug* pe nimeni, nu-i așa? simți Asya nevoia să se apere. Nu vreau decât să fiu liberă, să fiu eu însămi și tot rahatul ăsta... Dacă aș fi lăsată în pace...

— Dacă ai fi lăsată în pace ca să te distrugi cât mai repede și mai curând... Asta vrei? Ești fascinată de autodistrugere ca o molie de lumină.

Asya scoase un chicot nervos și disprețuitor.

— Când bei, bei peste măsură, când critici, razi totul de parcă ai trece cu buldozerul, când ești deprimată, te scufunzi până atingi fundul. Sincer, nu știu cum să te iau. Ești atât de plină de ură, iubito...

— Poate pentru că sunt o bastardă, observă Asya trăgând încă un fum. Nici măcar nu știu cine e taică-meu. Eu nu întreb niciodată, ele nu-mi spun niciodată. Uneori, când maică-mea se uită la mine, mi se pare că-i deslușește trăsăturile pe chipul meu, însă nu spune niciodată nimic. Ne prefacem toate că nu există *un tată*. În schimb există doar *Tatăl*, cu *T* mare. Cine are nevoie de un tată, când Allah veghează asupra lui din înaltul cerului? Nu suntem cu toții copiii Lui? Nu că maică-mea ar pune botul la toate tâmpeniile astea. Te asigur că e cea mai cinică femeie pe care am cunoscut-o. Și tocmai asta e problema. Maică-mea și cu mine semănăm atât de mult, și totuși suntem atât de diferite.

Suflă o pală de fum în direcția biroului de mahon în care Caricaturistul Alcoolic își ținea câteva din cele mai bune lucrări ale sale, cele pe care îi era teamă că nevastă-sa avea să le distrugă după vreuna din certurile lor frecvente. De asemenea, ținea acolo primele schițe neșlefuite ale *Politicianului amfibiu* și ale *Rinocerului politic*, două serii noi în care îi reprezenta pe membrii parlamentului turc ca pe niște specii animale diferite. Plănuia să le dea publicității în curând, mai ales acum, când Curtea hotărâse să amâne la nesfârșit sentința lui de condamnare la închisoare pe trei ani pentru că îl înfățișase pe prim-ministru în chip de lup îmbrăcat în blană de oaie. Condiția esențială a amânării era să nu repete greșeala comisă, ceea ce era hotărât să facă. Păi, care era rostul luptei pentru libertatea de exprimare, își spunea, dacă nu luptai mai întâi pentru libertatea umorului?

În colțul biroului, sub lumina portocalie a unei lămpi Art Deco în formă de gât de gâscă, era așezată o sculptură masivă din lemn, lucrată manual, reprezentându-l pe Don Quijote aplecat asupra unei cărți, adâncit în gândurile sale. Asyei îi plăcea foarte mult sculptura aia.

— Familia mea e o adunătură de fanatice ale curățeniei. Care șterg mizeria și praful de pe amintiri! Vorbesc neîncetat despre trecut, însă e o versiune purificată a acestuia. Asta e tehnica celor din familia Kazancı de a face față problemelor; dacă te supără ceva, ei bine, închide ochii, numără până la zece,

dorește-ți să nu se fi întâmplat niciodată și, înainte să-ți dai seama, chiar nu s-a întâmplat niciodată, ura! În fiecare zi înghițim încă o pilulă de falsitate...

Ce citea Don Quijote? se întreba Asya în mintea ei năstrușnică. Ce scria pe pagina aia? Își dăduse oare sculptorul osteneala să mâzgălească fie și câteva cuvinte? Curioasă, se ridică de pe canapea și se apropie de sculptură. Vai, din păcate nu era nici un cuvânt pe pagina de lemn. Trase un fum lung, înainte să se întoarcă la locul ei și să înceapă din nou să se plângă.

— Mă enervează să văd toate chestiile alea gen casă-dulce-casă. Copii triste ale familiilor fericite. Știi, din când în când o invidiez pe Petite-Ma, are aproape o sută de ani acum, cât îmi doresc să fi avut boala ei. Dulce Alzheimer. Memoria pălește.

— Nu e bine, scumpo.

— Poate că nu e bine pentru oamenii din jurul tău, însă e bine pentru tine, insistă Asya.

— Ei bine, de obicei astea două sunt strâns legate.

Însă Asya ignoră vorbele lui.

— Știi, astăzi Petite-Ma a deschis pianul după mulți ani; am auzit-o cântând niște note false. E deprimant. Femeia asta obișnuia să cânte Rahmaninov, iar acum nu mai poate cânta nici măcar un cântec stupid pentru copii.

Se opri o clipă, gândindu-se la ce spusese. Uneori mai întâi vorbea și abia apoi gândea.

— Însă ce vreau să zic e că ea nu-și dă seama de asta, pe când noi ne dăm seama! spuse Asya cu un entuziasm forțat. Alzheimerul nu e atât de groaznic pe cât pare. Trecutul nu e decât un lanț de care trebuie să scăpăm. O povară atât de chinuitoare. Dacă nu aș avea trecut – știi, dacă aș putea fi un nimeni, dacă aș putea începe de la zero și aș putea rămâne pentru totdeauna în punctul ăla. Ușoară ca o pană. Fără familie, fără amintiri și tot rahatul ăsta...

— Toată lumea are nevoie de un trecut, spuse Caricaturistul Alcoolic luând o gură de băutură din pahar, cu o expresie care oscila undeva între regret și mânie.

— Nu mă pune și pe mine la socoteală, fiindcă eu cu siguranță n-am nevoie de așa ceva! i-o reteză Asya apucând bricheta Zippo de pe măsuta de cafea și aprinzând-o, doar pentru a o închide imediat cu un clic răsunător.

Îi plăcu sunetul și repetă gestul de câteva ori, fără să-și dea seama că îl scotea din minți pe Caricaturistul Alcoolic. Clic! Clic! Clic!

— Ar fi mai bine să plec.

Îi întinse bricheta Zippo și își căută hainele.

— Scumpa mea familie mi-a încredințat o sarcină importantă. Trebuie să mă duc împreună cu maică-mea la aeroport și s-o întâmpin pe prietena mea de condei americană.

— Ai o prietenă de condei americană?

— Într-un fel. Fata asta a apărut de nicăieri. Într-o zi mă trezesc și găsesc în cutia de scrisori o scrisoare, ia ghici de unde? Din San Francisco! De la o fată pe nume Amy. Pretinde că e fiica vitregă a

unchiului meu Mustafa. Nici măcar n-am știut că individul ăsta are o fiică vitregă! Abia acum ne-am luminat că nevastă-sa a mai fost căsătorită o dată, înțelegi. Și el nu ne-a spus niciodată chestia asta! Bunică-mea aproape că a făcut infarct când a aflat că nevasta de douăzeci de ani a scumpului ei fiu nu era de fapt virgină când s-au căsătorit, nu, domnule, nu era deloc virgină, ci *divorțată!*

Asya se opri din respect pentru melodia care tocmai începuse. Era *It Ain't Me, Babe*. Fluieră melodia și îngână cuvintele înainte să se întoarcă din nou la discursul ei.

— În orice caz, Amy asta ne scrie din senin, spunând că e studentă la Universitatea din Arizona, că e profund interesată de cunoașterea altor culturi și că abia așteaptă să ne întâlnească într-o zi, bla-bla-bla. Și după aia ne spune minunea: Apropo, vin la Istanbul peste o săptămână. Pot să stau la voi?

— Uau! exclamă Caricaturistul Alcoolic aruncând trei cuburi de gheață în paharul cu *raki* pe care îl umpluse din nou. Spune și de ce, dintre toate locurile din lumea asta, vrea să vină aici? Doar ca turistă?

— Habar n-am, mormăi Asya, care stătea în genunchi pe jos, căutându-și una dintre șosete pe sub canapea. Dar, având în vedere că e studentă, bag mâna-n foc că face niscaiva cercetări de genul „Islamul și oprimarea femeilor“ sau „Precedente patriarhale în Orientul Mijlociu“. Altfel de ce-ar vrea să stea în casa noastră de nebuni – știi, plină de femei –, când sunt atâtea hoteluri ieftine și interesante în orașul ăsta? Sunt convinsă că vrea să ne ia câte un interviu fiecăreia despre situația femeilor din țările musulmane și alte chestii de astea de...

— Rahat! termină Caricaturistul Alcoolic propoziția în locul ei.

— Exact! exclamă Asya triumfătoare, găsindu-și șoseta pierdută.

Într-o clipită, și-a tras pe ea fusta și cămașa și și-a trecut o perie prin păr.

— Ei bine, ia-o cu tine la Café Kundera o dată.

— O s-o întreb dacă vrea să vină, însă sunt sigură c-o să vrea să meargă mai degrabă la muzeu, mormăi Asya în timp ce-și puneă cizmele de piele.

Se uită primprejur ca să se asigure că nu uitase nimic.

— Păi, cu siguranță o să trebuiască să-mi petrec ceva timp cu ea, fiindcă familia mea mă tot bate la cap să o conduc peste tot, ca să se minuneze de Istanbul. Vor să-i cânte osanale orașului ăstuia când s-o întoarcă în America.

În ciuda ferestrei deschise, încăperea mirosea încă puternic a marijuana, *raki* și sex. Johnny Cash urla încă pe fundal.

Asya își luă geanta și se îndreptă spre ușă. Chiar când era pe punctul să iasă, Caricaturistul Alcoolic îi tăie calea. Privind-o drept în ochi, o apucă de umeri și o trase ușor spre el. Ochii lui căprui închis aveau cearcănele vinete și pungile umflate specifice alcoolicilor sau celor doborâți de durere sau amândurora.

— Dragă Asya, șopti el, iar chipul i se luminează, afișând o compasiune pe care n-o mai zărise niciodată înainte. În ciuda otrăvii pe care o adăpostești înăuntrul tău, și poate tocmai din cauza ei, ești într-un fel ciudat atât de specială și ai un suflet atât de asemănător cu al meu. Și te iubesc. M-am

Îndrăgostit de tine din ziua în care ți-ai făcut prima oară apariția la Café Kundera, cu expresia aia tulburată pe chip. Nu știu dacă asta înseamnă ceva pentru tine, dar am să ți-o mărturisesc oricum. Înainte să părăsești apartamentul ăsta, trebuie să înțelegi că ăsta nu e un bordel și că nu aduc *puicuțe* aici. Vin aici doar ca să beau, să desenez și să mă deprim, să mă deprim, să desenez și să beau și, uneori, să desenez, să mă deprim și să beau... Asta-i tot...

Profund uimită, Asya puse mâna pe clanță și rămase o clipă nemișcată în prag. Neștiind ce să facă cu mâinile, le vârî în buzunarele fustei și dădu peste ceva care la atingere semăna cu niște firimituri. Scoase mâinile din buzunare, doar ca să vadă că vârfurile degetelor îi erau acoperite cu boabele maronii, sfințite de Petite-Ma și strecurate acolo ca să o apere de deochi.

— Ia te uită! Grâu... grâu..., bâlbâi Asya cuvântul pe tonuri diferite. Petite-Ma încearcă să mă protejeze de rău.

Desfăcu palma și îi dădu un bob de grâu. Însă imediat ce făcu asta roși, de parcă dăduse în vileag un secret amoros.

Roșie încă în obraji, cu amărăciunea ei interioară netemperată de obrăznicie, Asya deschise ușa. Pășind afară cât de repede era în stare, ezită o clipă înainte să se întoarcă. Arăta de parcă voia să spună ceva, însă în schimb îl îmbrățișă cu putere. Apoi coborî în goană cele cinci etaje și fugi cât de repede putu de toate chinurile care îi urmăreau sufletul.

1. Poziție specifică rugăciunii musulmane, în care fruntea atinge pământul. Aceasta reprezintă punctul culminant al rugăciunii, deoarece se crede că musulmanii sunt mai aproape de Allah în această poziție (în arabă, în orig.).
2. Cuvânt arab ce desemnează direcția spre care trebuie să se întoarcă musulmanii în timpul rugăciunii, adică direcția Kaabei, prima moschee construită de patriarhul Abraham și de fiul său Ismail, pe locul căreia a fost ridicat ulterior orașul Mecca.
3. Glorie Dumnezeului meu Celui Preaînalt (în arabă, în orig.).
4. Rugăciune (în farsi, în orig.).
5. *Traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română*, Ed. a 5-a, rev., București, Editura Islam, 2006, p. 634.
6. Covrigi presărați cu susan (în tc., în orig.).
7. *Midnight Express* (1978) – film regizat de Alan Parker, care descrie arbitrarul instituțiilor turcești.
8. *I hurt myself today / To see if I still feel...*

CAPITOLUL OPT

Semințe de pin

— Cum de doarme încă? întrebă Asya făcând semn din cap în direcția dormitorului ei.

Când se întorsese de la aeroport, descoperise, spre dezamăgirea ei, că mătușile puseseră un al doilea pat chiar vizavi de al ei și transformaseră singurul spațiu care îi aparținea cu adevărat sub acel acoperiș în „camera fetelor“. Făcuseră asta fie pentru că erau mereu în căutare de noi mijloace de a o tortura, fie pentru că încăperea aia avea o vedere mai bună și voiau să facă impresie asupra musafirei sau poate văzuseră în aranjamentul ăla încă o ocazie de a le apropia pe fete în cadrul PPPIC – Proiectul de Promovare a Prieteniei Internaționale și Înțelegerii Culturale. Neavând nici un chef să împartă spațiul ei privat cu o persoană total străină și totuși incapabilă să protesteze de față cu musafira, Asya a consimțit în silă. Însă acum toleranța ei ajungea la fundul sacului. Ca și cum n-ar fi fost de ajuns că o cazaseră pe americană în camera ei, femeile din familia Kazancı păreau hotărâte să nu cineze înainte ca oaspetele lor de onoare să li se alăture. Așa că, deși mâncarea fusese pusă pe masă de mai bine de o oră și toată lumea se așezase de mult la locul ei, inclusiv Sultan al Cincilea, nimeni nu cinase cu adevărat, nici măcar Sultan al Cincilea. La fiecare aproape douăzeci de minute, cineva se ridica să încălzească supa de linte și să pună din nou la cuptor felurile preparate din carne, cărând oalele încoace și-ncolo între bucătărie și living, în timp ce Sultan al Cincilea se lua de fiecare dată după miros, scoțând niște mieunături rugătoare. Stăteau așa, lipite de scaune, uitându-se la televizor cu volumul dat la minimum și vorbind în șoaptă. Totuși, fiindcă ciuguleau fără încetare dintr-un fel sau altul, toată lumea, în afară de Sultan al Cincilea, mâncase deja mai mult decât ar fi mâncat de obicei la cină.

— Poate că s-a trezit deja și mai stă doar în pat pentru că e prea timidă sau mai știu eu ce. Să mă duc să arunc o privire? întrebă Asya.

— Stai locului, domnișoară. Lasă fata să doarmă, încruntă mătușa Zeliha din sprâncene.

Trăgând cu un ochi la ecran și cu altul la telecomandă, mătușa Feride aprobă:

— Are nevoie de somn. E din cauza decalajului de fus orar. N-a străbătut numai curenții oceanici, ci și diferite fusuri orare.

— Bine măcar că unora din casa asta li se dă șansa să stea în pat cât vor, mormăi Asya.

Exact în acel moment o melodie săltăreacă a început să se facă auzită pe fundal și programul pe care toată lumea îl aștepta a apărut dintr-odată pe ecran: versiunea turcească a *Ucenicului*¹. Într-o tăcere

vrăjită, l-au urmărit pe Donald Trump al Turciei ivindu-se din spatele perdelelor strălucitoare de satin ale unui birou spațios ce avea o vedere minunată spre podul Bosfor. După ce a aruncat o privire rapidă și condescendentă celor două echipe care îi așteptau ordinele, omul de afaceri le-a anunțat sarcina pe care aveau s-o primească. Fiecare echipă a fost instruită să proiecteze o sticlă de apă minerală, să găsească o cale de a produce nouăzeci și nouă de sticle la fel ca prima și apoi să le vândă cât de repede și de scump puteau în unul dintre cele mai luxoase cartiere ale orașului.

— N-aș numi chestia asta o provocare, zise Asya chicotind. Dacă vor o provocare adevărată, ar trebui să-i trimită pe toți concurenții ăștia în cele mai religioase și mai conservatoare cartiere din Istanbul și să-i pună să vândă sticle cu vin roșu acolo.

— Of, taci din gură, sări mătușa Banu oftând.

Era nemulțumită de felul în care nepoată-sa își bătea joc neconținut de religie și religiozitate; în privința asta își dădea perfect seama cu cine semăna Asya: cu maică-sa. Dacă blasfemia, mai mult sau mai puțin ca și cancerul de sân sau diabetul, se transmitea genetic de la mamă la fiică, ce rost avea să încerci s-o corectezi? Așa că oftă iarăși.

Ignorând supărarea pe care i-o provocase mătușii ei, Asya ridică din umeri.

— De ce nu? Ar fi de departe mult mai creativă decât această imitație turcească total nefondată a Americii. Ar trebui să amesteci întotdeauna materialul tehnic împrumutat din Vest cu trăsăturile particulare ale culturii căreia i te adresezi. Asta e ceea ce numesc eu un Donald Trump cu adevărat *allaturca*. Ar trebui, de pildă, să le ceară concurenților să vândă carne de porc la pachet într-un cartier musulman. Așa mai merge. Asta e într-adevăr o *provocare*. Să vedem atunci cum înfloresc strategiile de marketing.

Înainte să apuce cineva să facă vreun comentariu vizavi de asta, ușa dormitorului se deschise cu un scârțâit și iat-o pășind afară pe Armanoush Tchakhmakhchian, un pic timidă, un pic amețită. Purta niște blugi spălăciți și un pulover marinăresc destul de lung și de lălâi ca să-i ascundă formele trupului. În timp ce-și făcea bagajele pentru zborul spre Turcia, se gândise îndelung ce haine să-și ia cu ea și sfârșise prin a le alege pe cele mai modeste, ca să nu pară deplasată într-un loc atât de conservator. De aceea fusese șocată să fie întâmpinată la aeroportul din Istanbul de mătușa Zeliha, care purta o fustă revoltător de scurtă și niște pantofi cu tocuri și mai revoltător de înalte. Totuși, a fost și mai surprinsă să facă după aceea cunoștință cu mătușa Banu, care purta eșarfă pe cap și o rochie lungă, și să afle cât de pioasă era, cum se ruga de cinci ori pe zi. Faptul că cele două femei, în ciuda contrastului izbitor dintre înfățișările și, evident, dintre personalitățile lor, erau surori și că trăiau sub același acoperiș era o enigmă la care Armanoush socoti că trebuie să mai lucreze un timp până s-o dezlege.

— Bine-ai venit, bine-ai venit! exclamă veselă mătușa Banu, însă imediat rămase în pană de cuvinte englezești.

Pe când o urmăreau apropiindu-se, cele patru mătuși care stăteau la masă începură să se foiască într-un fel straniu, stânjenite, însă cu zâmbetele largi, de la o ureche la alta, încă întipărite pe chip. Curios să

— vadă cum mirosea străina, Sultan al Cincilea sări imediat în picioare și începu să-i dea târcoale, descriind cercuri din ce în ce mai strâmte în jurul lui Armanoush, amușinându-i papucii, până când hotărî că nu era nimic demn de interes acolo.

— Îmi pare foarte rău, nu știu cum de-am dormit atât de mult, se bâlbâi Armanoush într-o engleză vorbită cu încetinitorul.

— Sigur, trupul tău avea nevoie de somn. E un zbor lung, spuse mătușa Zeliha.

Deși avea un accent ușor, însă evident, și tendința să accentueze silabele greșite, părea destul de în largul ei vorbind în engleză.

— Nu ți-e foame? Sper c-o să-ți placă mâncarea turcească.

Fiind capabilă să identifice cuvântul *mâncare* în orice limbă posibilă, mătușa Banu dădu fuga în bucătărie să aducă supa de linte. Aproape mecanic, Sultan al Cincilea sări de pe perna lui și o urmă, miorlăind rugător tot drumul până acolo.

Stând pe scaunul care-i fusese destinat, Armanoush cercetă pentru prima oară livingul. Se uită rapid și prudent în jur, oprindu-se la anumite lucruri: dulapul cu uși de sticlă, sculptat din lemn de trandafir, înăuntrul căruia se zăreau cești de cafea aurite, serviciile de ceai din sticlă și câteva antichități; vechiul pian de lângă perete; covorul încântător de pe jos; numeroasele milieuri ce străluceau pe măsuțe, pe fotoliile de catifea și chiar pe televizor; canarul din colivia împodobită, atârnată lângă ușa balconului; tablourile de pe pereți – o pictură bucolică în ulei, reprezentând un peisaj de țară mult prea pitoresc pentru a fi adevărat, un calendar cu fotografia câte unui obiectiv cultural și natural al Turciei diferit pentru fiecare lună; o amuletă împotriva deochiului; și un portret al lui Atatürk în frac, agitându-și pălăria spre o mulțime care nu încăpea în cadru. Întreaga încăpere pulsa de amintiri și nuanțe vii – albastru, maro, verde marin, turcoaz – și strălucea cu o asemenea luminozitate, încât aveai impresia că undeva era o lumină în plus, diferită de cea răspândită de lămpi.

Armanoush se uită apoi la felurile de mâncare de pe masă cu un interes crescând.

— Ce masă minunantă, spuse ea radiind. Astea sunt felurile mele preferate. Văd că ați făcut hummus, *baba ghanoush*, *yalanci sarmalar*... și, ia te uită, ați copt *churek*!

— Aaa, vorbești turca? exclamă mătușa Banu uluită, pe când se întorcea cu o oală aburindă în mâini și cu Sultan al Cincilea ținându-se încă după ea.

Armanoush dădu din cap pe jumătate serioasă, pe jumătate amuzată, de parcă i-ar fi părut rău să dezamăgească atâtea așteptări.

— Nu, nu, din păcate nu vorbesc limba turcă, însă cred că știu pe dinafară limbajul bucătăriei turcești.

Nefiind în stare să înțeleagă ultima parte, mătușa Banu se întoarse disperată spre Asya, însă cea din urmă nu părea deloc interesată să-și îndeplinească rolul de translator, fiind total absorbită de sarcina trasată de Donald Trump al Turciei. Concurenților li se dădeau acum instrucțiuni să pătrundă tainele industriei textile și să refacă designul uniformelor galben-azurii ale uneia din cele mai mari echipe de

fotbal care concursa în liga națională. Designul cel mai apreciat de către jucătorii de fotbal înșiși avea să câștige competiția. Între timp Asya meditase la un plan alternativ și pentru această sarcină specifică, însă de astă dată hotărâse să-l țină numai pentru ea. Nu mai avea chef de vorbă. Ca să spunem adevărul, americanca se dovedise mult mai frumoasă decât se așteptase; nu că s-ar fi *așteptat* la ceva, însă în adâncul sufletului ei Asya crezuse, sau poate că sperase, că aveau să întâmpine la aeroport o blondă stupidă.

Dintr-un motiv necunoscut, Asya dorea să o înfrunte pe musafiră, însă nu îi lipsea atât motivul, cât energia. În acest moment prefera să rămână distantă și tăcută, ca să dea de înțeles că nu agreea ospitalitatea turcească.

— Așa, ia spune-ne, o rugă mătușa Feride după ce termină de inspectat coafura americancei și o găsi destul de urâtă. Cum e în America?

Absurditatea întrebării era de-ajuns să o facă pe Asya să-și piardă stăpânirea de sine, oricât de hotărâtă ar fi fost în decizia ei de-a rămâne distantă. Îi aruncă mătușă-sii o privire jignită. Dar, dacă și lui Armanoush întrebarea aia i se păruse caraghioasă, nu a lăsat să se vadă nimic. Se pricepea la mătuși. Mătușile erau specialitatea ei. Cu obrazul drept ușor umflat din cauza îmbucăturii de hummus pe care o avea în gură, răspunse:

— Bine, bine. E o țară mare, știți. Există o mulțime de Americi diferite, în funcție de locul în care trăiești.

— Întreab-o ce mai face Mustafa, o rugă bunica Gülsüm, concediind fără drept de apel ultimele informații pe care nu le înțelesese.

— E bine, muncește mult, spuse Armanoush ascultând simultan vocea melodioasă a mătușii Zeliha traducându-i cuvintele. Au o casă drăguță și doi câini. E minunat acolo, în deșert. Iar vremea e întotdeauna frumoasă în Arizona, știți, frumoasă și însorită...

După ce au terminat supa și au ronțait aperitivele, bunica Gülsüm și mătușa Feride făcură o vizită la bucătărie și se întoarseră cărând fiecare câte o tavă uriașă, amândouă sincronizate perfect într-un mers egiptean. Puseră tăvile pe masă.

— Ați făcut pilaf, zâmbi Armanoush și se aplecă în față cercetând mâncărurile. E și *turșu* și...

— Uau! exclamă mătușile în cor, impresionate de cunoștințele de bucătărie turcească ale musafirei lor.

Armanoush zări dintr-odată ultima cratiță așezată pe masă.

— Ooo, mi-ar plăcea să vadă și bunică-mea asta, asta da tratație, *kaburga*²...

— Uau! o îngână corul.

Până și Asya se învioră, cuprinsă brusc de interes.

— Restaurant turcesc multe în America? Întrebă mătușa Cevriye.

— De fapt, cunosc mâncărurile astea pentru că fac parte și din bucătăria armenească, răspunse Armanoush încet.

Fiind prezentată familiei ca fiica vitregă a lui Mustafa, Amy, o tânără americană din San Francisco, plănuise inițial să dezvăluie treptat secretul celeilalte laturi a identității sale, după ce ajungeau la un anumit grad de înțelegere reciprocă. Însă iat-o galopând cu viteză maximă direct spre miezul problemei.

Alunecând într-o dispoziție încordată, însă la fel de încrezătoare în sine, Armanoush se îndreptă de spate și privi întreaga masă de la un capăt la altul ca să vadă ce reacție avea fiecare. Chipurile fără expresie de care s-a lovit au silit-o să explice mai clar ce voia să spună.

— Sunt armeană... adică, armeană americană.

De data asta cuvintele nu au fost traduse. Nici nu era nevoie. Cele patru mătuși au zâmbit în același timp, fiecare în felul ei; prima politicoasă, a doua îngrijorată, a treia curioasă, iar cea de-a patra prietenoasă. Însă cea mai evidentă reacție veni din partea Asyei. Încetând din acel moment să mai urmărească *Ucenicul*, se uită pentru prima oară la musafiră cu un real interes, dându-și seama că, la urma urmei, poate nu venise să facă cercetări asupra „Islamului și femeilor“.

— A, da? spuse Asya deschizând gura pentru prima oară și se aplecă în față, punând coatele pe masă. Ia spune-mi, e adevărat că System of a Down ne urăște?

Armanoush clipi, neavând nici cea mai vagă idee despre ce vorbea. O privire rapidă a fost de-ajuns ca să o facă să-nțeleagă că nu era singură în uluiala ei, mătușile păreau și ele uimite.

— E o formație rock care îmi place foarte mult. Tipii sunt armeni și circulă o groază de legende urbane despre cât de mult îi urăsc pe turci și despre faptul că nu vor ca vreunui turc să îi placă muzica lor, așa că eram doar curioasă.

Asya ridică din umeri, vizibil nemulțumită de faptul că trebuia să dea explicațiile astea unei adunături de ignoranți.

— Nu știu nimic despre ei, răspunse Armanoush strângând din buze.

Dintr-odată se simțea atât de mică aici, atât de firavă și vulnerabilă în singurătatea ei de străină aflată într-o țară ciudată.

— Familia mea era din Istanbul – adică bunica mea.

Arată cu degetul înspre Petite-Ma, de parcă ar fi avut nevoie de o persoană mai în vârstă care să-i ilustreze mai bine povestea.

— Întreab-o care e numele lor de familie, spuse bunica Gülsüm împungând-o cu cotul pe Asya.

Părea să dețină cheia unei arhive secrete aflate la subsol, unde erau păstrate cu grijă dosarele tuturor familiilor din Istanbul, trecute și prezente.

— Tchakhmakhchian, răspunse Armanoush când i-a fost tradusă întrebarea. Puteți să-mi spuneți Amy dacă vreți, însă numele meu e Armanoush Tchakhmakhchian.

Chipul mătușii Zeliha se luminează în semn de înțelegere.

— Totdeauna mi s-a părut interesantă chestia asta. Turcii adaugă sufixul ăsta *-ci* oricărui cuvânt posibil pentru a crea o denumire de profesie. Ia de pildă numele nostru de familie. *Kazan-ci*. Suntem „Meșteri de cazane“. Acum văd că și armenii fac același lucru. *Çakmak... Çakmakçi*³, *Çakmakçi-yan*.

— Deci avem încă un lucru în comun, zâmbi Armanoush.

Mătușa Zeliha avea ceva care îi plăcuse din prima. Să fi fost ținuta ei, cerceul din nas care atrăgea privirile tuturor, fustele extrem de scurte și machiajul ei excesiv? Să fi fost privirea ei? Cumva, avea o privire care te făcea să crezi că era capabilă să înțeleagă fără să judece.

— Uite, am adresa casei.

Armanoush pescui o hârtie din buzunar.

— Bunica mea Shushan s-a născut în casa asta. Dacă mă puteți îndruma spre adresa asta, mi-ar plăcea să mă duc s-o vizitez cândva.

În timp ce mătușa Zeliha cerceta scrisul de pe bucata de hârtie, Asya observă că ceva o frământa pe mătușa Feride. Aruncând priviri alarmate spre ușa întredeschisă a balconului, părea agitată, asemenea cuiva care se trezise că trebuia să înfrunte o situație periculoasă și nu știa pe ce cale s-o apuce.

Asya se aplecă spre ea și, întinzându-se peste pilaful aburind, îi șopti mătușii nebune:

— Ei, ce e?

Mătușa Feride se aplecă la rândul ei spre Asya, se întinse peste pilaful aburind și apoi, cu niște luciri excentrice în ochii ei verzi-cenușii, șopti:

— Am auzit tot felul de povești despre armeni care se întorc la vechile lor case ca să dezgroape cuferele pe care le-au ascuns bunicii lor înainte să fugă.

Miji ochii, ridicând puțin vocea.

— Aur și bijuterii, bolborosi și se opri ca să se gândească o clipă la asta, până când ajunse la o înțelegere cordială cu ea însăși: Aur și bijuterii!

Asyei îi trebuia câteva secunde în plus ca să priceapă despre ce vorbea mătușă-sa.

— Înțelegi ce vreau să spun, fata a venit să dea de urma unui cufăr în care se află o comoară, adăugă mătușa Feride tulburată, cercetând acum conținutul unui cufăr imaginar, în timp ce chipul i se lumina gândindu-se la gustul aventurii și strălucirea rubinelor.

— La naiba, ai dreptate! exclamă Asya. Nu ți-am zis? Când s-a dat jos din avion, căra o lopată și împingea o roabă în loc de bagaj...

— Of, taci din gură! sări mătușa Feride ofensată.

Își încrucișă brațele și se lăsă pe spătarul scaunului.

Între timp, descoperind un motiv mult mai profund ascuns în spatele vizitei lui Armanoush, mătușa Zeliha întrebă:

— Deci ai venit să vezi casa bunicii tale. Dar de ce a plecat?

Armanoush își dorea să i se pună întrebarea asta și, în același timp, șovăia să răspundă. Era oare prea devreme ca să le spună? Cât ar trebui să le dezvăluie din povestea ei? Și dacă nu acum, când? Oricum, de ce trebuia să aștepte? Își bău ceaiul. Apoi, cu o voce placidă, aproape stinsă, spuse:

— Tatăl bunicii mele, Hovhannes Stamboulian, era poet și scriitor. Era un om remarcabil, căruia comunitatea îi arăta un respect adânc.

— Ce zice? o înghionti mătușa Feride pe Asya, înțelegând prima parte a frazei, însă pierzând restul.

— Spune că familia ei era o familie de vază în Istanbul, îi șopti Asya.

— *Dedim sana altin liralari icin gelmiş olmah*⁴...

Asya dădu ochii peste cap, mai puțin sarcastic decât avusese intenția, înainte să se concentreze asupra poveștii lui Armanoush.

— Mi s-a spus că era un literat căruia îi plăcea să citească și să mediteze mai mult decât orice altceva pe lume. Bunică-mea spune că-i amintesc de el. Și mie îmi plac cărțile foarte mult, adăugă Armanoush cu un zâmbet timid.

Câteva ascultătoare i-au zâmbit la rândul lor, iar după ce tot ce spusese ea a fost tradus, i-au zâmbit cu toatele.

— Însă, din nefericire, numele lui era pe listă, spuse Armanoush într-o doară.

— Ce listă? se interesă mătușa Cevriye.

— Lista intelectualilor armeni condamnați la moarte. Lideri politici, poeți, scriitori, membri ai clerului... Erau în total două sute treizeci și patru de oameni.

— Dar de ce? întrebă mătușa Banu, însă Armanoush trecu cu vederea întrebarea.

— Pe 24 aprilie, într-o sâmbătă, la miezul nopții, zeci de notabilități armene care locuiau în Istanbul au fost arestate și duse cu forța la sediul poliției. Cu toții se îmbrăcaseră adecvat, erau ca scoși din cutie, de parcă s-ar fi dus la o ceremonie. Purtau gulere de un alb imaculat și costume elegante. Erau cu toții literați. Au fost ținuți la sediul poliției fără nici o explicație, până când au fost în cele din urmă deportați fie în Ayash, fie în Chankiri⁵. Cei din primul grup erau într-o stare mai proastă decât cei din al doilea. Nimeni n-a supraviețuit în Ayash. Cei care au fost duși în Chankiri au fost uciși treptat. Bunicul meu se afla în grupul acesta. Au mers cu trenul de la Istanbul la Chankiri sub supravegherea soldaților turci. Au fost nevoiți să meargă cinci kilometri pe jos de la gară până în oraș. Până atunci fuseseră tratați decent. Însă în timpul drumului de la gară până în oraș au fost bătuți cu bețele și cu cozile târnăcoapelor. Vestitul muzician Komitas a înnebunit în urma celor văzute acolo. Odată ajunși în Chankiri, au fost eliberați cu o singură condiție: le era interzis să părăsească orașul. Așa că au închiriat camere acolo, trăind laolaltă cu localnicii. În fiecare zi, doi sau trei dintre ei erau scoși de soldați la o plimbare în afara orașului, după care soldații se întorceau singuri. Într-o zi, soldații l-au luat și pe străbunicul la plimbare.

Încă zâmbind, mătușa Banu se uită în dreapta și-n stânga, întâi la soră-sa, apoi la nepoată-sa, ca să vadă cine avea să traducă toate astea, însă, spre surprinderea ei, pe chipurile celor două traducătoare nu putea citi decât uimire.

— Mă rog, e o poveste lungă. Nu vreau să vă răpesc timpul cu detaliile. Când tatăl ei a murit, bunica mea, Shushan, avea trei ani. Erau patru frați, iar ea era cea mai mică și singura fată. Familia fusese lăsată fără patriarhul ei. Mama bunicii mele era acum văduvă. Fiindcă îi era greu să rămână în Istanbul împreună cu copiii, a căutat refugiu în casa tatălui ei, care se afla în Sivas⁶. Însă, de îndată ce au ajuns

acolo, au început deportările. Întregii familii i s-a ordonat să-și părăsească bunurile și casa și să mărșăluiască alături de mii de alți deportați spre o destinație necunoscută.

Armanoush și-a cercetat cu atenție publicul și a hotărât să încheie povestea.

— Au mărșăluit mult timp. Mama bunicii mele a murit pe drum și în scurt timp a murit și cel mai mare dintre frați. Neavând părinți care să aibă grijă de ei, copiii mai mici s-au pierdut unul de altul în mijlocul haosului și confuziei. Însă, după ce au fost despărțiți câteva luni bune, frații s-au regăsit ca prin minune în Liban, cu ajutorul unui misionar catolic. Singura care lipsea dintre frații care rămăseseră încă în viață era bunica mea, Shushan. Nimeni nu auzise nimic despre soarta copilei. Nimeni nu știa că fusese adusă iarăși la Istanbul și dată în grija unui orfelinat.

Chiar dacă o zărea doar cu coada ochiului, Asya știa că maică-sa se uita fix la ea. La început o bănuie pe mătușa Zeliha că încerca să-i transmită să cenzureze povestea pe măsură ce o traducea. Însă apoi își dădu seama că ceea ce lucea în ochii uimiți ai maică-sii era doar interesul pentru povestea lui Armanoush. Poate că se întreba și ea cât din toate astea era dispusă fiica ei rebelă să le traducă femeilor din familia Kazancı.

— Fratelui celui mare al bunicii Shushan i-a luat zece ani ca să-i dea de urmă. Într-un târziu, străunchiul Yervant a găsit-o și a luat-o cu el în America să se alătore celorlalte rude, adăugă Armanoush moale.

Mătușa Banu înclină capul într-o parte și începu să răsucescă mățăniile de chihlimbar între degetele ei osoase, ale căror unghii nu cunoscuseră niciodată manichiura, murmurând în tot acest timp:

— *Tot ce e pe pământ va pieri: însă va rămâne (pururea) Fața Domnului... plină de Măreție, Bunătate și Cinste.*

— Nu înțeleg, spuse mătușa Feride, fiind prima care își exprima nelămuririle. Ce li s-a întâmplat? Au murit fiindcă s-au plimbat?

Înainte să traducă asta, Asya îi aruncă o privire maică-sii ca să vadă dacă trebuia să continue să traducă. Mătușa Zeliha ridică din sprâncene și dădu aprobator din cap.

Când i s-a pus întrebarea, Armanoush se opri o clipă și mângâie pandantivul bunică-sii cu Sfântul Francisc din Assisi înainte să răspundă. O zări pe Petite-Ma, cu pielea ei îngălbenită, brăzdată de ridurile atâtor ani, stând în celălalt capăt al mesei și uitându-se la ea cu o expresie atât de plină de compasiune, încât Armanoush nu putea să bănuiască decât că existau doar două posibilități: fie nu fusese deloc atentă la povestea ei și nu mai era aici împreună cu ele, fie ascultase cu atâta atenție, încât trăise povestea aceea și nu mai era aici împreună cu ele.

— Nu li se dădea apă și mâncare și nu erau lăsați să se odihnească. Erau forțați să parcurgă pe jos distanțe lungi. Femeile, unele gravide, copiii, bătrânii, bolnavii și cei lipsiți de putere. Vocea lui Armanoush coborî. Mulți au murit de foame. Alții au fost executați.

De data asta Asya traduse totul, fără să lase deoparte nici un cuvânt.

— Cine a comis atrocitățile astea? Întrebă mătușa Cevriye, ca și cum s-ar fi adresat unei clase de

elevi indisciplinați.

Mătușa Banu se alătură soră-sii, deși reacția ei era mai curând înclinată spre neîncredere decât spre mânie. Cu ochii larg deschiși, trase de capetele eșarfei de pe cap, așa cum făcea întotdeauna când era stresată, și apoi înălță o rugăciune, așa cum făcea întotdeauna când vedea că trasul de capetele eșarfei nu ajuta la nimic.

— Mătușa mea întreabă cine a făcut asta, spuse Asya.

— Turcii, răspunse Armanoush fără să dea atenție implicațiilor.

— Ce rușine, ce păcat îngrozitor, ei nu sunt oameni? izbucni mătușa Feride.

— Sigur că nu, unii oameni sunt niște monștri! decretă mătușa Cevriye, fără să înțeleagă că repercusiunile puteau fi mult mai complexe decât voia să recunoască.

După douăzeci de ani de carieră ca profesoară de istorie națională a Turciei, se obișnuise să traseze o graniță inviolabilă între trecut și prezent, făcând o distincție clară între Imperiul Otoman și Republica Turcă, astfel încât luase întreaga poveste ca pe o veste rea dintr-o țară îndepărtată. Noul stat turc fusese instaurat în 1923 și acesta era punctul cel mai îndepărtat până în care se putea extinde geneza acestui regim. Orice s-ar fi întâmplat sau nu s-ar fi întâmplat înainte de această dată de început era problema altei epoci – și a altui popor.

Armanoush se uită pe rând la ele, mută de uimire. Era ușurată să vadă că membrilor familiei nu le picase povestea aia atât de prost pe cât se temea, însă nu putea fi sigură că le *picase* într-adevăr fisa. E adevărat, nici nu refuzaseră s-o creadă, nici nu o atacaseră cu contraargumente. O ascultaseră doar cu atenție și dădeau impresia că le părea rău. Însă era oare aceea limita compasiunii lor? Și la ce se așteptase exact? Armanoush se simțea ușor dezorientată pe când se întreba dacă lucrurile ar fi stat altfel dacă vorbea cu un grup de intelectuali.

Își dădu treptat seama că poate aștepta o recunoaștere a vinei, dacă nu chiar niște scuze. Și totuși, scuzele nu veniră, nu pentru că nu ar fi compătimit-o, căci se părea că o făceau, ci pentru că nu vedeau nici o legătură între ele și autorii acelor crime. În ea, ca armeană, se întrupau spiritele atâtor generații de mai înainte ale poporului ei, pe când turcii obișnuiți nu aveau noțiunea de continuitate cu strămoșii lor. Armenii și turcii trăiau în cadre temporale diferite. Pentru armeni, timpul era un ciclu în care trecutul se întrupa în prezent și prezentul dădea naștere viitorului. Pentru turci, timpul era o linie întreruptă de multe ori, în care trecutul se termina într-un punct clar și prezentul pornea iarăși de la zero, iar între ele nu era nimic în afară de o mare ruptură.

— Dar n-ai mâncat nimic. Hai, copila mea, ai bătut drum lung, ia și mănâncă, spuse mătușa Banu schimbând subiectul și trecând la mâncare, unul dintre cele două leacuri pentru supărare pe care le cunoștea.

— E foarte bun, mulțumesc, spuse Armanoush punând mâna pe furculiță.

Observă că găteau orezul exact la fel ca bunica ei, cu unt și semințe de pin sote.

— Bine, bine! Mănâncă, mănâncă! o îndemnă mătușa Banu dând din cap cât de tare putea.

Cu inima grea, Asya o urmări pe Armanoush acceptând politicos invitația și apucând furculița ca să se întoarcă la *kaburga* ei. Înclină capul, pierzându-și toată pofta de mâncare. Nu că ar fi auzit pentru prima oară povestea deportării armenilor. Auzise și înainte câteva lucruri despre asta, unele pro, cele mai multe contra. Însă era o experiență destul de diferită să audă o persoană reală povestindu-i toate astea. Asya nu mai întâlnise niciodată pe cineva atât de tânăr care să aibă memoria atât de bătrână.

Totuși, nihilistei din ea nu îi luă prea mult ca să alunge supărarea. Ridică din umeri. Și ce? Lumea era oricum de rahat. Trecut și viitor, aici și acolo... nu era nici o diferență. Aceeși mizerie peste tot. Dumnezeu fie nu exista, fie era prea distant ca să vadă mizeria în care ne băgase pe toți. Viața era crudă și meschină, și multe alte lucruri pe care se săturase de mult să le știe. Privirea ei încețoșată alunecă spre ecran, unde Donald Trump al Turciei îi perpelea acum pe trei dintre cei mai vinovați membri ai grupului care pierduse. Uniformele pe care le proiectaseră pentru echipa de fotbal se dovediseră a fi atât de îngrozitoare, încât până și cei mai binevoitori sportivi refuzaseră să le poarte. Deci cineva trebuia concediat. Ca acționați de un buton, cei trei concurenți începuseră să se insulte unii pe alții ca să evite să fie ei cei eliminați.

Peste chipul distant al Asyei trecu un zâmbet disprețuitor. Asta e lumea în care trăim. Istorie, politică, religie, societate, competiție, marketing, economie de piață liberă, luptă pentru putere, sărind unii la gâtul altora pentru o altă fărâmă de triumf... cu siguranță nu avea nevoie de toate astea și de tot...

...rahatul ăla.

Cu ochii încă la ecran, însă recăpătându-și acum în întregime pofta de mâncare, Asya își împinse scaunul în față și începu să-și umple farfuria. Luă o bucată mare de *kaburga* și se apucă să mănânce. Când înălță capul, întâlni privirea pătrunzătoare a maică-sii și se uită imediat în altă parte.

După cină, Armanoush se retrase în camera fetelor ca să dea două telefoane. Mai întâi sună la San Francisco. Stătea față în față cu un poster al lui Johnny Cash, lipit chiar deasupra biroului.

— Bunico, eu sunt! spuse emoționată, însă se opri imediat. Ce e zgomotul ăsta din fundal?

— O, nimic, scumpo, veni răspunsul. Repară țevile de la baie. Se pare că unchiul Dikran le-a stricat de tot atunci. A trebuit să chemăm un instalator. Spune-mi, cum îți mai merge?

Anticipând întrebarea, Armanoush îi povesti despre rutina zilnică din Arizona. Deși se simțea îngrozitor că o mințea, încercă să-și învingă neplăcerea convingându-se că era spre binele ei. Cum putea să-i spună: „Nu sunt în Arizona. Sunt în orașul în care te-ai născut!“?

După ce închise, așteptă câteva minute. Gânditoare, respiră adânc, își adună curajul și dădu cel de-al doilea telefon. Hotărâse să-și păstreze calmul și să nu pară frustrată – o promisiune pe care îi veni greu s-o respecte când auzi vocea isterică a maică-sii.

— Amy, scumpo, de ce n-ai mai sunat? Ești bine? Cum e vremea în San Francisco? Se poartă bine cu tine?

— Da, mamă, sunt bine. Vremea e – Armanoush regretă că nu verificase cum era vremea în San Francisco pe internet – frumoasă, bate doar puțin vântul, ca de obicei.

— Mda, o întrerupse Rose. Te-am sunat de nu știu câte ori, dar mobilul tău era închis. Of, mi-am făcut atâtea griji!

— Mamă, te rog, ascultă-mă, spuse Armanoush, surprinsă și ea de hotărârea din glasul ei. Mă simt aiurea când mă tot suni la bunica. Hai să facem un pact, bine? Lasă-mă să te sun eu, nu mă mai suna. Te rog.

— Ei te pun să spui chestia asta? Întrebă Rose bănuitoare.

— Nu, mamă, sigur că nu. Pentru numele lui Dumnezeu! Eu îți cer asta.

Deși fără nici o tragere de inimă, Rose acceptă condițiile. Se plânse că nu mai avea deloc timp pentru ea, zilele ei fiind împărțite între muncă și casă. Însă apoi se înveseli când îi spuse că era o ofertă la depozitul de mobilă și că ea și Mustafa căzuseră de acord să cumpere niște dulapuri noi pentru bucătărie.

— Spune-mi ce crezi, se entuziasmă Rose. Ce zici de lemnul de cireș? Crezi că ar arăta bine în bucătăria noastră?

— Mda, așa cred...

— Așa cred și eu. Dar ce zici de stejarul negru? E un pic mai scump, dar are clasă. Care crezi că ar fi mai bun?

— Nu știu ce să zic, mamă, și stejarul pare să fie bun.

— Mda, da' vezi tu, nu mă ajuți prea mult, oftă Rose.

După ce închise, Armanoush se uită în jur și se simți complet înstrăinată. Covoarele turcești, lămpile demodate de la capul patului, mobila necunoscută, cărțile, ziarele pe care scria în altă limbă... Dintr-odată se simți cuprinsă de o spaimă pe care nu o mai simțise din copilărie.

Când avea șase ani, Armanoush și maică-sa rămăseseră odată fără benzină undeva, la dracu-n praznic, prin Arizona. Au fost nevoite să aștepte aproape o oră până când a trecut pe lângă ele un alt vehicul. Rose a făcut cu mâna și un camion a oprit ca să le ia și pe ele. Înăuntru erau doi tipi duri, cu fețe fioroase, înspăimântători și mohorâți. Fără să scoată o vorbă, le-au dus până la următoarea stație de benzină. După ce le-au lăsat acolo și camionul a dispărut, Rose a sărutat-o pe Armanoush cu niște buze tremurătoare, aproape plângând de spaimă.

— O, Doamne, dacă erau niște oameni răi? Puteau să ne răpească, să ne violeze, să ne omoare și nimeni nu ne-ar fi găsit trupurile. Cum de-am putut să-mi asum un asemenea risc?

Deși nu era atât de profund, Armanoush avea acum același sentiment. Iat-o în Istanbul, stând în casa unor străine, fără ca nimeni din familie să știe ceva despre asta. Cum de putuse acționa atât de impulsiv?

Dacă erau niște oameni răi?

miliardarul american Donald Trump.

2. Miel umplut cu un amestec de carne tocată, orez, ceapă, plante aromatice și condimente (în tc., în orig.).
3. *Çakmak* înseamnă *cremene/amnar*, iar *çakmakçı* – *vânzător de cremene/amnare* (în tc., în orig.).
4. Ți-am spus eu că trebuie să fi venit pentru galbeni (în tc., în orig.).
5. Provinciile din Turcia.
6. Provincie din Turcia, care are drept capitală orașul Sivas.

CAPITOLUL NOUĂ

Coji de portocală

În ziua următoare, Asya Kazancı și Armanoush Tchakhmakhchian pleacă de la *konak* dimineața devreme ca să caute casa în care se născuse bunica Shushan. Găsiră cu ușurință cartierul – un cartier elegant și fermecător din partea europeană a orașului. Însă casa nu mai era acolo. Pe locul ei fusese construit un bloc modern cu cinci etaje. Tot parterul era ocupat de un restaurant rafinat, la care se serveau specialități din pește. Înainte să intre, Asya își cercetă imaginea reflectată în geam, aranjându-și părul și privind-și nemulțumită sânii.

Fiindcă era încă prea devreme pentru prânz, înăuntru nu era nimeni, în afară de o mână de chelneri care măturau urmele nopții trecute de pe podele și un bucătar corpulent și roșu în obraji care stătea în bucătărie, pregătind *mezeler* și feluri principale pentru seara aceea, învăluit într-un nor de arome ce făceau să-ți lase gura apă. Asya vorbea cu fiecare dintre ei, punându-le întrebări despre istoricul clădirii. Însă chelnerii sosiseră abia de curând în oraș, migrând dintr-un sat kurd din sud-estul țării, iar bucătarul, deși locuia de mult în Istanbul, nu-și amintea nimic despre istoricul străzii.

— Doar câteva dintre familiile vechi din Istanbul au rămas în locul în care s-au născut, explică bucătarul cu un aer autoritar, începând să scoată mațele unui macrou imens și să-l curețe. Orașul a fost odată foarte cosmopolit, continuă bucătarul frângând șira spinării macroului mai întâi deasupra cozii și apoi sub cap. Aveam o groază de vecini evrei. Aveam și vecini greci și armeni... când eram copil, cumpăram de obicei pește de la un pescar grec. Croitoreasa mamei mele era armeană. Șeful tatălui meu era evreu. Înțelegeți, eram destul de amestecați.

— Întreabă-l de ce s-au schimbat lucrurile, spuse Armanoush întorcându-se spre Asya.

— Pentru că Istanbulul nu e un oraș, remarcă bucătarul, iar chipul i se luminează din cauza afirmației importante pe care era pe cale s-o facă. Pare un oraș, dar nu e. E un oraș-arcă. Trăim pe un vas!

Spunând asta, apucă peștele de cap și începu să miște șira spinării în dreapta și-n stânga. Pentru o clipă, Armanoush își imagină că macroul era făcut din porțelan, temându-se că avea să se spargă în bucăți în mâinile bucătarului. Însă în câteva secunde bărbatul reușise să scoată tot osul afară. Mulțumit de sine, continuă:

— Suntem cu toții pasageri aici, venim și plecăm în grupuri, pleacă evreii, vin rușii, cartierul fratelui meu e plin de moldoveni... Mâine vor pleca și ei, vor sosi alții. Țăsta e mersul lucrurilor...

Îi mulțumiră bucătarului și aruncară o ultimă privire la macroul care aștepta cu gura încă deschisă să fie umplut.

Asya dezamăgită, Armanoush tristă, au ieșit din restaurant în peisajul încântător al Bosforului ce strălucea în lumina soarelui de iarnă târzie. Și-au pus mâinile streășină la ochi ca să se ferească de razele soarelui. Amândouă au respirat adânc și și-au dat seama imediat că primăvara plutea în aer.

Neavând alte planuri mai bune, s-au plimbat prin cartier, cumpărând câte ceva aproape de la fiecare vânzător ambulant care le ieșea în cale: porumb fiert dulce, midii umplute, *halvah* cu griș și, în cele din urmă, un pachet mare cu semințe de floarea-soarelui. La fiecare tratație se lansau într-un nou subiect, vorbind despre multe lucruri, în afară de cele trei de obicei tabu între tinerele care nu se cunosc încă foarte bine: sex, bărbați și tați.

— Îmi place familia ta, spuse Armanoush. E atât de plină de viață.

— Mda, sigur, mie-mi spui? obiectă Asya zornăindu-și nenumăratele brățări.

Purta o fustă hippy lungă, verde-salvie, cu un imprimeu cu flori maro, o geantă din petice și multe bijuterii – mărgelile de sticlă, brățări și inele de argint pe aproape fiecare deget. Pe lângă ea, Armanoush se simțea cam prost îmbrăcată în blugi și în haină de velur.

— Există și o parte proastă, spuse Asya. E extrem de solicitant să te naști într-o casă plină de femei, unde toți te copleșesc cu atâta iubire, că ajung să te sufoce în cele din urmă; o casă în care tu, ca singur copil, trebuie să fii mai matur decât toți adulții din preajmă. Le sunt recunoscătoare că m-au trimis la o școală de primă mână și că mi s-a dat probabil cea mai bună educație posibilă din țara asta. Însă problema e că vor să devin tot ce nu au reușit ele să realizeze în viață. Înțelegi ce vreau să spun?

Armanoush se temea că înțelegea perfect.

— Drept rezultat, a trebuit să muncesc pe brânci să împlinesc în același timp visurile tuturor. Am început să învăț engleza la șase ani, ceea ce ar fi fost OK dacă s-ar fi oprit acolo, înțelegi? Anul următor am avut o profesoară care mă învăța franceza. Când am împlinit nouă ani, am fost pusă să studiez vioara tot anul, deși era absolut evident că nu manifestam nici un fel de interes și nu aveam nici un fel de talent pentru asta. Când în apropierea casei noastre s-a deschis un patinoar, mătușile mele au hotărât că trebuia să devin patinatoare. Visau că eram îmbrăcată în rochii strălucitoare și că făceam piruete grațioase în acordurile imnului național. Aveam să fiu Katarina Witt a Turciei! Curând mă roteam pe gheață, căzând în fund iar și iar, încercând să fac piruete! Sunetul patinelor zgâriind gheața mă face încă să mă înfior.

Din politețe, Armanoush reuși să se abțină să râdă, deși imaginea Asyei făcând piruete într-o competiție internațională i se părea irezistibilă.

— Apoi a venit o vreme când se așteptau să devin alergătoare de cursă lungă. Dacă mă antrenam din greu, puteam să devin o atletă minunată și să reprezint Turcia la Jocurile Olimpice! Îți poți închipui că aș fi concurat la maratonul femeilor cu sâni ăștia, pentru numele lui Allah?!

Armanoush nu se mai abținu să râdă de data asta.

— Toate atletele alea, nu știu cum reușesc, însă toate au pieptul plat ca scândura, știi. Cred că iau

hormoni masculini ca să-și micșoreze sânii. Însă femeile ca mine nu sunt făcute să devină atlete; e împotriva celor mai fundamentale legi ale fizicii. Corpul se deplasează înainte câștigând viteză conform legii accelerației. Gradul de accelerare e proporțional cu cantitatea forței imprimată trupului în direcția aceea. Atunci ce se întâmplă? Sânii accelerează și ei, chiar dacă se mișcă într-un ritm al lor total discordant, în sus și-n jos, încetinindu-ți în cele din urmă avântul. Legea inerției, plus legea gravitației universale! Nu ai cum să câștigi. Of, a fost atât de jenant! exclamă Asya veselă. Slavă Domnului că faza asta a trecut repede. După aceea, am luat lecții de pictură și, vai, m-au obligat chiar să iau lecții de balet, până când maică-mea s-a prins că nu mă duceam și m-a lăsat în pace.

Armanoush dădu din cap cu familiaritatea cuiva care recunoștea fragmente din propria poveste în povestea altcuiva. Se putea raporta la *dragostea copleșitoare* a propriilor mătuși, însă nu se simțea în largul ei vorbind despre asta. În schimb, întrebă:

— E ceva ce n-am reușit să înțeleg. Doamna cu care ai venit la aeroport, cea cu cerceul în nas.

Armanoush a chicotit, însă s-a stăpânit imediat.

— Zeliha... e mama ta, nu-i așa? Însă nu-i spui *mamă*... așa-i?

— Așa e. E puțin derutant. Și eu sunt derutată uneori, spuse Asya aprinzând prima țigară din ziua aia.

Până în momentul ăla își dăduse deja seama de aversiunea lui Armanoush pentru țigări. Deși lucra încă la profilul noii sale prietene, Asya o clasificase pe Armanoush drept o „fată bine-crescută“. Dacă o țigară reprezenta o blasfemie în cadrul stilului ei de viață destul de steril, își zise Asya, Armanoush nu va fi în stare să accepte niciodată celelalte obiceiuri proaste ale ei. Suflă fumul în direcția opusă, cât de departe de Armanoush putu, numai că vântul l-a adus iar drept spre ele.

— Nici măcar nu-mi amintesc exact când am început să-i spun maică-mii „mătușă“, la ce vârstă. Poate chiar de la început, înțelegi, de la bun început, răspunse Asya.

Vocea Asyei era aproape doar o șoaptă, însă ochii îi ardeau.

— Vezi tu, am crescut printre toate mătușile astea care jucau rolul de mamă. Tragedia mea e că, într-un fel, am fost singurul copil al acestor patru femei. Mătușa Feride, probabil că ai observat, e un pic cam nebună și nu s-a căsătorit niciodată. A schimbat pe rând nenumărate slujbe. Era o agentă de vânzări grozavă pe vremea când era în faza maniaco-depresivă. Mătușa Cevriye a avut odată o căsnicie fericită, însă apoi și-a pierdut soțul și a încetat să se mai bucure de viață. După asta s-a dedicat predării istoriei naționale. Între noi fie vorba, cred că nu-i place sexul și consideră nevoile trupului uman revoltătoare! Apoi mai e mătușa Banu, cea mai în vârstă. Ea e sarea pământului. E încă măritată în acte, însă își vede rareori soțul. Căsătoria ei a fost extrem de tragică. A avut doi copii minunați, însă au murit amândoi. Știi, bărbații din familia asta sunt blestemați. Nu supraviețuiesc.

Armanoush oftă din greu, neștiind cum să interpreteze remarcă aia.

— Vezi tu, nu mi-e greu să înțeleg nevoia mătușii Banu de a căuta refugiu la Allah, adăugă Asya, mângâind măregelele colierului. În orice caz, problema e că, atunci când m-am născut, m-am trezit

înconjurată de patru mătuși-mame sau mame-mătuși. Fie trebuia să le spun lor „mamă“, fie să-i spun mamei „mătușa Zeliha“. Asta s-a dovedit a fi mai ușor, într-un fel.

— Nu s-a simțit jignită?

Asya se animă zărind un cargobot ruginit navigând în largul mării. Îi plăcea să privească vasele alunecând de-a lungul Bosforului, să viseze cu ochii deschiși la felul în care arăta echipajul de la bord, încercând să vadă orașul prin ochii unui marinar aflat neconținut în mișcare, un marinar care nici nu trebuia să debarce în vreun port, nici nu simțea nevoia să o facă.

— Jignită? Nu! Vezi tu, avea doar nouăsprezece ani când a rămas însărcinată cu mine. Oricât de ciudat ar părea, faptul că nu îi spuneam „mamă“ a fost probabil o ușurare pentru ea. Erau toate *mătușile* mele și, într-un fel, acest titlu făcea păcatul mamei mai puțin vizibil în ochii societății. Nu exista o mamă păcătoasă pe care să o arăți cu degetul. De fapt, bănuiesc că am fost încurajată să o numesc *mătușă*, cel puțin pentru un timp, iar după aceea a fost destul de greu să mă facă să renunț la obiceiul ăsta.

— Mi-a plăcut de ea, spuse Armanoush, însă după aceea se opri nedumerită. Despre ce păcat vorbești?

— Acela de-a da naștere unui copil nelegitim. Mama e – Asya strâmbă din nas încercând să găsească termenul potrivit – e... oaia neagră a familiei, înțelegi. Rebelă luptătoare care a dat naștere unui copil din flori.

Un petrolier rusesc trecu prin apropiere, trimițând valuri mici spre țarm. Era un vas mare care transporta petrol.

— Am observat că nu era nici un tată prin preajmă, însă m-am gândit că poate a murit sau mai știu eu ce altceva, se bâlbâi Armanoush. Îmi pare rău.

— Îți pare rău că tatăl meu *nu* e mort, chicoti Asya.

Aruncă o privire rapidă spre Armanoush, care era roșie ca focul.

— Dar ai dreptate, să știi, spuse Asya cu o sclipire de mânie în ochi. Și eu simt același lucru. Vreau să spun că, dacă tatăl meu ar fi mort, incertitudinea asta s-ar sfârși o dată pentru totdeauna. Asta mă înfurie cel mai mult. Nu mă pot abține să nu mă gândesc că ar putea fi oricine. Când nu ai absolut nici o idee despre ce fel de om e tatăl tău, imaginația umple golul. Poate că îl văd la televizor sau îi aud vocea la radio în fiecare zi, fără să știu că e el. Sau poate că m-am întâlnit față-n față cu el undeva, cândva. Îmi închipui că poate am luat amândoi același autobuz; poate că e profesorul cu care vorbesc după oră, fotograful a cărui expoziție mă duc s-o văd sau vânzătorul ăsta ambulant... Nu se știe niciodată.

Obiectul atenției lor era un bărbat musculos, între patruzeci și cincizeci de ani, cu o mustață subțire. În vitrina din fața lui se aflau zeci de borcane imense cu murături de toate mărimile pe care el, cu ajutorul unui storcător automat, le transforma în suc proaspăt de murături. Observându-le pe cele două tinere care se uitau la el, bărbatul zâmbi. Armanoush întoarse de îndată capul, iar Asya se încruntă la el.

— Vrei să spui că mama ta nu ți-a spus niciodată cine e tatăl tău? Întrebă cu delicatețe Armanoush.

— Maică-mea face parte dintr-o specie unică! Nu-mi spune nimic decât dacă vrea ea. E femeia cea mai încăpățânată, cu cea mai de fier voință peste care ai putea da. Cred că nici ceilalți nu știu cine e tatăl meu. Mă îndoiesc că maică-mea ar fi spus cuiva. În orice caz, chiar dacă știu ceva despre asta, ceilalți nu-mi spun și mie. Nimeni nu-mi spune nimic. Sunt o paria în casa aia, veșnic exclusă de la secretele înspăimântătoare ale familiei. Încercând să mă protejeze, m-au izolat de ele.

Asya băgă în gură o sămânță de floarea-soarelui și scuipă coaja.

— Și după un timp chestia asta s-a transformat într-un joc reciproc – ele se izolează de mine, eu mă izolez de ele.

Chiar în clipa aia încetiniră amândouă. Acolo, la vreo jumătate de kilometru de ele, în largul mării, un bărbat stătea în picioare într-o barcă neîncăpătoare cu motor, în care se mai aflau alți câțiva pasageri, ținând într-o mână o țigară abia aprinsă, iar în cealaltă, un copac fantastic alcătuit din baloane colorate în nuanțe vii de galben, portocaliu și roșu. Poate că era un vânzător de baloane obosit, tată a numeroși copii, care scurta drumul spre casă trecând de pe o coastă pe cealaltă, fără să știe ce imagine uluitoare oferea trăgând după el ploaia aia de culori și o dâră de fum pe deasupra valurilor albastre.

Luată total pe nepregătite de straniețea acelei scene, Armanoush și Asya rămaseră fără grai, urmărind din priviri barca aceea cu motor până când toate baloanele au dispărut în zare.

— Hai să ne așezăm undeva, vrei? întrebă Asya de parcă ceea ce văzuse o obosise.

În apropiere era o cafenea în aer liber, destul de mizeră.

— Ia spune-mi, ce muzică îți place? întrebă Asya imediat ce reușiră să găsească o masă liberă și comandară băuturile – Asya, ceai cu lămâie, Armanoush, Cola dietetică. Întrebarea era o încercare evidentă de a se cunoaște mai bine, fiindcă muzica se întâmpla să fie principala conexiune a Asyei cu întreaga lume.

— Muzică clasică, etno, muzică armenească și jazz, răspunse Armanoush. Dar ție?

— Ceva un pic mai diferit.

Asya roși, deși nici ea nu știa de ce.

— Într-o vreme ascultam tot felul de chestii dure, știi, muzică alternativă, punk, postpunk, metal industrial, death metal, darkwave, psihedelic, un pic de third wave ska și ceva gotic, chestii de genul ăsta.

Obișnuită să privească „chestiile de genul ăla“ ca pe un gen dispărut, preferat de adolescenții decadenți sau de adulții fără nici o direcție care aveau în ei mai multă furie decât caracter, Armanoush întrebă:

— Adevărat?

— Mda, însă cu ceva timp în urmă m-a prins Johnny Cash. Și până aici mi-a fost. Din clipa aia am încetat să mai ascult altceva. Îmi place Cash. Mă deprimă atât de tare, încât nu mă mai simt deprimată.

— Nu ascuți nimic de pe la voi? Muzică turcească... pop turcesc...

— Pop turcesc!!! Nici gând!

Asya scutură alarmată din mâini de parcă ar fi încercat să alunge un vânzător ambulant insistent.

Simțind că întrecuse măsura, Armanoush nu mai insistă cu întrebările. Ura de sine, deduse ea, era probabil lucrul de care suferau turcii.

Însă Asya dădu ceaiul pe gât și adăugă:

— Mătușii Feride îi plac chestiile astea. Deși, ca să fiu sinceră până la capăt, nu poți fi sigur dacă e interesată într-adevăr de muzică sau de coafurile cântărețelor.

La jumătatea celei de-a doua Cola dietetice, Armanoush o întrebă pe Asya ce fel de cărți citea, fiindcă literatura era principala ei conexiune cu întreaga lume.

— Cărțile. O, da, mi-au salvat viața, știi. Îmi place să citesc, dar nu literatură...

Un grup gălăgios de băieți și fete și-a făcut brusc apariția în cafenea și a fost condus la masa de vizavi de Asya și Armanoush. De îndată ce se așezară, începură să-și bată joc de toți și de toate. Râseră de scaunele de plastic vișinii, de vitrinele de sticlă ce afișau o selecție modestă de răcoritoare, de greșelile de traducere în engleză a felurilor din meniu și de tricourile cu ÎMI PLACE ISTANBULUL pe care le purtau chelnerii. Asya și Armanoush își împinseră scaunele mai în față.

— Am citit filosofie, în special filosofie politică, știi, Benjamin, Adorno, Gramsci, un pic din Žižek... în special Deleuze. Chestii de genul ăsta. Îmi plac. Îmi plac lucrurile abstracte, cred, iar filosofia – o iubesc pur și simplu. În special filosofia existențialistă.

Asya își aprinse altă țigară și întrebă printre fuioarele de fum:

— Dar tu?

Armanoush recită o listă nesfârșită de scriitori, în cea mai mare parte ruși și est-europeni.

— Vezi? spuse Asya întorcând ambele palme în sus ca pentru a indica situația amândurora. Când vine vorba de ocupația ta preferată în viață, și tu ești mai puțin regională în alegeri... Lista ta de lecturi nu-mi sună prea armeneste.

Armanoush ridică ușor din sprâncene.

— Literatura are nevoie de libertate ca să prospere, spuse clătinând din cap. Nu am avut prea multă libertate ca să extindem și să dezvoltăm literatura armeană, nu-i așa?

Simțind că întrecuse măsura, Asya nu mai insistă cu întrebările. Autocompătımirea, deduse ea, era probabil lucrul de care sufereau armenii.

Adolescenții din spatele lor începură să joace șarade. Fiecărui jucător ales i se dădea un titlu de film de către echipa adversă, pe care el trebuia apoi să-l transmită coechipierilor săi. O fată pistruiată, cu părul roșcat începu să mimeze titlul de film care-i fusese desemnat și, de fiecare dată când făcea vreun gest, ceilalți izbucneau într-un râs răgușit. Era ciudat să vezi că un joc bazat pe principiul tăcerii putea provoca atâta zarvă.

Poate din cauza zgomotului din fundal, spiritul care o sfătuisese pe Armanoush să nu întrecă măsura se făcuse nevăzut.

— Muzica pe care o ascuți e atât de vestică. De ce nu ascuți ceva mai apropiat de rădăcinile tale

orientale?

— Ce vrei să spui? întrebă Asya perplexă. *Suntem* vestici.

— Nu, nu sunteți deloc vestici. Turcii sunt orientali, însă neagă tot timpul asta. Iar dacă ne lăsați să rămânem în casele noastre, și noi puteam fi orientali în loc să ne transformăm în niște oameni ai diasporei, replică Armanoush și se simți imediat stânjenită, fiindcă nu intenționase să fie atât de dură.

Asya își mușcă buzele pe dinăuntru, însă după ce termină, nu făcu decât să întrebe:

— La ce te referi?

— La ce mă refer? Mă refer la jugul panturc și panislamic al sultanului Hamid. Mă refer la masacrele de la Adana din 1909 sau la deportările din 1915... Toate astea îți spun ceva? N-ai auzit nimic despre genocidul armean?

— Am doar nouăsprezece ani, ridică Asya din umeri.

Adolescenții din spatele lor se înveseliră văzând că fata cu pistrui nu reușise să împlinească sarcina la timp și o înlocuiră cu un nou jucător, un băiat frumos și slab, cu un măr al lui Adam ce ieșea în evidență la fiecare gest. Băiatul ridică două degete, indicând faptul că titlul filmului era alcătuit din două cuvinte. Trecu direct la cel de-al doilea. Ridicând ambele mâini în aer, apucă un lucru rotund imaginar în palme, îl miroși și îl stoarse. Fiindcă echipa lui nu reuși să înțeleagă ce voia să spună, echipa adversă începu să râdă.

— Asta e o scuză? întrebă Armanoush privind-o pe Asya drept în ochi. Cum poți fi atât de impenetrabilă?

Neștiind ce însemna *impenetrabilă*, Asya nu văzu nici o problemă în a întruchipa acel cuvânt până când avea să găsească un dicționar englez-turc și avea să-l caute. Savurând scurta reapariție a soarelui din spatele norilor groși, rămase tăcută un timp care păru foarte lung. Apoi murmură:

— Istoria te fascinează.

— Pe tine nu? târăgână Armanoush cuvintele, vocea ei exprimând în același timp neîncredere și dispreț.

— Care e rostul ei? răspunse scurt Asya. De ce ar trebui să știu ceva despre trecut? Amintirile sunt o povară prea mare.

Armanoush întoarse capul, iar privirea i se opri fără voie asupra adolescenților. Îngustându-și ochii, se concentrează asupra gesturilor băiatului. Asya întoarse și ea capul, urmări jocul și, înainte să-și dea seama, îi ieși din gură răspunsul:

— Portocală!

Adolescenții izbucniră în râs, uitându-se cu toții la tânăra de la masa de alături. Asya roși, Armanoush zâmbi. Achitară rapid nota și ieșiră din nou în stradă.

— Ce titlu de film conține cuvântul „portocală”? întrebă Armanoush când au ajuns pe aleea de lângă țârmul mării.

— *Portocala mecanică...*, presupun.

— A, da! încuviință Armanoush dând din cap. Ascultă, în ceea ce privește fascinația mea pentru istorie, spuse ea punându-și gândurile în ordine, trebuie să înțelegi că, în ciuda întregii dureri întrupate în ea, istoria e cea care ne ține în viață, care ne ține uniți.

— Ei bine, așa zice că asta e un privilegiu.

— Ce vrei să spui?

— Acest sentiment al continuității e un privilegiu. Te face să te simți parte a unui grup în care există un sentiment puternic de solidaritate, răspunse Asya. Nu mă înțelege greșit, sunt în stare să-mi dau seama cât de tragic a fost trecutul pentru familia ta și îți respect dorința de a păstra amintirile vii orice s-ar întâmpla, pentru ca tragedia strămoșilor tăi să nu fie uitată. Însă tocmai acesta e punctul în care drumurile noastre se despart. Cruciada ta e una a reamintirii, pe când, dacă ar fi după mine, aş prefera să fiu exact ca Petite-Ma, să nu mai am nici un fel de capacitate de a-mi aminti.

— De ce te înspăimântă atât de tare trecutul?

Asya protestă:

— Nu mă înspăimântă!

Pe când capriciosul du-te-vino al vântului din Istanbul îi flutura fusta lungă și fumul de țigară în toate părțile, se opri pentru o clipă.

— Doar că nu vreau să am nimic de-a face cu el, asta-i tot.

— Nu are nici o logică, insistă Armanoush.

— Poate că nu. Însă, sincer vorbind, un om ca mine nu poate fi orientat spre trecut... Știi de ce? întrebă Asya după o lungă pauză. Nu pentru că trecutul meu mi s-ar părea crud sau pentru că nu mi-ar păsa. Ci pentru că nu știu nimic despre el. Cred că e mai bine să cunoști evenimentele trecute decât să nu știi absolut nimic.

O expresie de adâncă uimire trecu peste chipul lui Armanoush.

— Dar înainte ai spus că nu vrei să cunoști trecutul. Iar acum pari să afirmi cu totul altceva.

— Da? întrebă Asya. Ei bine, hai să zicem că înlăuntrul meu există voci contradictorii referitor la problema asta.

Îi aruncă tovarășei sale o privire poznașă, însă apoi vocea ei deveni mai serioasă.

— Tot ce știu despre trecutul meu e că ceva nu a mers cum trebuia și nu pot să aflu ce anume. Pentru mine istoria începe astăzi, înțelegi? Nu există nici o continuitate în timp. Nu te poți simți legat de strămoși dacă nu poți să dai nici măcar de urma propriului tată. Poate că nu voi afla niciodată numele tatălui meu. Dacă am să continui să mă gândesc la el, am să o iau razna. Așa că mă întreb ce nevoie am să dezgrop secretele astea. Nu înțelegi că trecutul e un cerc vicios? E o buclă. Ne aspiră înlăuntru și ne face să alergăm ca niște hamsteri pe o roată. Atunci începem să ne repetăm, iar și iar.

Pe când mergeau în sus și-n jos pe străduțele unduitoare, fiecare cartier arăta atât de diferit, încât Armanoush începu să creadă că Istanbulul era un labirint urban, că existau mai multe orașe într-unul singur. Se întrebă dacă James Baldwin¹ a avut același sentiment când a fost aici.

Pe la trei după-amiaza, epuizate și înfometate, intrară într-un restaurant, Asya pretinzând că aceea era o necesitate absolută, fiindcă acolo se găseau cele mai bune *dönerler* cu pui din oraș. Au cerut fiecare câte un *döner* și câte o băutură rece cu iaurt.

— Trebuie să mărturisesc, murmură Armanoush după o clipă de tăcere, că Istanbulul e puțin diferit de ceea ce mă așteptam. E mai modern și mai puțin conservator decât m-am temut.

— E bine, ar trebui să-i spui chestia asta mătușii Cevriye. Ar fi încântată. Mi-ar da ditamai medalia pentru că am reprezentat țara atât de bine!

Au râs împreună pentru prima oară de când se întâlniseră.

— E un loc în care mi-ar plăcea să te iau cu mine cândva, spuse Asya. E o cafenea micuță unde ne întâlnim de obicei. Se numește Café Kundera.

— Adevărat? E unul din scriitorii mei preferați! exclamă Armanoush încântată. De ce se numește așa?

— Ei bine, e o întreagă dispută pe tema asta. De fapt, în fiecare zi elaborăm o nouă teorie.

Pe drumul de întoarcere spre *konak*, Armanoush apucă mâna Asyei și o strânse spunând:

— Îmi amintești de un prieten de-al meu.

Un timp o privi pe Asya de parcă ar fi știut ceva, dar nu putea să spună. Însă apoi zise:

— Nu am întâlnit niciodată pe cineva atât de profund și... de... de empatic, chiar dacă, în același timp, atât de sever și de bățaios. Cu excepția unei singure persoane! Îmi amintești de cel mai neobișnuit prieten al meu: Baron Baghdassarian. Voi doi semănați atât de mult, în atât de multe privințe, încât ați putea fi foarte bine suflete pereche.

— A, da? întrebă Asya, intrigată de numele ăla. Ce e? Spune-mi de ce râzi.

— Îmi pare rău, nu m-am putut abține să nu râd de întorsătura asta a sorții, spuse Armanoush. Doar că, dintre toate cunoștințele mele, Baron Baghdassarian se întâmplă să fie cel mai pornit împotriva turcilor!

În noaptea aceea, când toate femeile din familia Kazancı s-au dus la culcare, Armanoush se dădu jos din pat în pijamale, aprinse veioza slabă de birou și, dându-și toată silința să nu facă nici un zgomot, deschise laptopul. Până atunci nu remarcase niciodată cât de mare și de supărător era zgomotul pe care trebuia să-l faci ca să intri în rețea. Formă numărul de telefon, găsi nodul de rețea și tastă parola ca să se conecteze la Café Constantinopolis.

Pe unde-ai umblat? Am fost bolnavi de-ngrijorare! Ești bine?

Începură să curgă întrebări din partea tuturor.

Sunt bine,

scrise Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit.

Însă nu am reușit să găsesc casa bunicii. Pe locul ei s-a ridicat o clădire modernă groaznic de urâtă. A dispărut. Fără nici o urmă... nu există nici un fel de urme sau date, nici un fel de reminiscențe ale familiei armenesti care a trăit în casa aia la începutul secolului.

Îmi pare atât de rău, draga mea,

scrise Doamna Peacock/Siramark.

Când te întorci?

Stau până la sfârșitul săptămânii,

răspunse Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit.

Totul e o adevărată aventură aici. Orașul e frumos. Seamănă cu San Francisco în anumite privințe – străzile în pantă, ceața permanentă, briza marină și chipurile boeme pe care le întâlnești în locurile în care te aștepti mai puțin. E un fel de labirint urban. Mai curând un amalgam de orașe adunate într-unul singur decât un oraș în sine. Apropo, bucătăria e fantastică. Orice armean s-ar simți aici ca-n rai.

Armanoush se opri, dându-și seama alarmată ce scrisese.

Vreau să spun, în ceea ce privește mâncarea,

adăugă rapid.

Vai, Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit, erai reporterița noastră, iar acum vorbești ca o turcoaică! Nu ai fost cumva turcificată, nu-i așa?

Era Anti-Khavurma.

Armanoush respiră adânc.

Din contră. Nu m-am simțit mai armeană în viața mea. Înțelegeți, pentru a experimenta pe de-a-ntregul armenitatea mea, a trebuit să vin în Turcia și să-i cunosc pe turci.

Familia la care stau e destul de interesantă, puțin cam nebunatică, însă probabil că toate familiile sunt așa. Însă e ceva ireal aici. Iraționalul e o parte a rațiunii de a fi. Mă simt de parcă aș fi aterizat într-un roman de Gabriel García Márquez. Una dintre surori e desenatoare de tatuaje; alta e clarvăzătoare; alta e profesoară de istorie națională; iar cea de-a patra e o fată bătrână excentrică sau un cuc cu normă întreagă, cum ar spune Asya.

Cine e Asya? tastă imediat Doamna Peacock/Siramark.

E fiica întregii familii. O tânără cu patru mame și nici un tată. Un personaj remarcabil – plină de mânie, sarcasm și spirit. Ar fi un bun personaj dostoevskian.

Armanoush se întreba unde Dumnezeu era Baron Baghdassarian.

Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit, ai vorbit cu cineva despre genocid?

se interesă Coexistență-Nefericită.

Da, de vreo câteva ori, însă e atât de dificil. Femeile din casă au ascultat povestea familiei mele cu un real interes și cu o tristețe sinceră, însă nu au mers mai departe de-atât. Trecutul e pentru turci o țară străină.

Dacă femeile se opresc aici, mi-e imposibil să mă aștept la mai mult din partea bărbaților...

o întrerupse Fiica lui Sappho.

De fapt, nu am avut încă ocazia să vorbesc cu nici un bărbat,

îi răspunse Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit, dându-și seama de asta abia atunci.

Însă într-una din zile Asya o să mă ia cu ea la o cafenea la care se întâlnesc de obicei. Presupun că acolo am să reușesc să fac cunoștință măcar cu câțiva bărbați.

Fii foarte atentă dacă bei împreună cu ei. Alcoolul scoate la iveală tot ce e mai rău în oameni.

Era Alex Stoicul.

Nu cred că Asya bea. Sunt musulmani! Însă cu siguranță fumează ca o locomotivă.

Doamna Peacock/Siramark scrise:

Și în Armenia oamenii fumează mult. Am vizitat din nou Erevanul de curând. Țigările omoară națiunea.

Armanoush se foi în scaun. Unde era? De ce nu scria nimic? Era furios sau supărat pe ea? Se gândise vreun pic la ea?... Ar fi continuat să se tortureze cu întrebări de genul ăla, dacă pe ecranul strălucitor n-ar fi apărut rândurile următoare.

Spune-ne, Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit, de când ai ajuns în Turcia, te-ai mai gândit la Paradoxul Ienicerilor?

El era! El! El! Armanoush reciti cele două rânduri, după care scrise:

Da, m-am gândit.

Însă apoi nu știi ce să mai scrie. Ca și când și-ar fi dat seama de ezitarea ei, Baron Baghdassarian continuă:

E foarte frumos din partea ta că te înțelegi atât de bine cu familia aia. Și te cred când spui că sunt oameni buni la suflet, interesanți în felul lor. Însă nu-ți dai seama? Ești prietenă cu ei doar atâta vreme cât îți negi propria identitate. Așa a fost întotdeauna cu turcii de-a lungul istoriei.

Armanoush strânse întristată din buze. În celălalt capăt al camerei, Asya se foia și se răsucea în patul ei, în chinurile unui coșmar, din câte se părea, și mormăia ceva ininteligibil. Orice-ar fi spus, repetă de multe ori.

Tot ce cerem noi, armenii, este recunoașterea pierderii și suferinței noastre, fapt care constituie condiția esențială pentru dezvoltarea unor relații umane sincere. Asta le spunem noi turcilor: Vedeți, jelim, jelim de aproape un secol pentru că i-am pierdut pe cei dragi, pentru că am fost alungați din casele noastre, izgoniți din țara noastră; am fost tratați ca niște animale și măcelăriți ca niște oi. Ni s-a refuzat până și o moarte decentă. Nici măcar durerea provocată bunicilor noștri nu este atât de chinuitoare ca negarea sistematică ce i-a urmat.

Dacă spunem asta, care va fi răspunsul turcilor? Nici unul! Există o singură cale de-a te împrieteni cu turcii: să fii exact la fel de dezinformată și de uitată.

Fiindcă ei refuză să ni se alăture în recunoașterea trecutului, se așteaptă ca noi să ne alăturăm lor în ignorarea trecutului.

Dintr-odată se auzi o bătaie ușoară în ușă, iar apoi mai multe. Armanoush se lăsă moale în scaun, inima îi sări în gât. Închise instinctiv monitorul și șopti:

— Da.

Ușa se deschise încet și capul mătușii Banu se ivi în cadrul ei. Avea un batic trandafiriu, legat neglijent pe cap, și o cămașă de noapte lungă și pastelată. Trezindu-se la ora aia pentru rugăciune, zărise lumină în camera fetelor.

Cu stânjeneala tuturor cuvintelor din engleză care îi lipseau întipărită pe chip, mătușa Banu făcu o serie de gesturi, de parcă ar fi jucat și ea șarade. Scutură din cap, încruntă din sprâncene și apoi flutură spre ea arătătorul zâmbind – un gest pe care Armanoush îl interpretează astfel: „Înveți mult. Să nu te obosești prea tare“.

După aceea, mătușa Banu întinse spre ea farfuria pe care o ținea în mână și mimă că mănâncă, ambele gesturi fiind prea evidente pentru a avea nevoie de vreo traducere. Zâmbi, o mângâie pe umăr pe Armanoush, puse farfuria lângă laptop și apoi plecă, închizând ușor ușa în urma ei. Pe farfurie erau două portocale curățate și feliate.

Deschizând din nou laptopul, Armanoush mușcă dintr-o felie de portocală, gândindu-se ce să-i răspundă lui Baron Baghdassarian.

1. James Baldwin (1924-1987) – romancier, dramaturg, poet și eseist afro-american care a locuit o vreme la Istanbul.

CAPITOLUL ZECE

Migdale

În cea de-a cincea zi a șederii ei acolo, Armanoush descoperise deja rutina matinală a *konak*-ului Kazancı. În fiecare zi din săptămână micul dejun era așezat pe masă la șase dimineața și rămânea acolo până la nouă și jumătate. În tot acest timp, samovarul fierbea fără încetare și la fiecare oră se făcea o nouă oală de ceai. În loc să stea cu toții la masă în același timp, diverși membri ai familiei veneau la diferite intervale, în funcție de programul de lucru sau de dispoziție. Astfel, spre deosebire de cină, care era un eveniment perfect sincronizat, micul dejun din timpul săptămânii semăna cu un tren de dimineață care oprea în diverse gări, unde se urcau de fiecare dată noi călători, iar alții coborau.

Aproape întotdeauna, mătușa Banu pune masa, fiind prima care se trezea, gata pentru rugăciunea din zori. Se dădea jos din pat murmurând: „Într-adevăr, așa e“, în timp ce muezinul de la moscheea cea mai apropiată trâmbița pentru a doua oară: „Rugăciunea e mai bună decât somnul“. Apoi, mătușa Banu se ducea la baie să se pregătească pentru rugăciune, spălându-se pe față, pe mâini până la cot și pe picioare până la glezne. Apa era uneori rece, însă lucrul ăsta n-o deranja. *Sufletul trebuie să tremure ca să se trezească*, își spunea. *Sufletul trebuie să tremure*. De asemenea, n-o deranja nici faptul că restul familiei dormea dus. Se ruga de două ori mai fierbinte ca și ele să fie iertate.

Așa că, în dimineața asta, când muezinul strigă cu glas răsunător: „Allah e cel mai mare, Allah e cel mai mare“, mătușa Banu deschisese deja ochii în pat, bâjbâind după halat și după vâl. Însă, spre deosebire de alte zile, își simțea trupul greu, foarte greu. Muezinul strigă: „Mărturisesc că nu există alt dumnezeu în afară de Allah“. Însă mătușa Banu nu reuși să se ridice. Nici chiar când a auzit chemarea „Veniți la rugăciune“ și apoi „Veniți la bine“, nu fu în stare să se ridice măcar pe jumătate. Se simțea de parcă tot sângele i se scursese din acea parte a trupului, lăsând în urmă un sac greoi și trândav.

Rugăciunea e mai bună decât somnul. Rugăciunea e mai bună decât somnul.

— Ce e cu voi, băieți, de ce nu mă lăsați să mă mișc? Întrebă mătușa Banu cu o nuanță de frustrare în glas.

Cei doi *djinn*-i care stăteau pe umerii ei se uitară unul la celălalt.

— Nu mă întreba pe mine, întreabă-l pe el. El se ține de glume proaste, spuse doamna Dulce de pe umărul ei drept.

După cum sugerează și numele, doamna Dulce era un *djinn* bun – unul dintre cei dreți. Avea un

chip blând și luminos, o aură în nuanțe de violet, roz și roșu în jurul capului, un gât subțire și grațios și nimic altceva în afară de un fuior de fum acolo unde se termina gâtul și, tehnic vorbind, trebuia să nceapă torsul. Neavând trup, arăta ca un cap așezat pe un pedestal, ceea ce era perfect în regulă din punctul ei de vedere. Spre deosebire de femeile pământene, femeile *djinn* nu trebuiau să aibă trăsături proporționate.

Mătușa Banu avea o încredere enormă în doamna Dulce, fiindcă nu era unul dintre *djinn*-ii aceia răzvrățiți, ci unul devotat și bun la suflet, care trecuse de la ateism – o boală din ce în ce mai răspândită printre *djinn*-i – la islam. Doamna Dulce vizita frecvent multe moschei și altare și era o cunoscătoare profundă a Sfântului Coran. De-a lungul anilor, ea și mătușa Banu deveniseră foarte apropiate. Însă nu așa se întâmplase și cu domnul Amar, care era croit din cu totul alt aluat și venea din locuri în care vântul nu se oprea din urlat. Domnul Amar era foarte bătrân, chiar și dacă îi măsurai vârsta în anii *djinn*-ilor. De aceea era mult mai puternic decât lăsa adesea să se-nțeleagă, fiindcă toată lumea știe prea bine că *djinn*-ii, cu cât sunt mai bătrâni, cu atât devin mai puternici.

Singurul motiv pentru care domnul Amar rămânea în casa familiei Kazancı era acela că mătușa Banu îl legase cu ani în urmă, în ultima dimineață a celor patruzeci de zile de penitență. De atunci îl avea în puterea ei și nu dăduse jos niciodată talismanul care-l ținea prizonier. Să legi un *djinn* nu era lucru ușor. Mai întâi și mai presus de toate trebuia să-i știi numele, să-l ghicești corect – un joc fatal, într-adevăr, dat fiind faptul că, dacă *djinn*-ul îți afla numele înainte ca tu să-l descoperi pe-al lui, el devenea stăpânul, iar tu sclavul. Chiar și după ce-i ghiceai corect numele și îl aveai sub control, nu puteai să-ți iei de bună autoritatea, fiindcă lucrul ăsta era iluzia cea mai nebunească. De-a lungul istoriei umane doar Solomon a fost în stare să învingă *djinn*-ii, armate întregi, însă până și el a avut nevoie de o mână de ajutor din partea unui inel magic de fier. Fiindcă nimeni nu l-a putut egala pe Solomon, doar un nebun narcisist s-ar fi putut lăuda că a capturat un *djinn*, iar mătușa Banu era orice altceva, numai asta nu. Deși domnul Amar o slujea acum de mai bine de șase ani, ea privea relația lor ca pe un contract temporar, care trebuia reînnoit destul de des. Niciodată nu îl tratase cu asprime sau de sus, fiindcă știa că *djinn*-ii, spre deosebire de oameni, păstrau veșnic amintirea răului ce li se făcuse. Nu uitau niciodată vreo nedreptate. Ca un funcționar devotat ce nota orice incident până în cele mai mici detalii, memoria *djinn*-ilor înregistra absolut totul, doar pentru a-și aminti cândva. De aceea, mătușa Banu respectase întotdeauna drepturile prizonierului ei și nu făcuse niciodată abuz de puterea ei.

Totuși, s-ar fi putut folosi de autoritatea ei într-un cu totul alt mod, pretinzând câștiguri materiale, precum bani, bijuterii sau faimă. Nu o făcuse. Știa că toate acestea nu erau decât niște iluzii, iar *djinn*-ii erau extrem de buni la crearea iluziilor. În plus, orice avere căpătată peste noapte era neapărat o avere furată de la altcineva, de vreme ce în natură nu există vid pur, iar destinele oamenilor erau legate unele de altele precum nodurile unei împletituri. De aceea, în toți acești ani mătușa Banu se abținuse cu multă prudență să ceară orice fel de câștiguri materiale. În schimb, ceruse de la domnul Amar un singur lucru: știința.

Știința evenimentelor uitate, a persoanelor neidentificate, a proprietăților aflate în dispută, conflictelor de familie, secretelor adânc îngropate, misterelor nerezolvate – lucrurile de bază de care avea nevoie ca să-și ajute nenumărații clienți. Dacă o familie avea un document de valoare care fusese pierdut de mult, venea la mătușa Banu ca să afle unde era. Sau o femeie care bănuia că i se făcuse o vrajă malefică venea la ea ca să pună întrebări despre autorul acestor fărădelegi. Odată aduseseră la ea o femeie gravidă care se îmbolnăvisese pe neașteptate și a cărei stare se înrăutățea îngrijorător pe zi ce trecea. După ce s-a consultat cu *djinn*-ul ei, mătușa Banu i-a spus femeii gravide să se ducă la lămâiul sterp din grădina ei, unde avea să găsească, într-o geantă de catifea neagră, un săpun de măsline în care erau înfipite unghii de-ale ei – o vrajă făcută de vreun vecin invidios. Totuși, mătușa Banu nu i-a spus numele vecinului, ca să nu mai existe alt motiv de ranchiună. În câteva zile i s-a dat de veste că femeia gravidă își revenise repede și că era bine. Prin urmare, în aceste scopuri folosise mătușa Banu serviciile domnului Amar până în ziua aia. Cu excepția unei singure ocazii. Numai o singură dată îi ceruse o favoare personală, doar pentru ea, să-i răspundă la o întrebare confidențială: Cine era tatăl Asyei?

Domnul Amar i-a dat un răspuns, *răspunsul*, însă refuzase întotdeauna cu indignare să-l creadă, deși știa foarte bine că un *djinn* aflat în sclavie nu-și putea minți stăpânul. A refuzat să creadă până când, într-o zi, inima ei a încetat pur și simplu să se mai opună unui lucru pe care mintea ei îl acceptase de mult. După aceea, mătușa Banu n-a mai fost niciodată aceeași. Se întreba iar și iar dacă n-ar fi fost mai bine pentru ea să nu fi știut, fiindcă în cazul ăsta știința îi aducea doar suferință și tristețe, blestemul celui înțelept. Iar astăzi, la mulți ani după acel incident, mătușa Banu se gândea din nou să-i ceară o favoare personală domnului Amar. De aceea era atât de slăbită în dimineața asta, gândurile contradictorii care spumegau în adâncul minții ei îi slăbiseră puterea față de sclavul ei care, cu fiecare dilemă a stăpânei sale, atârna din ce în ce mai greu pe umărul ei stâng.

Era bine să-i pună domnului Amar încă o întrebare personală, de vreme ce ultima oară regretase amarnic că o făcuse? Sau poate era timpul să pună capăt acestui joc și să-și dea jos talismanul, eliberându-l astfel pe *djinn* o dată pentru totdeauna? Putea continua să-și îndeplinească îndatoririle de clarvăzătoare cu ajutorul doamnei Dulce. Puterile ei aveau să se diminueze oarecum, însă asta era. Nu era de-ajuns și atât? O parte a ei o avertiza pe mătușa Banu împotriva blestemului înțeleptului, dând înapoi în fața agoniei crunte ce însoțește prea multa știință. Totuși, cealaltă parte a ei tânjea să afle mai mult, întotdeauna curioasă, conștiincioasă. Domnul Amar era perfect conștient de dilema ei și părea să o savureze, apăsându-i și mai tare umărul cu fiecare îndoială, dublând greutatea meditațiilor ei.

— Dă-te jos de pe umărul meu, îi porunci mătușa Banu și rosti o rugăciune pe care Coranul o recomanda de fiecare dată când aveai de-a face cu un *djinn* viclean.

Dintr-odată binevoitor, domnul Amar sări jos și o lăsă să se ridice.

— O să mă eliberezi? întrebă domnul Amar citindu-i gândurile. Sau o să te folosești de puterile mele pentru a obține o anumită informație?

O șoptă scăpă dintre buzele ușor deschise ale mătușii Banu, însă părea mai degrabă un geamăt

decât un „da“ sau un „nu“. Se simțea atât de mică în mijlocul imensității pământului, cerului, stelelor și a dilemei care îi pulveriza sufletul.

— Poți să-mi pui întrebarea al cărei răspuns mori de curiozitate să-l afli din clipa în care tânăra americană ți-a povestit toate lucrurile alea triste despre familia ei. Nu vrei să afli dacă e adevărat sau nu? Nu vrei să o ajuți să descopere adevărul? Sau îți păstrezi puterile doar pentru clienții tăi? o provocă domnul Amar cu o lucire triumfătoare și febrilă în ochii lui bulbucăți și negri ca tăciunele.

Apoi adăugă pe un ton dintr-odată indiferent:

— Îți pot spune, sunt destul de bătrân ca să știu toate astea. Eram acolo.

— Încetează! spuse mătușa Banu aproape țipând.

Își simți stomacul zvâcnind și o arsură acidă de la bilă urcându-i până-n gât pe când spunea repede:

— Nu vreau să știu. Nu sunt curioasă. Regret încă ziua în care te-am întrebat de tatăl Asyei. O, Doamne, cât îmi doresc să n-o fi făcut. La ce e bună știința dacă tot nu poți să schimbi nimic? E un venin care te lasă infirm pentru totdeauna. Nu poți să-l scuipi afară și nu poți să mori. Nu vreau să mi se-ntâmples iarăși asta... În plus, ce știi tu?

Nu reușea să înțeleagă cum de-i scăpase ultima întrebare. Fiindcă știa prea bine că, dacă voia să afle ceva despre trecutul lui Armanoush, domnul Amar era persoana cea mai potrivită pe care s-o întrebe, pentru că era un *gulyabani*, cel mai perfid dintre *djinn*-i, însă și cel mai informat când venea vorba de sfârșituri traumatice.

Soldați cu sorți potrivnice, hărțuiți și masacrați la mulți kilometri depărtare de casă, hoinari care muriseră de frig prin munți, victime ale ciumei exilate în inima deșertului, călători jefuiți și uciși de bandiți, exploratori rătăciți la dracu-n praznic, criminali condamnați, trimiși să-și găsească sfârșitul în vreo insulă îndepărtată... *gulyabani*-i îi văzuseră pe toți. Se aflau acolo când batalioane întregi au fost exterminate pe câmpuri de luptă însângerate, când sate întregi au fost condamnate la înfometare sau când caravane întregi au fost transformate în cenușă de focul dușmanilor. De asemenea, au fost acolo când armata uriașă a împăratului bizantin Heraclie a fost zdrobită de musulmani în bătălia de la Yarmuk¹; sau când berberul Tarik a tunat înspre soldații săi: „În spatele vostru e marea, în fața voastră dușmanul! O, războinicii mei, încotro veți fugi?“ și zicând asta, au invadat Spania vizigotă, ucigând pe toată lumea în calea lor; sau când Carol², numit după aceea Martel, a ucis 300 000 de arabi în bătălia de la Tours; sau când Asasinii³, drogați cu hașiș, l-au ucis pe ilustrul vizir Nizam-al-Mulk⁴ și au instaurat teroarea până când mongolul Hulagu⁵ le-a distrus fortăreața și tot ce aveau. *Gulyabani*-i fuseseră martori direcți la fiecare dintre aceste calamități. Erau faimoși în special pentru urmărirea celor rătăciți în deșert fără mâncare și apă. Oriunde și oricând cineva murea fără piatră de mormânt, își făceau apariția lângă cadavru. Dacă simțeau nevoia, puteau să se prefacă în plante, pietre sau animale, în special în vulturi. Pândeau nenorocirile, observând scena de pe margine sau de deasupra, deși se știe, de asemenea, că uneori hărțuiau caravanele, furau puțina mâncare de care săracii aveau nevoie ca să

supraviețuiesc, îi speriau pe pelerinii plecați în călătoria sfântă, atacau procesiunile sau șopteau un cântec de moarte înspăimântător în urechile celor condamnați la galere sau ale celor siliți să mășăluiască până la moarte. Erau spectatorii acelor momente despre care oamenii nu lăsaseră nici o mărturie, nici o dovadă scrisă.

Gulyabani-i erau martorii hidoși ai hidoșeniilor pe care oamenii erau în stare să și le facă unii altora. De aceea, se gândi mătușa Banu, dacă familia lui Armanoush a fost într-adevăr silită să mășăluiască până la moarte în 1915, după cum pretindea ea, domnul Amar știa cu siguranță ceva despre asta.

— N-ai de gând să mă întrebi nimic? spuse domnul Amar stând pe marginea patului, savurând din plin dilema mătușii Banu. Eram vultur, continuă pe un ton amar, singurul pe care știa să vorbească. Am văzut totul. I-am privit mășăluind, mășăluind, mășăluind fără oprire, femei și copii. Am zburat pe deasupra lor, desenând cercuri mari pe cerul albastru, așteptându-i să cadă în genunchi.

— Taci! urlă mătușa Banu. Taci! Nu vreau să știu. Nu uita cine e stăpânul.

— Da, stăpână, bătu în retragere domnul Amar. Dorința ta e poruncă pentru mine și așa va fi tot timpul cât vei purta talismanul ăla. Dar dacă ai să vrei să afli ce s-a întâmplat cu familia fetei ăleia în 1915, dă-mi doar de știre. Memoria mea poate fi a ta, stăpână.

Mătușa Banu stătea dreaptă în pat, mușcându-și buzele până la sânge ca să pară neînduplecată, neavând nici cea mai mică intenție să-și trădeze slăbiciunea în fața domnului Amar. Pe când încerca să reziste, aerul începu să miroasă a praf și mucegai, ca și când camera intrase în putrefacție. Fie momentul prezent se deteriora rapid, transformându-se într-o rămășiță a timpului, fie putreziciunea trecutului se infiltra în prezent. Porțile interioare ale timpului așteptau să fie desfecate. Pentru a le ține închise și a păstra totul în ordine, mătușa Banu scoase Sfântul Coran pe care îl ținea într-o învelitoare împodobită cu perle, într-un sertar al noptierei. Îl deschise la întâmplare și citi: „Sunt mai aproape de tine decât vâna gâtului“ (50:16)⁶.

— Allah, oftă ea. Ești mai aproape de mine decât vâna gâtului meu. Ajută-mă să rezolv dilema asta. Dă-mi fie fericirea celor neștiutori, fie puterea de a suporta știința. Ți-aș fi recunoscătoare, orice ai hotărî, însă, te rog, nu mă face atotștiutoare și neputincioasă în același timp.

După rugăciunea aceea, mătușa Banu se dădu jos din pat, își puse halatul și, cu pași repezi și ușori, se îndreptă spre baie să se pregătească pentru rugăciunea de dimineață. Se uită la ceasul de pe bufetul dinăuntru: șapte patruzeci și cinci. Stătuse atât de mult în pat, certându-se cu domnul Amar, cu propria ei conștiință? Își spală în grabă fața, mâinile și picioarele, se întoarse în camera ei purtând vălul transparent de rugăciune pe cap, întinse covorașul și începu să se roage.

Dacă mătușa Banu întârziase să pună masa pentru micul dejun în dimineața aceea, Armanoush ar fi fost cu siguranță ultima care să-și dea seama de asta. Fiindcă stătuse pe internet până târziu, dormise peste măsură și își dorea să mai fi dormit. Se foi, se răsuci, trase plapuma în sus și în jos, făcând tot ce-i stătea în putere să se cufunde din nou în somn. Deschise un ochi obosit și o văzu pe Asya stând la birou, citind o carte și ascultând muzică în căști.

— Ce ascuți? întrebă tare Armanoush.

— Ce? strigă Asya. Johnny Cash!

— A, da, sigur! Ce citești?

— *Omul irațional: un studiu asupra filosofiei existențialiste*⁷, răspunse aceeași voce tare și sigură pe ea.

— Nu e și asta un pic irațional? Cum poți să ascuți muzică și să te concentrezi asupra filosofiei existențialiste în același timp?

— Se potrivesc perfect, remarcă Asya. Atât Johnny Cash, cât și filosofia existențialistă sondează sufletul uman ca să vadă ce e înăuntru și, întristați de ceea ce-au găsit, fiecare îl lasă deschis!

Înainte ca Armanoush să poată medita la asta, cineva bătu la ușă, chemându-le pe amândouă să prindă ultimul tren spre micul dejun.

Găsiră masa pusă doar pentru ele, fiindcă toți ceilalți luaseră deja micul dejun. Bunica și Petite-Ma plecaseră în vizită la o rudă, mătușa Cevriye la școală, mătușa Zeliha la salonul de tatuaj, iar mătușa Feride era în baie, vopsindu-și părul în roșu. Iar singura mătușă din living părea ciudat de morocănoasă.

— Ce s-a-ntâmpat? Te-au lăsat baltă *djinn*-ii? întrebă Asya.

În loc să răspundă, mătușa Banu se îndreptă spre bucătărie. În următoarele două ore rearanjă borcanele de cereale aliniat pe rafturi, spălă podelele, coapse prăjiturele cu stafide și nuci, spălă fructele de plastic din vitrină și frecă îndârjită o pată întărită de muștar din colțul plitei. Când se întoarse în cele din urmă în living, le găsi pe cele două fete stând încă la masă, bătându-și joc de fiecare scenă din *Blestemul iederei îndrăgostite* – cea mai difuzată telenovelă din întreaga istorie a televiziunii turcești. Însă, în loc să le poarte pică pentru că își băteau joc de un lucru pe care ea îl aprecia, mătușa Banu rămase surprinsă – surprinsă să-și dea seama că uitase complet de ea, că pierduse programul ei preferat pentru prima oară în atâția ani de zile. Singura dată când îl mai pierduse era cu ani în urmă, în timpul perioadei de penitență. Însă chiar și atunci, Allah s-o ierte, se gândise la *Blestemul iederei îndrăgostite*, întrebându-se ce se mai petrecea în telenovelă în timp ce ea se pocăia. Însă cum putuse s-o rateze acum, când nu avea nici un motiv? Minte ei era chiar atât de preocupată? N-ar trebui să-și dea seama și ea dacă era atât de confuză?

Dintr-odată, mătușa Banu observă că cele două fete se uitau la ea de pe scaunele lor și se simți stânjenită, poate pentru că își dăduse, de asemenea, seama că acum, că telenovela se terminase, puteau fi în căutare de noi ținte de ridiculizat.

Însă Asya părea să-și fi pus altceva în gând.

— Armanoush se întreba dacă i-ai putea citi în cărțile de tarot.

— De ce-ar vrea așa ceva? întrebă liniștită mătușa Banu. Spune-i că e o fată frumoasă și inteligentă, cu un viitor luminos. Doar cei care nu au nici un viitor simt nevoia să-l cunoască.

— Atunci citește-i în alune prăjite, insistă Asya sărind peste traducere.

— Nu mai fac chestia asta, spuse mătușa Banu pocăită. La urma urmei, nu s-a dovedit o metodă prea bună.

— Vezi tu, mătușa mea e un mediu pozitivist. Măsoară științific marja de eroare a fiecărei divinații, îi spuse Asya lui Armanoush în engleză, însă apoi trecu din nou la un ton serios în turcă: Atunci, citește-ne în cafea.

— Ei, asta e cu totul altă treabă, încuviință mătușa Banu, incapabilă să refuze ceștile de cafea. În *astea* pot citi oricând.

Cafelele au fost făcute, a lui Armanoush fără zahăr, a Asyei cu o groază, deși cea din urmă nu voia să i se citească. Lucrul care-o interesa era cofeina, nu soarta. După ce Armanoush și-a terminat cafeaua, farfurioara a fost așezată deasupra ceștii, ținută strâns și rotită astfel încât să descrie trei cercuri orizontale; apoi ceașca a fost întoarsă cu fundul în sus deasupra farfuriei, iar zațul lăsat să se scurgă încet, alcătuiind tot felul de desene. După aproape douăzeci de minute, când fundul ceștii s-a răcit, aceasta a fost întoarsă și mătușa Banu a început să citească desenele, rotindu-și privirea în sensul acelor de ceasornic.

— Văd o femeie foarte îngrijorată.

— Trebuie să fie mama.

Armanoush oftă.

— E extrem de îngrijorată. Se gândește tot timpul la tine, te iubește foarte mult, însă sufletul ei e încordat. Apoi văd un oraș cu poduri roșii. Apoi apa, marea, vântul și... ceața. Văd o familie, multe capete – ia te uită, mulți oameni, multă dragoste și atenție și multă mâncare...

Armanoush dădu din cap, puțin stânjenită să fie dată în vileag în felul ăsta.

— Apoi..., spuse mătușa Banu sărind peste veștile proaste aflate pe fundul ceștii, flori ce vor fi în curând aruncate pe un mormânt, departe, tare departe.

Roti ceașca de cafea între degetele plinuțe. Următoarele cuvinte au fost rostite pe un ton mai ridicat decât avusese intenția, sperându-le pe toate.

— O, e un tânăr care ține mult la tine. Însă de ce e ascuns în spatele unui vâl?... Ceva ca un vâl.

Inima lui Armanoush încetă o clipă să bată.

— Poate să fie ecranul unui calculator? întrebă poznaș Asya pe când Sultan al Cincilea îi sărea în poală.

— Nu văd calculatoare în zațul de cafea, protestă mătușa Banu.

Nu-i plăcea să incorporeze tehnologia în universul său spiritual.

Mătușa Banu făcu o pauză solemnă, întoarse puțin farfuria și apoi făcu o altă pauză. Acum chipul ei păru tulburat.

— Văd o fată de vârsta ta. Are un păr cârlionțat și negru, negru de tot... și sâni mari...

— Mulțumesc, mătușă, am priceput mesajul, îi trânti Asya replica. Însă nu e nevoie să-ți vezi rudele în fiecare ceașcă pe care o citești, ăsta se numește nepotism.

Mătușa Banu clipi, complet nedumerită.

— Și o funie, o funie groasă și rezistentă cu un laț la unul din capete, ceva ca un lasou. Voi două veți fi strâns legate una de cealaltă... Văd o legătură spirituală...

Spre marea dezamăgire a fetelor, mătușa Banu nu mai spuse nimic. Se opri din citit, puse ceașca pe farfurioară și o umplu cu apă rece, ca desenele să intre unul într-altul și să dispară înainte ca altcineva, bun sau rău, să aibă ocazia să le privească. Țsta era unul din lucrurile bune la cititul în ceștile de cafea; spre deosebire de soarta scrisă de Allah, cea scrisă în cafea putea fi întotdeauna ștersă.

Îndreptându-se spre Café Kundera, luă feribotul, astfel ca Armanoush să poată vedea orașul în întreaga sa întindere și splendoare. Ca și feribotul însuși, pasagerii aveau un aer obosit, risipit rapid de vântul stârnit din senin când vasul imens coti spre marea azurie. Zarva mulțimii dinăuntru crescua peț de un minut întreg și apoi scăzu la un zumzet monoton care acompania alte sunete: zăngănitul motorului exterior, plescăitul valurilor și țipetele pescărușilor. Armanoush observă cu încântare că pescărușii leneși de pe țarm veneau după ei. Aproape toată lumea din feribot îi hrănea cu bucăți de *simit* – pâinițele acelea în formă de inele, presărate cu semințe de susan, fiind o tratație pe care păsările acelea carnivore o găseau irezistibilă.

O femeie corpulentă, îmbrăcată clasic, și fiul ei adolescent stăteau pe bancheta de vizavi, unul lângă celălalt, însă în lumi diferite. După fața ei, Armanoush își putea da seama că femeia nu se înnebunea după transportul în comun, că disprețuia masele și, dacă ar fi putut, ar fi aruncat toți pasagerii sărăcăcios îmbrăcați peste bord. Ascuns în spatele unor ochelari cu rame groase, fiul părea oarecum stânjenit de comportamentul trufaș al maică-sii. *Seamănă cu niște personaje din cărțile lui Flannery O'Connor*, își spuse Armanoush.

— Povestește-mi mai multe despre Baron ăsta, zise Asya din senin. Cum arată? Câți ani are?

Armanoush roși. În lumina vioaie a soarelui de iarnă ce strălucea printre norii groși, chipul ei era cel al unei fete îndrăgostite.

— Nu știu. Nu l-am întâlnit niciodată în persoană. Suntem prieteni pe internet. Îi admir inteligența și pasiunea, cred.

— Nu vrei să-l întâlnești într-o zi?

— Da și nu, mărturisi Armanoush după ce cumpără un *simit* de la bufetul mic și aglomerat dinăuntru.

Rupse o bucată și, cu ea în mână, se sprijini de balustrada care înconjura puntea, așteptând să se apropie un pescăruș.

— Nu trebuie să-i aștepți să apară, zâmbi Asya. Aruncă o bucată în aer și imediat un pescăruș o va prinde.

Armanoush făcu așa cum i se spusese. Un pescăruș se ivi din cerul pustiu și înhăță fulgerător tratația.

— Mor de curiozitate să aflu mai multe despre el, și totuși, în adâncul sufletului, nu vreau să-l întâlnesc niciodată. Când te întâlnești cu cineva, magia dispare. N-aș suporta să se întâmple și cu el chestia asta. E prea important pentru mine, întâlnirile și sexul sunt o altă poveste, una atât de încurcată...

— Magie! exclamă Asya. Cine are nevoie de magie? Poveștile ca Layla și Majnun, Yusuf și Zulaykha⁸, Molia și Lumânarea sau Privighetoarea și Trandafirul... Feluri de a iubi de la distanță, de a face dragoste fără măcar să atingi – *Amor platonicus*! Scara dragostei pe care fiecare trebuie să urce tot mai sus, îmbătându-și propriul Eu și pe al Celuilalt. Platon privește clar orice contact fizic concret ca pe un lucru corupt și lipsit de noblețe, crezând că adevăratul scop al lui Eros e frumusețea. Nu există frumusețe și în sex? Nu și după Platon. El e în căutarea unor „țeluri mai sublime“. Însă, dacă e să mă întreb pe mine, problema lui Platon, ca și a multor alora, era că nu au avut parte niciodată de o partidă splendidă de sex.

Armanoush se uită uimită la prietena ei.

— Credeam că-ți place filosofia..., se bâlbâi fără să știe prea bine de ce spusese chestia aia.

— Admir filosofia, admise Asya. Însă asta nu înseamnă neapărat că sunt de acord cu filosofii.

— Să înțeleg că nu ești o mare fană a lui *Amor platonicus*?!

Ei bine, asta era o informație pe care Asya prefera s-o țină pentru ea, nu pentru că întrebarea în sine nu putea căpăta un răspuns, ci fiindcă îi era teamă de implicațiile răspunsului ei. Fiindcă Armanoush era atât de politicoasă și de decentă, nu voia s-o intimideze. Cum naiba putea să-i spună lui Armanoush că, deși avea doar nouăsprezece ani, cunoscuse mulți bărbați și nu se simțea câtuși de puțin vinovată? În plus, cum putea dezvălui adevărul fără a-i crea unei persoane din afară o impresie greșită despre „castitatea fetelor din Turcia“?

O astfel de „responsabilitate națională“ îi era cu totul străină Asyei Kazancı. Niciodată nu se simțise parte a unei colectivități și nici nu avea intenția s-o facă, acum sau în viitor. Și totuși, iat-o interpretând destul de bine rolul altcuiva, cineva care devenise peste noapte patriot. Cum mai putea acum să treacă peste identitatea ei națională și să se întoarcă la eul ei pur și păcătos? Îi putea spune lui Armanoush că în adâncul inimii credea că doar după ce ai făcut sex cu un bărbat puteai spune cu siguranță că era bărbatul potrivit pentru tine; că doar în pat ieșeau la suprafață complexe cele mai imperceptibile, cele mai ascunse și că, indiferent ce credeau toți oamenii, sexul era de fapt în mai mare măsură senzual decât fizic. Cum îi putea dezvălui că avusese numeroase relații în trecut, mult prea multe, ca și când s-ar fi răzbunat pe bărbați, însă n-ar fi putut spune încă pentru ce anume se răzbuna. Avusese mulți prieteni, succesiv și uneori chiar simultan, relații poligamice care se terminaseră întotdeauna trist, adunând o grămadă de secrete pe care le ținuse cu iscusință departe de granițele casei familiei Kazancı. Putea oare să-i divulge toate astea? Ar înțelege Armanoush fără să o judece, ar fi putut într-adevăr să vadă în adâncul sufletului ei de pe treptele turnului ăluia steril al ei?

Putea Asya să-i mărturisească deschis că o dată încercase să se sinucidă, o experiență urâtă din care

extrăsesse două învățăminte de bază: că a înghiți pastilele mătușii tale nebune nu era cea mai bună cale de a face asta și că, dacă voiai să te sinucizi, era bine să ai la îndemână o argumentație în toată regula pentru cazul în care supraviețuiai, fiindcă din toate părțile aveai să auzi aceeași întrebare: „DE CE?”. Putea să mărturisească, de asemenea, că nici până-n ziua de azi nu fusese în stare să găsească alt răspuns la întrebarea aia în afară de faptul că-și amintea că era prea tânără, prea nesăbuită, prea furioasă, prea pasională pentru universul în care trăia? Avea să aibă vreunul din lucrurile astea vreun sens pentru Armanoush? Putea divulga faptul că recent făcuse unele progrese înspre liniște și stabilitate, fiindcă acum avea o relație monogamă, doar că era vorba de un bărbat însurat, de două ori mai în vârstă decât ea, cu care se întâlnea din când în când și împărțea o partidă de sex, o țigară cu marijuana și un refugiu în calea singurătății? Cum îi putea spune lui Armanoush toate astea, având în vedere că, la drept vorbind, era un fel de dezastru ambulant?

Așa că, în loc să răspundă, Asya scoase un walkman din rucsac și îi ceru voie să asculte un cântec, doar unul. O doză de Cash era lucrul de care avea nevoie acum. Îi întinse una din căști lui Armanoush. Aceasta acceptă precaută și întrebă:

- Ce cântec de Johnny Cash o să ascultăm?
- *Dirty Old Egg-Suckin' Dog!*
- Țsta e numele cântecului? Nu-l știu pe ăsta.
- Mda, zise Asya cu gravitate. Începe. Ascultă...

Cântecul începu, mai întâi se auzi un preludiu domol, apoi acorduri country amestecate cu țipetele de pescăruși și strigătele în turcă din fundal.

Pe când asculta, Armanoush era prea șocată de discordanța dintre versuri și peisajul înconjurător ca să mai guste cântecul. Îi trecu prin minte că melodia aia era întocmai ca Asya – plină de contradicții și temperament, în totală discordanță cu ceea ce era în jur; sensibilă, gata să reacționeze și să explodeze în orice moment. Cum se lăsă pe spate, murmurul de pe fundal scăzu, preschimbându-se într-un zumzăit monoton, bucățile de *simit* aruncate în aer dispăreau, o urmă de magie adia odată cu briza, feribotul aluneca lin, iar fantomele tuturor peștilor care trăiseră odinioară în apele alea înotau împreună cu ei în azurul dens, vâscos al mării.

Când se termină cântecul, ajunseseră deja la țarm. Câțiva dintre pasageri săriră jos înainte ca feribotul să ajungă la doc. Armanoush privi uimită acest spectacol de acrobație, admirând nenumăratele talente pe care locuitorii Istanbulului le dobândiseră pentru a face față ritmului orașului.

Un sfert de oră mai târziu, ușa șubredă de lemn de la Café Kundera se deschidea cu un scârțâit strident și înăuntru pășeau Asya Kazancı, purtând o rochie hippy de culoare mov, împreună cu musafira ei, îmbrăcată într-o pereche de blugi și un pulover. Asya găsi grupul obișnuit stând la locul obișnuit cu atitudinea sa obișnuită.

- Bună tuturor! ciripi Asya. Ea e Amy, o prietenă din America.
- Bună, Amy! o salutară în cor. Bun venit la Istanbul!

— E prima oară când vii aici? Întrebă cineva.

Și apoi ceilalți începură și ei să pună întrebări:

— Îți place orașul? Îți place mâncarea? Cât stai? Ai de gând să revii?...

Deși o întâmpinaseră călduros, se întoarseră destul de repede la atitudinea lor standard de perpetuă apatie, fiindcă nimic nu putea tulbura ritmul greoi ce predomină la Café Kundera. Cei care aveau nevoie de viteză și variație puteau pur și simplu să iasă, fiindcă din astea se găseau îndeajuns pe străzi. Aici domnea o leneveală obligatorie și o eternă recurență. Locul acesta era unul al fixațiilor, repetițiilor și obsesiilor; era un loc pentru cei care nu voiau să aibă nimic de-a face cu imaginea de ansamblu, dacă exista într-adevăr așa ceva.

În scurtele pauze dintre întrebări, Armanoush cerceta locul și oamenii, intuind de unde venea numele cafenelei. Tensiunea constantă dintre realitatea vulgară și fantezia înșelătoare, noțiunea de *persoane din afară* versus *noi, cei dinăuntru*, reveria locului și, în cele din urmă, expresia mohorâtă de pe chipurile bărbaților, de parcă s-ar fi gândit desperați ce să aleagă – fie să care greutatea relațiilor amoroase haotice, fie ca ușurătatea să-i facă pe jumătate reali... totul evoca o scenă dintr-un roman de Kundera. Totuși, ei nu-și dădeau și nu-și puteau da seama de asta, fiind prea învâluiti în atmosfera aceea, făcând în prea mare măsură parte din ea, întocmai ca peștii cărora le e cu neputință să cuprindă imensitatea oceanului în care înoată prin lentilele înțețoșate ale apelor ce-i înconjoară.

Asemănarea cafenelei cu o scenă din romanele lui Kundera nu făcu decât să dubleze interesul lui Armanoush. Observă multe alte lucruri, inclusiv faptul că toată lumea de la masă vorbea engleza, deși cu accent și greșeli de gramatică. În general, nu păreau să aibă nici un fel de probleme în a trece de la turcă la engleză. La început, Armanoush puse această ușurință pe seama încrederii lor în sine, însă până la urmă bănuie că factorul ce facilita acea ușurință era probabil mai puțin încrederea în engleza lor, cât lipsa de încredere în orice limbă existentă. Se purtau și vorbeau de parcă, indiferent ce ar fi spus sau cum ar fi spus lucrul ăla, nimeni nu putea exprima într-adevăr și deplin eul cel mai tainic și, la urma urmei, limbajul era doar un stârv urât mirositor de cuvinte mincinoase, putrede de mult pe dinăuntru.

Armanoush mai observă, de asemenea, că majoritatea pozelor înrămate cu drumuri înfățișau fie țări din Vest, fie locuri exotice; puține aveau vreo legătură cu altceva. Deși făcuse această observație, nu prea știa cum s-o interpreteze. Poate zborul imaginației celor de aici era orientat fie spre mutarea într-o țară din Vest, fie spre fuga într-o țară exotică îndepărtată.

Un vânzător ambulant oacheș și slab se strecură înăuntru, aproape ascunzându-se de chelnerii care l-ar fi putut da afară. Bărbatul căra o tavă imensă cu migdale galbene, nedescojite, așezate pe cuburi de gheață.

— Migdale! strigă, de parcă ar fi fost numele cuiva pe care îl căuta disperat.

— Vino încoace! strigă Caricaturistul Alcoolic de parcă ar fi răspuns la numele ăla.

Migdalele se potriveau perfect cu ceea ce bea în momentul ăla: bere. Abandonase deja fățiș Alcoolicii Anonimi, mai puțin din motive de dependență, cât de onestitate, nevăzând nici un motiv

pentru care să se numească singur alcoolic dacă nu era. Nu i se părea onest. În schimb, hotărâse să devină propriul supraveghetor. Azi, de pildă, avea să bea doar trei beri. După ce o băuse pe nerăsuflăte pe prima, îi mai rămâneau două. După aceea avea să se oprească. Da, putea face față disciplinei ăleia și fără jalnicele îndrumări profesionale ale altora. După ce luă cea hotărâre, cumpără patru polonice de migdale și le îngrămădi în mijlocul mesei, astfel încât toată lumea să poată ajunge cu ușurință la ele.

Între timp, Armanoush era asaltată de o mulțime de gânduri. Îl urmărea pe chelnerul deșirat, cu figură rătăcită, luând comenzile tuturor și era oarecum surprinsă să vadă atât de mulți oameni bând. Își aminti comentariul ei general din seara trecută despre musulmani și alcool. Era cazul să le pomenească de pasiunea turcilor pentru alcool amicilor ei de la Café Constantinopolis? Cât din ceea ce se întâmpla aici era cazul să le dezvăluie?

Câteva minute mai târziu, chelnerul se întoarse cu un pahar mare de bere înspumată pentru Caricaturistul Alcoolic și o carafă de vin sec pentru ceilalți. Pe când turna vinul de un roșu închis în paharele elegante, Armanoush avu ocazia să-i observe pe oamenii de la masă. Își închipui că femeia colțuroasă care stătea lângă, și totuși la sute de kilometri depărtare de bărbatul masiv, cu nas borcănat trebuia să fie soția lui. Îi studie pe rând pe Caricaturistul Alcoolic și pe soția lui, cât și pe Gazetarul Homosexual Ascuns, pe Poetul Extrem de Netaalentat, pe Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste și pe... nu se putu abține să nu se uite lung la bruneta tânără și sexy de vizavi de ea, care nu părea să facă parte din grup, ci mai degrabă era în mod straniu atașată acestuia. Categorie o persoană care vorbea mult la mobil, bruneta se juca neconștient cu telefonul roz, strălucitor, deschizându-l aparent fără motiv, apăsând pe o tastă sau alta, trimițând un mesaj sau primind unul, absorbită de mica mașinărie. Din când în când, se apropia de bărbatul cu barbă de lângă ea și își freca nasul de urechea lui. Evident, era *noua* prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste.

— Ieri mi-am făcut un tatuaj.

Cuvintele erau atât de desprinse de context, încât Armanoush nu își dădu seama imediat dacă erau adresate cuiva, cu atât mai puțin ei. Totuși, fie din pură plictiseală, fie din dorința de a se împrieteni cu cealaltă achiziție recentă a grupului, noua prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste i se adresa ei:

— Vrei să-l vezi?

Era o orhidee sălbatică, roșie ca focul iadului, ce se încolăcea în jurul buricului.

— E tare, zise Armanoush.

Femeia zâmbi, încântată.

— Mulțumesc, spuse tamponându-și buzele cu un șervețel, chiar dacă nu mâncase nimic.

Între timp, Asya o studiase și ea pe femeie, deși cu o privire mult mai dezaprobatoare. Întâlnind o nouă femeie, nu putea face decât unul din cele două lucruri pe care le făcea de obicei: fie să aștepte să vadă când avea să înceapă să o deteste, fie să o ia pe scurtătură și să o deteste imediat. Alese a doua variantă.

Asya se lăsă pe spate și apucă paharul între degetul mare și arătător, cercetând lichidul roșu. Nu își luă ochii de la pahar nici măcar când începu să vorbească.

— De fapt, dacă stăm să ne-aducem aminte cât de veche e practica tatuajului..., spuse Asya, însă nu își termină propoziția.

În schimb, începu una nouă.

— La începutul anilor '90, exploratorii au descoperit în Alpii italieni un cadavru excelent conservat. Avea mai bine de cinci mii de ani. Și cincizeci și șapte de tatuaje pe corp. Cele mai vechi tatuaje din lume!

— Adevărat? întrebă Armanoush. Mă întreb ce fel de tatuaje se făceau pe-atunci.

— Cel mai adesea își tatuau pe trup animale, cele care erau totemurile lor... probabil măgari, căprioare, bufnițe, capre-negre – și, bineînțeles, șerpi, sunt sigură că șerpii erau întotdeauna la mare căutare.

— Uau, mai mult de cinci mii de ani vechime! se entuziasmă noua prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste.

— Însă nu cred că avea un tatuaj pe buric! gănguri acesta drept răspuns.

Și începură să râdă împreună, apoi se sărutară și se îmbrățișară.

Afară, pe trotuar, erau câteva mese răzlețe. Un cuplu mohorât se așeză la una din ele, apoi un altul și încă unul, cu niște fețe citadine, serioase și stresate. Armanoush le urmărea curioasă gesturile, asemuindu-i cu niște personaje din romanele lui Fitzgerald.

— Avem oarecum tendința să asociem tatuajele cu originalitatea, inventivitatea și chiar cu modernismul. De fapt, a-ți face tatuaje în jurul buricului e una dintre cele mai vechi practici din istoria lumii. Dați-mi voie să vă reamintesc că, pe la sfârșitul secolului XIX, un grup de arheologi din Vest a descoperit o mumie. Aparținea unei prințese egiptene. Numele ei era Amunet. Și ia ghiciți! Avea un tatuaj. Ghiciți unde?

Acum Asya se întoarse spre scenarist și îl privi drept în ochi.

— Pe buric!

Scenaristul clipi, uimit să vadă cât era de informată. Noua lui prietenă părea la fel de impresionată când întrebă:

— De unde știi toate chestiile astea?

— Mama ei are un salon de tatuaj, interveni Caricaturistul Alcoolic fără să-și desprindă ochii de la Asya.

Se afundă în scaun, rezistând dorinței de a-i săruta buzele mânioase, rezistând dorinței de a cere fără întârziere încă o bere, rezistând dorinței de a înceta să joace rolul omului care nu era.

Dispoziția lui trecu neobservată. Armanoush îi detectă căldura din priviri în momentul în care se uită la Asya și intui că era probabil îndrăgostit de ea.

Între timp, Asya părea într-o stare de spirit cu totul diferită, pregătindu-se să lanseze un nou atac

asupra noii prietene a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste. Aplecându-se în față cu o privire neîndurătoare întipărită pe chip, spuse:

— Totuși, tatuajele pot fi extrem de periculoase.

Asya așteaptă câteva clipe, tocmai atât cât cuvântul *periculoase* să-și facă efectul.

— Instrumentele folosite la această operație ar trebui dezinfectate cu mare grijă, însă adevărul e că nu poți să fii niciodată sută la sută sigur în privința riscului contaminării, care, desigur, e o problemă serioasă având în vedere că cea mai comună tehnică de tatuaj e inserarea cernelii în piele cu ajutorul acelor...

Rostise cuvântul *ace* într-un fel atât de amenințător, încât pe toți cei de la masă îi trecură fiorii. Doar Caricaturistul Alcoolic o privi cu o lucire diabolică în ochi, savurând din plin spectacolul.

— Acul este băgat și scos din piele în repetate rânduri, într-un ritm de aproximativ trei mii de ori pe minut.

Scoase o țigară din pachet, mișcând-o de mai multe ori înainte și-napoi ca pentru a ilustra procesul, după care o aprinse. Noua prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste încercă să zâmbească la acel gest cu conotații sexuale evidente, însă ceva din privirea Asyei o făcu să se oprească la jumătate.

— Infecțiile sângelui și hepatita sunt doar două dintre nenumăratele boli letale pe care le poți contracta într-un salon de tatuaj. Pictorul trebuie să deschidă de fiecare dată un pachet steril și să-și spele mâinile cu apă caldă și săpun, și mai presus de toate să folosească dezinfectanți și să poarte mănuși de cauciuc... Teoretic, bineînțeles, vreau să zic, hai să fim serioși, cine și-ar da atâta osteneală?

— A făcut toate astea. Acele erau noi, iar mâinile îi erau curate, observă noua prietenă în turcă, cu o notă alarmată în glas.

Asya nu se dădu bătută, continuând în engleză.

— Mda, bine. Din nefericire nu e de-ajuns. Cum era cerneala? Știai că nu numai acele, ci și cerneala trebuie schimbată de fiecare dată? Trebuie să folosești cerneală proaspătă la fiecare ședință, la fiecare client.

— Cerneala...

Acum noua prietenă părea de-a dreptul îngrijorată.

— Sigur, cerneala! Întări Asya sigură pe ea. Sunt multe infecții care pot apărea după ce-ți faci tatuajul, doar din cauza cernelii. Una dintre cele mai obișnuite e *Staphylococcus aureus*, care, din nefericire – se încruntă –, se știe că poate cauza afecțiuni cardiace grave.

Deși se străduia să nu-și piardă calmul, auzind această informație, noua prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste se albi la față. Chiar atunci îi sună mobilul, însă nici măcar nu se uită la el.

— Ai consultat un doctor înainte să ți-l faci? Întrebă Asya cu o expresie îngrijorată despre care spera să pară destul de convingătoare.

— Nu, spuse noua prietenă a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste.

Chipul ei căpătase acum o expresie gravă, ce schița noi riduri în jurul buzelor și ochilor.

— O, într-adevăr? Ei, nu contează, nu-ți face griji, a dat Asya din mâini. Aproape sigur n-o să se întâmple nimic rău.

Și, spunând asta, se lăsă pe spătarul scaunului. Caricaturistul Alcoolic și Armanoush au zâmbit, însă ceilalți nu au reacționat în nici un fel.

Hotărând să intre și el în joc, Caricaturistul Alcoolic se întoarse spre Asya cu o privire amuzată și vicleană și întrebă:

— Dar poate să și-l scoată dacă vrea, nu? Se poate scoate, nu-i așa?

— Se poate, răspuse imediat Asya. Însă întreaga operație e extrem de dureroasă și de înspăimântătoare. Poți să alegi una dintre cele trei metode: chirurgie, tratament cu laser sau îndepărtarea pielii.

Spunând asta, Asya luă o migdală din grămadă și o descoji. Toată lumea de la masă, chiar și Armanoush, nu se putu abține să se holbeze îngrozită la migdală. Satisfăcută de reacția auditoriului ei, Asya aruncă migdala în gură și începu să mestece cu însuflețire. Ochii noii prietene a Scenaristului Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste se măriră în timp ce o privea pe Asya mestecând migdala.

— Personal, nu aș recomanda-o niciodată pe cea de-a treia. Nu că celelalte ar fi mai bune. Trebuie să găsești un dermatolog sau un chirurg plastician foarte bun – *extrem* de bun. Costă mult, dar ce poți să faci? Fiecare vizită costă o căruță de bani și trebuie să plătești mai multe. Chiar și după ce ți-ai îndepărtat tatuajul, o să rămână o cicatrice vizibilă, ca să nu mai pomenesc de decolorarea pielii. Dacă vrei să scapi de asta, ai nevoie de încă o operație de chirurgie plastică. Și chiar și atunci nu există o garanție de sută la sută.

Armanoush se pișcă singură ca să nu izbucnească în râs.

— Păi, ce-ar fi să mai bem ceva? interveni soția Caricaturistului Alcoolic cu un zâmbet obosit. Și ce motiv mai bun am putea avea ca să bem decât domnul Poante? Cum îl chema?... Cecche?

— Cecchetti, o corectă Asya, blestemând încă ziua în care fusese destul de beată ca să le țină celor din grup un discurs despre istoria baletului.

— Da, da, Cecchetti, chicoti Poetul Extrem de Netalentat și se apucă să-i explice lui Armanoush: Dacă n-ar fi fost el, balerinii n-ar mai fi trebuit să se chinuie mergând pe vârfuri, înțelegi?

— Ce-o fi fost în capul lui? adăugă cineva și apoi se puseră cu toții pe râs.

— Spune-ne, Amy, de unde ești? o întrebă Poetul Extrem de Netalentat pe Armanoush peste murmurul obișnuit din cafenea.

— De fapt, Amy e o prescurtare de la Armanoush, interveni Asya, aflată încă într-o dispoziție provocatoare. E armeană americană!

Cuvântul *armean* nu surprindea pe nimeni într-un loc precum Café Kundera, însă *armean american* era cu totul altă poveste. Cu *armean armean* nu era nici o problemă – cultură similară, probleme

similare –, însă *armean american* însemna cineva care îi disprețuia pe turci. Toate capetele se întoarseră dintr-odată înspre Armanoush. Privirile lor stăruitoare dezvăluiau un interes amestecat cu panică, de parcă ea ar fi fost o cutie de cadouri viu colorată al cărei conținut le era necunoscut. Înăuntrul cutiei putea fi un cadou la fel de încântător ca și ambalajul sau o bombă. Armanoush ridică umerii de parcă s-ar fi oțelit împotriva unei lovituri, însă, fiind de atâția ani niște obișnuiți ai cafenelei, membrii grupului se pătrunseseră mult prea mult de apatia locului ca să se agite prea mult timp.

Totuși, Asya nu lăsă agitația să scadă.

— Știați că familia lui Armanoush era din Istanbul? spuse între două migdale. Au fost supuși la tot felul de suferințe în 1915. Mulți au murit în timpul deportărilor – din cauza foamei, oboselii, brutalităților...

Liniște absolută. Nici un comentariu. Asya strânse nodul un pic mai tare sub privirile îngrijorate ale Caricaturistului Alcoolic.

— Însă stră-străbunicul ei a fost ucis înainte de asta, în principal pentru că – Asya se întoarse spre Armanoush, deși următoarea afirmație îi era adresată mai puțin ei și mai mult membrilor grupului – era intelectual!

Își sorbi încet vinul.

— Fapt e că intelectualitatea armeană a fost executată prima, astfel încât comunitatea să fie lipsită de mințile care o conduceau.

Nu dură mult până să fie spartă tăcerea.

— Chestia asta nu s-a întâmplat, spuse Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste scuturând cu putere din cap. N-am auzit niciodată despre așa ceva.

Trase din pipă și, prin norul de fum, o privi pe Armanoush drept în ochi, iar glasul lui coborî până la o șoaptă plină de compasiune.

— Uite ce e, îmi pare foarte rău pentru familia ta, îți transmit condoleanțele mele. Însă trebuie să înțelegi că toate astea se întâmplau pe timp de război. Oamenii mureau de ambele părți. Ai idee câți turci au murit de mâna rebelilor armeni? Te-ai gândit vreodată la cealaltă versiune a poveștii ăsteia? Pun pariu că nu! Dar suferința familiilor turce? E o tragedie, însă trebuie să înțelegem că 1915 nu era 2005. Vremurile erau diferite pe atunci. Pe atunci statul turc nici măcar nu exista, ci doar Imperiul Otoman, pentru numele lui Dumnezeu! Era premodernă și tragediile ei premoderne.

Armanoush strânse din buze atât de tare, încât parcă tot sângele i se scursesese din ele. Avea atâtea contraargumente, că nu știa exact de unde să înceapă. Ce n-ar fi dat ca Baron Baghdassarian să fie acolo și să audă toate astea.

Tăcerea lui Armanoush fu umplută imediat de întreruperea Asyei:

— A, da? Credeam că nu ești naționalist!

— Nu sunt! exclamă Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste ridicând vocea câteva octave. Ca să-și păstreze stăpânirea de sine începu să-și mângâie barba. Însă respect adevărurile istorice.

— Oamenilor li s-a spălat creierul, spuse ironic noua lui prietenă în încercarea de a-și susține iubitul și în același timp de a se răzbuna pentru discuția cu tatuajul.

Asya și Armanoush schimbă rapid câteva priviri. Chiar în acea clipă, chelnerul, își făcu din nou apariția și înlocui carafa de vin goală cu una nouă.

— Ei, cine știe? Poate că și vouă vi s-a spălat creierul, spuse Armanoush încet.

— Mda, cine știe? o îngână Asya. Ce știm noi despre 1915? Câte cărți pe subiectul ăsta ai citit? Câte puncte de vedere controversate ai comparat și ai opus unul altuia? Ce cercetări, ce literatură?... Pun pariu că n-ai citit nimic! Însă ești atât de convins. Nu înghițim întotdeauna ce ni se dă? Pilule de informare, pilule de dezinformare. În fiecare zi înghițim câte un pumn întreg.

— Sunt întru totul de acord, sistemul capitalist ne anulează sentimentele și ne ciunțește imaginația, interveni Poetul Extrem de Netaalentat. Sistemul ăsta e responsabil de dezvrăjirea lumii. Doar poezia ne mai poate salva.

— Uite ce e, replică Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste. Spre deosebire de alți oameni din Turcia, am făcut o groază de cercetări pe subiectul ăsta datorită slujbei mele. Scriu scenarii pentru filme istorice. Citesc tot timpul istorie. Deci spun asta nu pentru că am auzit-o în altă parte sau pentru că am fost dezinformat. Din contră! Spun asta din perspectiva cuiva care a făcut cercetări meticuloase asupra subiectului ăstuia.

Se opri ca să ia o gură de vin.

— Pretențiile armenilor sunt bazate pe exagerare și distorsionare. Să fim serioși, unii merg chiar până la a pretinde că am ucis două milioane de armeni. Nici un istoric cu mintea întreagă n-ar lua chestia asta în serios.

— Chiar și unul e deja prea mult, sări Asya.

Chelnerul își făcu din nou apariția cu o nouă carafă și o expresie îngrijorată pe chip. Făcu un gest înspre Caricaturistul Alcoolic:

— Vreți să mai comandați?

În loc de asta, fu concediat cu un gest al mâinii. Fiindcă terminase de mult cele trei beri și credincios hotărârii sale de a nu bea mai multe, Caricaturistul Alcoolic trecuse deja pe vin.

— Dă-mi voie să-ți spun ceva, Asya, zise Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste umplându-și din nou paharul. Ai auzit de procesele abominabile ale vrăjitoarelor din Salem, nu-i așa? Lucrul cel mai interesant e că aproape toate femeile acuzate de vrăjitorie au făcut mărturisiri similare, au prezentat simptome comune, inclusiv faptul că leșinau toate odată... Mințeau? Nu! Se prefăceau? Nu! Sufereau de o isterie colectivă.

— Ce vrea să-nsemne asta? întrebă Armanoush abia stăpânindu-și furia.

— Da, ce dracu' înseamnă asta? spuse și Asya, fără să-și controleze furia.

Scenaristul lăsă un zâmbet obosit să treacă peste chipul lui mohorât.

— Există într-adevăr isterie colectivă. Nu spun că armenii ar fi isterici sau ceva de genul ăsta, nu mă

înțelege greșit. Este un fapt dovedit științific că grupurile sunt capabile să manipuleze credințele, gândurile individuale ale membrilor lor, chiar și reacțiile fizice. Continui să auzi aceeași poveste repetată la nesfârșit și imediat te trezești că ți-ai însușit-o. Din acel moment, aceasta încetează să mai fie povestea altcuiva. Nici măcar nu mai e o poveste, ci realitate, realitatea *ta!*

— E ca și când te-ai afla sub puterea unei vrăji, observă Poetul Extrem de Netalentat.

Trecându-și o mână prin păr, Asya se așază într-o rână în scaun, trase câteva fumuri din țigară și spuse:

— Dă-mi voie să-ți spun ce e isteria. Toate scenariile alea pe care le-ai scris pân-acum, întregul serial *Timur Inimă de Leu* – turcul musculos, herculeean, trecând de la o aventură la alta împotriva idiotului bizantin. Asta numesc eu isterie. Și, odată ce o faci să devină un spectacol televizat și faci milioane de oameni să-și însușească mesajul tău îngrozitor, chestia asta se transformă în isterie colectivă.

De data asta Gazetarul Homosexual Ascuns a fost cel care a intervenit.

— Da, toți eroii ăia turci vulgar de macho pe care i-ai creat ca să ridiculizezi efeminarea dușmanului sunt semne de autoritarism.

— Ce v-a apucat? întrebă Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste, iar buza de jos îi tremura de furie. Știți foarte bine că nu cred în porcăriile astea. Știți că spectacolele alea sunt doar divertisment.

Armanoush se strădui din toate puterile să schimbe dispoziția. Deși știa că Baron Baghdassarian nu ar fi deloc de acord cu asta, era convinsă că creșterea tensiunii nu ajuta cu nimic la recunoașterea genocidului.

— Tabloul înrămat de acolo, arată înspre perete. Știți că în tabloul ăla cu ramă portocalie e o șosea din Arizona? O șosea pe care mama și cu mine umblam de multe ori când eram copil.

— Arizona, murmură Poetul Extrem de Netalentat și oftă de parcă numele acela făcea aluzie la un tărâm utopic, un fel de Shangri-La.

Însă Asya nu avea de gând să lase lucrurile așa.

— Tocmai asta e, spuse. Ceea ce-ai făcut e chiar mai rău. Dacă ai fi crezut în ce făceai, dacă ai fi crezut câtuși de puțin în filmele tale, ți-aș fi pus încă la îndoială punctul de vedere, dar cel puțin nu sinceritatea. Scrii scenariile alea pentru mase. Scrii, vinzi și câștigi o grămadă de bani. Și după aia vii aici, te ascunzi în cafeneaua asta și îți bați joc de filmele alea împreună cu noi. Asta e ipocrizie!

Scenaristul se albi dintr-odată la față, expresia i se înăspri, iar privirea îi deveni glacială.

— Cine te crezi ca să-mi vorbești mie despre ipocrizie, domnișoară Bastardă? De ce nu te duci să-ți cauți *tatăl* în loc să mă enervezi pe mine?

Se întinse după paharul de vin, însă nu mai era nici o nevoie, fiindcă un pahar de vin venea deja spre el: Caricaturistul Alcoolic sărise în picioare, înhățase un pahar de vin și îl aruncase în scenarist, ratând la milimetru. Paharul lovi o ramă de pe perete, împrăștiind vin peste tot, însă în mod surprinzător nu se

sparse. Nereușind să-și lovească ținta, Caricaturistul Alcoolic își suflecă mânecile.

Deși nu era nici măcar pe jumătate la fel de solid precum Caricaturistul Alcoolic, însă la fel de beat, Scenaristul Nenaționalist de Filme Ultranaționaliste reuși să evite prima lovitură. Apoi se refugie rapid într-un colț, cu ochii la ușă.

Nici nu și-a dat seama. Gazetarul Homosexual Ascuns țâșni de pe scaunul lui și se năpusti în colț cu carafa în mână. În clipa imediat următoare scenaristul zăcea pe jos, iar sângele îi șiroia pe frunte. Tamponându-și capul cu un șervet însângerat, ca o victimă de război, se holbă mai întâi la gazetar, apoi la caricaturist, apoi într-o parte.

Însă la urma urmei, Café Kundera e o cafenea confortabilă, îngrozitor de intelectuală, unde ritmul vieții nu e, din fericire sau din nefericire, niciodată tulburat. Nu e un loc pentru bătăi între bețivi. Chiar înainte ca fruntea scenaristului să se oprească din sângerat, toți cei din cafenea se întorseseră deja la ceea ce făceau înainte de a fi întrerupți – unii strâmbându-se, alții sporovăind la un vin sau o cafea, iar alții evadând în fotografiile înrămate de pe pereți.

1. Bătălia de la Yarmuk (636) între musulmani și bizantini, încheiată cu capitularea Damascului.
2. Carol Martel (686-741), rege al francilor. I-a învins pe arabi în bătălia de la Poitiers (732).
3. Asasinii – sectă islamică fondată în Iran în 1090 de Hassan bin Sabah. Numele sectei, Hashashini, e derivat de la drogul hașiș.
4. Nizam-al-Mulk – poet, matematician și astronom ucis de secta Asasinilor (1092).
5. Hulagu (1217?-1265) – nepot al lui Genghis-Han și frate al lui Kublai-Han, fondator al Dinastiei Il-Khanid care a durat aproape 70 de ani în Persia. Între 1251 și 1256 duce în Persia lupte împotriva ismailiților (cunoscuți și sub numele de Asasini).
6. *Op.cit.*, p. 593.
7. Lucrare publicată în 1958 a filosofului și criticului William Barrett (1913-1992), care explică publicului larg filosofia existențialistă.
8. *Layla și Majnun* – poveste clasică de dragoste din Orientul Mijlociu; *Yusuf și Zulaykha* – poveste coranică, echivalentul legendei biblice a lui Iosif și a nevestei lui Putifar.

CAPITOLUL
UNSPREZECE

Caise uscate

Zorii stau să mijască, nu mai e decât un pas până la acel prag straniu dintre noapte și zi. E singurul moment când mai e cu puțință să găsești mângâiere în vise, și totuși prea târziu ca să le construiești de la capăt.

Dacă există un ochi în cel de-al șaptelea cer, un Ochi Divin ce veghează de sus asupra tuturor, El ar fi trebuit să supravegheze multă vreme Istanbulul ca să-și dea seama cine ce făcea în spatele ușilor închise și cine, dacă exista cineva, rostea blasfemii la adresa Lui. Celui din cer orașul îi părea probabil un model strălucitor de licăriri pestrițe, împânzite în toate direcțiile, niște artificii explodând în mijlocul întunecimii dese. În clipa asta modelul urban strălucitor e colorat în nuanțe de portocaliu, roșu și ocru. E o configurație de scânteieri, unde fiecare punct e o lumină aprinsă de cineva care e treaz la ora asta. De unde e situat Ochiul Divin, de acolo, de deasupra, toate aceste becuri aprinse sporadic trebuie să pară într-o perfectă armonie, licărind neconținut, de parcă i-ar trimite lui Dumnezeu un mesaj cifrat.

În afara acestor licăriri răzlețe, în Istanbul e încă întuneric beznă. Pe străzile murdare și strâmte ce șerpuiesc prin vechile cartiere, în noile clădiri moderne cu apartamente ce se înghesuie în cartierele construite recent sau în suburbiile luxoase, oamenii dorm duși. Mai puțin unii.

Unii locuitori ai Istanbulului s-au trezit, ca de obicei, mai devreme decât ceilalți. Imamii din întregul oraș, de pildă; cei tineri și cei bătrâni, cei cu glasuri dulci și cei cu glasuri mai puțin dulci, imamii moscheilor mari sunt primii care se trezesc, gata să cheme credincioșii la rugăciunea de dimineață. Apoi mai sunt covrigarii. Și ei sunt treji și se îndreaptă spre brutăriile de la care-și iau covrigii crocanți cu susan pe care îi vor vinde toată ziua. În consecință, brutarii sunt și ei treji. Unii din ei dorm doar câteva ore înainte să înceapă lucrul, în timp ce alții nu dorm niciodată noaptea. În fiecare zi, fără excepție, brutarii își încălzesc cuptoarele pe la mijlocul nopții, astfel încât înainte de ivirea zorilor brutăriile să fie pline de mireasma delicioasă a pâinii.

Menajerele sunt și ele treze. Femeile astea de toate vârstele se trezesc devreme ca să schimbe cel puțin două sau trei autobuze diferite ca să ajungă la casele celor înstăriți, unde vor freca, curăța și lustrui toată ziua. Aici e o cu totul altă lume. Femeile cu bani sunt întotdeauna machiate și nu-și trădează vârsta. Spre deosebire de soții menajerelor, soții din suburbie sunt întotdeauna ocupați, surprinzător de

politicoși și oarecum efeminați. Timpul nu e un articol rar în suburbii. Oamenii îl folosesc cu aceeași generozitate și libertate cu care folosesc apa caldă.

Zorii s-au ivit. În momentul ăsta orașul e o entitate vâscoasă, aproape gelatinoasă, ceva amorf, pe jumătate lichid, pe jumătate solid.

Ochiului Divin din înaltul cerului casa familiei Kazancı îi pare probabil o sferă strălucitoare de scânteieri murdare în mijlocul umbrelor nopții. Majoritatea încăperilor sale sunt tăcute și întunecate, doar în câteva e aprinsă lumina.

Unul dintre locuitorii casei familiei Kazancı treji la ora asta e Armanoush. S-a trezit devreme și a intrat imediat pe internet, dornică să le povestească membrilor de la Café Constantinopolis despre incidentul șocant din ziua trecută. Le-a povestit despre cercurile boeme din Istanbul și apoi despre ceartă, rezumând fiecare personaj și fiecare detaliu pe care le observase la Café Kundera. În momentul ăsta le face o descriere detaliată a Caricaturistului Alcoolic, adăugând că acesta găsisse o nouă utilitate vinului de la masă.

Caricaturistul pare amuzant,

scrie Anti-Khavurma.

Spui deci că ar putea face pușcărie pentru că l-a desenat pe prim-ministru în chip de lup? Umorul e o afacere serioasă în Turcia!

Mda, pare un tip tare,

încuviințează doamna Peacock/Siramark.

Spune-ne mai multe despre el.

Însă se pare că cineva dă incidentului o interpretare cu totul diferită.

Haideți, oameni buni, nu e nimic grozav sau interesant în ceea ce-l privește pe el sau pe orice alt personaj din cafeneaua aia mizeră. Nu vedeți, sunt doar fețe și nume din partea boemă, avangardistă, cu pretenții artistice a Istanbulului. O elită tipică de țară din lumea a treia care se urăște pe sine mai mult decât orice altceva pe lume.

Armanoush tresări la acest mesaj scurt al lui Baron Baghdassarian și se uită în jur.

Asya doarme în partea cealaltă a camerei, cu Sultan al Cincilea ghemuit pe piept, o pereche de căști pe urechi și o carte deschisă în mână: *Totalitate și infinit* de Emmanuel Levinas. Lângă patul Asyei e o carcasă de CD – Johnny Cash îmbrăcat din cap până-n picioare în negru, proiectat pe un cer cenușiu și sumbru, cu un câine într-o parte și o pisică în cealaltă, uitându-se cu o privire stăruitoare și severă la ceva ieșit din cadru. Asya a adormit cu walkmanul fixat pe replay. Și în privința asta e fiica mamei ei,

fiind perfect capabilă să lupte cu tot felul de voci, însă incapabilă să facă față tăcerii.

Armanoush nu poate înțelege versurile din locul în care se află, însă poate auzi ritmul învârtindu-se ca un titirez. Îi place să audă vocea de bariton a lui Cash prelingându-se din căști în încăpere, la fel cum îi place să audă diferite zgomote dinăuntru sau din afară: rugăciunile de dimineață răsunând dinspre moscheile îndepărtate; zăngănitul lăptarului când lasă sticlele cu lapte în fața băcăniei de vizavi; respirația uimitor de ritmată a lui Sultan al Cincilea și a Asyei, un amestec șuierător de sforăituri și tors, deși nu e întotdeauna ușor să-ți dai seama căruia din ei îi aparține fiecare; sunetul scos de vârful degetelor sale care se plimbă pe tastatură în căutarea celui mai bun răspuns pentru Baron Baghdassarian. E aproape dimineață și, deși Armanoush nu a dormit îndeajuns, se simte înviorată de sentimentul de triumf pe care-l ai atunci când învingi somnul.

Dedesubt e camera bunicii Gülsüm. Poate că într-adevăr fusese Ivan cel Groaznic într-o viață anterioară, însă asprimea ei nu e lipsită de motiv. Ca mulți alții pe care viața îi umple de amărăciune, bunica are și ea povestea ei. Crescuse într-un orașel de pe coasta egeeană, unde viața era idilică, dar plină de privațiuni; se măritase cu un Kazancı, o familie mult mai bogată, mult mai citadină decât a ei, însă cu siguranță mult mai lipsită de noroc; stinghereala de a fi tânăra nevastă de la țară a unicului fiu al unei familii înclinată spre plăceri și dezastre; povara de a i se fi încredințat sarcina de-a naște fii, cu cât mai mulți, cu atât mai bine, fiindcă nu știa niciodată cât aveau să trăiască, și faptul că născuse doar fete, una după alta; îndurase durerea de a-și vedea soțul îndepărtându-se tot mai mult de ea cu fiecare naștere.

Levent Kazancı era un om impulsiv, care nu ezita să se folosească de curea pentru a-și disciplina nevasta și copiii; *un băiat, dacă Allah i-ar fi dăruit un băiat, totul ar fi fost în regulă*. Trei fete la rând, apoi visul și al patrulea copil, în sfârșit un băiat. Sperând că norocul li se schimbese, au încercat din nou, al cincilea copil, însă era iarăși o fată. Totuși, Mustafa era de-ajuns, era exact ce aveau nevoie ca să ducă mai departe numele familiei. Mustafa, alintat, răsfățat, răzgâiat, favorizat întotdeauna față de fete, fiecare capriciu îndeplinit... apoi melodia a încetat și întunericul și disperarea s-au strecurat în visul acela: Mustafa a plecat în Statele Unite pentru a nu se mai întoarce niciodată.

Bunica Gülsüm era o femeie căreia nu-i fusese niciodată întoarsă iubirea; una din acele femei care nu îmbătrâneau treptat, ci dintr-odată, sărind de la virginitate la riduri, căreia nu i se dăduse niciodată șansa să zăbovească între aceste etape. Se dedicase în întregime unicului ei fiu și îl prețuise adesea în dauna fiicelor sale, încercând să găsească în el o consolare pentru toate lucrurile pe care viața i le răpise. Totuși, odată ajuns în Arizona, existența băiatului se limitase la vederi și scrisori. Nu se întorsese niciodată la Istanbul să-și viziteze familia. Bunica Gülsüm îngropase adânc în sufletul ei durerea de-a fi respinsă. În timp, inima i se împietrise din ce în ce mai mult. Astăzi avea privirea cuiva care se refugiase de bunăvoie în austeritate și care intenționa să lase lucrurile așa.

La primul etaj, în colțul din dreapta, Petite-Ma e cufundată într-un somn adânc, roșie-n obraji, cu gura căscată, sforăind liniștită. Lângă ea e un dulap din lemn de cireș pe care se odihnesc Sfântul Coran, o carte despre sfinții musulmani și o lampă minunată ce răspândește o lumină molatică, de culoarea

salviei. Alături de carte se află un șirag de mătâni în nuanțe de ocru, cu o piatră de chihlimbar atârnată la capăt, și un pahar pe jumătate plin cu apă în care-și ține proteza.

Pentru ea timpul și-a pierdut de mult cursul liniar; de-a lungul autostrăzii istoriei nu mai există nici indicatoare de circulație, nici lumini de avertizare și nici un fel de indicații. E liberă să o ia în orice direcție sau să schimbe benzile. Sau se poate opri chiar în mijlocul drumului, refuzând să se miște, refuzând obligația de a înainta, de vreme ce nu există nici un „progres“ în viața ei, ci doar o repetiție neîncetată a momentelor izolate.

Zilele astea îi vin în minte câteva amintiri din copilărie, la fel de vii ca și când s-ar întâmpla aici și acum. Iat-o, o fată de opt ani, blondă, cu ochi albaștri, din Salonic, împreună cu mama ei, plângând amândouă după ce tatăl ei murise în Războaiele Balcanice; apoi se vede la Istanbul, e sfârșitul lui octombrie, proclamarea Republicii Turce moderne. Steaguri. Vede multe steaguri, colorate în roșu și alb, iar pe ele semiluna și steaua, fluturând în vânt ca niște haine abia spălate. Din spatele steagurilor se ivește chipul lui Riza Selim, barba lui deasă și ochii mari și triști. Apoi se vede tânără femeie, stând la pianul ei Bentley, cântând melodii vesele pentru oaspeții dichisiți.

În cămăruța de deasupra celei a lui Petite-Ma doarme mătușa Cevriye. Are un coșmar pe care l-a avut de nenumărate ori de-a lungul anilor. E din nou elevă și poartă o uniformă urâtă, cenușie. Directorul o cheamă în fața clasei ca să dea un test oral. Începe să transpire abundant în timp ce se îndreaptă într-acolo, clătinându-se nesigură pe picioarele grele. Nici una dintre întrebările care i se pun nu are sens. Mătușa Cevriye descoperă că, de fapt, nu a absolvit liceul. Se făcuse o greșală undeva în dosare și acum trebuia să termine doar cursul ăla ca să absolve și să devină profesoară. De fiecare dată se trezește exact la aceeași scenă. Directorul scoate foaia cu notele clasei și un stilou cu cerneală roșie și trece un zero imens și roșu chiar în dreptul numelui Cevriye.

Ăsta e coșmarul pe care îl are de zece ani, de când și-a pierdut soțul. Acesta a fost închis pentru luare de mită – o acuzație pe care mătușa Cevriye refuzase întotdeauna s-o creadă. Și doar cu o lună înainte de eliberare a murit urmărind o încăierare, ucis de un cablu electric stupid. În visele ei mătușa Cevriye vedea scena asta iar și iar și se gândea la infractorul (*trebuia* să fie un infractor) care pusese cablul acolo și îi ucisese soțul. Visa că aștepta la porțile închisorii. Restul scenariului se schimba de fiecare dată. Uneori se afla acolo ca să-l scuipe în față pe ucigaș de îndată ce era eliberat din închisoare, uneori îl privea de la distanță, iar alteori îl împușca atunci când pășea în lumina soarelui.

După ce-și pierduse soțul, mătușa Cevriye își vânduse casa și se alăturase celorlalte fiice care ajunseseră să accepte faptul că trebuiau să trăiască sub același acoperiș. În primele luni petrecute acolo n-a făcut nimic altceva decât să verse lacrimi. Își începea ziua frunzărind fotografiile fostului ei soț, vorbindu-le, suspinând deasupra fiecăreia, pentru ca la sfârșitul zilei să fie frântă de oboseală de atâta supărare. Ochii îi erau umflați ca două pungi roșii de atâta plâns, nasul jupuit de atâta suflat – în starea asta fusese până într-o dimineață când se întorsese de la cimitir și descoperise că toate fotografiile alea vechi dispăruseră.

— Ce-ai făcut cu fotografiile lui? Întrebase mătușa Cevriye, știind prea bine pe cine trebuia să acuze. Dă-mi-le înapoi!

— Nu, răspunsese bunica Gülsüm pe un ton aspru și glacial. Fotografiile îți sunt tot timpul la îndemână. N-o să-ți petreci zilele plângând pe ele. Pentru ca inima să se vindece, ochii nu trebuie să le mai vadă un timp.

Nimic nu s-a vindecat. Doar că s-a obișnuit să și-l imagineze fără să se mai uite la fotografii. Din când în când, se trezea remodelându-i chipul, împodobindu-l cu o mustață grizonantă sau câteva smocuri de păr pe ici, pe colo. Dispariția fotografiilor a coincis cu transformarea mătușii Cevriye într-o profesoară intransigentă de istorie națională a Turciei.

În camera de vizavi de ea doarme mătușa Feride. E o femeie deșteaptă, cu o imaginație bogată, o femeie a colajelor. Numai de-ar reuși să țină toate piesele adunate la un loc. E neobișnuit, e fabulos, e înspăimântător să fii atât de sensibil. De vreme ce în orice moment se poate întâmpla orice, nu poate fi niciodată sigură de pământul de sub tălpile ei. Nu există un sentiment de siguranță sau de continuitate. Totul vine în frânturi și bucăți care se roagă să fie puse laolaltă, și totuși sfidează orice noțiune de totalitate. Din când în când, mătușa Feride visează că are un iubit. Își dorește o dragoste care să o absoarbă în întregime, până într-acolo încât să cuprindă nenumăratele ei anxietăți, excentricități și anomalii. Un iubit care să adore totul la ea. Mătușa Feride nu vrea o dragoste care să fie benefică părții ei bune și să neglijeze partea ei întunecată. Are nevoie de cineva care să fie alături de ea la bine și la rău, în sănătatea ei mintală și nebunia ei. *Poate de aia nebunilor le vine mai greu să-și găsească pe cineva – își spune –, nu pentru că sunt complet duși, ci pentru că e greu să găsești pe cineva dispus să accepte atâția oameni într-unul singur.*

Însă astea sunt doar vise cu ochii deschiși. În visele adevărate mătușa Feride nu vede nicăieri iubiți, ci doar colaje abstracte. În timpul nopții creează cârpeli în culori uimitoare și în diverse forme geometrice. Vântul bate cu putere, curenții oceanici îl urmează, iar lumea devine o sferă cu nesfârșite posibilități. Tot ceea ce e construit poate fi în același timp distrus. Doctorii i-au spus mătușii Feride să o lase mai moale, să-și ia pastilele regulat. Însă ei nu știu despre această dialectică. Creezi și distrugi creezi și distrugi creezi și distrugi. Minteaa mătușii Feride e o excelentă maestră a colajelor.

Lângă camera mătușii Feride e o baie și, alături de ea, camera mătușii Zeliha. E trează. Stă în capul oaselor în pat, cercetându-și camera de parcă ar aparține altcuiva, de parcă ar fi memorat detaliile ca să se simtă mai apropiată de străina care locuiește acolo.

Își privește hainele, zecile de fuste, toate scurte, toate vii colorate, felul ei personal de protest împotriva codurilor morale în mijlocul cărora s-a născut. Pe pereți sunt poze și postere cu tatuaje. Mătușa Zeliha e o femeie care se apropie de patruzeci de ani, însă camera ei seamănă cu cea a unei adolescente. Poate că n-avea să se maturizeze niciodată, iar furia dinăuntrul ei nu avea să dispară, furia aceea pe care i-o trecuse fără să vrea fiicei sale. Din perspectiva ei, oricine nu e în stare să se revolte și să se răzvrătească, oricine e lipsit de capacitatea de a nu se conforma nu poate fi considerat într-adevăr

viu. Cheia existenței se află în rezistență. Restul oamenilor sunt împărțiți în două tabere: legumele, care sunt de acord cu absolut totul, și ceștile de ceai din sticlă, cărora, deși nu sunt de acord cu multe lucruri, le lipsește puterea de a se opune. Cei din urmă sunt cei mai răi dintre toți. Mătușa Zeliha inventase o regulă în privința lor, pe vremea în care avea obiceiul să fabrice reguli.

Regula de fier a prudenței pentru femeile din Istanbul: Dacă ești fragilă ca o ceașcă de ceai, fie găsește o cale de-a nu intra niciodată în contact cu apa clocotită și speră că te vei mărita cu un soț ideal, fie culcă-te cu cineva și frânge-ți inima cât mai curând. Sau încetează să mai fii o femeie fragilă ca o ceașcă de ceai!

Optase pentru cea de-a treia soluție. Mătușa Zeliha ura fragilitatea. Până în ziua de față, era singura dintre femeile Kazancı care era în stare să se înfurie pe ceștile de ceai când se crăpau sub presiune.

Mătușa Zeliha se întinde după pachetul de Marlboro Lights de pe tăblia patului și aprinde o țigară. Faptul că îmbătrânește nu i-a schimbat deloc obiceiurile în ceea ce privește fumatul. Știe că și fiică-sa fumează. Toată chestia asta sună ca un pasaj ieftin dintr-o broșură a Ministerului Sănătății: *Probabilitatea ca și copiii părinților dependenți de fumat să devină fumători e de trei ori mai mare.* Mătușa Zeliha își face griji în privința stării Asyei, însă e destul de înțeleaptă ca să-și dea seama că, dacă intervine prea mult, dând semne de neîncredere, nu va obține decât o reacție de recul. Îi e greu să simuleze că nu e îngrijorată, la fel cum îi e greu să-și audă propriul copil spunându-i „mătușă“. O ucide. Cu toate astea, încă e convinsă că e mai bine pentru amândouă. Le-a eliberat într-un fel și pe mamă, și pe fiică; cele două trebuiau să fie despărțite din punct de vedere nominal pentru a putea fi atașate din punct de vedere fizic și spiritual. Allah îi e martor; singura problemă e că nu crede în existența Lui.

Trage gânditoare din țigară, reține o clipă fumul în plămâni, apoi îl dă afară cu un gest mânios. Dacă Allah există și știe atât de multe, de ce nu face nimic cu știința aia a Lui? De ce lasă lucrurile să se întâmple în felul ăsta? Nu, mătușa Zeliha e hotărâtă, în nici un caz nu va ceda religiei. A trăit ca o atee și așa va muri. Sinceră și pură în blasfemia ei. Dacă Allah există într-adevăr undeva, ar trebui să aprecieze mai degrabă această acuzație sinceră a ei, specifică doar câtorva aleși, decât să plece urechea la vorbele dulci din rugăciunile egoiste ale fanaticilor religioși, care sunt peste tot.

În camera din celălalt capăt al etajului al doilea stă mătușa Banu. Și ea e trează la ora asta. Cea de-a treia persoană trează din casa familiei Kazancı. În dimineața asta se petrece ceva neobișnuit cu ea. Fața îi e palidă, iar în ochii ei mari, de căprioară, licărește îngrijorarea. În fața ei e o oglindă. Se privește și vede o femeie îmbătrânită înainte de vreme. Pentru prima oară după mulți ani, îi e dor de soțul ei – soțul pe care l-a părăsit, însă nu l-a abandonat niciodată de tot.

E un om bun care merită o soție mai bună. Nu s-a purtat niciodată urât cu ea, nu i-a spus niciodată vreun cuvânt răutăcios, însă, după ce-și pierduse cei doi fii, mătușa Banu nu a mai suportat să trăiască cu el. Din când în când, se duce la vechea ei casă, ca o străină care știe fiecare detaliu al unui loc dintr-

un déjà-vu. Pe drum cumpără întotdeauna caise uscate, preferatele lui. Odată ajunsă acolo, face puțină curățenie, coase câțiva nasturi, gătește câteva feluri de mâncare, întotdeauna preferatele lui, și face ordine prin casă. Nu că ar fi cine știe ce de strâns, fiindcă e un bărbat care păstrează curățenia. În timp ce mătușa Banu muncește, el o privește din apropiere.

La sfârșitul zilei o întreabă întotdeauna:

— Rămâi?

Răspunsul ei la întrebarea asta nu se schimbă niciodată:

— Nu azi.

Înainte să plece, adaugă:

— Ai mâncare în frigider, nu uita să încâlzești supa, termină *pilaki*-ul în două zile, altfel se strică.

Nu uita să uzi violetele, le-am mutat lângă fereastră.

El dă aprobator din cap și murmură ca pentru sine:

— Nu-ți face probleme, știu să-mi port singur de grijă. Mulțumesc pentru caise...

După asta, mătușa Banu se întoarce la casa familiei Kazancı. Așa s-a întâmplat zi de zi, an de an.

În seara asta femeia din oglindă pare bătrână. Mătușa Banu crezuse întotdeauna că faptul că îmbătrânea rapid era prețul pe care trebuia să-l plătească pentru profesia ei. Majoritatea oamenilor îmbătrânesc de la an la an, nu însă și clarvăzătorii: ei îmbătrânesc de la o poveste la alta. Dacă ar fi vrut, ar fi putut cere o compensație. Așa cum nu le ceruse *djinn*-ilor ei nici un fel de câștiguri materiale, nu le ceruse nici frumusețe fizică. Poate o va face într-o zi. Până acum Allah îi dăduse puterea să continue fără să ceară mai mult. Însă astăzi mătușa Banu are de gând să ceară ceva în plus.

Allah, dă-mi știința, fiindcă nu mă mai pot împotrivi dorinței de-a ști, însă dă-mi și puterea de-a îndura toată știința asta. Amin.

Scoate dintr-un sertar mățaniile de jad și mângâie mărelele.

— Bine atunci, sunt gata, hai să-ncepem. Allah să mă ajute!

Atârnată de raftul de cărți pe care se află lampa cu gaz, doamna Dulce se strâmbă, nemulțumită de rolul de observator care s-a trezit că-i fusese desemnat, nemulțumită de lucrurile la care are să fie curând martoră în încăperea asta. Între timp, domnul Amar zâmbește amar, acesta fiind singurul fel în care știe să zâmbească. E mulțumit. În sfârșit, mătușa Banu e convinsă. Nu autoritatea de *djinn* a domnului Amar a convins-o, ci curiozitatea ei de muritoare. Nu a putut rezista dorinței de-a afla. Necesității aceleia antediluviene de-a ști mai mult... La urma urmei, cine i-ar putea rezista?

Acum mătușa Banu și domnul Amar au să călătorească împreună în timp. Din 2005 în 1915. Pare a fi o călătorie destul de lungă, însă în ani *gulyabani* e doar o chestie de câțiva pași.

În fața oglinzii, între *djinn* și stăpâna lui se află un vas de argint cu apă sfințită, adusă de la Mecca. În bolul de argint e apă argintată, iar în apă se află o poveste, la fel de argintată.

CAPITOLUL
DOISPREZECE

Sâmburi de rodie

Hovhannes Stamboulian a mângâiat biroul din lemn de nuc, lucrat de mână, la care stătuse de la începutul după-amiezii și a simțit suprafața netedă, strălucitoare alunecându-i sub degete. Negustorul evreu de antichități care i-l vânduse îi spusese că astfel de piese erau destul de rare fiindcă fuseseră foarte greu de lucrat. Sculptat din lemn de nuc în insulele Mării Egee, apoi împodobit cu sertărașe și compartimente secrete ca o broderie fină. În ciuda delicateții ornamentației, biroul era atât de solid, încât ar fi putut ține mai multe vieți.

— Biroul ăsta o să-ți supraviețuiască, ție și chiar și copiilor tăi!

Negustorul a râs, de parcă faptul că marfa sa le supraviețuia clienților era o glumă obișnuită a lui.

— Nu e sublim faptul că o bucată de lemn trăiește mai mult decât noi?

Deși știa că remarca fusese făcută pentru a demonstra calitatea mărfii, Hovhannes Stamboulian se întristase puțin.

Totuși cumpăraseră biroul. Împreună cu el achiziționaseră din același magazin o broșă – o broșă delicată, în formă de rodie, acoperită cu fire fine de aur de jur împrejur, ușor crăpată în mijloc, cu sâmburi din rubine roșii strălucind dinăuntru. Era o piesă lucrată cu mare măiestrie de un artizan armean din Sivas, așa i se spusese. Hovhannes Stamboulian cumpăraseră bijuteria pentru soția lui. Plănuia să i-o dea în seara asta, după cină sau mai bine înainte, de îndată ce termina capitolul ăsta.

Dintre toate capitolele pe care le scrisese, acesta era cel mai solicitant. Dacă ar fi știut că avea să fie atât de istovitor, probabil că ar fi abandonat întregul proiect. Însă era băgat până peste cap în cartea aia, și singura cale de ieșire era să se țină de ea. Hovhannes Stamboulian, renumit poet și gazetar, scria în secret o carte care nu avea nici o legătură cu domeniul lui de activitate. Putea fi respins, ridiculizat sau criticat la sfârșit. Într-un moment în care întregul Imperiu Otoman era sătul de întreprinderi glorioase, mișcări revoluționare și diviziuni naționaliste, într-un moment în care comunitatea armeană era extrem de fertilă în ideologii inovatoare și dezbateri aprinse, în intimitatea casei sale el scria o carte pentru copii.

Să scrii o carte pentru copii în armeană era ceva ce nu mai fusese niciodată făcut înainte, ceva aproape de neconceput. De ce nu exista nici măcar un text literar în domeniul ăsta? Din cauză că

minoritatea armeană devenise o societate incapabilă să-și mai considere copiii copii? Copilăria era o inutilitate, dacă nu chiar un lux, refuzat unei minorități care trebuia să se maturizeze cât de repede putea? Sau fiindcă literații din Istanbul fuseseră înstrăinați de tradițiile orale pe care bunicile le treceau cu credință mai departe nepoților lor?

Cartea se numea *Micul Porumbel Rătăcit și Țara Fericirii*. Era vorba despre un porumbel rătăcit în înaltul cerului în timp ce zbura cu familia și prietenii pe deasupra unei țări a fericirii. Porumbelul se oprea în numeroase sate, târguri și orașe căutându-i pe cei dragi și la fiecare oprire asculta o nouă poveste.

În felul ăsta, Hovhannes Stamboulian aduna în cartea lui vechi povești populare armenesti, mare parte transmise din generație în generație, altele de mult uitate. Pe parcursul cărții rămânea fidel autenticității fiecărei povești, abia schimbând câte un cuvânt. Însă acum plănuia să încheie cartea cu o povestire numai a lui. Când o va termina, cartea va fi publicată în Istanbul și apoi distribuită în toate orașele mari, precum Adana, Harput, Van, Trabzon și Sivas, în care trăiau o mulțime de armeni. Deși musulmanii începuseră să folosească tiparnița cam cu două secole în urmă, minoritatea armeană își tipărise singură cărțile și textele cu mult înainte.

Hovhannes Stamboulian își dorea ca părinții armeni să citească poveștile astea copiilor lor în fiecare noapte înainte să meargă la culcare. Era ironic faptul că această carte îi răpise atât de mult din timp în ultimele optsprezece luni, încât el însuși nu fusese în stare să petreacă mai multă vreme cu propriii lui copii. În fiecare după-amiază se retrăgea în camera asta, se așeza la biroul ăsta și scria cât timp era nevoie. În fiecare seară când ieșea din camera aia, copiii lui erau deja în pat și dormeau. Nevoia de-a scrie aruncase o vrajă asupra tuturor lucrurilor și ființelor din viața lui. Însă din fericire se apropia de sfârșit. Capitolul pe care-l scria în seara asta era ultimul și cel mai solicitant dintre toate. Când va termina, va coborî, va lega întregul text cu o fundă, va ascunde broșa de aur înăuntrul nodului și-i va înmâna pachetul soției sale. *Micul Porumbel Rătăcit și Țara Fericirii* îi era dedicată ei.

„Citește-o, te rog”, intenționa să spună. „Dacă nu e destul de bună, vreau s-o arzi. Până la ultima filă. Promit că nici măcar n-o să te-ntreb de ce. Dar dacă ți se pare că e bună, vreau să spun, destul de bună ca să fie publicată și distribuită, atunci du-i-o lui Garabed Effendi la Editura Zorii.

Hovhannes Stamboulian respecta părerea soției sale mai mult decât pe a oricui. Avea gusturi rafinate în ceea ce privea literatura și artele frumoase. Datorită ospitalității ei, *konak*-ul ăsta văruit de pe țărmul Bosforului fusese de ani de zile un centru pentru intelectuali și artiști, vizitat de nenumărați oameni de litere, unii deja scriitori celebri, alții în devenire. Veneau să mănânce, să bea, să citească, să contemple și să discute cu aprindere operele unora sau altora, și cu încă mai multă aprindere pe ale lor.

După ce a zburat mult, tare mult, Micul Porumbel Rătăcit s-a simțit obosit și însetat și s-a așezat pe o creangă acoperită de zăpadă ce aparținea unui rodiu care sta să înflorească. A luat niște zăpadă în ciocul lui mic și, potolindu-și astfel setea, a început să plângă după părinții săi.

— *Nu plânge, micule porumbel, a spus rodiul. Dă-mi voie să-ți spun o poveste. Povestea unui mic porumbel rătăcit.*

Hovhannes Stamboulian s-a oprit fără să înțeleagă exact ce anume îl împiedica să se concentreze. A oftat exasperat, spre propria-i surpriză. În ultima oră și mai bine mintea lui fusese un loc cu acces liber pentru toate gândurile sumbre. Nu reușea deloc să înțeleagă de ce în adâncul sufletului era atât de îngrijorat, de parcă mintea lui lucra de una singură, întrezărind griji fără nume. Oricare ar fi fost motivul ce se ascundea în spatele acestei neliniști, trebuia să scape de toropeala aia. Era ultimul capitol, ultima povestire. Trebuia să fie bună. A strâns din buze și s-a întors la scris.

— *Păi, vorbești chiar despre mine. Eu sunt porumbelul ăla! a ciripit mirat Micul Porumbel Rătăcit.*

— *A, da? a întrebat rodiul, însă nu a părut câtuși de puțin surprins. Atunci ascultă povestea ta... Nu vrei să afli care-ți va fi soarta?*

— *Doar dacă e una fericită, a spus Micul Porumbel Rătăcit. Nu vreau s-o aflu dacă e tristă.*

Dintr-odată aerul nemișcat a fost străpuns de un zgomot de sticlă spartă. Hovhannes Stamboulian a tresărit în scaun, s-a oprit din scris și s-a întors instinctiv spre fereastră cu urechile ciulite, înghețând. Mult timp nu a auzit nimic altceva decât urletul vântului. Destul de ciudat e că tăcerea i s-a părut mai rău prevestitoare decât sunetul acela straniu. Noaptea era plină de o încremenire fantomatică, iar vântul urla afară de parcă ducea cu el mânia lui Dumnezeu, care spumega dintr-un motiv necunoscut muritorilor. Deși afară vântul biciuia pereții, aici, în casă, era o liniște nefirească. Hovhannes Stamboulian s-a simțit atât de profund descurajat de liniștea aia neobișnuită, încât aproape că a fost ușurat când a auzit niște sunete venind de jos. Cineva traversa în grabă casa de la un capăt la altul și după aceea înapoi; pași alarmați, greoi, grăbiți de parcă ar fi fugit de ceva sau de cineva.

— *Ăsta trebuie să fie Yervant, și-a zis pe când o nouă îngrijorare i se strecura în priviri, o expresie gânditoare și înțelegătoare. Fiul lui cel mare, Yervant, fusese întotdeauna neastâmpărat și zgomotos, însă în ultima vreme încăpățânarea băiatului depășise orice limite. De fapt, Hovhannes Stamboulian se simțea puțin vinovat că nu petrecea împreună cu el destul de mult timp pe cât ar fi trebuit. Evident, băiatul tânjea după tatăl lui. În comparație cu el, ceilalți trei copii ai săi, doi băieți și o fată, erau atât de docili, de parcă energia frenetică a fratelui lor mai mare avea asupra lor efectul unui tranchilizant. Între cei doi băieți mai mici era o diferență de trei ani, însă erau la fel de ascultători. Apoi venea sora cea mai mică, singura fată a familiei, micuța Shushan.*

— *Nu-ți fie teamă, micuță pasăre, a zâmbit rodiul și și-a scuturat zăpada de pe crengi. Povestea pe care am să ți-o spun e una fericită.*

În holul de jos pașii s-au întezit îngrijorător. Acum sunau ca și când ar fi fost acolo zeci de Yervanți care alergau neascultători de la un capăt la altul, bătând și strivind podelele sub pașii lor. Însă dintr-odată, în mijlocul goanei, *i s-a părut* că a auzit sunetul unui glas, atât de neașteptat și de scurt încât era greu să fii sigur – aspru și răgușit, izbucnind pentru o fracțiune de secundă. Asta a fost tot. După aceea s-a așternut din nou liniștea, de parcă toate astea nu ar fi fost decât rodul imaginației lui.

În mod obișnuit, ar fi ieșit din cameră ca să verifice dacă totul era în ordine. Însă seara aceea nu era una obișnuită. Nu voia să fie deranjat, nu acum, când mai avea puțin până să termine munca lui de optsprezece luni. Hovhannes se zbătea în neliniște ca un scufundător care, după ce s-a scufundat prea adânc, nu reușește să-și convingă trupul să înoate înapoi, până la suprafață. Vârtejul scrisului era imens și încorsetant, însă de asemenea extrem de ademenitor. Cuvintele săreau încioace și-ncolo pe hârtia pergamentoasă, implorându-l să încheie această ultimă poveste și să le călăuzească spre destinul lor îndelung așteptat.

— *Bine atunci, a ciripit Micul Porumbel Rătăcit. Spune-mi povestea Micului Porumbel Rătăcit. Însă te previn de pe acum că, dacă aud vreun lucru trist, îmi desfac aripile și îmi iau zborul.*

Hovhannes Stamboulian știa ce avea să spună rodiul și cum începea ultima poveste, însă înainte să apuce să o pună pe hârtie, undeva ceva a căzut pe podea și s-a spart în bucăți. În mijlocul zgomotului, urechea lui a prins un suspin; deși era scurt și înăbușit, a recunoscut imediat plânsul soției sale. A sărit în picioare, s-a desprins cu totul de abisul scrisului și a ieșit la suprafață ca un pește mort.

Pe când se năpustea spre scări, Hovhannes și-a amintit de cearta din dimineața aia cu Kirkor Hagopian, un avocat renumit și membru al Parlamentului Otoman.

— Vremurile astea sunt păcătoase, tare păcătoase. Pregătește-te pentru ce e mai rău, a fost primul lucru pe care l-a mormăit Kirkor când s-au întâlnit la frizerie. Mai întâi au recrutat bărbații armeni. „Nu suntem cu toții egali, nu suntem cu toții otomani?“, au declarat ei. „Musulmani sau nemusulmani, vom lupta împreună împotriva dușmanului!“ Însă apoi au dezarmat toți soldații armeni de parcă ei ar fi fost dușmanul. După aceea au strâns toți bărbații armeni în batalioane de lucru. Iar acum, prietene, circulă tot felul de zvonuri... Unii spun că o să vină ceva și mai rău.

Deși sincer îngrijorat, Hovhannes Stamboulian nu fusese foarte afectat de veștile acelea. El însuși era prea bătrân ca să fie recrutat, iar băieții lui prea tineri. Singurul din familie care avea vârsta necesară pentru recrutare era fratele mai mic al soției sale, Levon. Însă acesta scăpase de serviciul militar în timpul Războaielor Balcanice datorită faptului că primise eticheta de „întreținător“ în cursul procesului

de selecție. Bărbații care erau singurul sprijin financiar al familiilor lor erau scutiți de serviciul militar. Însă această veche regulă otomană s-ar putea schimba. În zilele noastre nimeni nu putea fi absolut sigur. La începutul Primului Război Mondial, anunțaseră că îi vor recruta doar pe cei care aveau douăzeci și ceva de ani, însă, de îndată ce războiul a luat amploare, au fost recrutați și cei care aveau treizeci și chiar patruzeci de ani.

Lupta nu era de Hovhannes Stamboulian. Nici munca fizică grea. Iubea poezia. Iubea cuvintele, simțea fiecare literă a alfabetului armean pe limbă și pe buze. După multă gândire, a ajuns la concluzia că lucrurile de care avea cea mai mare nevoie comunitatea armeană nu erau armele, așa cum susțineau unii revoluționari, ci cărțile, din ce în ce mai multe cărți. Deși după Tanzimat¹ se înființaseră multe școli noi, aveau mare nevoie de mai mulți profesori cultivați și cu vederi largi și de cărți mai bune. După revoluția din 1908 se mai făcuseră ceva progrese. Populația armeană îi sprijinise pe Junii Turci în speranța că felul în care aceștia aveau să-i trateze pe nemusulmani avea să fie nepărtinitor și decent. Junii Turci declaraseră lucrul ăsta în proclamația lor:

Fiecare cetățean se va bucura de libertate totală și egalitate, indiferent de naționalitate sau religie, și va fi supus acelorași obligații. Toți otomanii, fiind egali în fața legii din perspectiva drepturilor și obligațiilor față de stat, sunt eligibili pentru posturi guvernamentale, în funcție de abilitățile lor individuale și de educație.

Într-adevăr, nu se ținuseră de promisiune, abandonând otomanismul multinațional pentru turcism, însă puterile europene urmăreau atent imperiul; cu siguranță vor interveni dacă se va întâmpla ceva rău. Hovhannes Stamboulian credea că în situația de față otomanismul era cea mai bună soluție pentru armeni, nu ideile radicale. Turcii, grecii, armenii și evreii trăiau împreună de secole și găseau încă o cale de a coexista sub aceeași umbrelă.

— Nu înțelegi nimic, nu-i așa? a sărit Kirkor Hagopian furios. Trăiești în basmele tale!

Hovhannes Stamboulian nu-l văzuse niciodată atât de deprimat și de pornit. Totuși, nu s-a potrivit vorbelor lui.

— Nu cred că fanatismul ne va ajuta cu ceva, a spus cu o voce aproape șoptită.

Credea cu tărie că fanatismul naționalist va folosi doar la înlocuirea unei mizerii cu alta, lucrând inevitabil în defavoarea celor lipsiți și deposedați de mijloace. În cele din urmă, minoritățile se rupeau de entitatea mai mare plătind un preț enorm, doar pentru a-și crea propriii asupritori. Naționalismul nu era decât o substituție a asupritorilor. În loc să fii asuprit de cineva de altă etnie, sfârșeai prin a fi asuprit de cineva din aceeași etnie.

— Fanatism!

Chipul lui Kirkor Hagopian s-a schimonosit, preschimbându-se într-o mască tristă.

— Sosesc vești din numeroase orașe din Anatolia. Nu ai auzit de incidentele din Adana? Intră în

casele armenilor sub pretextul de a căuta arme și le pradă. Nu înțelegi? Toți armenii vor fi exilați. Noi toți! Și iată-te trădându-ți propriul popor.

Hovhannes Stamboulian a rămas tăcut un timp, mestecându-și capetele mustății. Apoi a murmurat încet, dar sigur pe sine:

— Trebuie să lucrăm împreună, evreii, creștinii și musulmanii. Atâtea secole sub acoperișul aceluiași imperiu. Am trăit împreună în tot timpul ăsta, deși având drepturi inegale. Acum putem face dreptate tuturor, putem transforma imperiul ăsta împreună.

În clipa aia Kirkor Hagopian a rostit cuvintele acelea sumbre cu o figură aproape neînduplecată:

— Trezește-te, prietene, nu mai există nici un fel de împreună. După ce rodia se sparge și sâmburii se împrăștie care-ncotro, nu o mai poți face la loc.

Acum, pe când stătea nemișcat în capul scărilor, ascultând liniștea stranie din casă, Hovhannes Stamboulian nu s-a putut abține să nu vadă acea imagine cu ochii minții: o rodie spartă, roșie și tristă. Vizibil alarmat, și-a strigat soția:

— Armanoush! Armanoush, unde ești?

Probabil sunt cu toții în bucătărie, și-a zis și s-a grăbit spre primul etaj.

După începutul Primului Război Mondial fusese decretată mobilizarea generală. Deși toată lumea din Istanbul vorbea despre asta, efectele ei s-au făcut simțite cu precădere în orașele mici. S-a bătut toba pe străzi, repetându-se iar și iar: *Seferberliktir*²! *Seferberliktir*! ăsta a fost momentul în care au fost luați în armată mulți tineri armeni. Mai bine de trei sute de mii. La început, tuturor acestor soldați li se dăduseră arme, întocmai ca și semenilor lor musulmani. Totuși, la scurt timp, li s-a cerut să le returneze. Spre deosebire de soldații musulmani, cei armeni au fost încorporați în batalioane de lucru speciale. Circulau tot felul de zvonuri nebunești că Enver Pașa s-ar fi aflat în spatele acestei decizii:

— Avem nevoie de mână de lucru care să construiască drumuri pentru soldați, anunțase acesta.

Apoi au sosit vești și mai sumbre, de data asta despre batalioanele de lucru în sine. Se spunea că armenii erau folosiți la cele mai grele munci în construcția de drumuri, deși unii își plățiseră *bedel*³-ul și ar fi trebuit să fie scutiți. Se spunea că batalioanele erau luate să sape drumuri, însă acesta nu era decât un pretext; de fapt și de drept, erau puse să sape gropi, destul de adânci și de largi ca să... Se spunea că armenii au fost îngropați chiar în gropile pe care fuseseră puși să le sape.

— Autoritățile turce au anunțat că armenii o să-și vopsească ouăle de Paște cu propriul sânge!

Asta susținuse Kirkor Hagopian înainte să plece de la frizerie.

Hovhannes Stamboulian n-a dat prea mare crezare zvonurilor ălora. Totuși, a recunoscut că erau niște vremuri păcătoase.

Când a ajuns la parter, și-a strigat din nou soția și, văzând că nu primește nici un răspuns, a oftat. Pe când ieșea în curtea interioară și trecea pe lângă masa lungă din lemn de cireș la care lua micul dejun când vremea era blândă, i-a trecut prin minte o nouă scenă din *Micul Porumbel Rătăcit*.

— *Atunci ascultă-ți povestea, a spus rodiul legănându-și crengile și scuturând câteva petice de zăpadă. A fost odată ca niciodată, pe când creaturile Domnului erau nenumărate precum boabele de grâu, iar a vorbi prea mult era un păcat.*

— *De ce? a ciripit Micul Porumbel Rătăcit. De ce era un păcat să vorbești prea mult?*

Ușa bucătăriei era închisă. Ceea ce era destul de ciudat la ora aceea din zi; Armanoush avea obiceiul să lucreze acolo împreună cu Marie, fata în casă pe care o aveau de cinci ani, în timp ce copiii se adunau ciorchine în jurul lor. Nu închideau niciodată ușa.

Hovhannes Stamboulian a pus mâna pe clanță, însă, înainte să apuce să apese pe ea, ușa veche de lemn a fost deschisă dinăuntru și s-a trezit față-n față cu un soldat turc, un sergent. Ambii bărbați erau atât de surprinși să dea unul peste altul în felul ăsta, încât preț de un minut s-au privit fără nici o expresie. Sergentul și-a revenit primul din uimire. A făcut un pas înapoi și l-a măsurat pe celălalt din cap până-n picioare. Era un bărbat oacheș, care ar fi avut o față tinerească și binevoitoare dacă n-ar fi fost asprimea privirii.

— *Ce se întâmplă aici?! a exclamat Hovhannes Stamboulian.*

Și-a zărit soția, copiii și pe Marie aliniați lângă peretele din spate al bucătăriei, ca niște puști pedepsiți.

— *Avem ordin să percheziționăm casa, a spus sergentul.*

În glasul lui nu se simțea nici un fel de ostilitate, dar nici de simpatie. Vocea îi suna de parcă ar fi fost obosit și, oricare era motivul pentru care se afla acolo, ar fi vrut să termine și să plece cât mai repede.

— *Puteți să ne conduceți, vă rog, în biroul dumneavoastră?*

Au mers până în partea din spate a casei și au urcat greoi scara în spirală; Hovhannes Stamboulian în față, sergentul și soldații venind în urmă. Odată ajunși sus, în birou, soldații s-au plimbat de jur împrejur, uitându-se lung la fiecare piesă de mobilier, ca niște bondari ce adună miere într-un câmp cu flori sălbatice. Au percheziționat dulapurile, sertarele și fiecare raft al bibliotecii care se întindea pe toți pereții. Au frunzărit sute de cărți, căutând documente ascunse între file; s-au uitat peste cărțile lui preferate, de la *Florile răului*, de Baudelaire la *Himerele* de Gérard de Nerval, *Noaptea* de Alfred de Musset, *Mizerabilii* și *Cocoșatul de la Notre-Dame* de Hugo. În timp ce un soldat oacheș, cu niște ochi ca două mărgele cerceta bănuitor *Contractul social* de Rousseau, Hovhannes Stamboulian nu s-a putut abține să mediteze la pasajele la care se holba omul fără să le vadă într-adevăr:

Omul se naște liber, însă peste tot este pus în lanțuri. În realitate, diferența e că sălbaticul trăiește înăuntrul său, în timp ce omul social trăiește în afara lui și nu poate trăi decât raportându-se la părerea celorlalți, astfel încât pare să primească sentimentul propriei existențe doar prin intermediul părerilor celorlalți despre el.

Când au terminat cu cărțile, au început să cerceteze cu grijă nenumăratele sertare ale biroului de nuc. În clipa aia, unul dintre soldați a zărit broșa de aur de pe birou. I-a întins-o sergentului, care a luat rodia aceea în miniatură, a cântărit-o în palmă, a răsucit-o în aer pentru a vedea mai bine rubinele dinăuntru și apoi i-a dat-o lui Hovhannes Stamboulian, zâmbind.

— N-ar trebui să lași o bijuterie atât de prețioasă la vedere. Uite, ia-o, a zis sergentul cu un aer de curtenie calmă.

— Da, mulțumesc. E un cadou pentru soția mea, a spus liniștit Hovhannes Stamboulian.

Sergentul i-a aruncat un zâmbet complice, ca de la bărbat la bărbat. Însă imediat expresia lui a trecut de la amabilitate la îmbufnare, iar când a vorbit din nou, vocea lui nu mai păstra nici o urmă din tonul acela blând.

— Spune-mi ce scrie aici, a zis sergentul arătând spre un maldăr de hârtii pe care le găsisese în sertar, toate scrise cu caractere armenestești.

Hovhannes Stamboulian a recunoscut imediat poemul pe care îl scrisese într-un moment în care căzuse la pat cu febră mare. Era prin toamna trecută. Zăcuse în pat trei zile întregi, fără să fie în stare să se miște, tremurând și în același timp transpirând de parcă întregul său trup devenise un butoi prin găurile căruia apa se scurgea fără-ncetare. Armanoush stătuse tot timpul la căpătâiul lui, punându-i prosoape înmuiate în oțet rece pe frunte și frecându-i pieptul cu cuburi de gheață. Apoi, la sfârșitul celei de-a treia zile, când febra scăzuse în cele din urmă, lui Hovhannes Stamboulian îi trecuse prin minte un poem și îl întâmpinase ca pe o recompensă pentru suferința lui. Deși nu era deloc un om religios, credea cu tărie în recompensele divine despre care era convins că se înfăptuiau mai puțin prin manifestări grandioase și mai curând prin mici semne și daruri precum acesta.

— Citește! a ordonat sergentul lovind foile.

Hovhannes Stamboulian și-a pus ochelarii și, cu glas tremurător, a citit tare primele versuri:

*Copilul plânge-n somn fără să știe de ce,
Un suspin de dor înăbușit, și totuși nesfârșit
Ce nu poate fi mângâiat.
Astfel tânjesc după tine...*

— E o *poezie*, l-a întrerupt sergentul, accentuând ultimul cuvânt cu o intonație ce aducea a dezamăgire.

— Da, a încuviințat din cap Hovhannes Stamboulian, deși nu era sigur dacă ăsta era un lucru bun sau rău.

Însă lucirea pe care a zărit-o în ochii sergentului nu părea *atât* de ostilă. Poate că-i plăcuse. Poate că avea să plece acum, luându-și soldații cu el.

— Hov-han-nes Stam-bou-li-an, a murmurat sergentul, rostind poticnit cuvintele. Ești un om învățat, un om cu carte. Ești cunoscut și respectat de toată lumea. De ce ar conspira un om rafinat ca tine împreună cu o mână de rebeli de cea mai joasă speță?

Hovhannes Stamboulian a ridicat ochii lui negri din foaie și a clipit absent. Nu știa ce să spună în apărarea lui fiindcă nu avea nici cea mai vagă idee despre lucrurile de care era acuzat.

— Rebelii armeni... îți citesc poeziile și apoi se răzvrătesc împotriva Sultanatului Otoman, a spus sergentul încruntându-se gânditor. Îi îndemni la revoltă.

Dintr-odată Hovhannes Stamboulian a înțeles de ce era acuzat și care era gravitatea acestei acuzații.

— Domnule ofițer, a spus el uitându-se fix la sergent, care la rândul lui se uita fix la el, de teamă că, dacă avea să întrerupă contactul vizual, singura punte de comunicare dintre ei va dispărea o dată pentru totdeauna. Și dumneata ești un om educat și sunt sigur că vei înțelege dificultatea situației mele. Poemele mele sunt ecoul imaginației. Le scriu și le public, însă îmi e cu neputință să verific cine le citește și cu ce intenții anume.

Cu o figură îngândurată, sergentul și-a pocnit pe rând încheieturile degetelor. Apoi și-a dres glasul de parcă ar fi vrut să sublinieze importanța lucrurilor pe care avea să le spună.

— Înțeleg perfect dilema asta. Totuși, îți poți controla propriile cuvinte. Tu ești cel care le scrie. Tu ești poetul...

Într-un efort disperat de a-și domoli sentimentul acela care se preschimba rapid în panică, Hovhannes Stamboulian a cercetat încăperea până când a dat cu ochii de fiul lui cel mare, care stătea lângă ușă, privind înăuntru. Când se strecurase afară din bucătărie? De când îi urmărea? Obrajii băiatului erau îmbujorați de intensitatea furiei împotriva soldaților. Însă ceva din expresia lui ascundea mai mult de-atât. Chipul tânăr al lui Yervant părea straniu de netulburat și oarecum *înțelept*. Hovhannes Stamboulian i-a zâmbit fiului lui, încercând să-l convingă că lucrurile erau în ordine, și apoi i-a făcut semn să se întoarcă la maică-sa. Însă Yervant nu s-a mișcat.

— Mi-e teamă că va trebui să ne urmezi, a spus sergentul.

— Nu pot, a zis Hovhannes Stamboulian fără să se gândească, însă și-a dat seama cât de jalnică era scuza pe care se pregătea să le-o ofere.

În noaptea asta trebuie să-mi termin cartea... E ultimul capitol... În schimb, a cerut voie să discute cu soția sa.

Înainte să-l ridice, ultimul lucru care i s-a întipărit în minte a fost expresia soției lui, ochii măriți, buzele livide. Însă Armanoush nici nu plângea, nici nu părea șocată. Poate doar extrem de obosită, de parcă faptul că stătea în prag ar fi secătuit-o de puteri. Cât ar fi vrut să-i poată lua mâinile într-ale lui, să o strângă tare în brațe și să-i șoptească să fie puternică, să fie întotdeauna puternică de dragul copiilor și al celui care era pe drum. Armanoush era gravidă în patru luni.

Doar când a fost împins pe ușă în strada întunecoasă și-a amintit Hovhannes Stamboulian să-i dea soției sale cadoul. Și-a vârât mâinile în buzunare și s-a simțit ușurat că vârfurile degetelor sale nu au dat

peste rodia de aur. O lăsase acasă, într-un sertar al biroului. A zâmbit ușor gândindu-se cât de încântată va fi Armanoush când o va găsi.

De îndată ce soldații au plecat, s-au auzit pași grăbiți pe scările de la intrare. Era vecina turcoaică de vizavi. O femeie plinuță, cu o fire blândă, întotdeauna veselă, deși în clipa asta nu era deloc așa. Văzând expresia îngrozită de pe chipul vecinei, Armanoush a ieșit din transa ei și a început să se lase pradă fricii. L-a tras pe Yervant aproape de ea și a șoptit cu niște buze tremurătoare:

— Fiule, du-te până la unchiul Levon acasă... Spune-i să vină imediat încoace. Spune-i ce s-a întâmplat.

Casa unchiului Levon se afla în apropiere, cum dădea colțul pieței. Locuia singur într-o casă modestă, cu două etaje, dintre care primul era ocupat în întregime de atelierul pe care-l ținea. Fiindcă i se refuzase mâna unei armence frumoase, pe care o iubise în tinerețe și pe care probabil o mai iubea încă, hotărâse să nu se mai căsătorească și după aceea își petrecuse timpul lucrând din greu în atelierul lui, care era renumit pentru calitatea produselor sale. Unchiul Levon era meșter de cazane și făcea cele mai bune cazane din întregul imperiu.

După ce a ieșit în stradă, Yervant a făcut câțiva pași în direcția casei unchiului Levon, însă apoi s-a oprit brusc și a luat-o în direcția opusă, direcția în care fusese dus tatăl lui, și a început să fugă. Însă chiar și după ce a alergat de la un capăt la altul al străzii, nu a zărit nici urmă de taică-său. Nimic. Nimeni. Ca și când soldații turci și tatăl lui ar fi dispărut dintr-odată.

A ajuns acasă la unchiul Levon la scurt timp după aceea, însă sus nu era nimeni. A bătut la ușa atelierului, sperând că poate era acolo. Nu era neobișnuit ca unchiul Levon să lucreze până târziu. Însă ușa a fost deschisă de ucenicul lui, Riza Selim – un tânăr turc liniștit și muncitor, cu o piele albă ca porțelanul și o claie de păr negru și creț.

— Unde e unchiul meu? a întrebat Yervant.

— Stăpânul Levon a plecat, a spus Riza Selim cu o voce strangulată, pe care cu greu reușea s-o scoată din gâtlej. Au venit soldații și l-au luat cu ei în după-amiaza asta.

De îndată ce a rostit aceste cuvinte de rău augur, Riza Selim a dat drumul lacrimilor pe care și le reținea. Băiatul era orfan și unchiul Levon îi fusese ca un tată în ultimii șase ani.

— Nu știu ce să fac, a spus. Aștept...

În drum spre casă, Yervant a traversat în goană străzile șerpuitoare, abrupte, de la est și vest, căutând ceva, *orice* ar fi putut fi un semn favorabil. A trecut pe lângă cafenele goale, piețe murdare, case șubrede dinspre care veneau miresme de *türlü*⁴ și plânsete de copii. Singurul semn de viață era un pisoai gălbui ce mieuna jalnic lângă o rigolă murdară, lingându-și pânțelele micuț într-un loc în care carnea era sfâșiată, iar sângele se închegase în jurul unei răni adânci și umflate.

Mulți ani mai târziu, când se gândea la tatăl lui, Yervant își amintea de pisoaiul acela cu desăvârșire singur pe strada pustie și întunecoasă. Chiar și în Sivas, în micul sat de catolici armeni din Pirkinik,

unde au plecat după aceea să se refugieze alături de bunicul și bunica, doar ca să fie expulzați într-o noapte de soldații care intraseră în casă; chiar și când s-a trezit mergând în mijlocul a mii de armeni storși de puteri, înfometăți, bătuți, păziți de soldații călări; chiar și când își târșăia picioarele de-a lungul unui covor lung și gros de noroi, vomă, sânge și fecale; chiar și atunci când nu știa cum să oprească plânsul surorii lui celei mici, Shushan, și când, într-o zi, în mijlocul unei învălmășeli, a dat drumul mâinii ei pentru o fracțiune de secundă și a pierdut-o din vedere; chiar și atunci când a văzut picioarele mamei lui umflându-se ca două perne vinete și dureroase, acoperite cu vene purpurii și sânge; chiar și atunci când maică-sa a murit, liniștită și ușoară ca o frunză uscată de salcie răsucindu-se în bătaia vântului; chiar și atunci când a văzut cadavre umflate și împutite zăcând de-a lungul drumului, grajduri pline de fum și foc; chiar și atunci când, nemaiaivând ce să mănânce, el și frații lui s-au apucat să pască iarbă asemenea oilor, în deșertul sirian; chiar și atunci când au fost salvați de un grup de misionari americani care se dedicaseră străngerii orfanilor armeni răătăciți ici și colo pe drumul exilului; chiar și atunci când au fost aduși înapoi la Colegiul American din Sivas, care funcționa ca sanctuar, și de acolo trimiși în America; chiar și atunci când, mulți ani mai târziu, a reușit în cele din urmă să-și găsească sora mai mică, pe Shushan, la Istanbul și s-o aducă la San Francisco; chiar și după multe cine fericite la care era înconjurat de copii și nepoți, pisoiașul ăla îi rămânea întipărit în minte.

— Destul, spuse mătușa Banu mișcându-se.

Își desfăcu vâlul de pe cap și acoperi cu el bolul de argint.

— Nu vreau să mai văd asta. Am aflat ce-am vrut să aflu...

— Dar n-ai văzut totul, se împotrivi domnul Amar pe un ton aspru. Nu ți-am povestit încă despre păduchi.

— Pă... pă-duchi? se bâlbâi mătușa Banu.

Hotărârea care-o determinase să pună capăt acestei ședințe părea s-o fi părăsit. Ridică vâlul și se uită din nou la bol.

— O, da, păduchi, stăpână, e un detaliu important, spuse domnul Amar. Îți amintești partea în care mica Shushan a dat drumul mâinii fratelui ei și s-a pierdut dintr-odată în mulțime? A luat păduchi de la o familie de care s-a apropiat în speranța că avea să primească ceva de mâncare. Familia nu prea avea nici ea ce să mănânce și a alungat-o. Câteva zile mai târziu, mica Shushan era mistuită de o febră cumplită: tifos exantematic.

Mătușii Banu îi scăpă un oftat zgomotos și prelung.

— Eram acolo. Am văzut totul. Shushan a căzut în genunchi. Nimeni din convoiul ăla de oameni nu era în stare s-o ajute. Au lăsat-o să zacă în țărână, cu fruntea scăldată în sudoare și părul plin de păduchi!

— Destul!

Mătușa Banu se ridică în picioare.

— Nu vrei să ascuți partea cea mai bună? Nu vrei să știi ce i s-a întâmplat micuței Shushan? Întrebă domnul Amar părând jignit. Voiai să afli despre familia musafirei tale, nu-i așa? Ei bine, mica Shushan din povestirea mea e bunica musafirei tale.

— Da, răspuse mătușa Banu. Mi-am dat seama de asta. Continuă!

— Bine! se entuziasmă domnul Amar, savurându-și triumful. După ce a fost lăsată pe jumătate moartă în drum și după ce convoiul a dispărut la orizont, mica Shushan a fost descoperită de două turcoice dintr-un sat din apropiere. O mamă și o fiică. Au luat-o pe fetița bolnavă acasă la ele și au spălat-o cu bucăți de săpun de tulichină și i-au scos păduchii din păr cu poțiuni făcute din ierburi culese din vale. Au hrănit-o și au vindecat-o. Trei săptămâni mai târziu, când un ofițer de rang înalt s-a oprit în satul ăla împreună cu oamenii lui și i-au luat la întrebări pe săteni ca să afle dacă au dat peste vreun orfan armean prin zonă, mama asta turcoaică a ascuns-o pe Shushan în lada de zestre a fiică-sii, ca să o scape de rele. O lună mai târziu, fetița se pusese din nou pe picioare, exceptând faptul că nu vorbea prea mult și că noaptea plângea în somn.

— Parcă spuneai c-a fost dusă la Istanbul...

— În cele din urmă, a fost. În următoarele șase luni mama și fiica au avut grijă de ea de parc-ar fi făcut parte din familie și probabil ar fi continuat s-o facă. Însă apoi a venit o bandă de tâlhari care a scotocit și a prădat toate casele. Se opreau și jefuiau toate satele turcești și kurde din zonă. Nu le-a luat mult ca să descopere că în sat se afla o fetiță armeană. În ciuda plâsetelor mamei și fiicei, aceștia le-au răpit-o pe Shushan. Auziseră despre ordinele de a duce toți orfanii armeni sub doisprezece ani la orfelinat din țară. Așa că, nu după mult timp, Shushan se afla într-un orfelinat din Alep și apoi, când n-a mai fost loc acolo, într-o școală din Istanbul, în grija câtorva *hocahanim*, unii binevoitori și atenți, alții distanți și severi. Ca toți copiii de-acolo, a fost îmbrăcată într-o rochie albă și o haină neagră, fără nasturi. Erau acolo și băieți, și fete. Băieții erau circumciși și tuturor copiilor li se dădeau nume noi. Așa s-a întâmplat și cu Shushan. Toată lumea o striga acum Shermin. I se dăduse chiar și o poreclă: 626.

— Ce-i de-ajuns e de-ajuns, spuse mătușa Banu acoperind din nou bolul de argint cu vâlul ei și uitându-se la *djinn* cu o privire lungă și pătrunzătoare.

— Da, stăpână, cum dorești, murmură domnul Amar. Totuși, ai pierdut cea mai importantă parte a poveștii. Dacă vrei să ascuți și partea a doua, dă-mi doar de știre, fiindcă noi, *gulyabani*-i, știm totul. Am fost acolo. Ți-am povestit despre trecutul lui Shushan, odată fetiță, acum bunica lui Armanoush. Ți-am povestit lucruri pe care musafira ta nu le știe. Ai să i le spui? Nu crezi că are dreptul să le știe?

Mătușa Banu rămase tăcută. Îi va spune vreodată lui Armanoush povestea pe care o aflase în noaptea asta? Chiar dacă ar fi vrut, cum i-ar fi putut spune că văzuse povestea familiei ei într-un bol de argint plin cu apă și că i-o arătase un *gulyabani*, cel mai rău dintre *djinn*-i? Oare Armanoush avea s-o creadă? În plus, chiar dacă o credea *într-adevăr*, nu era mai bine ca fata să nu afle niciodată aceste amănunte triste?

Mătușa Banu se întoarse spre doamna Dulce, cerând mângâiere. Însă, în loc de răspuns, tot ce primi

de la *djinn*-ul ei bun a fost un zâmbet timid și o licărire a aurei din jurul capului, scânteind în nuanțe de mov, roz și purpuriu. Odată cu aura *djinn*-ului licări o întrebare spinoasă: Era într-adevăr bine pentru oameni să descopere mai multe despre trecutul lor? Și apoi mai multe, și mai multe...? Sau era pur și simplu mai bine să știe cât mai puțin cu puțință despre trecut și chiar să uite și puținul pe care și-l aminteau?

Zorii s-au ivit deja. Nu mai e decât un pas până la acel prag straniu dintre noapte și zi. Singurul moment când e destul de devreme ca să mai nutrești speranța de a-ți împlini visele, însă mult prea târziu ca să mai visezi cu adevărat; tărâmul lui Morfeu e acum departe.

Ochiul lui Allah e atotputernic și atotștiutor; e un ochi care nu se închide și nu clipește niciodată. Însă nimeni nu poate spune încă sigur dacă pământul este la fel de atotobservabil. Dacă aceasta este o scenă pe care se dă spectacol după spectacol pentru Ochiul Divin, pot să existe între ele momente în care cortinele sunt trase și un văl transparent acoperă suprafața unui bol de argint.

Istanbulul e un potpuriu de zece milioane de vieți. O carte deschisă, cu zece milioane de povești învâlmășite. Istanbulul se trezește din somnul său agitat, gata pentru haosul orei de vârf. Din momentul ăsta sunt prea multe rugăciuni de împlinit, prea multe blasfemii de notat și prea mulți păcătoși, dar și prea mulți nevinovați la care trebuie să veghezi.

În Istanbul e deja dimineață.

1. Tanzimat – perioadă de reformă în Imperiul Otoman, situată între 1839 și 1876, când s-a proclamat constituția otomană.
2. Mobilizare în sens militar (în tc., în orig.).
3. Preț, echivalent în bani (în tc., în orig.).
4. Ghiveci de legume cu carne (în tc., în orig.).

CAPITOLUL
TREISPREZECE

Smochine uscate

Fiecare lună din an știe din ce anotimp face parte și se comportă ca atare, fiecare în afară de una: martie.

Martie e extrem de dezechilibrată în Istanbul, atât din punct de vedere psihologic, cât și fizic. Martie poate hotărî că aparține primăverii calde și parfumate, ca a doua zi să se răzgândească și să se preschimbe în iarnă, suflând vânturi înghețate și lapoviță în toate părțile. Astăzi, 19 martie, era o sâmbătă neobișnuit de însorită, cu mult peste temperatura medie pentru această perioadă a anului. Asya și Armanoush își dădură jos puloverele mergând pe drumul larg, bătut de vânturi, de la Ortaköy la Piața Taksim. Asya purta o rochie lungă, cu imprimeuri, colorată manual în tonuri de bej și caramel. La fiecare pas pe care îl făcea, o mulțime de coliere și brățări zornăiau. La rândul ei, Armanoush rămăsese fidelă propriului stil: purta o pereche de jeansi albaștri și o bluză lălâie, pe care scria UNIVERSITATEA DIN ARIZONA, de un roz pal ca un pantof de balet. Porniseră să viziteze salonul de tatuaj.

— Îmi pare atât de bine c-o să-l cunoști în sfârșit pe Aram, spuse Asya luminându-se la față pe când își trecea rucsacul de pânză de pe un umăr pe celălalt. E un tip atât de drăguț.

— Te-am mai auzit pomenind de el, însă n-am nici cea mai vagă idee cine e.

— A, e...

Asya se opri, căutând cuvântul potrivit în engleză. *Prieten* era mult prea puțin pentru a putea descrie situația, *soț* era greșit din punct de vedere tehnic, *viitor soț* nu părea prea plauzibil. *Logodnic* părea să se potrivească mai bine, însă adevărul e că nu fuseseră niciodată logodiți oficial.

— E jumătatea simbolică a mătușii Zeliha.

Peste drum, sub o arcadă otomană elegant sculptată, zăriră doi băieți țigani, unul din ei scoțând cutii de conserve din coșurile de gunoi și apoi stivuindu-le într-o căruță hodorogită. Celălalt stătea pe marginea căruței și le sorta, prefăcându-se din răspuțeri că muncea din greu în timp ce se încălzea la soare. *Asta ar putea fi o viață atât de idilică*, își zise Asya. Ar fi dat orice să fie în locul băiatului din căruță. Mai întâi s-ar duce să-și cumpere cel mai melancolic cal pe care ar reuși să-l găsească. Apoi, în fiecare zi ar bate străzile în pantă ale Istanbulului cu căruța și calul ei, adunând tot felul de lucruri. Ar

strânge din toată inima cele mai neatrăgătoare artefacte ale existenței umane, culegând gunoaiile ce putezau sub suprafața ei lustruită. Asya bănuia că un adunător de gunoaiie din Istanbul ducea probabil o viață mai puțin stresantă decât ea și prietenii ei de la Café Kundera.

Dacă se făcea gunoier, avea să cutreiere prin oraș fluierând cântece de Johnny Cash în timp ce o briză ușoară avea să-i mângâie părul și soarele avea să-i încălzească oasele. Dacă cineva îndrăznea să tulbure o armonie atât de fericită, avea să-l sperie de moarte amenințându-l cu clanul ei impresionant de țigani, în care probabil toată lumea era condamnată pentru vreun delict. În ciuda problemei sărăciei, își zise Asya în concluzie, câtă vreme nu era iarnă, trebuia să fie distractiv să fii gunoier. Își notă asta în minte ca să-și reamintească mai târziu, în cazul în care nu-și găsea o profesie mai bună după absolvirea facultății. Și după ce își notă asta, începu să fluiera; abia când ajunse la sfârșitul cupletului, Asya își dădu seama că Armanoush aștepta încă un răspuns mai detaliat la întrebarea pe care i-o pusese cu câteva minute în urmă.

— Ei, da, mătușa Zeliha și Aram sunt împreună de Allah știe când. Îmi e ca un fel de tată vitreg, cred, sau poate ar trebui să-i spun unchi vitreg, de dragul consecvenței... Mă rog.

— De ce nu se căsătoresc?

— Să se căsătorească?

Asya scuipea cuvântul de parcă ar fi fost un rest de mâncare rămas printre dinți. Acum treceau pe lângă colecții de cutii de conserve și, după o cercetare mai atentă a modelelor sale, Asya își dădu seama că nu erau băieți, ci fete. Chestia asta îi plăcu și mai mult. Ștergerea granițelor dintre sexe era un motiv în plus ca să devină gunoier. Își îndesă o țigară între buze, însă, în loc s-o aprindă, îi supse o clipă capătul de parcă ar fi fost unul dintre batoanele alea de ciocolată în formă de țigară, cu ambalaj comestibil. Apoi îi dezvălui lui Armanoush un gând lăuntric:

— De fapt, sunt sigură că pe Aram nu l-ar deranja să se însoare, însă mătușa Zeliha n-ar accepta în ruptul capului.

— De ce nu? se interesă Armanoush.

Chiar în clipa aia briza își schimbă direcția și Armanoush prinse mirosul înțepător al mării. Orașul era un amestec de arome, unele puternice și râncede, altele dulci și îmbietoare. Aproape fiecare miros îi amintea lui Armanoush de un fel de mâncare, în asemenea măsură încât începu să perceapă Istanbulul ca pe ceva comestibil. Se afla aici de opt zile și, cu cât stătea mai mult, cu atât Istanbulul i se părea mai straniu și cu mai multe fețe. Poate se obișnuia cu faptul că era o străină în acest oraș, dacă nu se obișnuia cu orașul în sine.

— Bănuiesc că e din cauza experienței mătușii Zeliha cu tatăl meu, oricine-o fi el, continuă Asya. Probabil de asta se împotrivesc atât de mult căsătoriei ăsteia. Cred că are o problemă cu încrederea în bărbați.

— Ei bine, o înțeleg, spuse Armanoush.

— Nu crezi că există o diferență enormă între cele două sexe când e vorba de revenirea după o

relație? Vreau să spun, după o căsătorie sau o relație de dragoste catastrofală și tot rahatul ăsta, femeile evită în general să se implice în altă relație destul de mult timp. Cu bărbații, totuși, lucrurile stau mai degrabă invers; când termină cu o catastrofă, încep să caute alta. Bărbații sunt incapabili să trăiască singuri.

Armanoush aprobă scurt din cap, deși tiparul ăla nu se prea potrivea cu situația părinților ei. Maică-sa se recăsătorise după divorț, pe când taică-său rămăsese singur până în ziua de azi. Apoi întrebă:

— Aram ăsta... de unde e?

— E de pe-aici, la fel ca noi, ridică Asya din umeri, însă, într-o străfulgerare, își dădu seama ce era de fapt întrebată.

Surprinsă de propria-i ignoranță, își aprinse țigara pe care continuase să o sugă și trase un fum. Cum de nu fusese în stare să facă legătura? Aram era dintr-o familie armeană din Istanbul. Teoretic, era armean.

Și totuși, exista o privință în care Aram *nu* putea fi nici armean, nici turc, nici de orice altă naționalitate. Aram putea fi doar Aram, absolut unic. Era singurul membru al unei specii unice. Era un tip fermecător, un romantic incurabil, un profesor de științe politice care mărturisea adesea că era mai curând înclinat să trăiască o viață de pescar într-unul din satele dărăpănate de pe coasta Mediteranei. Era o inimă delicată, un suflet naiv și o fărâmbă umblătoare de haos; un utopist sangvin care făcea promisiuni nesăbuite, un bărbat din cale-afară de dezordonat, de iute la minte și de onorabil. Nu existau doi ca el și de aceea Asya nu îl asociase niciodată cu vreo identitate colectivă. Cum era tentată să spună ceva în dispoziția aia, răspunse pur și simplu:

— De fapt, e armean.

— Așa mă gândeam și eu, zâmbi ușor Armanoush.

Cinci minute mai târziu erau deja la salonul de tatuaj.

— Bine ați venit! exclamă mătușa Zeliha cu glasul ei tărăgănat și răgușit, îmbrățișându-le din inimă pe amândouă.

Indiferent cu ce parfum se dăduse, era ceva puternic – o combinație de mirodenii, lemn și iasomie. Părul negru îi cădea pe umeri în bucle ce-ți luau ochii, dintre care unele erau scoase în evidență cu o substanță atât de strălucitoare, că ori de câte ori făcea o mișcare sub becurile cu halogen, părul îi scânteia. Armanoush se uita la ea cu gura căscată, înțelegând pentru prima oară teama și admirația pe care-și închipuia că Asya le simțise față de mama ei pe când era copil.

Înăuntru era ca într-un mic muzeu. Vizavi de ușa de la intrare era o imensă fotografie înrămată a unei femei cu naționalitate incertă, cu spatele întors spre privitor pentru a expune cât mai bine tatuajul cu detalii complicate de pe trupul ei. Era o miniatură otomană. Arăta ca o scenă dintr-un banchet, cu un acrobat ce mergea pe deasupra capetelor mesenilor pe o frânghie întinsă de la un umăr la altul. O astfel de miniatură tradițională tatuată pe spatele unei femei moderne era surprinzătoare. Dedesubt era o frază în engleză: UN TATUAJ E UN MESAJ TRIMIS DE DINCOLO DE TIMP!

Peste tot prin magazin erau vitrine în care erau expuse sute de modele de tatuaje și de bijuterii pentru piercing. Modelele de tatuaje erau reunite sub câteva titluri: „Trandafiri & Spini“, „Inimi însângerate“, „Inimi înjunghiate“, „Calea șamanului“, „Creaturi păroase înspăimântătoare“, „Dragoni fără păr, dar la fel de înspăimântători“, „Motive patriotice“, „Nume și cifre“, „Simurg și familia păsărilor“ și, în cele din urmă, „Simboluri sufite“.

Armanoush nu-și amintea să fi văzut vreodată atât de puțini oameni aflați în aceeași încăpere care să facă atât de mult zgomot. În afară de mătușa Zeliha, mai erau acolo un tip excentric, cu păr portocaliu și cu un ac în mână, un tânăr împreună cu mama lui (care nu părea să se poată hotărî dacă să rămână sau să plece) și doi bărbați cu părul lung și nebărbieriți de multă vreme, care păreau desprinși din cu totul alt timp și spațiu, ca niște cântăreți drogați din anii '70 care abia își reveneau după o experiență îngrozitoare. Unul din ei stătea într-un scaun mare și confortabil și mesteca zgomotos niște gumă în timp ce pălăvrăgea cu prietenul lui și aștepta să i se tatueze pe gleznă un țânțar purpuriu. Omul cu acul s-a dovedit a fi asistentul mătușii Zeliha, la rândul lui un artist talentat. În timp ce lucra, Armanoush se holba la el, surprinsă să-și dea seama cât zgomot putea să facă un ac de tatuaj.

— Nu te îngrijora. Sunetul e mai impresionant decât durerea, remarcă mătușa Zeliha citindu-i gândurile. Apoi adăugă făcându-i cu ochiul: Și apoi clientul s-a obișnuit cu ea. Trebuie să fie la al doisprezecelea tatuaj. Uneori poți deveni dependent de tatuaje. Unul nu e niciodată de-ajuns. Cu fiecare nou tatuaj vei descoperi nevoia de a-ți face altul. Mă întreb de ce centrele de recuperare a dependențelor nu au inclus deja și asta în programele lor.

Armanoush rămase mult timp tăcută, studiindu-l cu coada ochiului pe ciudatul cântăreț rock. Chiar dacă simțea vreo durere, bărbatul nu lăsa să se vadă nici urmă din ea.

— De ce ar vrea cineva să-și tatueze un țânțar purpuriu pe gleznă?

Mătușa Zeliha râse atotștiutor.

— *De ce?* Asta e o întrebare pe care aici nu o punem niciodată. Vezi tu, în salonul ăsta refuzăm să acceptăm *tirania normalității*. Orice model ar cere un client, sunt sigură că există un motiv, unul pe care nici măcar el însuși s-ar putea să nu-l știe. Nu întreb niciodată *de ce*.

— Dar în privința piercingurilor?

— Același lucru, spuse mătușa Zeliha arătând cu degetul spre piercingul din nasul ei și zâmbind. Știi, ăsta are nouăsprezece ani. Mi l-am făcut când eram de vârsta Asyei.

— Adevărat?

— Da, m-am dus la baie, am folosit o bucată de morcov, un ac sterilizat, cuburi de gheață pentru anestezie și, de asemenea, multă furie. Strânsesem în mine atâta furie împotriva tuturor lucrurilor, dar mai ales împotriva familiei mele. Mi-am zis c-o să fac asta și mi-am străpuns nasul cu acul. Mâinile îmi tremurau de nervozitate, așa că prima oară l-am străpuns greșit și am lovit septul. Mi-a curs o groază de sânge. Însă după aceea am prins tehnica și data următoare l-am străpuns chiar în dreptul nării.

— Adevărat? spuse din nou Armanoush, însă de data asta surprinsă de turnura pe care o lua discuția.

— Îhî!

Mătușa Zeliha își mângâie nasul plină de mândrie.

— Mi-am înșurubat acolo un cercel și am ieșit așa din baie. Pe vremea aia îmi plăcea s-o scot pe mama din minți.

Auzind ultimele cuvinte din locul în care se afla, Asya îi aruncă maică-sii o privire amuzată.

— Însă ce încerc să spun e că mi-am făcut piercingul în nas pentru că era un lucru interzis. Înțelegi ce vreau să zic? Era în afara oricărei discuții ca o fată turcă dintr-o familie tradiționalistă să-și facă un piercing, așa că mi-am luat inima-n dinți și mi l-am făcut singură. Însă acum vremurile s-au schimbat. De-aia ne și aflăm aici. În magazinul ăsta le oferim sfaturi clienților și chiar îi refuzăm pe unii, însă niciodată nu-i judecăm. Nu întrebăm niciodată *de ce*. ăsta e un lucru pe care l-am învățat foarte devreme în viață. Dacă îi judeci, oamenii o să se-apeuce să facă oricum chestia aia.

Chiar în momentul ăla adolescentul își mută privirea de la vitrine la mătușa Zeliha și întrebă:

— Puteți face coada dragonului ăstuia mai lungă, ca să-mi acopere întregul braț? Vreau să se întindă de la cot până la încheietură – știți, ca și cum mi s-ar târî pe braț.

Totuși, înainte ca mătușa Zeliha să-i poată răspunde, maică-sa șuieră:

— Ești nebun? Nici gând! Am fost de acord să alegem ceva mic și simplu, o pasăre sau o buburuză, de pildă. Nu ți-am dat niciodată voie să-ți tatuezi cozi de dragoni...

Timp de două ore Asya și Armanoush au urmărit activitatea din salon, pe când clienții veneau și plecau. Au venit cinci băieți de liceu care spuneau fiecare că ar vrea să-și facă un piercing în sprânceană, însă, de îndată ce acul sterilizat a pătruns în sprânceana primului dintre ei, ceilalți s-au răzgândit. Apoi a venit un microbist care voia să-și tatueze emblema echipei de fotbal preferate pe piept. După aceea a venit un ultranaționalist care a cerut să i se tatueze steagul Turciei pe vârful degetului mijlociu, în așa fel încât de fiecare dată când le arăta degetul altor oameni, să fluture de fapt steagul. Și în cele din urmă a venit o cântăreață travestită, blondă și impresionantă, care voia să-și tatueze pe încheieturile degetelor numele iubitului ei.

Apoi a intrat un bărbat între două vârste, care arăta anormal de *normal* față de clientela obișnuită a salonului de tatuaj. Era Aram Martirossian.

Aram era un bărbat înalt, destul de solid și arătos, care avea un chip blând, dar obosit, o barbă neagră, un păr mai degrabă cărunț și niște gropițe adânci, ce se iveau de fiecare dată când zâmbea. Ochii lui sclipeau de inteligență în spatele ochelarilor cu ramă groasă. Din felul în care se uita la mătușa Zeliha, îți dădeai imediat seama de iubirea lui pentru ea. Iubirea, respectul și sincronizarea dintre ei. Când el vorbea, ea completa gesturile, când ea gesticula, el completa cuvintele. Erau doi indivizi complicați care păreau să fi ajuns la o armonie miraculoasă împreună.

Când începu să converseze cu el, Armanoush trecu la engleza ca limbă străină, cum făcea de fiecare dată când întâlnea pe cineva nou în Istanbul. Astfel, se prezentă rostind cuvintele cât mai rar, într-o engleză vorbită cu încetinitorul, ritmată, aproape copilărească. A fost surprinsă să-l audă pe Aram

vorbind într-o engleză fluentă, cu un subtil accent britanic.

— Vorbești atât de bine engleza! nu se putu abține Armanoush să nu remarce. Îmi dai voie să te-ntreb de unde-ai căpătat accentul britanic?

— Mulțumesc, spuse Aram. Am făcut facultatea și studiile postuniversitate la Londra. Dar putem vorbi în armeană, dacă vrei.

— Nu pot, scutură Armanoush din cap. Când eram mică am învățat câte ceva de la bunica, însă, fiindcă părinții mei erau divorțați, nu am stat prea mult într-un singur loc și existau întotdeauna întreruperi. Apoi, în fiecare vară între zece și treisprezece ani mergeam într-o tabără de tineret pentru armeni. Era distractiv și armeană mea s-a îmbunătățit, însă după aceea s-a deteriorat din nou.

— Și eu am învățat armeană tot de la bunica, zâmbi Aram. Ca să spun adevărul, atât mama, cât și bunica credeau că trebuia să fiu crescut în regim bilingv, însă nu se puteau pune de acord care trebuia să fie limba a doua. Mama credea că era mai bine să vorbesc turca la școală și engleza acasă, deoarece când aveam să cresc urma să părăsesc oricum țara asta. Dar bunica a rămas neclintită. Voia să vorbesc turca la școală și armeană acasă.

Armanoush era intrigată de aura lui Aram, însă era și mai fascinată de modestia lui. Au vorbit un timp despre bunicile armene – cele din diaspora, cele din Turcia și cele din Armenia.

La șase treizeci după-amiaza, mătușa Zeliha lăsa magazinul în grija asistentului ei și se duseră toți patru la o cârciumă din apropiere.

— Înainte să pleci din Istanbul, mătușa Zeliha și Aram vor să ne ducă la o cârciumă ca să poți vedea o seară de băut tipică, îi explică Asya lui Armanoush.

Pe drum, pe când treceau pe o stradă prost luminată, dădură peste un imobil de locuințe de la ferestrele căruia prostituatele travestite îi priveau pe trecători. Cele două de la parter erau atât de aproape, încât Armanoush reuși să zărească toate detaliile fețelor lor puternic machiate. Una din ele, o femeie voinică, cu buze groase și un păr atât de roșu încât strălucea precum artificiile în noapte spuse râzând ceva în turcă.

— Ce-a zis? o întrebă Armanoush pe Asya.

— A zis că brățărilor mele sunt grozave și că sunt mult prea multe pentru mine!

Spre surprinderea lui Armanoush, Asya își scoase una din brățărilor cu mărgelile și i-o dădu travestitei cu părul roșu. Aceasta acceptă bucuroasă darul, își puse brățara la mână și, cu niște degete ale căror unghii aveau o manichiură perfectă, roșu aprins, ridică o cutie de Cola dietetică, de parcă ar fi toastat pentru Asya.

Urmărind scena cu niște ochi uimiți, Armanoush se întrebă ce ar scoate Jean Genet din ea. Cola aia cu aromă de cireșe și vanilie, brățărilor cu mărgelile, mirosul acru de spermă și bucuria copilărească puteau coexista pe o stradă ordinară din Istanbul?

Cârciuma era un local stilat, dar vesel, în apropierea Pasajului Florilor. De îndată ce s-au așezat, au

apărut doi chelneri cu un cărucior cu *mezeler*.

— Armanoush, ce-ar fi să ne surprinzi din nou cu vocabularul tău culinar? o rugă mătușa Zeliha.

— Păi, să vedem, avem aici *yalanci sarmalar*, *tourshi*¹, *patlijan*, *topik*², *enginar*³..., începuse Armanoush să enumere felurile de mâncare pe care chelnerii le așezau pe masă.

Clienții continuau să sosească în cupluri sau grupuri și, în mai puțin de zece minute, cârciuma se umplu. În mijlocul acestor fețe, sunete și mirosuri la fel de nefamiliare, Armanoush își pierdu simțul orientării în spațiu. I se părea că putea fi oriunde în Europa sau în Orientul Mijlociu sau în Rusia. Mătușa Zeliha și Aram beau *raki*, Asya și Armanoush își luaseră niște vin alb. Mătușa Zeliha fuma țigări, Aram trăgea din trabucuri, iar Asya, care se pare că evita să recurgă la tutun în fața maică-sii, își molfăia în schimb gingiile.

— În seara asta nu fumezi, îi zise Armanoush Asyei care stătea lângă ea.

— Mda, mie-mi spui? oftă Asya. Apoi spuse în șoaptă: Şşşt! Mătușa Zeliha nu știe că fumez.

Armanoush fu surprinsă de faptul că Asya, care simțea o plăcere rebelă, aproape sadică în a o înfuria pe maică-sa de câte ori avea prilejul, era o fiică ascultătoare când venea vorba să fumeze în fața ei.

Pe parcursul orei următoare au pălăvrăgit leneș în timp ce chelnerii aduceau un fel de mâncare după altul. Mai întâi au servit *mezeler* – gustările reci – urmate de mâncărurile călduțe și apoi de cele fierbinți, deserturi și cafea. *Probabil așa e obiceiul pe-aici*, își dădu Armanoush seama, *în loc să alegi ceva din meniu, ai parte de meniul întreg*.

Când atât zgomotul, cât și fumul s-au intensificat, Armanoush s-a tras mai aproape de Aram, adunându-și în cele din urmă curajul să-i pună întrebarea care îi frământa mintea de ceva vreme:

— Aram, înțeleg că-ți place Istanbulul, însă nu te-ai gândit niciodată să vii în America? Vreau să spun, te-ai putea duce în California, de pildă. Știi, acolo e o mare comunitate armeană...

Aram se uită la ea preț de un minut întreg, de parcă ar fi înregistrat fiecare detaliu, apoi se lăsă pe spătarul scaunului și începuse să râdă amuzat. Armanoush fu mai degrabă deranjată de râsul ăla, căci simțea că o exclude. Nefiind convinsă că fusese înțeleasă corect, se aplecă în față și încercă să ofere o explicație mai bună:

— Dacă ești oprimat aici, poți să vii oricând în America. Multe comunități armenice de acolo ar fi mai mult decât fericite să vă ajute pe tine și pe familia ta.

De data asta Aram nu a mai râs. În schimb, i-a zâmbit, un zâmbet cald, însă oarecum obosit.

— De ce-aș vrea să fac asta, dragă Armanoush? Orașul ăsta e orașul meu. M-am născut și am crescut în Istanbul. Istoria familiei mele în acest oraș se întinde pe cel puțin cinci sute de ani. Armenii din Istanbul aparțin Istanbulului, la fel ca și turcii, kurzii, grecii și evreii de-aici. Mai întâi am reușit să trăim împreună și apoi am eșuat lamentabil. Nu putem face asta încă o dată.

Chiar în clipa aia chelnerul își făcu din nou apariția, servind de data asta calamari, midii și paste prăjite.

— Cunosc fiecare stradă din orașul ăsta, continuă Aram luând încă o gură de *raki*. Și îmi place să

mă plimb pe străzile astea dimineața și seara, chiar și noaptea când sunt vesel și beat. Îmi place să iau micul dejun cu prietenii mei duminica pe țărmul Bosforului, îmi place să mă plimb singur prin mijlocul mulțimii, sunt îndrăgostit de frumusețea haotică a acestui oraș, de feriboturile, muzica, poveștile, tristețea, culorile și umorul lui negru...

Între ei se așternu o tăcere penibilă, în timpul căreia fiecare analiză de la distanță poziția celuilalt, dându-și seama că între ei ar putea exista mai mult decât distanța geografică – el bănuind că Armanoush era prea americanizată, ea înțelegând că Aram era prea turcificat. Prăpastia adâncă dintre copiii celor care reușiseră să rămână și copiii celor care fuseseră nevoiți să plece.

— Uite ce e, armenii din diaspora nu au prieteni turci. Singurul fel în care vin în contact cu turcii e prin intermediul poveștilor auzite de la bunicii lor sau unii de la alții. Și poveștile astea sunt cumplit de sfâșietoare. Însă, crede-mă, la fel ca în fiecare țară, și în Turcia există oameni buni la suflet și oameni răi. E simplu. Am prieteni turci care-mi sunt mai apropiați decât propriul meu frate. Și mai e, bineînțeles – ridică paharul și arată înspre mătușa Zeliha –, dragostea mea nebună.

Mătușa Zeliha simți probabil că-i fusese menționat numele, fiindcă le făcu cu ochiul, ridică paharul de *raki* și toastă:

— *Şerefe!*⁴

Făcură cu toții la fel, îngânând:

— *Şerefe!*

Cuvântul ăsta, după cum s-a dovedit curând, era un fel de refren repetat la fiecare zece sau cincisprezece minute. După încă o oră și alte șapte *Şerefe*, ochii lui Armanoush străluceau din cauza alcoolului. Urmări amuzată un chelner albinos aducând felurile fierbinți – biban vărgat prăjit pe un pat de ardei verzi, drac-de-mare marinat cu busuioc și cremă de spanac, somon la grătar cu verdețuri și creveți prăjiți la foc mic în sos picant cu usturoi.

Armanoush chicoti amețită înainte să se întoarcă spre Aram și să-l întrebe:

— Ia spune, trebuie să ai și tu niște tatuaje. Mătușa Zeliha trebuie să te fi tatuat.

— Nici gând, spuse Aram de după vălul fuioarelor de fum ce se ridicau încolăcindu-se din trabucul lui. Nu mă lasă să-mi fac nici unul.

— Da, adăugă Asya. Nu-i dă voie să se tatueze.

— Adevărat? întrebă Armanoush surprinsă, întorcându-se spre mătușa Zeliha. Credeam că-ți plac tatuajele.

— Îmi plac, într-adevăr, răspuse mătușa Zeliha. Nu am obiecții în privința tatuajului, ci a modelului pe care-l vrea.

Aram zâmbi.

— Tatuajul pe care-aș vrea să mi-l fac e un smochin minunat. Însă, spre deosebire de alți copaci, ăsta e cu capul în jos. Smochinul meu e cu rădăcinile în aer. Își înfige rădăcinile în cer, nu în pământ. E strămutat, dar nu rătăcit.

Au rămas cu toții tăcuți câteva clipe, privind lumina pâlpâitoare a lumânării de pe masă.

— Numai că smochinul...

Mătușa Zeliha aprinse ultima țigară din pachet și, fără să vrea, suflă fumul în direcția Asyei.

— Smochinul e un semn rău prevestitor. Aduce ghinion. Nu am nimic cu dorința lui Aram de a-l întoarce cu rădăcinile în aer, însă am obiecții în privința smochinului. Dacă ar alege un cireș, de pildă, sau un stejar, chit că ar avea rădăcinile în aer, l-aș tatua pe loc!

Chiar în clipa aia, patru lăutari țigani îmbrăcați toți în cămăși albe de mătase și pantaloni negri intrară în cârciumă cu instrumentele lor – un *ud*⁵, un clarinet, un *kanun*⁶ și o *darbuka*⁷. Se iscă o veselie generală printre clienții care, după ce mâncaseră și băuseră pe săturate, erau mai mult decât pregătiți să se apuce de cântat.

Când lăutarii și-au făcut apariția lângă ei, Armanoush se simți brusc cuprinsă de timiditate. Însă, spre ușurarea ei, aceștia nu au silit-o să cânte. Se dovedi că nici Asya nu era mare cântăreață. Au ascultat-o pe mătușa Zeliha acompaniindu-i pe lăutari cu o voce dulce de contralto – o voce care nu aducea deloc cu vocea ei răgușită de atâta fumat. Armanoush observă că Asya se uita în direcția mamei ei cu o privire iscoditoare.

Când șeful formației a întrebat dacă voiau să ceară un cântec anume, mătușa Zeliha îl înghionti cu cotul pe Aram și spuse pe un ton de flirt:

— Haide, cere un cântec. Cântă, privighetoarea mea!

Roșind, Aram se aplecă în față, tuși și apoi îi șopti ceva la ureche șefului formației. De îndată ce orchestra atacă melodia cerută, spre marea surpriză a lui Armanoush, Aram începu să cânte – nu în turcă, nici în engleză, ci în armeană.

În fiecare dimineată în zori

Ah... Îmi întreb iubita

Unde te duci?

Continua încet, trist, pe când tempoul ținea pasul cu tonalitatea ridicată distinctă a clarinetului și cu sunetul greu de stăpânit al *darbukăi* de pe fundal. Glasul lui Aram s-a înălțat și apoi s-a prăbușit în valuri suave. La început vocea îi era timidă, însă apoi tonul i-a devenit din ce în ce mai hotărât.

Ea e lanțul de aur

Al amintirilor mele,

E calea spre

Povestea vieții mele.

Armanoush își ținu respirația, neînțelegând toate cuvintele, însă simțind tristețea pătrunzându-i până

în adâncul sufletului. Când a ridicat capul, a fost intrigată de expresia mătușii Zeliha. Avea o privire din care răzbătea teama de fericire pe care numai cei care s-au îndrăgostit pe neașteptate și pe nesimțite o puteau avea.

Când s-a terminat melodia și lăutarii au trecut la masa următoare, Armanoush crezu că mătușa Zeliha îl va săruta pe Aram. Însă aceasta a strâns în schimb ușor mâna Asyei, ca și când ar fi recunoscut că dragostea ei pentru un bărbat îi permisesse să înțeleagă mai bine dragostea pentru propria-i fiică.

— Iubito, a murmurat, iar în glasul ei s-a strecurat o undă de neliniște.

Dacă mătușa Zeliha intenționa să-i spună ceva fiicei ei, și-a înfrânt repede pornirea. În schimb, scoase alt pachet de țigări și îi oferă una.

Faptul că sentimentele maică-sii ieșeau la iveală era mult mai surprinzător pentru Asya decât acela că-i oferea o țigară. Și-a aprins-o pe a ei și apoi pe a maică-sii. Pe când fumul se încolăcea în aerul dintre ele, mama și fiica și-au zâmbit stânjenite. Semănau surprinzător de mult din unghiul și în lumina aceea, două chipuri modelate de un trecut despre care una nu știa nimic, iar cealaltă prefera să nu-și amintească.

Tocmai în clipa aceea Armanoush simți pulsul orașului pentru prima oară de când sosise la Istanbul. Atunci înțelese dintr-odată de ce și cum se puteau îndrăgosti oamenii de Istanbul, în ciuda întregii dureri pe care le-ar fi putut-o provoca lucrul ăsta. Nu era ușor să încetezi să iubești un oraș atât de sfâșietor de frumos.

Și după această revelație ridică paharul într-un toast:

— *Şerefe!*

- [1.](#) Murături armenești (în arm., în orig.).
- [2.](#) Pastă de năut (în arm., în orig.).
- [3.](#) Anghinare (în arm., în orig.).
- [4.](#) Noroc! (în tc., în orig.)
- [5.](#) Lăută (în tc., în orig.).
- [6.](#) Țiteră (în tc., în orig.).
- [7.](#) Tobă de mână (în tc., în orig.).

CAPITOLUL
PAISPREZECE

Apă

— Să intru și să le spun să dea mai încet? Întrebă mătușa Feride.

Stătea în fața camerei fetelor, cu ochii la clanță.

— Of, lasă-le în pace! strigă mătușa Zeliha de pe canapeaua pe care se prăbușise. Sunt un pic amețite și, când ești un pic amețit, ascuți muzică la maximum.

Ca să-și impună punctul de vedere, strigă apoi:

— *LA MAXIMUM!*

— Amețite! urlă bunica Gülsüm. Ia seama, de ce sunt *amețite*? Nu e de-ajuns că faci tot timpul familia asta de rușine? Uită-te la fusta aia de pe tine. Până și prosoapele de bucătărie sunt mai lungi decât fustele tale! Ești o mamă singură, o femeie divorțată. Ascultă-mă bine! N-am văzut în viața mea o femeie divorțată cu cerchel în nas. Ar trebui să-ți fie rușine de tine, Zeliha!

Mătușa Zeliha înălță capul din perna pe care o luase în brațe.

— Mamă, ca să fiu *divorțată* trebuia să mă mărit mai întâi. Nu denatura lucrurile. Nu mă pot numi femeie *divorțată* sau *văduvă* sau mai știu eu ce termen critic pe care-l ții de rezervă în glosarul tău pentru femeile nenorocite. Fiică-ta e o păcătoasă care poartă fuste scurte, căreia îi place cerchelul ei din nară și care își iubește copilul din flori. Fie că-ți place sau nu!

— Nu-i de-ajuns că ți-ai stricat fiica și ai silit-o să bea? De ce trebuia s-o mai pui și pe biata musafiră să bea? Ea e responsabilitatea lui Mustafa; e invitata fratelui tău în casa asta. Cum îndrăznești să strici copila asta!

— Responsabilitatea fratelui meu! Da, cum să nu! râse mătușa Zeliha sumbru și apoi închise ochii.

Între timp, în camera fetelor, Johnny Cash cânta de spărgea boxele. Cele două fete stăteau una lângă alta la birou, holbându-se la ecranul calculatorului, cu Sultan al Cincilea, care își ținea ochii pe jumătate închiși, încovrigat între ele. Erau atât de absorbite de internet, încât nici una nu auzi cearta de dincolo de ușă. Armanoush tocmai se conectase la Café Constantinopolis, hotărâtă să o ia și pe Asya cu ea de data asta.

tastă.

A revenit reporterița noastră de la Istanbul. Pe unde-ai umblat? Te-au mâncat turcii cu fulgi cu tot?

scrise Anti-Khavurma.

Ei bine, una dintre mâncătoare e lângă mine chiar în clipa asta. Vreau să vă prezint o prietenă turcoaică.

A urmat o pauză.

Are un nickname, bineînțeles: O Fată Pe Nume Turcoaică.

Cum?

nu se putu abține să întrebe Alex Stoicul.

E o reinterpretare a titlului unui cântec de Johnny Cash. În orice caz, o poți întreba și singur. E chiar aici. Dragă Café Constantinopolis, ți-o prezint pe O Fată Pe Nume Turcoaică. O Fată Pe Nume Turcoaică, îți prezint Café Constantinopolis.

Bună! Salutări din Istanbul,

scrise Asya.

Nici un răspuns.

Sper că data viitoare veți veni și voi la Istanbul cu Arman...

Asya își dădu seama de greșeală doar când Armanoush i-a dat peste mână...

cu Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit.

O, mulțam. Însă, sincer, n-am chef de un tur turistic într-o țară care a provocat atâta suferință întregii mele familii.

Era Anti-Khavurma din nou.

A fost rândul Asyei să facă o pauză.

Uite ce e, nu ne înțelege greșit, nu avem nimic împotriva ta, OK?

se alătură discuției Coexistență-Nefericită.

Sunt sigură că orașul e drăguț și pitoresc, însă adevărul e că nu avem încredere în turci. Mesrop s-ar răsuci în mormânt dacă, să mă ferească Aramazt, mi-aș uita trecutul atât de ușor.

— Cine e Mesrop? o întrebă Asya pe Armanoush aproape în șoaptă, de parcă ar fi putut-o auzi.

În regulă. Să începem cu lucrurile de bază. Faptele reale. Dacă reușim să trecem de fapte, putem vorbi despre alte subiecte,

decretă Doamna Peacock/Siramark.

Hai să începem cu excursia asta turistică în Istanbul. Toate moscheile alea magnifice pe care le arătați astăzi turiștilor, cine a fost arhitectul care le-a construit? Sinan¹! A proiectat palate, spitale, hanuri, apeducte... Exploatați inteligența lui Sinan și apoi negați că a fost armean.

Nu știam,

scrise Asya stupefiată.

Sinan e un nume turcesc.

Ei bine, vă pricepeți de minune la turcificarea numelor minorităților,

replică Anti-Khavurma.

OK, înțeleg ce vreți să spuneți. E adevărat, istoria națională a Turciei se bazează pe cenzură, însă orice istorie națională face la fel. Statele-națiuni își creează propriile mituri și apoi încep să creadă în ele.

Asya înălță capul, își îndreptă umerii și continuă să tasteze.

În Turcia sunt turci, kurzi, cerchezi, georgieni, pontici, evrei, hacași, greci... găsesc că e prea simplist și mult prea periculos să faceți generalizări de genul ăsta. Nu suntem niște barbari inumani. În afară de asta, mulți învățați care au studiat cultura otomană vă vor spune că a fost o mare cultură în multe privințe. Al doilea deceniu al secolului XX a fost o perioadă deosebit de dificilă. Însă lucrurile nu mai sunt la fel ca acum 100 de ani.

Doamna Peacock/Siramark se împotrivi imediat.

Nu cred că turcii s-au schimbat câtuși de puțin. Dacă *s-ar fi schimbat*, ar fi recunoscut genocidul.

Genocid e un termen cu o încărcătură destul de grea,

scrise O Fată Pe Nume Turcoaica.

Implică o exterminare sistematică, bine organizată și teoretizată. Sincer, nu sunt sigură că statul otoman era astfel la vremea aia. Însă recunosc nedreptatea ce li s-a făcut armenilor. Nu sunt istoric. Cunoștințele mele sunt limitate și distorsionate. Însă și ale voastre sunt la fel.

Vezi tu, aici e o diferență. Pentru asupritor trecutul nu are nici o valoare. Asupritul nu are nimic în afară de trecut,

comentă Fiica lui Sappho.

Fără să știi povestea tatălui tău, cum te poți aștepta să-ți creezi propria poveste?

interveni Doamna Peacock/Siramark.

Armanoush zâmbi în sinea ei. Până acum totul decursese exact cum își imaginase. În afară de Baron Baghdassarian. Nu răspunsese la nimic până acum.

Între timp Asya, încă fixând cu privirea ecranul, tasta:

Recunosc într-adevăr pierderea și durerea voastră. Nu neg atrocitățile comise. Mă trag înapoi doar din fața trecutului meu. Nu știi cine e tatăl meu sau care a fost povestea lui. Dacă aș avea șansa să aflu mai multe despre ea, chiar dacă ar fi tristă, aș alege să știu sau să nu știu? Asta e dilema vieții mele.

Ești plină de contradicții,

replică Anti-Khavurma.

Pe Johnny Cash nu l-ar deranja asta!

interveni Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit.

Spuneți-mi, ce pot face eu, o turcoaică obișnuită, astăzi, în epoca asta, ca să vă alin durerea?

Ei, asta era o întrebare pe care nici un turc nu le-o pusese vreodată armenilor de la Café Constantinopolis. În trecut, mai avuseseră vizitatori turci în două rânduri, amândoi tineri naționaliști pasionați, care răsăriseră de nicăieri, aparent cu intenția de a dovedi că turcii nu le făcuseră nimic rău armenilor, și chiar că armenii erau cei care se răsculaseră împotriva regimului otoman și îi omorâseră pe turci. Unul din ei mersese până acolo încât să susțină că, dacă regimul otoman fusese atât de criminal pe cât se pretindea, astăzi nu ar mai fi rămas atâția armeni care să vorbească despre asta. Faptul că existau atâția armeni care spumegau împotriva turcilor era un semn clar că otomanii nu îi persecutaseră.

Până astăzi, întâlnirile celor de la Café Constantinopolis cu turcii fuseseră în esență un schimb înfierbântat de calomnii și monologuri. De data asta tonul era radical diferit.

Statul tău își poate cere scuze,

răspunse Coexistență-Nefericită.

Statul meu?

Nu am nimic de-a face cu statul,

scrise Asya gândindu-se la urmărirea în justiție a Caricaturistului Alcoolic fiindcă îl înfățișase pe primul ministru în chip de lup.

Uite ce e, sunt o nihilistă!

Se opri brusc înainte să pomenească de manifestul ei nihilist personal.

Atunci îți poți cere scuze *tu însăși*,

i-o trânti Anti-Khavrurma.

Vrei să-mi cer scuze pentru ceva cu care eu personal n-am avut nimic de-a face?

Așa spui tu,

scrise Doamna Peacock/Siramark.

Ne naștem cu toții într-o continuitate a timpului, iar trecutul continuă să trăiască în prezent. Ne tragem dintr-o anumită familie, cultură, națiune. Ai de gând să ne spui că morții trebuie să rămână cu morții și viii cu viii?

Pe când ochii îi cercetau ecranul, Asya părea nedumerită, de parcă ar fi uitat replicile în mijlocul unei prezentări. Îl mângâie absentă de câteva ori pe cap pe Sultan al Cincilea, înainte ca degetele ei să se întoarcă la tastatură.

Sunt responsabilă pentru crimele tatălui meu?

întrebă O Fată Pe Nume Turcoaica.

Ești responsabilă de recunoașterea crimelor tatălui tău,

răspunse Anti-Khavrurma.

Asya păru încurcată de duritatea afirmației, ușor enervată, însă de asemenea intrigată. În lumina răspândită de computer, chipul ei era palid și nemișcat. Încercase întotdeauna să detașeze pe cât de mult posibil trecutul ei de viitorul la care nădăjduia să ajungă. În speranța că, indiferent ce atrăgeau după ele amintirile timpurilor trecute, indiferent cât de întunecate sau de deprimante erau, trecutul nu o va distruge. Adevărul e că, oricât de mult i-ar fi displăcut să recunoască asta, știa că trecutul trăia *într-adevăr* în prezent.

Toată viața mi-am dorit să fiu o persoană fără trecut. Faptul de-a fi bastardă are mai puțină legătură cu faptul de-a nu avea tată și mai multă cu faptul de-a nu avea trecut... și acum veniți voi și-mi cereți să-mi iau în stăpânire trecutul și să-

mi cer scuze pentru un tată mitic!

Nu veni nici un răspuns, însă Asya nici măcar nu părea să aștepte unul. Continuă să tasteze de parcă degetele ei acționau singure, de parcă ar fi navigat cu ochii închiși.

Totuși, poate că tocmai faptul că nu am trecut mă va ajuta în cele din urmă să înțeleg atașamentul vostru față de istorie. Pot să recunosc însemnătatea continuității pentru memoria umană. Pot să fac asta... și îmi cer într-adevăr iertare pentru suferințele pe care strămoșii mei le-au provocat strămoșilor voștri.

Anti-Khavurma nu era mulțumit.

Faptul că-ți ceri scuze de la noi nu înseamnă prea mult,

o întrerupse.

Cere-ți scuze public, în fața întregului stat turc.

Ei, haide!

scrise Armanoush trăgând dintr-odată tastatura spre ea, neputând rezista tentației de a nu interveni.

Aici Doamna Sufletul-Meu-Surghiunit. La ce altceva ar folosi asta decât ca s-o facă să dea de necaz?

Trebuie să treacă prin necazul ăsta dacă e sinceră!

explodă Anti-Khavurma.

Însă, înainte să poată reacționa cineva, pe ecran apăru un comentariu extrem de neobișnuit.

Ei bine, adevărul e, dragă Doamnă Sufletul-Meu-Surghiunit și dragă O Fată Pe Nume Turcoaica... că unii dintre armenii din diaspora nu vor ca turcii să recunoască vreodată genocidul. Dacă ar face-o, le-ar tăia craca de sub picioare și ar distruge cea mai puternică legătură care ne unește. Așa cum turcii au obiceiul să nege nedreptățile comise, armenii au obiceiul să savureze coconul victimizării. Se pare că există de ambele părți niște obiceiuri vechi care trebuie schimbate.

Era Baron Baghdassarian.

— Nu s-au culcat încă, spuse mătușa Feride plimbându-se încioace și-ncolo prin fața camerei fetelor. Oare s-a întâmplat ceva?

Femeile mai în vârstă se duseseră la culcare, la fel și mătușa Cevriye, profesoara cea disciplinată. Mătușa Zeliha ațipise pe canapea.

— De ce nu te duci la culcare, soro, și nu mă lași pe mine să păzesc ușa ca să mă asigur că sunt

bine? întrebă mătușa Banu strângând umărul surorii ei.

Uneori, când boala ei se agrava, mătușa Feride se alarma în privința relelor care puteau veni de oriunde și din partea oricui din lumea de-afară.

— Lasă-mă să preiau tura de noapte, zâmbi mătușa Banu. Du-te și te culcă. Nu uita că noaptea propria ta minte îți e străină. Nu vorbi cu străinii.

— Da.

Mătușa Feride încuviință din cap și pentru o clipă păru o fată emoționată de o poveste. Acum vizibil liniștită, se îndreptă târșându-și picioarele spre camera ei.

De îndată ce s-au deconectat de la internet, Armanoush se uită la ceas. Era timpul să-i telefoneze mamei ei. Săptămâna asta o sunase în fiecare zi la aceeași oră și de fiecare dată Rose o certase că nu suna mai des. Încercând să nu se necăjească din cauza acestui șablon invariabil, formă numărul și așteptă ca mama ei să ridice receptorul.

— Amy!!! spuse Rose pe un ton ridicat, aproape țipând. Iubito, tu ești?

— Da, mamă. Ce mai faci?

— Ce mai fac? Ce mai fac! repetă Rose. De data asta părea tulburată, iar vocea îi era înăbușită. Trebuie să închid acum, însă promite, promite-mi că mă suni în zece... nu, nu, zece minute nu sunt de ajuns, în cincisprezece minute. Trebuie să-nchid acum și să-mi adun gândurile și după aceea aștept telefonul tău. Promite-mi, promite-mi, îngână Rose isteric.

— Bine, mamă, promit, se bâlbâi Armanoush. Mamă, ești bine? Ce s-a întâmplat?

Însă Rose închisese deja.

Șocată, palidă și ținând încă deznădăjduită telefonul în mână, Armanoush se uită la Asya.

— Mama m-a rugat s-o sun din nou în loc să mă întrebe de ce n-am sunat mai înainte? Nu-i stă în fire. Nu e deloc stilul ei.

— Liniștește-te, te rog.

Asya se răsuci în pat, scoțând capul de sub pătură.

— Poate conducea sau ceva de genul ăsta și nu putea vorbi la telefon.

Însă Armanoush dădu din cap în timp ce o umbră de spaimă îi traversa chipul.

— O, Doamne, s-a întâmplat ceva. S-a întâmplat ceva foarte rău.

Cu ochii umflați de plâns, cu nasul jalnic de roșu, Rose se întinse după un șervet de hârtie și izbucni în lacrimi. Cumpăra întotdeauna aceeași marcă de șervete de hârtie de la același magazin: Sparkle – șervete de hârtie solide, absorbante. Compania producea diverse modele, iar preferatul lui Rose era *Destinația mea*. Pe șervete erau imprimate imagini cu scoici de mare, pești și bărci, toate în nuanțe de albastru, iar printre ele pluteau următoarele cuvinte: NU POT SCHIMBA DIRECȚIA VÂNTULUI, ÎNSĂ POT SĂ-MI POTRIVESC PÂNZELE ÎN AȘA FEL ÎNCÂT SĂ AJUNG TOT TIMPUL LA

DESTINAȚIA MEA.

Lui Rose îi plăcea sloganul ăsta. În afară de asta, nuanța azurie a imaginilor imprimate se asorta perfect cu dalele din bucătăria ei, partea casei de care era deosebit de mândră. În ciuda atașamentului ei inițial, imediat ce cumpăraseră casa, Rose nu pierduse nici o clipă cu redecorarea bucătăriei, adăugând rafturi care se trăgeau, punând în colț un stand de vinuri lăcuit, pentru treizeci și șase de sticle – deși nici ea, nici Mustafa nu beau – și decorând întreaga încăpere cu scăunele turnante de stejar. Acum, când se simțea cuprinsă de un val de panică, își lăsă trupul să cadă tocmai pe unul dintre scăunelele alea.

— O, Doamne, am cincisprezece minute. Ce-o să-i spunem? Nu avem decât cincisprezece minute ca să ne hotărâm, țipă la Mustafa.

— Rose dragă, liniștește-te, te rog, spuse Mustafa ridicându-se de pe scaun.

Nu-i plăceau scăunelele și de aceea ținea în bucătărie două scaune din lemn rezistent de pin, unul pentru el, iar celălalt tot pentru el. Se apropie de soția lui și o luă de mână, în speranța că o s-o facă se se liniștească.

— Trebuie să fii calmă, foarte calmă, înțelegi? Și s-o întrebi cu calm unde e acum. ăsta e primul lucru pe care trebuie să-l întrebi, OK?

— Și dacă nu-mi spune? zise Rose.

— O să-ți spună. Dacă o întrebi frumos, o să-ți răspundă frumos, spuse rar Mustafa. Fără muștrări. Trebuie să rămâi calmă. Uite, bea niște apă.

Rose luă paharul cu mâini tremurătoare.

— Se poate așa ceva? Fata mea să mă mintă! Ce prostie din partea mea să am încredere în ea. Tot timpul am crezut că e în San Francisco, la bunică-sa, și s-a dovedit că ne-a mințit pe toți... și acum bunică-sa... o, Doamne, cum o să-i spun asta?

În ziua dinainte, când erau amândoi în bucătărie, ea făcând clătite, el citind *Arizona Daily Star*, sunase telefonul. Rose ridicase receptorul ținând spatula în mână. Telefonul era din San Francisco. Era fostul ei soț, Barsam Tchakhmakhchian.

Câți ani trecuseră fără ca ei să schimbe o vorbă? După divorț fuseseră siliți să ia des legătura ca să discute despre fetița lor, însă apoi, după ce Armanoush crescuse, conversațiile lor se răriseră până când încetaseră cu totul. Din scurta lor căsătorie nu rămăseseră decât două lucruri: un resentiment reciproc și o fiică.

— Îmi pare rău că te deranjez, Rose, spuse Barsam cu o voce liniștită, dar seacă. Însă e ceva urgent. Trebuie să vorbesc cu fiica mea.

— Fiica *noastră*, îl corectă Rose pe un ton dur, însă imediat ce cuvintele i-au ieșit din gură, a regretat asprimea lor.

— Rose, te rog, trebuie să-i dau lui Armanoush o veste proastă. Vrei s-o chemi la telefon, te rog? Nu răspunde la mobil. Am fost silit s-o sun aici.

— Stai puțin... stai puțin... nu e *acolo*?

— Ce vrei să spui?

— Nu e cu tine la San Francisco?

Buzele lui Rose începuseră să tremure de spaimă.

Barsam se întreba dacă fosta lui nevastă nu făcea glume pe socoteala lui. A încercat să nu pară enervat.

— Nu, Rose, a hotărât să plece în Arizona. Petrece vacanța acolo.

— O, Doamne!!! Păi, nu-i aici! Unde e copilul meu?! Unde e?

Rose începuse să plângă, intrând în unul din atacurile acelea de panică pe care credea că le depășise cu mult timp în urmă.

— Rose, încearcă, te rog, să te liniștești. Nu știu ce se petrece, dar sunt sigur că există o explicație. Am încredere deplină în Armanoush. N-ar face nimic rău. Când ai vorbit ultima oară cu ea?

— Ieri, mă sună în fiecare zi – din San Francisco!

Barsam tăcu. Nu îi spuse că Armanoush îl suna și pe el, deși din Arizona.

— Asta e bine, înseamnă că e bine. Trebuie să avem încredere în ea. E o fată inteligentă, de încredere, știi asta. Când sună data viitoare, spune-i doar să-mi dea un telefon. Spune-i că e urgent. Ai înțeles, Rose? Faci asta?

— O, Doamne!

Rose începu să plângă și mai tare. Însă dintr-odată îi trecu prin cap să întrebe:

— Barsam, ai spus că ai să-i dai o veste proastă. Ce s-a întâmplat?

— O... – a urmat o tăcere apăsătoare. E vorba de mama mea...

Nu reușise să-și afle cuvintele.

— Spune-i doar că bunica Shushan a murit în somn. Nu s-a mai trezit în dimineața asta.

Cincisprezece minute nu mai trecuseră niciodată atât de încet. Armanoush se plimba încolo și-ncoace prin cameră, sub privirile îngrijorate ale Asyei. În cele din urmă veni timpul să o sune din nou pe maică-sa. De data asta Rose ridică imediat receptorul.

— Amy, am să-ți pun o singură întrebare, iar tu o să-mi spui adevărul; promite-mi că o să-mi spui adevărul.

Armanoush simți un val de neliniște inundându-i stomacul.

— Unde ești? spuse Rose pe un ton aspru și vocea i se frânse. Ne-ai mințit! Nu ești în San Francisco, nu ești în Arizona, atunci unde ești?

Armanoush înghiți cu greutate.

— Mamă, sunt la Istanbul.

— Ce?

— Mamă, îți povestesc totul, însă, te rog, liniștește-te.

Ochii lui Rose scânteiau de furie. Cât ura să audă pe toată lumea spunându-i să se liniștească.

— Mamă, îmi pare groaznic de rău că te-am făcut să te îngrijorezi în halul ăsta. N-ar fi trebuit să fac asta niciodată. Îmi pare foarte rău, însă nu ai nici un motiv să te îngrijorezi, crede-mă.

Rose acoperi receptorul cu mâna.

— Fetița mea e la Istanbul, îi spuse soțului ei cu o nuanță de reproș în glas, de parcă ar fi fost vina lui. Apoi țipă în receptor: Ce naiba faci acolo?

— De fapt, stau în casa soacrei tale. E o familie minunată.

Uluită, Rose se întoarse din nou spre Mustafa și de data asta îl muștră mai tare:

— Stă la familia ta.

Apoi, înainte ca Mustafa Kazancı, care se făcuse pământiu și intrase în panică, să poată scoate vreun cuvânt, spuse:

— Venim acolo. Nu pleca nicăieri. Venim. Și să nu-ți mai închizi niciodată mobilul!

Și cu asta a închis.

— Ce tot vorbești acolo? întrebă Mustafa strângând-o pe soția sa de braț mai tare decât avusese intenția. Nu merg nicăieri.

— Ba da, mergi, spuse Rose. *Mergem*. Singura mea fiică e în *Istanbul!!!* țipă ea de parcă asta ar fi însemnat că Armanoush fusese luată ostatică.

— Nu pot să-mi las slujba în momentul ăsta.

— Poți să-ți iei liber câteva zile. Dacă nu, am să mă duc singură, i-o trânti Rose sau cineva care doar arăta ca ea. O să mergem acolo, o să ne asigurăm că e bine, o s-o luăm și o s-o aducem acasă.

Seara târziu, când tocmai se pregăteau să se culce, telefonul familiei Kazancı începu să sune.

— *Inshallah*² să nu fie nimic rău, șopti Petite-Ma din patul ei, cu mătăniile în mână și o umbră de neliniște întipărită pe chip.

A întins mâna după paharul cu apă în care se afla proteza și, încă rugându-se, a luat o gură. Numai apa putea stinge frica.

Mătușa Feride, care era încă trează, a fost cea care a ridicat receptorul. Mai mult decât oricine din familie, era cea mai vorbăreață și mai comunicativă când venea vorba de convorbiri telefonice.

— Alo?

— Bună, Feride, tu ești? întrebă o voce bărbătească din receptor.

Și, fără să aștepte vreun răspuns, adăugă:

— Sunt eu... Mustafa... sun din America...

Încântată să audă vocea fratelui ei, mătușa Feride zâmbi.

— De ce nu ne suni mai des? Ce mai faci? Când vii să ne vezi?

— Draga mea, ascultă-mă, te rog. Amy... Armanoush e acolo?

— Da, da, bineînțeles, doar ai trimis-o să stea la noi. O iubim foarte mult – chipul mătușii Feride se luminează. De ce n-ați venit și voi cu ea, tu și soția ta?

Mustafa rămase nemișcat, cu fruntea îngândurată din cauza acelei situații dificile. În spatele lui, dincolo de fereastră, se întindea pământul Arizonei, întotdeauna demn de încredere, întotdeauna tainic. Cu timpul învățase să aprecieze deșertul, infinitatea lui care îi alina teama de-a privi înapoi, seninătatea lui care îi alunga frica de moarte. În momente ca acesta își amintea, de parcă trupul lui se lăsa singur în voia amintirilor, de soarta care îi aștepta pe toți bărbații din familia lui. În momente ca acesta se simțea înclinat să se sinucidă. Să-și găsească moartea înainte ca ea să-l găsească pe el. Trăise două vieți complet diferite. Fusesse Mustafa și Mostapha. Și uneori, singura cale de-a traversa prăpastia dintre cele două nume părea aceea de-a le reduce pe amândouă la tăcere în același timp – de a pune brusc capăt ambelor sale vieți. Evită gândul acela. Un sunet ca un suspin. Poate că îl scosese el. Poate era doar deșertul.

— Cred că venim și noi. Venim câteva zile ca s-o luăm pe Armanoush și ca să vă vedem... Venim.

Cuvintele acelea îi veniseră fără nici un efort, de parcă timpul n-ar fi fost o succesiune de rupturi, ci o continuitate neîntreruptă, extrem de maleabilă, chiar și atunci când era fisurată. Mustafa le va vizita ca și când n-ar fi trecut aproape douăzeci de ani de când fusesse ultima oară acasă.

1. Sinan (1489?-1588) – cel mai mare arhitect al Imperiului Otoman timpuriu. Capodopera sa e moscheea Süleymaniye din Istanbul.
2. Să dea Domnul (în arabă, în orig.).

CAPITOLUL CINCISPREZECE

Stafide aurii

Vestea miraculoasă că Mustafa venea să le viziteze împreună cu nevasta lui americană provocă o serie de reacții în casa familiei Kazancı. Primele și cele mai urgente implicau detergenții, praful de curățat și fulgii de săpun. În două zile, întreaga casă a fost curățată cu grijă de sus până jos, ferestrele șterse și frecate până străluceau, rafturile șterse de praf, perdelele spălate și călcate, fiecare dală de la cele trei etaje frecată și spălată cu mopul. Mătușa Cevriye a șters una câte una frunzele tuturor plantelor de apartament din living, ale mușcatei și campanulei, rozmarinului și colierului de lemn-dulce. A șters până și frunzele slăbănogului. Între timp, mătușa Feride i-a surprins pe toți scoțând cel mai frumos paravan din zestrea ei. Însă bunica Gülsüm a fost fără îndoială cea mai încântată de veștile alea. La început a refuzat să creadă că unicul ei fiu venea să le viziteze după atâția ani, iar când s-a convins în sfârșit că erau adevărate, s-a închis în bucătărie, printre vase, tacâmuri și tot felul de ingrediente, gătind felurile de mâncare preferate ale copilului ei preferat. Acum, aerul din bucătărie era plin de miresmele grele ale mâncărilor abia scoase din cuptor. Copsese deja două feluri de *börek* – cu spanac și cu brânză feta – și fiersese la foc mic supa de linte, înăbușise cotletele de miel și pregătise amestecul de *köfteler* care avea să fie pus la prăjit în momentul sosirii musafirilor. Deși era hotărâtă să aibă gata încă o duzină de feluri de mâncare până la sfârșitul zilei, fără îndoială piesa de rezistență a meniului bunicii Gülsüm avea să fie desertul: *ashure*.

Toată copilăria și adolescența sa, Mustafa Kazancı savurase *ashure* mai mult decât oricare alte dulciuri, iar dacă produsele alea îngrozitoare fast-food americănești nu-i stricaseră tabieturile culinare, spera bunica Gülsüm, avea să fie încântat să descopere în frigider boluri întregi din desertul lui favorit, așteptându-l de parcă viața ar fi fost aici aceeași și ar fi putut-o relua de unde o lăsase.

Ashure era simbolul continuității și stabilității, întruchiparea zilelor frumoase care veneau după fiecare furtună, indiferent cât de înspăimântătoare fusese aceasta.

Bunica pusese la înmuiat ingredientele cu o zi înainte, iar acum se pregătea de gătit. Deschise un dulap și scoase un ceaun uriaș. Întotdeauna aveai nevoie de un ceaun ca să gătești *ashure*.

Ingrediente

1/2 cană de boabe de năut
1 cană de grâu descojit în întregime
1 cană de orez alb
1-1/2 cană de zahăr
1-2 cană de alune de pădure mărunțite
1/2 cană de fistic
1/2 cană de semințe de pin
1 linguriță de vanilie
1/3 cană de stafide aurii
1/3 cană de smochine uscate
1/3 cană de caise uscate
1/2 cană de coji de portocală
2 linguri de apă de trandafiri

Garnitură

2 linguri de scorțișoară
1/2 cană de migdale curățate și mărunțite
1/2 cană de sâmburi de rodie

Pregătire

Majoritatea ingredientelor trebuie înmuiate cu o zi înainte în castroane separate, astfel:

Într-unul din castroane puneți boabele de năut, acoperiți-le cu apă rece și lăsați-le peste noapte la înmuiat. Puneți grâul și orezul, spălate bine mai înainte, într-un castron separat și acoperiți-le cu apă. Înmuiați smochinele, caisele și cojile de portocală în apă fierbinte 1/2 de oră, stoarceți-le și apoi păstrați apa în care le-ați înmuiat; mărunțiți-le, amestecați-le cu stafidele aurii și puneți-le deoparte.

Preparare

Acoperiți boabele de năut cu patru litri de apă rece. Așteptați să fiarbă și lăsați-le la foc potrivit cam o oră, până când boabele se înmoaie. În timp ce fierb boabele de năut, fierbeți 2 1/2 litri de apă, turnați grâul și orezul și fierbeți-le la foc mic, amestecând des, cam o oră, până când amestecul de grâu și orez devine moale. Combinați-le.

Adăugați apa rămasă de la înmuiat pe care ați păstrat-o, zahărul, alunele mărunțite, fisticul și semințele de pin în oală și lăsați să fiarbă la foc potrivit, amestecând constant. Lăsați amestecul să

fiarbă la foc mic și amestecați cam 30 de minute sau mai mult. Lăsați amestecul să se închege puțin, până când capătă consistența unei supe groase. Adăugați vanilia, stafidele, smochinele, caisele și cojile de portocală și lăsați-le pe foc alte 20 de minute, amestecând constant. Stingeți focul și adăugați apa de trandafiri. Lăsați *ashure* să se răcească la temperatura camerei cam o oră și ceva. Presărați scorțișoară pe deasupra și ornați-l cu migdale pisate și sâmburi de rodie.

În camera fetelor, Armanoush fusese tăcută și gânditoare încă de dimineață devreme. N-avea chef să iasă sau să facă altceva. Asya stătea în casă, jucând *tavlalar* și ascultând Johnny Cash.

— Șase-șase! Norocoaso!

Însă Armanoush nu manifestă nici un fel de plăcere la vederea zarului pe care îl aruncase. În schimb, se strâmbă visătoare la piesele ei, sperând parcă să le miște cu forța privirii.

— Am sentimentul îngrozitor că s-a întâmplat ceva rău și că mama nu-mi spune.

— Nu-ți face griji, spuse Asya mestecând capătul creionului, tânjind după nicotină. Ai vorbit cu mama ta și părea să fie bine. Datorită ție vor vizita acum Istanbulul. Vin înapoi să te ia și în curând o să te-ntorci acasă...

Deși intenția Asyei fusese să o liniștească, aceste cuvinte au sunat în mod ciudat ca o obiecție. Adevărul e că o întrista faptul că Armanoush avea să plece curând.

— Nu știu. Doar că nu pot scăpa de sentimentul ăsta, a oftat Armanoush. Mama nu călătorește niciunde, nici măcar până-n Kentucky. Faptul că zboară cu avionul până la Istanbul te bagă-n sperieți. Însă și asta e o chestie tipică pentru ea. Nu suportă să nu dețină controlul vieții mele. Ar zbura și-n jurul lumii ca să fie cu ochii pe mine.

Pe când o aștepta pe Armanoush să se hotărască unde și ce piesă să mute, Asya își strânse picioarele sub ea, lucrând la un alt articol al manifestului ei nihilist personal.

Articolul zece: Dacă-ți găsești o prietenă bună, asigură-te că nu te obișnuiești cu ea până-ntr-atât încât să uiți că la urma urmei fiecare din noi e singur în viață și că, mai devreme sau mai târziu, singurătatea nepieritoare va covârși orice prietenii întâmplătoare.

Oricât de supărată ar fi fost, talentele de jucătoare ale lui Armanoush erau cu siguranță neafectate de dispoziția sa. Cu acel „șase-șase“ pătrunse în casa Asyei și o zdrobi pe adversara ei, scoțându-i trei piese odată. Victorie!

Asya mușcă și mai tare din creion.

Articolul unsprezece: Chiar dacă ți-ai găsit o prietenă bună cu care să te obișnuiești până-ntr-atât încât să uiți de articolul zece, nu scăpa niciodată din vedere faptul că îți poate oricând trage o

bătaie bună în alte sfere ale existenței. Pe tabla de *tavlalar*, la fel ca și la naștere și moarte, fiecare din noi este singur.

Având trei piese scoase pe tușă și doar două intrări în casa adversă, Asya trebuia să dea fie „cinci-cinci“, fie „trei-trei“. Nici un alt zar n-ar fi putut-o salva de la înfrângere. Scuipă în palme ca să aibă noroc și înălță o rugăciune către *djinn*-ul jocului de *tavlalar*, pe care și-l închipuise întotdeauna ca pe un căpcăun pe jumătate negru, pe jumătate alb ce avea în loc de ochi două zaruri rotitoare. Apoi aruncă zarul: „trei-doi“. La naiba! Neputând să mute, își strânse pumnii și bombăni nemulțumită.

— Biata de tine! exclamă Armanoush.

Asya puse piesele negre rămase pe margine în timp ce asculta un vânzător ambulant care țipa afară cât îl țineau plămâni:

— Stafide! Am stafide aurii. Pentru puști și bunici fără dinți, stafide aurii pentru toți!

Când vorbi din nou, ridică vocea ca să-l acopere pe vânzător.

— Sunt sigură că mama ta e bine. Gândește-te puțin, dacă n-ar fi fost bine, cum ar fi putut face călătoria asta tocmai din Arizona până-n Istanbul?

— Cred că ai dreptate.

Armanoush încuviință din cap și aruncă zarul. „Șase-șase“ din nou!

— Oho, ai de gând să dai șase-șase la nesfârșit? Zarurile astea sunt măsluite sau ce? îi zise Asya bănuitoare. Nu cumva trișezi, domnișoară?

Armanoush chicoti pe înfundate.

— Da, măcar de-aș ști cum!

Însă, chiar când era pe punctul să mute încă o pereche de piese albe în spațiul deschis, Armanoush se opri brusc, palidă și îngrijorată.

— O, Doamne, cum de n-am fost în stare să-mi dau seama de asta!? exclamă ea neliniștită. Nu e vorba de mama, vezi tu, ci de *tata*. Țsta e exact modul în care ar reacționa mama dacă tatălui meu i s-ar întâmpla ceva rău... sau familiei tatălui meu... O, Doamne, i s-a-ntâmplat ceva tatei!

— Acum nu faci decât speculații, încercă Asya s-o liniștească fără succes. Când ai vorbit ultima oară cu tatăl tău?

— Acum două zile, spuse Armanoush. L-am sunat din Arizona și era bine, totul părea în ordine.

— Ia stai, stai, stai puțin! Cum adică l-ai sunat din *Arizona*?

Armanoush roși.

— Am mințit.

Apoi ridică din umeri ca pentru a savura satisfacția de a fi făcut și ea ceva rău.

— Am mințit aproape toată familia ca să pot face călătoria asta. Dacă le-aș fi dezvăluit faptul că mă duceam la Istanbul de una singură, toată lumea ar fi fost atât de alarmată, încât nu m-ar mai fi lăsat să plec *niciunde*. Așa că mi-am zis: Am să mă duc la Istanbul și am să le povestesc totul când am să mă-

ntorc. Taică-meu crede că sunt în Arizona cu mama, iar maică-mea crede că sunt la San Francisco cu tata. Adică asta *credea* până ieri.

Asya se holbă la Armanoush cu o neîncredere care se risipi curând, fiind înlocuită de ceva mai apropiat de venerație. Poate că Armanoush nu era fata imaculată și manierată care-și închipuise Asya că era. Poate că undeva în universul ei luminos era loc și pentru întuneric, mizerie și deviație. Mărturisirea, departe de-a o supăra pe Asya, nu făcuse decât să-i sporească stima pentru Armanoush. Închise cutia de *tavlalar* și și-o vârî sub braț, semn că-și recunoștea înfrângerea, deși Armanoush n-avea de unde să cunoască acest gest cultural.

— Nu cred că s-a întâmplat ceva rău... totuși, de ce nu-l suni pe tatăl tău? întrebă Asya.

Ca și când ar fi așteptat cuvintele alea ca să se hotărăască să facă ceva, Armanoush scoase telefonul. Dată fiind diferența de fus orar, la San Francisco era dimineața devreme.

Telefonul nu a sunat decât o singură dată, după care a răspuns, nu bunica Shushan, ca de obicei, ci tatăl ei.

— Iubito.

Barsam Tchakhmakhchian scoase un suspin de adâncă afecțiune de îndată ce auzi vocea fiicei sale. Pe fir se auzea un zăngănit ciudat, care-i făcea pe amândoi să-și dea seama de distanța geografică dintre ei.

— Aveam de gând să te sun dimineață. Știu că ești în Istanbul; mama ta m-a sunat să mă anunțe.

Urmă o scurtă tăcere stânjenitoare, însă Barsam Tchakhmakhchian n-a comentat nimic cu privire la asta, nici n-a certat-o.

— Mama ta și cu mine am fost foarte îngrijorați pentru tine. Rose vine la Istanbul împreună cu tatăl tău vitreg... vin să te ia. O să ajungă la Istanbul mâine la amiază.

Acum Armanoush îngheță. Ceva se întâmplase. Ceva foarte rău. Faptul că taică-său și maică-sa își vorbeau și, chiar mai mult, se puneau la curent unul pe celălalt era un semn neîndoielnic că venea apocalipsa.

— Tată, s-a întâmplat ceva?

Barsam Tchakhmakhchian tăcu, lovit de durerea grea a unei amintiri din copilărie care se ivise parcă de nicăieri.

Pe când era copil, în fiecare an un bărbat cu manta neagră și pălărie țuguiață de culoare închisă trecea prin cartierul lor, mergând din ușă-n ușă împreună cu diaconul bisericii din zonă. Era un preot din vechea țară ce căuta băieți deștepți pe care să-i ia cu el în Armenia și să-i instruiască să devină preoți.

— Tată, ești bine? Ce se întâmplă?

— Sunt bine, iubito. Mi-e dor de tine, a fost tot ce-a putut să spună.

Barsam era fascinat de religie de la o vârstă fragedă, era cel mai bun elev al școlii de duminică. De aceea, bărbatul cu pălărie neagră trecea des pe la ei pe-acasă, vorbind cu Shushan despre viitorul băiatului. Într-o zi, pe când Barsam, maică-sa și preotul stăteau în bucătărie bând ceai fierbinte, preotul

spusese că, dacă era să se ia o hotărâre, atunci acela era momentul potrivit.

Barsam Tchakhmakhchian nu avea să uite niciodată spaima care a străbătut ca un fulger ochii maică-sii. Oricât l-ar fi respectat pe preotul acela plin de sfințenie, oricât ar fi fost de încântată să-și vadă fiul, devenit bărbat, îmbrăcat în veșminte preoțești, oricât și-ar fi dorit ca singurul ei fiu să-l slujească pe Dumnezeu, Shushan nu s-a putut abține să nu se tragă înapoi înspăimântată, de parcă s-ar fi aflat în fața unui răpitor care voia să-i ia fiul. Tresărise cu atâta putere și spaimă, încât ceașca din mâna ei s-a cutremurat, vărsând o parte din ceai pe rochie. Preotul a dat încet, amabil din cap, simțind umbra unei povești sumbre ascunse în trecutul ei. I-a mângâiat mâna și a binecuvântat-o. Apoi a plecat și nu s-a mai întors niciodată cu rugămintea aceea.

În ziua aia Barsam Tchakhmakhchian simțise ceva ce nu mai simțise și nu avea să mai simtă niciodată. O premoniție sumbră, înspăimântătoare. Doar o mamă care pierduse deja un copil ar fi reacționat cu o frică atât de profundă în fața pericolului de-a pierde încă unul. Poate că Shushan avusese la un moment dat un alt fiu care fusese despărțit de ea.

Acum, când jelea moartea mamei sale, nu reușea să-și adune curajul să-i spună asta fiicei lui.

— Tată, spune ceva, insistă Armanoush.

Întocmai ca și mama lui, tatăl lui se trăgea dintr-o familie deportată de turci în 1915. Sarkis Tchakhmakhchian și Shushan Stamboulian împărtășeau ceva, ceva ce copiii lor puteau doar intuit, însă niciodată înțelege deplin. Cuvintele lor erau presărate cu atâtea tăceri. Când veniseră în America, lăsaseră o altă viață într-o altă țară și știau că, oricât de des și de fidel ai evoca trecutul, unele lucruri nu vor putea fi spuse niciodată.

Barsam și-l amintea pe tatăl său dansând în jurul mamei sale la o *Hale*, descriind cercuri din ce în ce mai strâmte cu brațele ridicate ca o pasăre ce se înălța spre cer; ritmul muzicii, lent la început, apoi din ce în ce mai alert, vârtejul acela oriental pe care copiii îl urmăreau doar admirativ de pe margine. Muzica era urma cea mai vie lăsată de educația sa. Barsam cântase ani buni la clarinet într-o formație armenească și dansase îmbrăcat în costum tradițional, pantaloni bufanți și cămașă galbenă. Își amintea cum pleca de-acasă îmbrăcat în costumele acelea, în timp ce toți ceilalți copii din cartier care nu erau armeni îl urmăreau cu priviri batjocoritoare. De fiecare dată spera că ei aveau să uite ceea ce văzuseră sau că pur și simplu n-aveau să-și mai bată capul să râdă de el. Și de fiecare dată greșea.

Pe când era înscris la toate activitățile armenești, una după alta, tot ce-și dorea era să fie ca ei, nici mai mult, nici mai puțin, să fie american și să scape de pielea brună a armenilor. Chiar și mulți ani mai târziu, mama sa îi reproșa din când în când asta, explicându-i că, pe când era copil, îi întrebuse pe chiriașii americani de origine olandeză de deasupra ce săpun foloseau ca să se spele, fiindcă voia să fie la fel de alb ca ei. Acum, când amintirile copilăriei se revărsau din nou asupra lui odată cu pierderea mamei sale, Barsam Tchakhmakhchian nu se putea abține să se simtă vinovat că uitase rapid bruma de armeană pe care o învățase pe când era copil. Acum îi părea rău că nu învățase mai mult de la mama sa și că nu o învățase mai mult pe fiica sa.

— Tată, de ce taci? Întrebă Armanoush cu un glas plin de spaimă.

— Îți amintești tabăra de tineret în care ai fost în adolescență?

— Da, sigur, răspuse Armanoush.

— Ai fost vreodată supărată pe mine pentru că nu te-am mai trimis acolo?

— Tată, *eu* nu am mai vrut să merg acolo, ai uitat? La început era distractiv, însă apoi am hotărât că eram prea matură pentru asta. Eu te-am rugat să nu mă mai trimiți acolo în anul următor...

— Ai dreptate, spuse Barsam într-o doară. Totuși, aș fi putut căuta o altă tabără pentru tineri armeni de vârsta ta.

— Tată, de ce te întrebă asta acum?

Armanoush era pe punctul să izbucnească în lacrimi.

N-a avut inima să-i spună. Nu în felul ăsta, nu la telefon. Nu voia să afle despre moartea bunicii ei când era singură, la mii de kilometri de casă. Pe când încerca să îngăime câteva cuvinte ca să-i distragă atenția, ridică ușor vocea ca să acopere zumzetul care izbucnise pe fundal. Zumzetul monoton al unei adunări. Părea că întreaga familie se afla acolo, rude, prieteni și vecini, sub același acoperiș, fapt care, Armanoush era destul de înțeleaptă ca să știe, nu putea să însemne decât două lucruri: fie cineva se căsătorise, fie cineva murise.

— Ce s-a întâmplat? Unde e bunica Shushan? Întrebă moale Armanoush. Vreau să vorbesc cu bunica.

Abia în momentul ăla Barsam Tchakhmakhchian se hotărî să-i spună.

Încă de seara târziu mătușa Zeliha se plimba în sus și-n jos prin cameră, cu o energie debordantă, pe care nu știa cum s-o stăpânească. Nu putea mărturisi nimănui din casă cât de prost se simțea și, cu cât își îngropa mai mult sentimentele, cu atât se simțea mai prost. Mai întâi se gândi să meargă la bucătărie să-și fiarbă un ceai calmant de plante, însă mirosul greu al mâncării o făcu aproape să vomite. Apoi se duse în living să se uite la televizor, însă dând acolo peste două dintre surorile sale, angajate frenetic în curățenie în timp ce sporovăiau emoționate despre ziua următoare, se răzgândi imediat.

De îndată ce se întoarse iarăși în camera ei, mătușa Zeliha închise ușa, aprinse o țigară și scoase de sub saltea tovarășa pe care o ținea acolo pentru astfel de zile chinuitoare: o sticlă cu vodcă. Dădu repede peste cap, însă cu gesturi din ce în ce mai greoaie, un sfert de sticlă. Acum, după patru țigări și șase duști, nu se mai simțea deloc neliniștită, de fapt, nu mai simțea nimic, decât că îi era foame. Tot ce avea de mâncare în camera ei era o pungă cu stafide aurii pe care o cumpăraseră de la un vânzător ambulant slab și încovoiat care strigase prin fața casei ceva mai devreme în seara aceea.

Când ajunsese la jumătatea sticlei și mai avea doar o mână de stafide, i-a sunat telefonul. Era Aram.

— Nu vreau să rămâi în casa aia în seara asta, a fost primul lucru pe care l-a spus. Nici mâine, nici poimâine. De fapt nu vreau să mai petreci nici o zi departe de mine pentru tot restul vieții.

Drept răspuns, mătușa Zeliha chicoti.

— Te rog, iubito, vino și stai cu mine. Pleacă din casa aia chiar acum. Ți-am cumpărat o periută de dinți. Am chiar și un prosop curat!

Aram încercă să facă o glumă, însă se opri la jumătate.

— Stai cu mine până pleacă.

— Și după aia cum o să-i explicăm absența mea subită scumpei mele familii? protestă mătușa Zeliha.

— Nu e nevoie să dai nici o explicație, spuse Aram pe un ton rugător. Uite, ăsta ar trebui să fie singurul beneficiu al faptului de-a fi oaia neagră a unei familii tradiționaliste. Orice ai face, sunt sigur că nimeni nu va fi surprins. Haide. Te rog, stai cu mine.

— Și ce-o să-i spun Asyei?

— Nimic, nu trebuie să-i spui nimic... Știi asta.

Ținând strâns telefonul, mătușa Zeliha se încovrigă în poziție fetală. Închise ochii, gata să adoarmă, însă apoi își adună forțele ca să întrebe:

— Aram, când o să se termine? Amnezia asta obligatorie. Uitarea asta continuă. Nu spune nimic, nu-ți aminti nimic, nu dezvălui nimic, nici lor, nici ție... O să se termine vreodată?

— Nu te gândești la asta acum, încercă s-o liniștească Aram. Ia o pauză. Ești prea aspră cu tine. Vino aici mâine-dimineață la prima oră.

— Of, dragostea mea... cât aș vrea să pot...

Mătușa Zeliha și-a întors chipul neliniștit, de parcă el ar fi putut-o vedea prin receptor.

— Se așteaptă să mă duc la aeroport să-i întâmpin. Sunt singura din familie care conduce, ai uitat?

Aram tăcu, admițând lucrul ăsta.

— Nu-ți face griji, șopti mătușa Zeliha. Te iubesc... te iubesc atât de mult... Să dormim acum.

De îndată ce-a închis telefonul, mătușa Zeliha a alunecat într-un somn adânc. În dimineața următoare, când s-a trezit cu o durere înfiorătoare de cap și fără una din pături, nu avea să-și amintească deloc cum închisese mobilul, pusese sticla cu vodcă alături și țigara în scrumieră, stinsese lumina și se strecurase sub pături.

— E rece la Istanbul? Trebuia să-mi iau niște haine mai groase? întrebă Rose, în ciuda faptului că existau trei motive principale ca să n-o facă: pentru că pusese întrebarea asta și mai înainte, pentru că-și făcuse deja bagajul și pentru că se aflau chiar în momentul ăla în drum spre aeroportul Tucson și era oricum prea târziu pentru astfel de întrebări.

Oricât de tentat ar fi fost să-i amintească soției sale aceste trei motive, Mustafa Kazancı dădu din cap fără să-și ia ochii de la drum.

În ziua în care era programat zborul, Rose și Mustafa plecară de acasă la patru după-amiaza ca să ajungă cu mașina la aeroport. Aveau două curse de făcut: una scurtă și una lungă. Mai întâi aveau să zboare de la Tucson la San Francisco și apoi de la San Francisco la Istanbul. Aceasta fiind prima ei

călătorie într-o țară în care engleza nu era prima limbă vorbită, iar oamenii nu mâncau clătite stropite cu sirop de arțar la micul dejun, Rose s-a trezit că era în același timp încântată și neliniștită. Adevărul e că nu fusese niciodată o exploratoare și că, dacă n-ar fi fost acea călătorie de vis, mult dorită, însă niciodată înfăptuită, la Bangkok, ea și Mustafa nici măcar n-ar fi avut pașapoarte. Nu se aflase niciodată mai aproape de o călătorie internațională decât când urmărise cele șase DVD-uri din colecția *Descoperă Europa* pe care le aveau acasă. Aceasta o ajutase să-și facă o imagine despre Turcia – o imagine mult mai coerentă decât cea desprinsă din frânturile de informații pe care Mustafa le lăsase să-i scape când și când de-a lungul atâtor ani de căsătorie. Totuși, problema era că, fiindcă Rose văzuse toate cele șase DVD-uri deodată și fiindcă se întâmplase ca episodul „Călătorie prin Turcia“ să fie chiar la sfârșit, după episoadele despre Insulele Britanice, Franța, Spania, Portugalia, Germania, Austria, Elveția, Italia, Grecia și Israel, nu se putea abține să nu se îndoiască dacă peisajele care i se iveau acum în minte erau din Turcia sau din altă țară. DVD-urile *Descoperă Europa* erau într-adevăr utile în scopuri educaționale, în special pentru familiile americane care nu aveau timp, mijloace sau nu doreau să călătorească în străinătate, însă producătorii ar fi trebuit să pună un avertisment pe colecție, insistând ca privitorii să nu urmărească toate cele șase DVD-uri unul după altul, să nu „călătorească“ în mai mult de o țară o dată.

La aeroportul internațional Tucson au intrat în fiecare magazin, ceea ce însemna un chioșc și un stand cu suvenire. În ciuda firmei ostentative pe care scria AEROPORT INTERNAȚIONAL (un nume care i se dăduse datorită zborurilor în afara țării, în Mexic, care era la distanță de numai o oră cu mașina), aeroportul era atât de modest, încât semăna cu o autogară de prin zonă și nici măcar Starbucks nu-și dădea interesul să deschidă o filială acolo. Totuși, de îndată ce intră în magazinul de suvenire, Rose reuși să găsească numeroase daruri pentru familia lui Mustafa. În ciuda naturii neașteptate a acestei călătorii și a grijilor constante pe care și le făcea în privința felului în care fiica ei o ducea acolo, ca să nu mai pomenim de preocuparea de a găsi o cale să-i spună despre moartea bunicii ei, pe măsură ce ora plecării se apropia, Rose trecuse la un fel de confuzie tipică turiștilor. Vrând să cumpere un cadou special pentru fiecare membru al familiei exclusiv feminine a lui Mustafa, cerceta cu grijă marfa de pe fiecare raft, deși nu avea prea multe opțiuni. Carnețele în formă de cactus, brelocuri în formă de cactus, magneți în formă de cactus, pahare de tequila cu imagini cu cactuși pe ele – o grămadă de mărunțișuri și fleacuri cu imagini, dacă nu de cactuși, atunci fie de șopârle, fie de coioți pictate pe ele. În cele din urmă, Rose cumpără câte un cadou pentru fiecare femeie din familia Kazancı – exact același, ca să fim drepți – compus dintr-un creion multicolor pe care scria ÎMI PLACE ARIZONA, îndoit în formă de cactus, un tricou alb cu harta Arizonei imprimată pe partea din față, un calendar cu fotografii din Marele Canion, o cană uriașă pe care scria E O ARȘIȚĂ USCATĂ și un magnet pentru frigider care avea înăuntru un pui de cactus adevărat. Cumpără de asemenea și două perechi de pantaloni scurți cu flori, întocmai ca aceia pe care îi purta în momentul ăla, în eventualitatea în care cineva ar vrea să-i probeze la Istanbul.

După ce trăise în Tucson mai bine de douăzeci de ani, pe întreaga înfățișare a lui Rose, care fusese

odată o fată din Kentucky, părea să scrie *Arizona*. Nu o trădau doar hainele lejere pe care le purta de obicei – tricouri subțiri, pantaloni scurți de blugi și pălării de pai – sau ochelarii de soare care păreau să i se fi lipit de față, ci și limbajul trupului ei care radia stilul din Arizona. Rose împlinise patruzeci și șase de ani anul acesta, însă avea atitudinea vioaie a unui funcționar de tribunal ieșite la pensie, care, după ce avusese foarte rar ocazia în viață să poarte rochii înflorate, se bucura acum de ea la maximum. Adevărul e că erau multe lucruri pe care Rose regreta că nu le făcuse până la vârsta aia, printre care și faptul că nu făcuse mai mulți copii. Cât deplângea faptul că nu dăduse naștere și altui copil cât încă mai era în stare. Mustafa nu fusese prea dornic să aibă copii și pentru mult timp Rose nu avusese nimic împotriva, nebănuind niciodată cu adevărat cât avea să regrete în cele din urmă hotărârea asta. Poate că era un risc profesional – fiind înconjurată toată ziua de elevi de clasa a IV-a, n-a remarcat niciodată lipsa copiilor în propria ei viață. În afară de asta, ea și Mustafa au avut într-adevăr o căsătorie fericită în ansamblu. Căsătoria lor era mai curând caracterizată de consolarea pe care le-o ofereau obiceiurile dezvoltate reciproc decât de pasiune, cu toate astea era o căsătorie mai bună decât mii de alte căsătorii care pretindeau a fi în esență făcute din dragoste. Era o întorsătură a sorții, când își amintea că începuse să se vadă cu Mustafa doar ca să se răzbune pe cei din familia Tchakhmakhchian. Însă, cu cât ajunsese să-l cunoască mai bine, cu atât mai mult îl plăcea și îl dorea. Deși ispita aventurilor romantice o făcuse pe Rose să tânjească din când în când în secret după o altă viață, împreună cu un alt bărbat, în mare fusese destul de mulțumită cu cea pe care o avusese.

— Lasă sosul, spuse Mustafa văzând că Rose avea de gând să cumpere un sos mexican iute îmbuteliat într-o sticlă în formă de cactus. Crede-mă, Rose, n-o să ai nevoie de el la Istanbul.

— Adevărat? Mâncarea turcească e condimentată?

La această întrebare, ca și la multe altele al căror răspuns era penibil de evident, Mustafa răspundea numai într-o doară. După atâția ani de detașare completă, familiaritatea sa cu cultura turcă, asemenea desenelor de pe un pergament bătut de soare și de vânt, fusese ștersă puțin câte puțin. Istanbulul devenise pe nesimțite pentru el un oraș-fantomă, unul aproape ireal, dacă n-ar fi apărut din când în când în visele sale. Deși îi plăcuseră atât de mult numeroasele cartiere ale orașului, personajele și cultura sa, de când se stabilise în Statele Unite, devenise treptat indiferent față de Istanbul și de aproape tot ceea ce avea legătură cu el.

Totuși, una era să se îndepărteze atât de mult de orașul în care se născuse și alta să se afle atât de departe de carnea și sângele lui. Pe Mustafa Kazancı nu-l deranja prea mult să se refugieze pentru totdeauna în America, de parcă nu ar fi avut un pământ natal la care să se întoarcă, sau chiar să ducă o viață care mergea tot timpul înainte, fără nici un fel de amintiri, însă îl deranja să se transforme într-un străin fără strămoși, într-un bărbat fără copilărie. De-a lungul anilor, existaseră momente în care fusese tentat, în felul lui, să se întoarcă să-și vadă familia și să dea piept cu omul care fusese odată, însă Mustafa descoperise că lucrul ăsta nu era deloc ușor și că nu devenea deloc mai ușor cu vârsta. Dându-și seama că era din ce în ce mai detașat de trecutul lui, rupsese în cele din urmă toate legăturile cu el. Era

mai bine așa. Atât pentru el, cât și pentru cei pe care-i rănisese odată adânc. Acum America era casa lui. Deși, ca să spunem adevărul, mai mult decât Arizona sau orice alt loc, viitorul era cel în care se stabilise și pe care îl numea casa lui – o casă cu ușa din spate, ce dădea spre trecut, închisă.

În avion Mustafa era vizibil gânditor și distant. În timp ce decolau, stătea nemișcat și nu și-a schimbat decât foarte puțin poziția după ce au atins altitudinea de zbor. Se simțea obosit, epuizat de călătoria aia obligatorie care abia începea.

Rose, dimpotrivă, era cuprinsă de o încântare nervoasă. Dădu pe gât ceașcă după ceașcă de cafea ordinară de avion, ronțai covrigii anemici care i-au fost serviți, frunzări revista gratuită, se uită la *Bridget Jones: La limita rațiunii*, deși mai văzuse filmul, intră în vorbă cu o doamnă în vârstă care stătea lângă ea (mergea la San Francisco s-o viziteze pe fiica ei cea mare și să-și vadă nepotul abia născut), iar când aceasta adormi, se dedică în întregime încercării de a răspunde la întrebările despre tot felul de date istorice apărute pe ecranul din fața ei.

Cine a suferit cele mai multe pierderi în al Doilea Război Mondial?

- a. Japonia
- b. Marea Britanie
- c. Franța
- d. Uniunea Sovietică

Care era numele personajului principal din romanul lui George Orwell 1984?

- a. Winston Smith
- b. Akaki Akakievici
- c. Sir Francis Drake
- d. Gregor Samsa

La prima întrebare Rose răspunse încrezătoare B, însă, neavând nici cea mai vagă idee care era răspunsul la cea de-a doua, puse pur și simplu la nimereală A. În curând avea să fie surprinsă să afle că primul răspuns pe care îl dăduse era greșit, iar cel de-al doilea corect. Dacă Amy ar fi fost alături de ea, ar fi răspuns corect la amândouă și, cu siguranță, nu din întâmplare. O durea sufletul când se gândea la fiica ei. În ciuda conflictelor și certurilor lor, în ciuda eșecurilor ei personale ca mamă, Rose era încă încredințată că avea o relație bună cu Armanoush. La fel de încrezătoare ca și în faptul că Marea Britanie suferise cele mai mari pierderi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Apoi au aterizat la San Francisco.

Imediat ce au intrat în aeroport, Rose a fost cuprinsă iarăși de febra cumpărăturilor: bunătațuri

pentru drum. Fusese atât de nefericită cu firimiturile servite la primul zbor, încât luase frâiele problemei în propriile mâini. Deși Mustafa încerca din răspuțeri să-i explice că Turkish Airlines, spre deosebire de zborurile locale din America, aveau să servească o grămadă de delicatose, voia să se pună la adăpost în privința asta înainte să se îmbarce în zborul acela de douăsprezece ore.

Rose cumpără o cutie de alune Planters, biscuiți cu brânză, prăjiturele cu fulgi de ciocolată, două cutii de chipsuri BBQ, o grămadă de batoane cu miere și migdale și pachete de gumă de mestecat. Ideea de-a supraveghea consumul de calorii, fie doar de dragul simplei *posibilități* de-a supraveghea ceva, *orice*, era deja de domeniul trecutului. Aparținea vremurilor când era destul de tânără și de hotărâtă să-i dovedească familiei Tchakhmakhchian că femeia pe care o etichetaseră ca pe o *odar* și pe care nu o priviseră niciodată ca pe una de-a lor era de fapt o persoană foarte drăguță și de invidiat. Acum, douăzeci de ani mai târziu, zâmbea doar amintindu-și de tânăra plină de ură care fusese odată.

Deși înverșunarea ei față de primul soț și de familia lui nu se domolise niciodată cu adevărat, Rose învățase în timp să se împace cu defectele și incapacitățile ei, printre care burta și coapsele ei îngroșate. Ținuse regim atât de mult timp, intermitent, încât nici măcar nu-și mai amintea exact când încetase să mai țină regim o dată pentru totdeauna. Oricare ar fi fost momentul, Rose reușise să scape, dacă nu de kilogramele în plus, de *nevoia* de a le da jos. Necesitatea aceea dispăruse pur și simplu. Mustafa o plăcea așa cum era. Nu criticase niciodată felul în care arăta.

Anunțul de îmbarcare a fost difuzat când stăteau la coadă la Wendy's, așteptând să fie gata două meniuri mari clasice cu costiță și cartofi natur cu cremă acrișoară și ceapă, pentru eventualitatea în care mâncarea servită de Turkish Airlines se dovedea a fi necomestibilă. Și-au ridicat comanda exact la timp și s-au îndreptat spre poartă, unde trebuiau să treacă printr-un control de siguranță suplimentar, rezervat celor care se îmbarcau pentru zboruri intercontinentale, în special celor care se îndreptau spre Orientul Mijlociu. Rose urmări cu o privire îngrijorată un ofițer politicos, dar morocănos cercetând cadourile pe care le cumpărase din Tucson. Ofițerul ridică un creion în formă de cactus în aer și îl flutură, de parcă ar fi muștrat-o pentru o faptă rea pe care era pe cale s-o comită.

Totuși, de îndată ce se urcă în avion, Rose se destinse repede, savurând fiecare detaliu al acestei experiențe – micile truse șic de voiaj care le erau distribuite, pernele, păturile și apărătorile de ochi asortate, servirea continuă a băuturilor, întreruptă de sendvișuri turcești gratuite. În scurt timp a început să se servească cina: orez și pui la cuptor cu puțină salată și legume gratinate. **NU EXISTĂ PRODUSE DIN CARNE DE PORC ÎN MÂNCĂRURILE NOASTRE**, scria pe o bucată de hârtie așezată pe tavă. Rose nu se putea abține să nu se simtă vinovată din cauza meniurilor de la Wendy's.

— Aveai dreptate în privința mâncării. E bună, spuse zâmbindu-i timid soțului ei și răsucind în mâini un bol cu desert. Ce e asta?

— *Ashure*, spuse Mustafa cu o voce straniu de gătuț pe când se uita la stafidele ce ornau bolul. Pe vremuri era desertul meu preferat. Sunt sigur că mama a făcut o oală mare când a auzit că vin.

Oricât s-ar fi abținut să-și amintească astfel de amănunte, Mustafa nu putea șterge imaginea unei

duzini de boluri din sticlă pline cu *ashure*, aranjate pe rafturile frigiderului, gata să fie distribuite vecinilor. Spre deosebire de alte deserturi, *ashure* era întotdeauna gătit la fel de mult pentru alții ca și pentru propria familie. De aceea, trebuia gătit din abundență, fiecare bol fiind un simbol al supraviețuirii, solidarității și belșugului. Fascinația lui Mustafa pentru acest desert devenise vizibilă când, la vârsta de șapte ani, fusese prins înfulecând din bolurile care-i fuseseră încredințate ca să le distribuie din ușă-n ușă.

Încă își amintea cum aștepta în încremenirea imobilului de locuințe de lângă *konak*-ul lor cu tava în mână. Pe ea se afla o jumătate de duzină de boluri, fiecare pentru un alt vecin. Mai întâi ronțăise stafidele presărate în fiecare bol, încredințat că, dacă le mânca doar pe acelea, nimeni n-avea să observe nimic. Însă apoi trecuse la sâmburii de rodie și la migdalele mărunțite, folosite la ornat, și, înainte să-și dea seama, mâncase tot, înfulecând șase boluri odată. Ascunsese bolurile goale în grădină. Adesea vecinii păstrau bolurile până când le înapoiau pline cu altă mâncare pe care o gătiseră, de obicei alt *ashure*. Astfel, familiei Kazancı i-a luat ceva timp până să descopere fapta lui Mustafa. Și când au descoperit-o, deși vizibil stânjeniți de lăcomia lui, maică-sa nu l-a certat, ci de atunci a păstrat în frigider câteva boluri de *ashure* în plus, pregătite numai și numai pentru el.

— Ce-ați dori să beți, domnule? întrebă stewardesa în turcă, aplecându-se pe jumătate spre el. Avea niște ochi de un albastru de safir și purta o vestă de aceeași culoare, pe spatele căreia erau imprimați nori albi și pufoși.

O fracțiune de secundă Mustafa ezită, nu pentru că nu știa ce voia să bea, ci pentru că nu știa în ce limbă să răspundă. După atâția ani se simțea mult mai în largul lui vorbind în engleză decât în turcă. Și totuși i se părea nefiresc, dacă nu chiar arogant, să-i vorbească în engleză unui alt turc. În consecință, Mustafa Kazancı rezolvase până acum această dilemă personală evitând să comunice cu turcii din Statele Unite. Totuși, rezerva lui față de compatrioții și compatrioatele sale devenea penibil de evidentă în cazul unor întâlniri obișnuite ca aceasta. Privi în jur, de parcă ar fi căutat o ieșire și, nereușind să găsească nici una în apropiere, răspunse în cele din urmă în turcă:

— Suc de roșii, vă rog.

— Nu avem suc de roșii.

Stewardesa îi aruncă un zâmbet vesel, de parcă i s-ar fi părut teribil de amuzant. Era una dintre acele angajate devotate, care nu-și pierdeau niciodată încrederea în instituțiile pentru care lucrau, capabile să spună „nu“ în mod regulat cu aceeași față veselă.

— Doriți un Bloody Mary?

Luă băutura groasă, stacojie și se lăsă pe spate, cu fruntea încruntată, cu ochii căprui încețoșați. Abia atunci observă că Rose se holba la el, cercetându-i atentă și temătoare mișcările. Se întunecă la față când întrebă:

— Ce s-a întâmplat, dragă? Pari nervos. E din cauză că ai să-ți revezi familia?

Fiindcă discutaseră deja prea mult despre călătoria asta, acum nu mai era cine știe ce de spus. Rose

știa că Mustafa n-avea nici un chef să meargă la Istanbul și că cedase pur și simplu rugăminții ei neînduplecate de-a o însoți. Deși aprecia asta, e greu de spus că se simțea recunoscătoare. *După nouăsprezece ani de căsătorie o soție are dreptul să-i ceară soțului ei să facă un gest amabil din an în Paște*, își zise pe când îl ținea pe Mustafa de mână și îl strângea cu blândețe.

Gestul ăsta îl luă pe Mustafa pe nepregătite. O tristețe imensă îl potopi pe când se trăgea mai aproape de soția lui. De la ea învățase două lucruri esențiale despre dragoste: mai întâi, că, în ciuda a ceea ce susțineau romanticii cu atâta emfază, dragostea era mai degrabă un sentiment care se câștiga treptat decât unul care înflorește brusc, la prima vedere, și apoi, că era în stare să iubească.

De-a lungul anilor, se obișnuise s-o iubească și-și găsisese în ea măsura liniștii. Deși extrem de pretențioasă și de dificilă uneori, Rose rămânea întotdeauna fidelă esenței ei, ușor de descifrat și previzibilă; era o hartă deschisă de energii și orice reacție posibilă a acestora îi era familiară. Nu-l provoca niciodată, la fel cum nu înfrunța niciodată viața cu adevărat și avea un talent înnăscut de a se adapta la mediul ei înconjurător. Rose era un amalgam de forțe care se ciocneau, care acționau singure fără nici un efort, total în afara timpului, și, în consecință, în afara genealogiilor familiale. După ce o întâlneau, neliniștile familiale care se infectaseră înăuntrul lui fuseseră transformate într-o dragoste trudnică, dar plăcută, care se apropia probabil cel mai mult de dragostea reală. Poate că Rose nu fusese o soție perfectă în timpul primei căsătorii, când nu reușise să se adapteze la o familie armeană numeroasă, însă exact din același motiv era paradisul ideal pentru un bărbat ca el, un bărbat care încerca să scape de numeroasa lui familie turcă.

— Te simți bine? repetă Rose pe un ton ușor mândros de astă dată.

Și în aceeași clipă un val de neliniște îl năpădi pe Mustafa Kazancı. Păli de parcă nu mai avea aer. N-ar fi trebuit să se urce în avionul ăsta. N-ar fi trebuit să meargă la Istanbul. Rose ar fi trebuit să se ducă singură să-și ia fiica și să se întoarcă acasă... *acasă*. Cât își dorea să fie iarăși în Arizona, unde totul era învăluit în vălul ușor al familiarității.

— Cred că ar trebui să fac câțiva pași, spuse Mustafa întinzându-i paharul lui Rose și ridicându-se ca să-și stăpânească neliniștea aceea care se transforma rapid într-un atac de panică. N-are nici un rost să stai nemișcat ore în șir.

Pe când se îndrepta spre partea din spate a avionului, traversând culoarul strâmt, se uita la pasagerii de pe fiecare rând, unii dintre ei turci, alții americani, alții de alte naționalități. Oameni de afaceri, ziariști, fotografi, diplomați, scriitori de romane de călătorie, studenți, mame cu copii nou-născuți, oameni total necunoscuți cu care împărțeau același spațiu și poate chiar aceeași soartă. Unii citeau cărți sau ziare, unii îl urmăreau pe regele Arthur ucigându-și dușmanii într-un joc video pentru pasagerii de la bord, în timp ce alții erau adânciți în rezolvarea careurilor de cuvinte încrucișate. O femeie care stătea cu zece rânduri mai în spate, o brunetă bronzată, care avea în jur de treizeci și cinci de ani, îl privi stăruiitor. Mustafa întoarse ochii în altă parte. Era încă un bărbat arătos, nu atât prin trupul lui înalt și masiv, trăsăturile ascuțite și părul negru ca pana corbului, cât mai curând prin manierele lui politicoase

și stilul elegant de a se îmbrăca. Deși de-a lungul vieții atrăsese atenția multor femei, nu-și înșelase niciodată soția. Ironia era că, pe cât evita mai mult alte femei, pe atât acestea erau mai atrase de el.

Trecând de rândul pe care stătea bruneta, Mustafa remarcă stânjenit că femeia purta o fustă provocator de scurtă și stătea picior peste picior într-un fel care te putea face ușor să crezi că puteai să-i vezi chiloții. Nu-i plăcea sentimentul de disconfort pe care i-l dădeau fustele mini; amintiri apăsătoare, spinoase, pe care și-ar fi dorit să le poată arunca peste bord o dată pentru totdeauna; imaginea surorii lui mai mici, Zeliha, căreia îi plăcuseră întotdeauna fustele alea, pășind pe pietrele de pavaj din Istanbul cu pași dureros de grăbiți, de parcă ar fi vrut să scape de propria umbră. Pe când înainta împleticindu-se, Mustafa întoarse rapid privirea în partea cealaltă, de parcă ar fi vrut să evite să vadă ceva ce nu trebuia. Acum, că ajunsese la jumătatea vieții, se întreba uneori dacă îi plăcuseră vreodată femeile. În afară de Rose, bineînțeles. Însă Rose nu era femeie. Rose era Rose.

În general, fusese un tată vitreg bun pentru fiica lui Rose. Deși o iubea într-adevăr pe Armanoush, el însuși nu-și dorise să aibă niciodată copii. Copii ai lui. Nimeni nu știa că în adâncul sufletului era încredințat că nu merita să-i aibă. Nu era sigur că avea să fie un tată bun. Pe cine păcălea? Ar fi fost un tată groaznic. Mai rău chiar decât propriul lui tată.

Își aduse aminte ziua în care el și Rose s-au întâlnit, poate că nu a fost o întâlnire prea romantică, pe culoarul unui supermarket, în timp ce el ținea în fiecare mână o cutie cu boabe de năut. De-a lungul anilor vorbiseră de multe ori despre ziua aia, râzând de fiecare detaliu pe care și-l puteau aminti. Totuși, aveau amintiri destul de diferite despre ea: Rose evoca întotdeauna timiditatea și nervozitatea lui, pe când el își amintea de părul strălucitor și de îndrăzneala ei, care îl intimidaseră la început. De atunci nu se mai simțise niciodată intimidat de Rose. Dimpotrivă, a fi cu Rose era ca și când s-ar fi lăsat în voia unui fluviu liniștit, știind că nu avea să-l tragă niciodată la fund, un curs imperturbabil, fără nici un fel de surprize pe parcurs. Nu i-a luat mult până să-nceapă s-o iubească.

Dimineața, Mustafa o urmărea pe Rose trebăluind prin bucătărie. Amândoi iubeau bucătăria, deși din motive complet diferite. Lui Rose îi plăcea pentru că adora să gătească și o făcea să se simtă acasă. Cât despre Mustafa, lui îi plăcea s-o privească pe ea în mijlocul acelor multe detalii obișnuite, șervetele de hârtie care se asortau cu dalele, halbele care ajungeau pentru o garnizoană întreagă, băltoacele de ciocolată fondantă întărindu-se pe blatul de bucătărie. Îi plăcea în special să-i observe mâinile în timp ce feliau, amestecau, tocau și tăiau. Imaginea ei făcând clătite era una dintre cele mai liniștitoare cu care viața îl binecuvântase vreodată.

La început, mama și surorile sale continuau să-i scrie, întrebându-l ce mai făcea, când venea să le viziteze. Puneau întrebări de care el era atât de ocupat să fugă și continuau să trimită scrisori și daruri, maică-sa mai mult ca oricare. În toți acești douăzeci de ani o revăzuse pe maică-sa doar o singură dată, nu în Istanbul, ci în Germania. Pe când se afla în vizită la Frankfurt, la o conferință a geologilor și gemologilor, o rugase să ia avionul până acolo ca să-l vadă. Așa că s-au întâlnit în Germania, mama și fiul, așa cum făceau de mulți ani refugiații politic care nu se puteau întoarce în Turcia.

Însă de data aia maică-sa fusese atât de disperată să-l vadă, încât nici măcar nu întrebese de ce nu venise la Istanbul. Era uimitor cât de repede reușeau oamenii să se deprindă cu asemenea împrejurări ieșite din comun.

Când ajunse în partea din spate a avionului, Mustafa Kazancı se opri în fața toaletelor, chiar în spatele a doi bărbați care stăteau la coadă. Scoase un oftat, gândindu-se la seara dinainte. Rose nu știa că, pe când se întorcea acasă de la muncă, se oprise într-un colț din Tucson pe care-l vizitase din când în când în secret în ultimii zece ani. Altarul lui El Tiradito.

Era un loc modest, ciudat, din centrul Tucsonului, singurul altar din America dedicat sufletului unui păcătos, declara placa istorică de la fața locului. Sufletul unui excomunicat, un *tiradito*, un paria. Astăzi nimeni nu știa prea multe amănunte despre povestea aceea care se petrecuse pe la jumătatea secolului XIX; cine anume era păcătosul, care anume era păcatul și, cel mai important, cum se ajunsese să se ridice un altar în memoria numelui său acoperit de rușine. Imigranții mexicani știau mai multe despre el decât ceilalți, însă aveau tendința să împărtășească mai puține lucruri celor din afară. Dar Mustafa Kazancı nu era interesat de investigarea detaliilor istorice. Îi era de-ajuns să știe că El Tiradito fusese un om bun sau cel puțin nu mai rău decât alții și că făcuse fapte cumplite în trecut, niște greșeli destul de josnice ca să-l transforme într-un păcătos. Și totuși fusese iertat și i se oferise un lucru care le lipsea multor muritori: un altar.

Așa că noaptea trecută Mustafa vizitase din nou altarul, măcinat de gânduri. Deși mic, Tucsonul era destul de cuprinzător când venea vorba de locuri sfinte și, dacă ar fi vrut, s-ar fi putut duce la o moschee. Adevărul e că nu era și nu fusese niciodată un om religios. Nu avea nevoie de temple sau de cărți sfinte. Nu se dusese la El Tiradito să se închine. Se dusese acolo pentru că era singurul lăcaș sfânt care nu-l obliga să se transforme în altcineva ca să-l întâmpine cu bunăvoință. Se dusese acolo pentru că-i plăcea sentimentul pe care i-l inspira locul acela nepretențios, și totuși impunător și gotic în același timp. Amestecul spiritului mexican cu valorile americane, zecile de lumânări și *milagros*¹ puse acolo de diverși oameni, probabil ei înșiși păcătoși, hârtiile împăturite de pe ziduri în care vizitatorii își mărturiseau și își ascundeau păcatele – toate i se păreau atrăgătoare în momentul de față.

— Vă simțiți bine, domnule?

Era stewardesa cu ochi de culoarea safirului.

Încuviință scurt din cap și răspunse, de data asta în engleză:

— Da, mulțumesc. Sunt bine. Am doar rău de avion...

În lumina catifelată a felinarelor care pătrundea prin perdele, mătușa Zeliha zăcea prăbușită cu telefonul încă în mână, cu sticla de vodcă sprijinită de bărbie și țigara încă aprinsă în cealaltă mână.

Mătușa Banu intră în cameră în vârful picioarelor. Stinse în grabă pătura care fumega și puse mucul de țigară în scrumieră. Apucă mobilul și îl așeză pe masă, luă sticla de vodcă și o ascunse sub pat, apoi o înveli pe soră-sa cu așternutul și stinse veioza.

Deschise ferestrele. Aerul era înviorător, datorită rafalelor sărate ale brizei marine. După ce fumul și mirosul se risipiră, mătușa Banu privi chipul palid al surorii ei mai mici, care părea mult mai istovită decât ar fi trebuit să fie la vârsta ei. În lumina gălbuie, neclară, ce se strecura de afară chipul Zelihei devenise incandescent, ca și când alcoolul și supărarea i-ar fi conferit o strălucire destul de rar întâlnită în natură. Mătușa Banu o sărută ușor pe frunte, în timp ce ochii i se umpleau de compasiune. Apoi se uită în dreapta și-n stânga la cei doi *djinn*-i care îi urmăriseră cu atenție fiecare mișcare de la locurile lor obișnuite de pe umerii ei.

— Ce-ai să faci, stăpână? întrebă domnul Amar cu o nuanță de bucurie răutăcioasă în glas.

Nu-și dădea deloc osteneala să-și ascundă încântarea de a-și vedea stăpâna atât de neajutorată și de necăjită. Priveliștea neputinței celor puternici îl amuza întotdeauna.

Mătușa Banu se încruntă doar puțin. Nu răspunse. Atunci domnul Amar sări jos și se așeză lângă pat, periculos de aproape de mătușa Zeliha, care era cufundată într-un somn adânc. Ochii începură să-i strălucească datorită ideii care-i trecuse prin cap. Smuci brutal capătul așternutului, cât pe ce s-o trezească pe mătușa Zeliha, și și-l înfășură în jurul capului ca pe un văl.

— Dă-mi voie să-ți zic ceva, spuse domnul Amar cu mâinile în șolduri, subțindu-și glasul până la o notă feminină, imitând pe cineva. Există lucruri pe lumea asta...

Mătușa Banu își dădu imediat seama pe cine maimuțarea și simți furnicături pe șira spinării.

— Există lucruri atât de înfiorătoare pe lumea asta despre care oamenii buni la suflet, Allah să-i binecuvânteze, nu au nici cea mai vagă idee. Și e absolut în regulă, îți spun eu; e bine că nu știu nimic despre lucrurile astea, pentru că asta dovedește cât sunt de buni la suflet. Altfel n-ar mai fi buni, nu-i așa? Însă, dacă dai peste o mină de răutate, nu o să ceri ajutorul nici unuia dintre oamenii ăștia.

Mătușa Banu îl privi pe domnul Amar cu groază, însă acesta își dăduse jos cearșaful de pe cap, sărise înapoi, vizavi de locul din care vorbise prima oară, gata să-l întruchipeze pe cel de-al doilea vorbitor din dialogul său imaginar. Pentru a-l imita pe cel de-al doilea vorbitor, înhăță ce mai rămăsese din stafidele pe care le mâncase mătușa Zeliha noaptea trecută și într-o clipită le aranjă în aer printr-o vrajă, făcând un colier lung și câteva brățări. Apoi își puse colierul și brățările și se strâmbă. Nu era greu să-ți dai seama pe cine maimuțarea acum. Nu era greu să recunoști stilul Asyei.

Îmbătat de vraja propriei sale creativități narcisiste, domnul Amar continuă:

— Și îți închipui, mătușă, că voi cere ajutorul unui *djinn* răutăcios!

Domnul Amar își dădu jos colierul și brățările, sări înapoi pe pat, aruncă cearșaful la loc peste mătușa Zeliha și răspunse cu un glas puțin mai gros:

— Poate că da, draga mea. Să sperăm doar că nu vei fi niciodată nevoită să faci asta.

— Destul! Ce-a fost chestia asta? îl întrerupse mătușa Banu furioasă, deși cunoștea bine răspunsul.

— Asta...

Domnul Amar se îndoi de spinare și se înclină ca un actor modest ce primea ropote de aplauze...

— A fost un moment din timp. O feliuță de memorie.

Cu o privire otrăvită, se îndreptă de spate și ridică vocea:

— A fost un lucru menit să-ți amintească propriile tale cuvinte, stăpână!

Mătușa Banu se simți cuprinsă de o spaimă atât de puternică, încât începu să tremure din tot trupul. Era atâta rea-voință în privirea creaturii ăleia, încât nu reușea să-și explice de ce nu-i spunea să plece din viața ei o dată pentru totdeauna. Cum de putea fi atât de atrasă de el, de parcă ar fi împărtășit o taină de nerostit? Mătușii Banu nu-i fusese niciodată atât de frică de *djinn*-ul ei.

Niciodată nu-i fusese atât de frică de faptele pe care era capabilă să le comită.

1. Bilețele cu rugăciuni (în sp., în orig.).

CAPITOLUL ȘAISPREZECE

Apă de trandafiri

— Încă un deochi. Ai auzit sunetul ăla rău prevestitor? Crac! Parcă mi-a răsunat direct în suflet! Era deochiul cuiva, atât de invidios, de răutăcios. Allah să ne apere pe toți!

Așa spunea Petite-Ma duminică dimineață, la micul dejun, pe când samovarul fierbea în colțul camerei. Pe când Sultan al Cincilea torcea sub masă, așteptând să i se dea încă o bucată de brânză feta, iar candidatul care fusese concediat săptămâna asta la versiunea turcească a emisiunii *Ucenicul* apărea la televizor într-un interviu în exclusivitate, mărturisind ce anume nu mersese cum trebuia și de ce n-ar fi trebuit să fie concediat, o ceașcă de ceai din sticlă crăpă în mâna Asyei. Lucrul ăsta se întâmplă atât de brusc, încât o făcu să tresară. Tot ce știa era că își umpluse, ca de obicei, ceașca pe jumătate cu ceai negru, turnase apă fierbinte până la buza ceștii și apoi, tocmai când era pe punctul de a lua o înghițitură, a auzit o pâraitură. Ceașca s-a crăpat de sus până jos în zigzag, ca o falie rău prevestitoare ce apare pe suprafața pământului după un cutremur violent. Într-o clipă, ceaiul din cană începu să se scurgă și pe fața de masă croșetată se formă o băltoacă maro închis.

— Te-a deocheat cineva? întrebă mătușa Feride aruncându-i Asyei o privire bănuitoare.

— Dacă m-a deocheat cineva? râse Asya cu amărăciune. Sigur, pot să bag mâna-n foc! Nu mă invidiază toată lumea din oraș pentru frumusețea mea?

— Era un articol în ziarul de azi despre o tânără de optsprezece ani care a căzut în genunchi și a murit în timp ce traversa strada. Cred că trebuie să fi fost deocheată, spuse mătușa Feride cu un aer sincer înspăimântat.

— Mulțumesc că-mi ridici moralul, răspuse Asya.

Însă zâmbetul i se preschimbă rapid în încruntare când observă la ce căsca acum gura mătușă-sa cea nebună: solnițele în formă de oameni de zăpadă, un băiat și o fată. Nu mai departe de ieri Asya le ascunsese într-un dulap, în speranța că nimeni n-avea să le găsească cel puțin o lună. Perechea de ceramică nu era numai grosolan lucrată și kitschoasă – și din nefericire extrem de trainică –, ci și atât de asemănătoare, încât era greu de spus care era piperul și care era sarea.

— Mi-aș dori ca Petite-Ma să se simtă mai bine, ar fi turnat niște plumb pentru tine, spuse mătușa Banu cu o privire atât de supărată cum Asya nu mai văzuse niciodată pe chipul ei.

Deși în mod indiscutabil cea mai experimentată din casă în ceea ce privea crepuscularul și

paranormalul, mătușa Banu nu avea autoritatea să toarne plumb, deoarece asta cerea să fii inițiat de un practicant, un drept care-i fusese refuzat în trecut.

Era destul de ciudat că, în urmă cu aproape zece ani, când se afla încă în prima fază a Alzheimerului și hotărâse că a venit timpul să aleagă următoarea femeie din familie căreia să-i transmită secretul turnării plumbului, Petite-Ma o alesese ca succesoare nu pe mătușa Banu – așa cum se aștepta toată lumea –, ci pe campioana la ateism a tuturor timpurilor, mătușa Zeliha – o hotărâre care la vremea aia provocase multă agitație în familie.

— Glumești? întrebuse mătușa Zeliha auzind hotărârea bătrânei. Nu pot să torn plumb, nici măcar nu cred. Sunt agnostică!

— Nu știu ce înseamnă cuvântul, însă îmi pot da seama că nu e bun de nimic, spusese disprețuitor Petite-Ma. Ai talent pentru asta. Învață secretul.

— De ce eu? întrebuse mătușa Zeliha în timp ce se silea să cântărească această posibilitate. De ce n-o alegi pe sora mea mai mare? Banu ar fi mai mult decât fericită să învețe secretul ăsta. Sunt ultima persoană pe care ar trebui s-o înveți magia.

— Chestia asta n-are nici o legătură cu magia. Coranul ne interzice să practicăm magia! răspunsese Petite-Ma, părând ușor jignită. Ești persoana cea mai potrivită. Ai hotărârea, tăria de spirit și furia de care e nevoie.

— Furia? La ce-ți trebuie furie? Aș fi fost candidata perfectă dac-ar fi fost vorba să urlu obscenități unor oameni nesuferiți, însă mă îndoiesc că ți-aș fi de vreun folos când e vorba să-i ajut pe alții.

Mătușa Zeliha începuse să zâmbească.

— Nu subestima binele din tine, răspunsese Petite-Ma.

În momentul acela mătușa Zeliha lansase o remarcă ce ar fi trebuit să pună capăt acelei discuții o dată pentru totdeauna.

— Nu sunt persoana potrivită pentru însărcinarea asta. Poate că sunt o atee confuză, însă cel puțin am curajul să rămân așa!

— Du-te și-ți spală gura cu săpun! izbucnise bunica Gülsüm cu o căutătură încruntată, auzind discuția.

Însă după aceea mătușa Zeliha evită cu totul subiectul. O jumătate a familiei era fidelă secularismului lui Kemal, cealaltă jumătate era alcătuită din musulmani practicanți. Deși cele două tabere se aflau tot timpul în conflict, reușeau întotdeauna să trăiască împreună sub același acoperiș; paranormalul, transgresând granițele ideologice, era considerat *normal* în viețile lor, ca și faptul de a mânca pâine sau de a bea apă în fiecare zi. Acesta fiind tiparul general, mătușa Zeliha, singură, alesese să refuze cu dispreț ambele tabere.

De aceea, după atâția ani, Petite-Ma rămânea singura turnătoare de plumb din casa familiei Kazancı. Totuși, în ultima vreme fusese silită să înceteze să mai practice, deoarece într-o zi se trezise cu o tigaie încinsă, cu plumb topit, în mână și nu mai știuse ce trebuia să facă cu ea.

— De ce mi-ați dat tigaia asta încinsă? Întrebase vizibil alarmată.

Îi luaseră încet tigaia din mână și, de atunci, nu îi mai încredințaseră niciodată sarcina aceea. Însă acum, că subiectul fusese reluat, toate capetele s-au întors spre bătrână ca să vadă dacă urmărea conversația.

Fiind obiectul atenției tuturor de la masă, Petite-Ma înălță capul și se uită la rândul ei curioasă la familia sa, în timp ce continua să mestece zgomotos o bucată de *sucuk*. O înghiți, râgâi și, tocmai în clipa în care părea să alunece din nou în lumea ei, îi uimi pe toți cu acuratețea memoriei ei.

— Asya, draga mea, o să-ți torn plumb și o să fac să crape deochiul care a fost aruncat asupra ta.

— Îți mulțumesc, Petite-Ma.

Asya zâmbi.

Pe când Asya era doar o fetiță, Petite-Ma îi turna regulat plumb topit ca să abată deochiul aruncat asupra ei. Adevărul e că, având în vedere că odată fusese o copilă tare slăbănoagă, Asya părea să aibă nevoie de puțin ajutor la începutul vieții ei de muritoare. Din nu se știe ce motiv, se tot împiedica și cădea, cu fața înainte, crăpându-și de fiecare dată buza de jos. Bănuind că era vorba de vreun deochi, mai curând decât de pașii nesiguri ai unei copile, i-o încredințau lui Petite-Ma.

La început ceremonia aceea fusese un joc distractiv pentru Asya, unul amuzant și emoționant, și, într-un fel, o răsplată, deoarece era încântată să se afle în centrul atenției. Își amintea că, pe când era copil, îi plăcea să ia parte la fiecare eveniment paranormal, pe vremea când era încă destul de mică încât să mai creadă nu neapărat în magie, ci în capacitatea familiei ei de a stăpâni destinul. Avea obiceiul să se bucure de fiecare detaliu al ritualului: de faptul că stătea cu picioarele încrucișate pe cel mai frumos covoraș din casă în timp ce i se întindea o pătură deasupra capului, că se simțea ocrotită și bine ascunsă înăuntrul aceluia cort ciudat, că asculta rugăciunile rostite din toate părțile și, în cele din urmă, acel sfârâit asemenea unui țipăt, sunetul pe care-l scotea Petite-Ma când turna plumbul topit într-o tigaie plină cu apă, repetând fără încetare:

— *Elemterefiş kem gözlere şiş. Göz edenin gözüne kizgin şiş*¹.

Plumbul se întărea rapid în forme care se schimbau continuu. Dacă se întâmpla să fie vreun deochi prin apropiere, acesta se ivea întotdeauna în plumb ca o gaură în formă de ochi. Asya nu-și amintea ca până astăzi să fi existat vreo ocazie în care să nu se fi ivit vreunul.

După ce se spusese tot ce era de spus și se făcuse tot ce era de făcut, chiar dacă Asya crescuse urmărind-o pe mătușa Banu citind în ceștile de cafea și pe Petite-Ma alungând deochiul, moștenise în cele din urmă ateismul sceptic al maică-sii. Și trăsese concluzia că totul se reducea la o chestie de *interpretare*. Dacă erai în căutare de inorogi roșii, nu-ți trebuia mult ca să începi să-i vezi peste tot. La fel, dacă exista vreodată vreo legătură între *materialul divinatoriu* – fie că era vorba de cești de cafea sau plumb turnat – și procesul de interpretare, aceasta nu era mai adâncă decât cea dintre deșert și luna din deșert. Deși cea de-a doua avea nevoie de primul ca decor de fundal, avea fără îndoială o existență autonomă proprie. Luna din deșert exista și în afara deșertului. În același fel, ceea ce ochiul oamenilor

vedea într-o bucată de plumb fumuriu nu putea fi redus la forma care se ivea acolo. Dacă priveai îndelung și cu destulă credință, puteai să dai chiar și peste un inorog roșu.

Însă, în ciuda vechii ei neîncrederi, acum că Petite-Ma își amintise procedura, Asya nu intenționa să se opună. Afecțiunea ei pentru Petite-Ma era prea profundă pentru a refuza oferta.

— Bine.

Ridică din umeri. Era, de asemenea, convinsă că bătrâna va uita probabil de lucrul ăsta în câteva clipe.

— După micul dejun o să-mi torni plumb, ca în vremurile de demult.

Chiar în momentul ăla ușa băii de jos se deschise și Armanoush li se alătură; părea nedormită și epuizată, iar în ochii ei frumoși se citea mâhnirea. Era o altă Armanoush, care abia dacă avea vreo legătură cu lumea din jurul ei și oarecum mai bătrână. Intră încet și prudent.

— Ne pare foarte rău că ți-ai pierdut bunica, spuse mătușa Zeliha după un moment de tăcere. Îți transmitem cele mai sincere condoleanțe.

— Mulțumesc, răspuse Armanoush evitând privirile tuturor.

Luă un scaun liber și se așeză între Asya și mătușa Banu. Asya îi turnă ceai în ceașcă, iar mătușa Banu o servi cu ouă, brânză și marmeladă de caise făcută în casă. I-au dat de asemenea și al optulea *simit*, fiindcă nu-și pierduseră obiceiul de a cumpăra opt *simitler* de la un vânzător ambulant în fiecare duminică dimineață.

Totuși, Armanoush se uita indiferentă la mâncare. Amestecă absentă ceaiul câteva clipe, apoi se întoarse spre mătușa Zeliha și întrebă:

— Pot să vin cu tine la aeroport s-o luăm pe mama?

— Sigur, o să mergem împreună, spuse mătușa Zeliha și apoi le traduse tuturor cuvintele ei.

— Vin și eu, interveni bunica Gülsüm.

— Bine, mamă, o să mergem toate împreună.

— Vin și eu, îi scăpară Asyei cuvintele.

— Nu, domnișoară, tu rămâi aici, răspuse mătușa Zeliha pe un ton categoric. Rămâi aici ca să ți se toarne plumb.

Asya se uită la ea de parcă ar fi întrebat: *Ce naiba a fost chestia asta?* De ce era lăsată pe dinafară? Dacă exista într-adevăr vreun pic de democrație și de libertate a cuvântului în casa asta, atunci le era rezervată tuturor în afară de ea. Când venea vorba de ea, regimul domestic se transforma automat în totalitarism pur. Asya oftă uitându-se în jur cu o privire aproape disperată. Apoi, fără să știe de ce, însă îndemnată oarecum de nevoia bruscă de a-și turna piper în mâncare, puse mâna pe solnițele de ceramică. O nehotărâre fugară trecu peste chipul ei când îl refuză pe omul de zăpadă cel urât și apucă femeia de zăpadă cea urâtă și cu ea presără prea multă sare pe ultimele guri de ouă jumări din farfuria ei.

Tot restul micului dejun Asya rămase distantă și rezervată. Privind-o dintr-o parte, mătușa Banu se

ridică după un timp în picioare și o întrebă cu un glas înecat de compasiune:

— Ce-ar fi să mergem la cumpărături împreună, iubito? Putem să plecăm după micul dejun și să ne întoarcem în două ore. O să fie distractiv! Însă mai întâi – mătușa Banu se învioră în mijlocul frazei – vino în bucătărie și ajută-mă să împart *ashure*.

Asya dădu afirmativ din cap, capitulând. *Ce naiba? își zise. Ce naiba...?*

Bucătăria mirosea întocmai ca un restaurant într-o după-amiază aglomerată de weekend. Mirosul puternic de scorțișoară le depășea pe toate celelalte. Asya luă o lingură mare și începu să împartă *ashure* dintr-o oală imensă în boluri mici de sticlă, câte o lingură și jumătate în fiecare. Se întreba de ce mătușa Zeliha nu voia s-o ia și pe ea la aeroport. Cu siguranță era destul loc în mașină. Îi trecu prin minte că poate mătușa Zeliha încerca s-o țină departe de musafiri. Asya observase că maică-sa nu fusese deloc încântată la vestea că Mustafa se întorcea acasă după douăzeci de ani.

— Pot să te-ajut?

Când se întoarse, o zări pe Armanoush stând și privind-o.

— Sigur, de ce nu? Mulțumesc.

Asya îi dădu un bol cu migdale mărunțite.

— Vrei să presari câte puțin în fiecare bol?

În următoarele zece minute, lucra cota la cota, schimbând câteva fraze scurte și dureroase despre bunica Shushan.

— Am venit la Istanbul fiindcă m-am gândit că, dacă făceam o călătorie pe cont propriu în orașul bunicii mele, puteam să înțeleg mai bine moștenirea familiei mele și cum stăteam în viață. Cred că voiam să-i cunosc pe turci ca să pot înțelege mai bine ce înseamnă să fii armean. Toată excursia asta a fost o încercare de a restabili legătura cu trecutul bunicii. Voiam să-i spun că i-am căutat casa... și acum s-a dus..., începu Armanoush să plângă. Nici măcar n-am avut șansa să o mai văd o dată.

Asya o îmbrățișă, deși destul de stângaci, nefiind obișnuită să-și arate dragostea și compasiunea.

— Îmi pare rău pentru pierderea pe care ai suferit-o, spuse. Înainte să pleci din Istanbul, putem merge împreună să căutăm și alte reminiscențe ale trecutului bunicii tale. Putem să mergem din nou în locul ăla și să vorbim cu alți oameni, să vedem dacă reușim să găsim ceva.

Armanoush scutură din cap.

— Apreciez mult invitația, însă adevărul e că, de îndată ce o să vină mama, o să fie greu să mai plecăm singure undeva. E exagerat de protectoare.

Tăcură auzind pași în spatele lor. Era mătușa Banu, care venea să vadă cum se descurcau. O vreme le urmări ornând deserturile.

— Armanoush știe povestea desertului *ashure*? întrebă zâmbind, deși nu era atât o întrebare, cât introducerea unei povești.

Pe când cele două tinere munceau împreună, spărgând rodii și presărând pudră de scorțișoară și migdale mărunțite în zeci de boluri cu *ashure* aranjate pe blatul de bucătărie, mătușa Banu își începu

povestea.

— A fost odată ca niciodată, într-un tărâm nu foarte îndepărtat, pe când purtările oamenilor erau vrednice de dispreț, iar vremurile păcătoase. După ce a privit îndeajuns la ticăloșia asta, Allah a trimis în cele din urmă un mesager, pe Noe, ca să îndrepte purtările oamenilor și să le dea șansa să se căiască. Însă când Noe a deschis gura să predice adevărul, nimeni nu l-a ascultat, iar cuvintele lui au fost întrerupte de înjurături. L-au făcut în toate felurile: nebun, smintit, ciudat...

Asya îi aruncă mătușă-sii o privire amuzată, știind cum putea s-o enerveze.

— Însă mai mult ca orice pe Noe l-a durut trădarea soției sale, nu-i așa, mătușă? N-a trecut soția sa în rândurile păgânilor?

— Într-adevăr, așa a făcut șarpele ăla cu chip de femeie! răspuse mătușa Banu sfâșiată între dorința de a povesti corespunzător o povestire religioasă și aceea de-a o presăra cu câteva remarci proprii. Noe a încercat să-și convingă soția și poporul timp de opt sute de ani... Nu mă întrebați cum se face că i-a luat atâta, le sfătui mătușa Banu. Fiindcă timpul e o picătură într-un ocean și nu poți măsura picăturile ca să vezi care e mai mare și care e mai mică. Astfel, Noe a petrecut opt sute de ani rugându-se pentru poporul său, încercând să-l aducă pe calea cea dreaptă... Într-o zi, Dumnezeu l-a trimis la el pe îngerul Gabriel.

— Construiește o corabie, i-a șoptit îngerul, și ia cu tine câte o pereche din fiecare specie...

Traducând o poveste care nu avea nevoie de nici un fel de traducere, vocea Asyei coborî un pic, fiindcă asta se întâmpla să fie partea care-i plăcea cel mai puțin.

— În cele din urmă, în arca lui Noe erau oameni buni de toate credințele, continuă mătușa Banu. David era acolo; la fel și Moise, Solomon, Iisus și, pacea să fie cu el, Mahomed. Astfel echipați, s-au îmbarcat și au început să aștepte. Curând a venit potopul. Allah a poruncit: „O, cerule! A venit timpul! Lasă-ți apele să curgă. Nu te mai înfrâna. Trimite peste ei apa și mânia ta!“. Apoi a poruncit pământului: „O, pământule, reține apa la suprafață, nu o înghiți!“. Apele au crescut atât de repede, încât nimeni care nu era pe arcă nu a reușit să supraviețuiască.

În clipa asta traducătoarea ridică din nou vocea, fiindcă asta se întâmpla să fie partea preferată a Asyei. Îi plăcea să vadă cu ochii minții potopul ștergând de pe fața pământului satele și civilizațiile, împreună cu amintirile nedorite ale trecutului.

— Zile în șir au plutit, au plutit, însă peste tot în jur era numai apă. Curând mâncarea a început să se împutineze. Nu era destulă mâncare ca să gătească o masă. Așa că Noe a poruncit: „Aduceți orice aveți“. Și așa au făcut, oamenii și animalele, insectele și păsările, oamenii de credințe diferite au adus tot puținul care le mai rămăsese. Au pus toate ingredientele laolaltă și așa au făcut o oală uriașă de *ashure*.

Mătușa Banu zâmbi cu mândrie, privind la oala de pe plită de parcă ar fi fost chiar cea din legendă.

— Asta e povestea acestui desert.

După mătușa Banu, fiecare eveniment important din istoria lumii a avut loc în ziua desertului

ashure. În ziua aceasta a acceptat Allah căința lui Adam. Tot în ziua asta a fost eliberat și Yunus² din delfinul care-l înghițise, Rumi³ s-a întâlnit cu Shams, Iisus a fost ridicat la ceruri, iar lui Moise i s-au dat cele zece porunci.

— Roag-o pe Armanoush să ne spună care e cea mai importantă dată pentru armeni, spuse mătușa Banu, gândindu-se că erau destule șanse să fie chiar această zi.

De îndată ce i se traduse întrebarea, Armanoush răspunse:

— Genocidul.

— Nu cred că asta se potrivește cu tiparul tău.

Asya îi zâmbi mătușă-sii, trecând peste traducere.

În clipa aceea mătușa Zeliha își făcu apariția în bucătărie înarmată cu poșeta.

— Ei bine, pasagerii pentru aeroport, e timpul să plecăm!

— Vin cu voi, spuse Asya aruncând lingura pe blatul de bucătărie.

— Am vorbit deja despre asta, răspunse mătușa Zeliha pe un ton indiferent.

Însă vocea aceea parcă nu era a ei. Se strecurase în ea o nuanță aspră, înspăimântătoare, de parcă altcineva vorbea prin gura ei.

— Tu rămâi acasă, domnișoară, decretă străina.

Ceea ce o supăra cel mai mult pe Asya era că nu reușea să descifreze expresia mătușii Zeliha. Probabil făcuse ceva rău și o supărase pe maică-sa, însă nu avea nici cea mai vagă idee ce putea fi, dacă nu cumva, desigur, era chiar existența ei.

— Ce i-am mai făcut de data asta? întrebă Asya ridicând disperată mâinile după ce mătușa Zeliha și Armanoush plecaseră.

— Nimic, draga mea; te iubește atât de mult, murmură mătușa Banu. Rămâi cu mine și cu *djinn*-ii. O să terminăm împreună de ornat bolurile cu *ashure* și apoi o să mergem la cumpărături.

Însă Asya n-avea chef să meargă la cumpărături. Cu un oftat, înhăță un pumn plin cu sâmburi de rodie ca să îi presare în bolurile încă neornate de pe margine. Împrăștie sâmburii în mod egal, de parcă ar fi lăsat în urmă o dâră de semne care să călăuzească spre casă un copil oropsit din poveste. Îi trecu prin minte că sâmburii de rodie fuseseră, probabil, într-o altă viață, diamante mici și prețioase.

— Mătușă, se întoarse spre mătușa ei cea mai în vârstă, ce s-a întâmplat cu broșa de aur pe care o aveai? Broșa în formă de rodie, mai ții minte? Unde e?

Mătușa Banu păli în timp ce domnul Amar îi șoptea în ureche de pe umărul stâng:

— *Când ne amintim lucrurile pe care ni le amintim? De ce punem întrebările pe care le punem?*

Potopul lui Noe, oricât de înspăimântător ar fi fost, a început încetișor, pe neauzite, cu câteva picături de ploaie. Picături răzlețe, vestind catastrofa ce avea să vină, un mesaj pe care nimeni nu l-a observat. Pe cer se adunaseră nori întunecați și mohorâți, atât de fumurii și de grei de parcă ar fi fost încărcăți cu plumb topit, plin de deochiuri. Fiecare gaură din fiecare nor era un ochi divin care nu

clipea, dar care vărsa câte o lacrimă pentru fiecare păcat făptuit pe pământ.

Însă ziua în care mătușa Zeliha a fost violată nu era o zi ploioasă. De fapt, nu era nici măcar un singur nor pe cerul de un albastru strălucitor. Și-a amintit cerul din acea zi nefastă ani și ani de-a rândul, nu pentru că întorsese ochii către cer ca să-l roage sau să-l implore pe Allah să o ajute, ci pentru că în timpul luptei a venit un moment când capul ei atârna în afara patului și, nefiind în stare să se miște sub greutatea trupului lui, să se mai lupte cu el, privirea ei s-a îndreptat întâmplător spre cer, doar ca să zărească un balon de reclamă ce plutea încet pe-acolo. Balonul era portocaliu și negru, iar pe el scria cu litere imense: KODAK.

Zeliha s-a cutremurat la gândul unui aparat uriaș care făcea fotografii cu tot ce se întâmpla acolo jos, pe pământ, în acel moment. Un aparat Polaroid care surprindea un instantaneu al violului ce se petrecea în camera unui *konak* din Istanbul.

Fusesse singură în camera ei încă de dimineață, târziu, bucurându-se de singurătatea care era un eveniment destul de rar în casa lor. Când trăia, taică-său nu lăsa pe nimeni să închidă ușa camerei. Intimitatea însemna o activitate dubioasă; totul trebuia să se petreacă în văzul tuturor, în spațiu deschis. Singurul loc unde aveai voie să încui ușa era baia și chiar și acolo te trezeai că bătea cineva la ușă dacă zăboveai prea mult. Abia după moartea tatălui ei Zeliha a putut să închidă ușa și să se retragă în sine. Nici mama, nici surorile ei nu îi înțelegeau nevoia de-a se izola de lume. Din când în când, Zeliha își închipuia ce extraordinar ar fi fost să se mute și să aibă o locuință a ei.

În dimineața aceea, femeile Kazancı plecaseră devreme de acasă ca să meargă la mormântul lui Levent Kazancı, însă Zeliha ceruse voie să lipsească. Nu voia să meargă la cimitir împreună cu întreaga familie. Prefera să meargă acolo singură, să se așeze pe pământul prăfos și să-i pună lui taică-său câteva întrebări pe care le lăsase fără răspuns atâta timp cât trăise. De ce trebuise să fie întotdeauna atât de aspru și lipsit de afecțiune cu cei care erau carne din carnea lui și sânge din sângele lui? voia Zeliha să afle. Voia de asemenea să-l întrebe dacă avea idee cât de mult îi bântuia încă pe toți fantoma lui – până în ziua de azi nu se puteau abține să nu coboare vocea câteodată în timpul zilei, de teamă să nu-l deranjeze pe tată cu prezența lor. Lui Levent Kazancı nu-i plăcea zgomotul, în special larma făcută de copii. Pe când erau mici, fuseseră siliți să vorbească în șoaptă. A fi unul dintre copiii familiei Kazancı însemna mai întâi și mai presus de toate să înveți sensul cuvântului *dad*⁴, nu ca în *Daddy*, ci ca în „DAD“: Deliberată Amânare a Durerii. Principiul DAD era aplicat fiecărui moment al vieților lor. Dacă, de pildă, se întâmpla ca una dintre fete să se împiedice și să se julească într-o cameră învecinată cu a lui, își ținea plânsul în frâu, își apăsa strâns mâna pe rană, cobora în vârful picioarelor până în bucătărie sau în grădină, se asigura că era destul de departe ca să nu poată fi auzită și abia atunci, abia acolo, dădea drumul unui plâns îndurerat. Sub toate astea se ascundea o speranță ademenitoare, însă niciodată îndeplinită – aceea că, dacă te comportai corect, tatăl nu avea să se enerveze.

În fiecare seară când tatăl lor se întorcea de la muncă, frații se adunau în fața mesei, înainte de cină, așteptând să fie controlați. Nu-i întreba niciodată direct dacă se purtaseră bine în ziua aceea. În schimb,

îi alinia ca pe un mic regiment și le cerceta chipurile, fiecăruia în parte, diferite perioade de timp: Banu (mai îngrijorată pentru frații ei decât pentru ea însăși, era întotdeauna sora mai mare protectoare), Cevriye (mușcându-și buzele ca să nu plângă), Feride (rotindu-și nervoasă ochii), Mustafa, singurul fiu (sperând să iasă din acest grup nefericit, presupunând că încă era preferatul tatălui său), și cea mai mică, Zeliha (cu o acreală subtilă crescându-i în suflet). Așteptau până când tatăl își termina supa și apoi îi poftea treptat pe unul sau doi sau trei dintre ei... sau alteori, dacă aveau noroc, pe toți să se așeze la masă.

Zelihei nu-i păsa atât de muștrările repetate ale tatălui ei și nici chiar de bățiile curente cât îi păsa de aceste controale dinaintea cinei. Îi făcea rău să aștepte acolo, lângă masă, să fie controlată, de parcă orice lucru rău ar fi făcut de-a lungul zilei era scris pe fruntea ei cu o cerneală atât de invizibilă, încât doar tatăl o putea zări.

— De ce nu poți să faci niciodată nimic ca lumea? întreba Levent Kazancı de fiecare dată când deslușea vreun delict pe fruntea vreunuia dintre copii și hotăra să-i pedepsească pe toți pentru el.

Era aproape imposibil să faci o legătură între acest Levent Kazancı și omul în care se transforma de îndată ce punea piciorul afară din casă. Oricine se întâlnea cu el în afara *konak*-ului l-ar fi luat drept un exemplu de credibilitate, amabilitate, înțelegere și dreptate, genul de om cu care fiecare dintre prietenele cele mai bune ale fiicelor sale visa să se mărite într-o zi. Totuși, acasă bunătatea sa nu le era rezervată decât străinilor. La fel cum își dădea jos pantofii imediat ce intra în casă și își punea papucii, la fel de firesc se transforma dintr-un birocrat amabil într-un tată autoritar. Petite-Ma a spus odată că motivul pentru care era atât de sever cu copiii lui era că el însuși suferise pe când era copil, fiind abandonat de mama lui.

Uneori, Zeliha nu se putea abține să se gândească ce noroc era că tatăl ei murise atât de devreme, la fel ca toți bărbații din familia lui. Unui bărbat atât de dominator precum Levent Kazancı nu i-ar fi plăcut probabil bătrânețea, devenind tot mai slab și mai bolnav și având tot mai multă nevoie de mila copiilor lui.

Zeliha știa că, dacă ar merge la mormântul tatălui ei, ar vrea să stea de vorbă cu el și că, dacă ar vorbi cu el, ar putea începe să plângă, frângându-se ca o ceașcă de ceai din sticlă sub puterea unui deochi. Însă numai gândul de a plânge în fața altora era de-ajuns ca să o dezguste. De curând își promisese că nu avea să devină niciodată una din femeile alea smiorcăite și că, ori de câte ori va simți nevoia să verse lacrimi, va face asta în singurătate. De aceea, în acea zi fără strop de ploaie de acum douăzeci de ani, Zeliha alesese să rămână acasă.

Își petrecuse mare parte din zi zăcând în pat, răsfoind revistele sau visând cu ochii deschiși. Lângă pat erau un aparat de ras cu care se răsese pe picioare și o sticlă de loțiune cu apă de trandafiri pe care o aplicase după aceea, ca să calmeze iritarea pielii. Dacă maică-sa ar fi văzut astea, ar fi fost foarte supărată. Maică-sa era de părere că femeile trebuiau să-și epileze tot părul de pe corp cu ceară, dar să nu se radă niciodată. Rasul era doar pentru bărbați. Epilatul era un ritual feminin colectiv. De două ori pe

lună femeile Kazancı se adunau în living ca să se epileze pe picioare. Mai întâi topeau pe plită o bucată mare de ceară care răspândea un miros dulceag, ca de bomboană. Apoi se așezau toate pe covor și își întindeau substanța aceea fierbinte, lipicioasă pe picioare, pălăvrăgind tot timpul. Când ceara se întărea, o îndepărtau. Uneori mergeau toate la *hamam*-ul din zonă și se epilau acolo pe picioare, pe podeaua uriașă de marmură de sub aburi. Zeliha ura *hamam*-ul, spațiul acela al tuturor femeilor, la fel cum ura și ritualul epilatului. Prefera să se radă cu aparatul; era ceva rapid, simplu și intim.

Zeliha și-a bălăbănit picioarele deasupra patului și s-a privit în oglinda de vizavi. Și-a turnat iarăși loțiune în palmă și, în timp ce-și întindea loțiunea pe piele, și-a studiat atent, admirativ trupul. Era conștientă de frumusețea ei și nu încerca să o ascundă. Maică-sa spunea că femeile frumoase trebuiau să fie de două ori mai modeste și mai atente când venea vorba de bărbați. Zeliha credea că era doar o frază sforăitoare venind din partea unei femei care, ea însăși, nu fusese niciodată frumoasă.

Zeliha a traversat încet încăperea și a pus o casetă în casetofon. Era un album *alla turca* al uneia dintre cântărețele ei preferate, un transsexual cu o voce divină. Cântăreața își începuse cariera ca bărbat, jucând eroi de filme melodramatice; în cele din urmă și-a făcut o operație ca să devină femeie. Purta întotdeauna costume viu colorate, combinate cu accesorii strălucitoare și multe bijuterii, și la fel ar fi făcut și Zeliha, dacă ar fi avut atât de mulți bani. Zelihei îi plăcea la nebunie și avea toate albumele ei. Cântăreața se pregătea să scoată un nou album, însă de curând fusese interzisă de armată, care controla încă țara, deși trecuseră trei ani de la lovitura de stat. Cât despre motivul pentru care generalii nu agreau ideea unei cântărețe transsexuale pe scenă, Zeliha avea o teorie.

— E din cauză că se simt amenințați de prezența ei.

I-a făcut cu ochiul lui Pașa al Treilea, care era încovrigat pe pat ca o pernuță grea din blană de un alb imaculat, urmărind-o cu niște ochi mijiiți, de un verde strălucitor.

— Vocea ei e atât de divină, iar costumele ei atât de ostentative, încât sunt sigură că se tem că, atunci când apare la televizor, nimeni n-o să-i mai asculte pe generalii ăia cu voci răgușite și uniforme verde-brotac. Îți poți închipui? Ce poate fi mai rău decât o preluare a puterii de către armată? O preluare a puterii care trece neobservată!

Chiar în clipa aia s-a auzit un ciocănit în ușă.

— Vorbești singură, prostuțo? a întrebat Mustafa băgând capul pe ușă. Dă muzica aia îngrozitoare mai încet!

Cu ochii lui căprui sclipind de avântul tinereții, cu părul lui negru dat cu prea multă briantină și pieptănat peste cap, putea fi considerat frumos dacă n-ar fi fost ticul ăla pe care îl căpătase Allah știe când. Avea obiceiul să-și încline capul spre dreapta în timp ce vorbea, o mișcare bruscă, mecanică, ce se intensifica atunci când era peste măsură de nervos sau se afla în prezența unor străini. Uneori alții confundau din greșeală mișcarea aia cu timiditatea, însă Zeliha credea că nu era nimic altceva decât un semn de pură nesiguranță.

Sprijinindu-se într-un cot, a ridicat din umeri.

— Pot să ascult ce vreau, cum vreau.

Însă, în loc să se certe cu ea sau să trântască ușa în urma lui, așa cum făcuse de nenumărate ori înainte, s-a oprit, ca și când ar fi fost distras de un gând.

— De ce porți fustele astea scurte?

Întrebarea era atât de neașteptată, încât Zeliha s-a uitat la el uluită, descoperind abia acum vălul încețoșat din privirea lui. *Anul ăsta, mai mult ca niciodată, și-a zis, s-a transformat într-un dobitoc.* A rostit cu voce tare ultimul cuvânt:

— Dobitocule!

Prefăcându-se că nu auzise asta, Mustafa a cercetat încăperea.

— Ți-ai dat aparatul meu de ras?

— Da, a mărturisit Zeliha. Tocmai aveam de gând să-l pun la loc.

— Ce-ai făcut cu aparatul meu de ras?

— Nu e treaba ta, a răspuns, deși cu o oarecare ezitare.

— Nu e treaba mea? a întrebat încruntându-se și mai tare. Te furișezi în camera mea, îmi furișezi aparatul de ras, te razi pe picioare, ca după aia să le arăți tuturor bărbaților din vecini, și mai spui că nu e treaba mea. Ei bine, dă-mi voie să-ți spun ceva. Greșești al naibii de mult, domnișoară! Chiar e treaba mea să mă asigur că te porți cum trebuie.

Ochii Zelihei au început să strălucească.

— De ce nu te duci să-ți faci de lucru în altă parte? Du-te și masturbează-te! i-a trântit-o.

Mustafa a roșit. S-a uitat la soră-sa cu o privire înveninată.

De curând, devenise clar că avea probleme în a relaționa cu femeile. Deși crescuse printre femei din toate categoriile de vârstă și fusese obișnuit să se afle în centrul atenției lor, experiența sa cu sexul opus rămânea în mod dramatic în urma celei a colegilor săi de aceeași vârstă. Deși împlinise deja douăzeci de ani, Mustafa se simțea încă înțepenit în acel prag periculos dintre copilărie și maturitate. Nu putea nici să se întoarcă la prima, nici să treacă la cea din urmă. Tot ce știa despre pragul ăla era că îl speria și tot ce știa despre faptul de-a fi speriat era că nu-i plăcea. Detesta poftele propriului trup și, în același timp, era ademenit de ele. În trecut reușise să-și înfrâneze impulsurile, spre deosebire de alți băieți din clasa lui, care se masturbau tot timpul. Între treisprezece și nouăsprezece ani reușise să-și reprime ceea ce numea „ea“, reușise să nu se masturbeze. Însă în ultimul an, după ce picase examenul de admitere la facultate, anii de autopedepsire și de scârbă de sine au provocat înăuntrul lui o reacție negativă, iar acea necesitate a revenit chiar mai puternică, sub forma EI.

EA se abătea asupra lui oriunde, în orice moment al zilei. În baie, în pivniță, în toaletă, sub cearșaf, în living și, uneori, când se strecura în camera surorii lui mai mici, atunci când ea nu era prin preajmă, în patul ei, pe scaunul ei, lângă biroul ei... Ca un patriarh capricios, EA cerea supunere absolută. Oricât de mult s-ar fi supus, Mustafa nu-și folosea niciodată mâna dreaptă. Mâna dreaptă era rezervată lucrurilor curate, curate și sfinte. Cu mâna dreaptă atingea Coranul, ținea mătaniile și deschidea ușile

închise. Cu mâna dreaptă lua mâinile bătrânilor ca să le sărute. Pe cât de binecuvântată era dreapta, pe atât mâna stângă era rezervată unor lucruri îngrozitoare. Nu putea să se masturbeze decât cu mâna stângă.

Odată visase că se masturba în fața tatălui său. Chipul lui nu avea nici o expresie; îl privea doar de pe locul lui, de la masa pe care era așezată cina.

Ultima dată când Mustafa îl văzuse pe taică-său uitându-se la el în felul ăla avea opt ani și era circumcis. Și-a amintit de băiatul acela nefericit, întins pe un pat imens și arătos de satin, cu o grămadă de cadouri în jur, așteptând să-i fie tăiată, înconjurat de rude și vecini, unii pălăvrăgind, alții mâncând, alții dansând, în timp ce alții erau ocupați să-l tachineze; erau acolo șaptezeci de oameni care veniseră să sărbătorească inițierea lui, trecerea lui de la copilărie la maturitate. În ziua aceea, chiar după circumcizie, când se pusese pe un plâns îngrozitor, tatăl se apropiase de el, îl sărutase pe obraz și-i șoptise la ureche:

— M-ai văzut pe mine plângând vreodată, fiule?

Mustafa a scuturat din cap. Nu, nimeni nu-l văzuse pe tată plângând.

— Ai văzut-o vreodată pe maică-ta plângând, fiule?

Mustafa a dat din cap cu însuflețire. Mama plângea tot timpul.

— Bine.

Levent Kazancı i-a zâmbit ușor fiului său.

— Acum, că ești bărbat, poartă-te ca un bărbat.

Când se masturba, nu îndrăznea niciodată să-și tragă pantalonii jos de tot, nu numai de teamă că putea fi prins de cineva din casă, ci fiindcă era enervat de fantoma tatălui lui care îi șoptea încă în urechi aceeași frază iar și iar. Dintr-odată, în anul care trecuse, trupul lui triumfase nu numai asupra propriei voințe, ci și asupra privirii cercetătoare a tatălui lui. Ca și cum ar fi fost atins de o boală contagioasă – fiindcă era sigur că *trebuia* să fie un fel de boală –, a început să se masturbeze la orice oră din zi și din noapte. Oprește-te. Nu mă pot opri. Oprește-te. Nu mă pot opri. În vise se vedea prins asupra faptului de către părinții lui. Aceștia izbeau în ușă, o deschideau cu forța și îl prindeau cu mâța-n sac. Printre țipete și plânsete, mama îl săruta și îl mângâia pe spate, în timp ce tatăl îl scuipa și îi trăgea o bătaie bună. Acolo unde tatăl lăsa vânătași, mama îl freca cu o fărâmă de *ashure*, ca și când desertul ar fi fost un fel de alifie. De fiecare dată se trezea dezgustat și tremurând, cu fruntea acoperită de broboane de sudoare și, ca să se liniștească, se masturba.

Zeliha nu știa nimic despre asta când își bătuse joc de el.

— N-ai nici o rușine, a spus Mustafa. Nu știi să vorbești cu cei mai mari ca tine. Nu-ți pasă când bărbații fluieră după tine pe stradă. Te îmbraci ca o târfă și apoi te aștepți la respect?

Zeliha i-a aruncat un zâmbet disprețuitor.

— Ce s-a întâmplat? Ți-e frică de târfe?

Mustafa abia dacă s-a uitat la ea.

Acum o lună descoperise cea mai rău famată stradă din Istanbul. S-ar fi putut duce în altă parte, unde ar fi putut face rost de sex mai puțin ieftin, mai puțin prost și mai puțin rușinos, însă s-a dus acolo special – cu cât era mai grosolan și mai urât, cu atât mai bine. Case murdare, aliniate una lângă alta, mirosuri și pete și glume libidinoase pe care bărbații încercau să le facă mai puțin pentru că erau distractive și mai mult pentru că simțeau nevoia să râdă; prostituate în fiecare cameră, la fiecare etaj, prostituate care probabil nu-ți refuzau niciodată banii, dar care, cu toate acestea, îți discreditau performanțele. Când se întorsese de acolo, se simțea murdar și slăbit.

— Mă spionezi? a întrebat.

— Ce? a râs zgomotos Zeliha dându-și seama că făcuse, fără să vrea, o descoperire. Ești atât de prost. Puțin îmi pasă dacă te duci la târfe, e problema ta, mă doare-n cot.

Jignit, Mustafa a simțit dintr-odată impulsul de-a o pocni. Trebuia să înțeleagă că nu-și putea bate joc de el în felul ăla.

Zeliha îl privea cu ochii mijiți, de parcă ar fi încercat să-i citească gândurile.

— Nu e treaba ta cum mă îmbrac și cum trăiesc, a spus. Cine naiba te crezi? Tata a murit și n-am de gând să te las să-i iei locul.

Ciudat, de îndată ce a rostit fraza aia, și-a amintit că uitase să-și ia rochia de dantelă de la curățătorie în dimineața aia. *Notează-ți în minte să te duci să o iei mâine.*

— Dacă tata ar fi trăit, n-ai fi putut vorbi așa, a răspuns Mustafa.

Privirea încețoșată pe care o avusese acum un moment dispăruse, fiind înlocuită de o lucire înveninată.

— Însă, dacă s-a dus, nu înseamnă că nu mai avem nici un fel de reguli în casa asta. Ai responsabilități față de familia ta, domnișoară. Nu poți să faci de rușine bunul nume al familiei.

— Scutește-mă. Rușinea pe care i-aș aduce-o eu n-ar însemna nimic în comparație cu cea pe care i-ai adus-o tu până acum.

Mustafa s-a oprit, părând confuz. Aflase oare despre jocurile de noroc sau era tot un bluff? Pariase la jocurile sportive, doar ca să piardă din ce în ce mai mult de fiecare dată. Dacă tatăl ar mai fi trăit, i-ar fi tras o mamă de bătaie, orice vârstă ar fi avut. Cu cureaua din piele roșcată cu cataramă de alamă. Exista oare o rațiune pentru care una dintre curele ustura mai tare decât altele sau totul era în imaginația lui, care se concentra doar pe o anumită curea și astfel îi permitea să creadă că nu avea să-l usture atât de tare când avea să dea peste altele, să se simtă recunoscător, chiar norocos?

Însă tatăl lui se dusese și cineva avea nevoie să i se reamintească cine era stăpânul.

— Acum, că tata a murit, a declarat Mustafa, eu sunt capul familiei ăsteia.

— Nu mai spune! a râs Zeliha. Știi care e problema ta? Răsfățul, ești prea răsfățat, falus prețios! Ieși afară din camera mea!

Ca prin vis, a zărit cu coada ochiului mâna lui ridicându-se în aer ca s-o plesnească peste față. Încă nevenindu-i să creadă că putea s-o lovească, s-a holbat la el fără nici o expresie și apoi a reușit să se

întoarce într-o parte în ultima clipă.

A reușit să scape de palma aia, însă asta n-a făcut decât să-l înfurie și mai tare. Cea de-a doua încercare i-a înroșit obrazul. Așa că l-a lovit la rândul ei peste obraz la fel de tare.

Într-o clipă se luptau cu sălbăticie pe pat ca doi copii, deși, când fuseseră copii, nu se bătuseră niciodată. Tatăl n-ar fi aprobat niciodată asemenea încăierări. Câteva clipe Zeliha s-a simțit victorioasă, fiindcă-l lovide foarte tare sau, cel puțin, așa își închipuia. Era o femeie înaltă, voinică și nu era obișnuită să se simtă fragilă. Precum un campion în ring, și-a împreunat mâinile în aer și și-a salutat publicul invizibil, încântată de triumful ei:

— Te-am avut la faza asta!

Chiar în clipa aia el i-a răsucit mâna l-a spate și s-a suit pe ea. De data asta totul era diferit. El era diferit. Cu o mână îi apăsa pieptul și o țintuia de pat, în timp ce cu cealaltă îi ridica fusta.

Primul lucru pe care l-a simțit a fost umilința și apoi și mai multă umilință. Sentimentul acela de rușine era atât de fierbinte, încât înăuntrul ei nu mai era loc pentru nici un altul. S-a simțit brusc paralizată, aproape înghețată într-un fel timid, un fel care dezvăluia educația ei, rușinea de a-i fi văzuți chiloții dominându-le pe toate celelalte.

Însă apoi, într-o clipă, un val de panică a măturat umilința. Cu o mână a încercat să-l oprească, în timp ce cu cealaltă se chinuia să-și tragă fusta la loc, însă înainte să-și dea seama, el i-o ridicase din nou. Ea a luptat, el a luptat, ea l-a palmuit, el a palmuit-o și mai tare, ea l-a mușcat, el a pocnit-o peste față, o singură lovitură. A auzit pe cineva strigând din toate puterile „Oprește-te!“ cu o voce ascuțită, neomenească, asemenea unui animal într-un abator. Nu și-a recunoscut propria voce, întocmai cum nu și-a recunoscut propriul trup, de parcă ar fi fost un teritoriu străin, când el a pătruns înăuntrul lui.

În clipa aceea Zeliha a observat balonul pe care scria KODAK plutind pe cerul senin.

A închis ochii de parcă ar fi fost vorba de un joc din copilărie, sperând că, dacă ea nu vedea, nu avea să fie văzută. Acum erau doar sunete, sunete și mirosuri. Respirația lui s-a îngreunat, mâinile lui, cea de pe piept și cea din jurul gâtului, au început s-o strângă mai tare. Zeliha s-a temut că o va strânge de gât, însă curând degetele și-au slăbit strânsoarea și mișcarea a încetat. A scos un sunet de om rănit, prăbușindu-se deasupra fetei, pieptul lui strivindu-l pe-al ei. Îi putea auzi inima bătându-i nebunește. Ce nu putea auzi era inima ei. Se simțea de parcă viața i se scursesese din trup.

Nu a deschis ochii până când nu s-a prăbușit peste ea, acum fără vlagă înăuntrul ei. Când s-a ridicat, Mustafa abia mai putea să meargă. Împleticindu-se, a traversat încăperea și s-a sprijinit de ușă, gâfâind după aer. A inspirat adânc și în nări i-a pătruns un miros amestecat – de transpirație și apă de trandafiri. A stat puțin acolo, cu spatele întors spre soră-sa, înainte să reușească să se miște din nou și să iasă în fugă din cameră.

Imediat ce a pus piciorul în hol, a auzit ușa de la intrare deschizându-se, familia se întorsese acasă. S-a îndreptat în grabă spre baie, a încuiat ușa, a dat drumul la duș, însă, în loc să intre în cabină, s-a prăbușit în genunchi și a vomitat.

— Hei!!! Unde sunteți? s-a auzit vocea lui Banu din camera de la stradă. E cineva acasă?

Zeliha s-a ridicat în picioare și a încercat să-și netezească hainele. Totul se întâmplase atât de repede, poate că reușea să se convingă că nu se întâmplase deloc. Însă chipul pe care l-a zărit în oglindă dezvăluia o poveste diferită. Acolo, în imaginea ei din oglindă, ochiul stâng era umflat și sub el se afla un semicerc purpuriu. Primul lucru pe care l-a simțit Zeliha văzându-și ochiul a fost un val de vinovăție față de scepticismul ei obișnuit. În toți acești ani răsese de filmele ieftine de acțiune când cineva avea un ochi vânăt, nefiind în stare să creadă vreodată că ochiul unui om se putea umfla în halul ăla din cauza unei singure lovituri.

Spre deosebire de față, trupul nu-i fusese vătămat, a tras concluzia. S-a atins ca să vadă dacă mai era încă în stare să simtă ceva. Cum se făcea că putea să simtă atingerea degetelor ei și nimic în afară de asta? Dacă era rănită sau tristă, trupul ei n-ar trebui să știe lucrul ăsta? Ea n-ar trebui să știe?

S-a auzit un ciocănit și, fără să mai aștepte răspunsul, Banu a băgat capul pe ușă. Era pe cale să spună ceva, însă gura i s-a deschis și s-a închis la loc, fără nici un cuvânt, pe când stătea împietrită, holbându-se la soră-sa mai mică.

— Ce s-a-ntâmplat cu fața ta? a întrebat Banu îngrijorată.

Zeliha știa că, dacă exista vreun moment potrivit ca să dezvăluie toate astea, acela era acum. Putea fie să spună totul, fie să ascundă totul pentru totdeauna.

— Nu e atât de rău pe cât pare, a spus încet, momentul trecuse deja, alegerea ei fusese făcută. Am ieșit să mă plimb și am văzut un bărbat bătându-și nevasta mai-mai s-o smintească tocmai în mijlocul străzii. Am încercat să salvez o femeie bătută din mâinile soțului ei, dar cred că am sfârșit prin a fi și eu bătută.

Au crezut-o. Era ceva ce ar fi făcut, ceva care i s-ar fi putut întâmpla numai ei, dacă era să se întâmple vreodată cuiva.

În ziua în care a fost violată Zeliha împlinise nouăsprezece ani. O vârstă la care erai considerat adult după legile turcești. La vârsta asta putea să se mărite sau să-și ia permisul de conducere sau să voteze, de îndată ce armata a permis din nou organizarea alegerilor libere. La fel, putea să facă un avort pe cont propriu, dacă avea nevoie de așa ceva.

Zeliha a avut același vis de prea multe ori. Se vedea mergând pe o stradă, sub o ploaie de pietre. Pe când pietrele de pavaj cădeau una câte una de sus, săpând o groapă dedesubt, adâncind-o tot mai mult, a început să intre în panică, temându-se că o să i se-ntâmple același lucru, temându-se că o să fie înghițită fără urmă de abisul flămând. „Opriți-vă!“, striga pe când pietrele continuau să se rostogolească sub picioarele ei. „Opriți-vă!“, le comanda mașinilor care veneau spre ea în viteză și care treceau peste ea. „Opriți-vă!“, îi implora pe trecătorii care o loveau cu umărul. „Vă rog, opriți-vă!“

Luna următoare nu i-a venit ciclul. Câteva săptămâni mai târziu, s-a dus la un laborator recent deschis din apropierea casei sale. **TESTE DE SARCINĂ GRATUITE LA FIECARE TEST DE DEPISTARE A CANTITĂȚII DE ZAHĂR DIN SÂNGE!** scria pe un indicator la intrare. Când au venit

rezultatele, cantitatea de zahăr din sângele Zelihei s-a dovedit a fi normală, însă era însărcinată.

A fost odată ca niciodată.

Într-o țară foarte, foarte îndepărtată trăiau doi bătrâni care aveau patru copii, două fiice și doi fii. Una dintre fete era urâtă, iar cealaltă era frumoasă. Fratele cel mic a hotărât să se însoare cu sora cea frumoasă. Însă ea nu voia. Își spăla hainele de mătase și mergea și le clătea în apa râului. Le clătea și plângea. Era frig. Mâinile și picioarele îi înghețau. A venit acasă și a bătut la ușă, însă era încuiată. A bătut la fereastra mamei ei, iar maică-sa i-a răspuns astfel: „Îți dau drumul dacă de azi înainte îmi spui mamă-soacră“. A bătut la fereastra tatălui ei, dar el i-a răspuns astfel: „Îți dau drumul dacă de azi înainte îmi spui tată-socru“. A bătut la fereastra fratelui mai mare, însă acesta i-a răspuns astfel: „Îți dau drumul dacă de azi înainte îmi spui cumnate“. A bătut la fereastra surorii ei, însă aceasta i-a răspuns astfel: „Îți dau drumul dacă de azi înainte îmi spui cumnată“. A bătut la fereastra fratelui celui mic și acesta i-a dat drumul în casă, a îmbrățișat-o și a sărutat-o, și ea a spus: „Fie ca pământul să se deschidă și să mă înghită!“.

*Iar pământul s-a deschis, și ea a fugit în regatul de sub pământ.*⁵

Privind pe fereastra bucătăriei cu lingura în mână, Asya oftă văzând mașina Alfa Romeo de un argintiu metalizat plecând.

— Vezi? se întoarse ea spre Sultan al Cincilea. Mătușa Zeliha nu voia să merg cu ele la aeroport. Iar e rea cu mine.

Ce prostie din partea ei să-și dezvăluie latura vulnerabilă seara trecută când merseseră la băut! Ce prostie din partea ei să creadă că în sfârșit învinseseră bariera dintre ele. Nu va dispărea niciodată de tot. Mama asta căreia îi spunea mătușă va rămâne întotdeauna la o distanță de netrecut. *Compașiune maternă, iubire filială, camaraderie familială, cu siguranță n-avea nevoie de nimic din tot acest...* Asya se opri și apoi parcă scuipă cuvântul afară:

— *Rahat.*

Articolul doisprezece: Nu încerca să-ți schimbi mama sau, mai exact, nu încerca să schimbi relația pe care o ai cu mama ta, fiindcă asta nu îți va aduce decât frustrare. Pur și simplu acceptă și fii de acord. Dacă nu poți să accepți și să fii de acord, revino la articolul unu.

— Nu ai început să vorbești singură, nu-i așa? întrebă mătușa Feride intrând chiar atunci în bucătărie.

— Ba da.

Asya ieși imediat din transa aceea furioasă.

— Tocmai îi spuneam prietenului meu necuvântător de colo ce ciudat e că, ultima oară când unchiul Mustafa a fost aici, nici nu se născuse încă și Pașa al Treilea era stăpânul casei. Au trecut douăzeci de

ani. Nu e ciudat? Individul nu ne vizitează niciodată și acum, dintr-odată, iată-mă punându-i *ashure* în boluri fiindcă e încă bine-venit.

— Și ce spune prietenul tău? Întrebă mătușa Feride.

Asya zâmbi sardonice.

— Spune că am dreptate, că asta trebuie să fie o casă de nebuni. Ar trebui să renunț la orice speranță și să lucrez în schimb la manifestul meu.

— Sigur că-l vom întâmpina bucuroase pe unchiul tău. Familia e familie, fie că-ți place, fie că nu. Nu suntem ca germanii; ăștia îi dau pe copii afară din casă la paisprezece ani. Noi avem valori familiale solide. Nu ne întâlnim doar o dată pe an ca să mâncăm curcan...

— Ce tot vorbești acolo? Întrebă uimită Asya, însă, înainte să rostească întrebarea, ghici oarecum răspunsul. Te referi la americani și la Ziua Recunoștinței?

— Mă rog, concedie mătușa Feride informația. Ce vreau să spun e că vesticii nu au familii solide. Noi nu suntem așa. Dacă cineva îți e tată, îți e tată pentru totdeauna; dacă cineva ți-e frate, o să-ți fie frate până la capăt. În afară de asta, totul în lumea asta e și așa destul de ciudat, continuă mătușa Feride. De aia îmi place să citesc pagina a treia a tabloidelor. Decupez și colecționez paginile astea ca să nu uităm cât de nebună și periculoasă e lumea.

Fiindcă nu o auzise niciodată pe mătușa ei încercând să-și explice rațional comportamentul înainte, Asya nu se putu abține să nu se uite la ea cu un interes reînnoit. Stăteau acolo, în bucătărie, în mijlocul mirosurilor apetisante, în timp ce soarele de martie strălucea prin fereastră.

Rămaseră împreună până când mătușa Feride plecă auzindu-l pe VJ-ul ei preferat anunțând videoclipurile unei noi formații, iar Asyei i se făcu poftă de o țigară. I se făcu poftă nu atât de o țigară, cât să fumeze acea țigară împreună cu Caricaturistul Alcoolic, deși faptul că-i era atât de dor de el o surprindea. Mai erau cel puțin două ore până când se întorceau musafirii de la aeroport. *De altfel, chiar dacă întârzia, cui avea să-i pese?* își zise.

Câteva minute mai târziu, Asya închise încet ușa în urma ei.

Mătușa Banu auzi ușa, însă înainte să o poată striga, Asya se strecurase deja afară.

— Ce plănuiești să faci, stăpână? croncăni domnul Amar.

— Nimic, șopti mătușa Banu pe când deschidea unul dintre sertarele măsuței de toaletă și scotea de acolo o cutie. Pe învelitoarea de catifea se odihnea broșa în formă de rodie.

Fiind cel mai mare copil al familiei Kazancı, broșa asta îi fusese dată ei, era un cadou de la tatăl ei, care o moștenise de la mama lui – nu de la mama vitregă, Petite-Ma, ci de la mama despre care nu vorbea niciodată, mama care îl abandonase când era copil, mama pe care nu o iertase niciodată. Broșa era în același timp sublimă și sfâșietoare. Mătușii Banu îi era teamă. Nimeni nu știa asta, însă odată ținuse broșa în formă de rodie cu sămburi făcuți din rubine în apă sărată, ca să o spele de povestea ei tristă.

Sub privirea cercetătoare a *djinn*-ului, mătușa Banu mângâie broșa, simțind vraja rubinelor strălucind înăuntru. Până când nu o întâlnește pe Armanoush nu îi trecuse niciodată prin cap să investigheze povestea broșei în formă de rodie. Totuși, acum când cunoștea povestea, nu reușea să decidă ce trebuia să facă mai departe. Oricât ar fi fost de tentată să-i dea broșa lui Armanoush, fiindcă era încredințată că ei îi aparținea mai mult decât oricui, ezita, fiindcă nu era prea sigură cum îi putea explica de ce i-o dădea.

Îi putea spune lui Armanoush Tchakhmakhchian că broșa aceea fusese odată a bunicii ei Shushan, fără să-i spună și restul poveștii? Cât din știința ei putea să le împărtășească celor ale căror povești le aflase prin intermediul magiei?

Patruzeci de minute mai târziu, în partea cealaltă a orașului, Asya intra pe ușa de lemn, ce scârțâia înfiorător, de la Café Kundera.

— Hei, Asya! strigă vesel Caricaturistul Alcoolic. Aici! Sunt aici!

O îmbrățișă și apoi, când ea se desprinse din brațele lui, spuse:

— Am vești pentru tine, una e bună, alta e proastă, iar alta rămâne încă să fie clasificată. Pe care vrei s-o auzi mai întâi?

— Dă-mi-o pe cea proastă, spuse Asya.

— Merg la închisoare. Presupun că unele dintre caricaturile mele care-l înfățișau pe prim-ministru în chip de pinguin nu au fost bine primite. Sunt condamnat la opt luni de închisoare.

Asya îl privi cu o uimire care se preschimbă curând în panică.

— Șșt, draga mea, murmură Caricaturistul Alcoolic pe un ton blând, punându-i un deget pe buze. Nu vrei să auzi vestea bună?

Și atunci începu să strălucească de mândrie.

— Am hotărât că trebuie să rămân credincios inimii mele și să divorțez.

După ce vălul de uluire care-i întunecase chipul se risipi, Asya se trezi să întrebe:

— Și vestea care nu a fost încă clasificată?

— Astăzi e cea de-a patra zi fără băutură. Nici măcar un strop! Și știi de ce?

— Fiindcă te-ai dus din nou la Alcoolicii Anonimi, presupun, răspunse Asya.

— Nu! spuse încet Caricaturistul Alcoolic, părând jignit. Fiindcă azi se împlinesc patru zile de când te-am văzut ultima oară și voiam să fiu treaz la următoarea noastră întâlnire. Ești primul și unicul imbold din viața mea ca să devin o persoană mai bună.

În clipa aia roși.

— Dragostea! spuse. Sunt îndrăgostit de tine, Asya.

Ochii căprui ai Asyei alunecară spre un tablou de pe perete, fotografia unei șosele brăzdate de urme de cauciucuri din Mongolia, de la Camel Trophy, din 1997. Ar fi frumos să se poată refugia acum în fotografia aia, să traverseze deșertul Gobi într-un jeep 4 × 4, să aibă în picioare cizme grele și murdare

și ochelari de soare la ochi, să transpire toate necazurile pe măsură ce mergea, până când devenea la fel de ușoară ca un nimeni, la fel de ușoară ca o frunză uscată în bătaia vântului și astfel să fie purtată spre o mănăstire budistă din Mongolia.

Fii fără grijă, mică pasăre, a zâmbit rodiul și și-a scuturat zăpada de pe crengi. Povestea pe care o să ți-o spun e o poveste fericită.

Hovhannes Stamboulian a strâns din buze, în timp ce mintea îi lucra febril, iar vârtejul scrisului îl înghițea cu totul. Cu fiecare rând adăugat la această ultimă poveste din cartea lui pentru copii, generații de povește se învălmășeau din nou în mintea lui, unele descurajante, altele ridicându-i moralul, însă răsunând toate dintr-un alt timp, un timp fără început și fără sfârșit. Poveștile pentru copii erau cele mai vechi povești din lume, prin cuvintele lor vorbeau fantomele generațiilor trecute. Nevoia de a termina această carte era atât de instinctivă și atât de netăgăduit de mistuitoare, încât era de nestăpânit. Lumea fusese un loc mohorât de când începuse să o scrie și acum trebuia să o termine fără întârziere, de parcă de ea ar fi depins ca aceasta să devină un loc mai puțin înfiorător.

— *Bine atunci, a ciripit Micul Porumbel Rătăcit. Spune-mi povestea Micului Porumbel Rătăcit. Însă te previn de pe acum că, dacă aud vreun lucru trist, îmi desfac aripile și îmi iau zborul.*

După ce Hovhannes Stamboulian a fost luat de soldați, familia lui nu a avut zile întregi curajul să intre în camera în care acesta scria. Intraseră și ieșiseră din orice cameră, în afară de aceea, și ținuseră ușa închisă de parcă el s-ar fi aflat încă înăuntru, lucrând zi și noapte. Însă deznădejdea ce pune stăpânire pe întreaga casă devenea prea intensă, prea palpabilă pentru a mai putea pretinde că viața ar fi putut reveni la normal. Curând Armanoush a decis că tuturor le-ar fi mai bine în Sivas, unde aveau să stea o vreme împreună cu părinții ei. Abia după hotărârea asta au intrat în camera lui Hovhannes Stamboulian și au găsit manuscrisul lui, *Micul Porumbel Rătăcit și Țara Fericirii*, care aștepta să fie terminat. Acolo, printre pagini, au descoperit și broșa în formă de rodie.

Shushan Stamboulian a văzut pentru prima oară broșa în formă de rodie acolo, pe biroul din lemn de nuc al tatălui ei. Toate celelalte detalii ale acelei zile nefaste au pălit, nu însă și amintirea broșei. Poate că strălucirea răspândită de rubine fusese cea care-o vrăjise sau poate că faptul de-a vedea lumea din jur prăbușindu-se într-o singură zi a făcut ca acesta să fie singurul lucru pe care și-l putea aminti. Oricare ar fi fost motivul, Shushan nu a uitat niciodată broșa în formă de rodie. Nici când s-a prăbușit aproape fără suflare pe drumul spre Alep și a fost lăsată în urmă; nici când cele două turcoalice, mamă și fiică, au găsit-o și au luat-o în casa lor ca să o vindece; nici când a fost dusă de bandiți la orfelinat; nici când a încetat să mai fie Shushan Stamboulian și a devenit Shermin 626; nici când, mulți ani mai târziu, Riza Selim Kazancı dăduse din întâmplare peste ea la orfelinat și, aflând că era nepoata fostului său stăpân,

Levon, a hotărât s-o ia de soție; nici în ziua următoare, când a devenit Shermin Kazancı; și nici atunci când a aflat că era însărcinată și că avea să devină mamă, de parcă nu ar fi fost ea însăși încă un copil.

Moașa cercheză i-a dezvăluit sexul copilului cu multe luni înainte ca acesta să se nască, observându-i forma pântecelui și felurile de mâncare după care tânjea. Cremă de zahăr ars de la patiseriile simandicoase și ștrudel cu mere de la brutăria deschisă de rușii Albi care fugiseră din Rusia, baclava făcută în casă, bomboane și tot felul de dulciuri... Niciodată în timpul sarcinii Shermin Kazancı nu a tânjit după ceva acru sau sărat, cum ar fi făcut dacă ar fi așteptat o fată.

Era într-adevăr băiat, un băiat născut în vremuri de restriște.

— Fie ca Allah să-mi binecuvânteze fiul cu o viață mai lungă decât a oricărui alt bărbat din familie, a spus Riza Selim Kazancı când moașa i-a pus copilul în brațe.

Apoi și-a lipit buzele de urechea dreaptă a copilului și l-a anunțat ce nume avea să poarte de acum înainte:

— O să te cheme Levon.

Dorința de a-și onora stăpânul de la care învățase meșteșugul cazanelor nu era singurul motiv care se ascundea în spatele alegerii acestui nume. Numindu-și fiul Levon, spera, de asemenea, să-i facă o plăcere soției sale pentru că trecuse la islamism.

Așa că i-a pus numele Levon și, ca un bun musulman ce se afla, l-a repetat de trei ori:

— Levon! Levon! Levon!

Între timp, Shermin Kazancı a rămas la fel de tăcută ca o piatră mutată din loc.

Triplului ecou avea să-i ia mult timp să se întoarcă și să-i izbească sub forma unei întrebări dezaprobatoare.

— Levon? Ce fel de nume musulman mai e și ăsta? Nici un băiat musulman nu poate avea un nume ca ăsta! s-a împotrivit moașa ridicând glasul.

— Al nostru o să aibă, i-a întors-o Selim Kazancı supărat, o afirmație pe care o repeta întotdeauna. M-am hotărât. O să-l cheme Levon!

Însă, când a venit timpul să înregistreze copilul la Notariatul Popular, s-a înmuiat.

— Care e numele băiatului? a întrebat funcționarul slab și deșirat, cu trăsături ascuțite, fără să ridice capul din registrul imens, cu coperte de pânză și cotor maroniu.

— Levon Kazancı.

Ofițerul și-a împins ochelarii de citit pe vârful nasului și s-a uitat lung la Riza Selim Kazancı pentru prima oară.

— Kazancı e un nume de familie foarte bun, într-adevăr, însă ce fel de nume musulman e Levon?

— Nu e un nume musulman, totuși a fost numele unui om bun, a răspuns Riza Selim Kazancı încordat.

— Domnule, ofițerul a ridicat puțin vocea, părând plin de importanță și conștient de acest fapt. Știu ce influentă e familia Kazancı. Un nume ca Levon nu vă va servi la nimic. Dacă scriem numele ăsta,

băiatul ar putea avea probleme în viitor. Toată lumea va presupune că e creștin, deși e sută la sută musulman... Sau greșesc cumva? Nu e musulman?

— Sigur că e, l-a corectat imediat Riza Selim Kazancı. *Elhamdülillah*⁶.

Pentru o clipă i-a trecut prin cap să-i destăinuie funcționarului că mama băiatului era o orfană armeană convertită la islamism și că ar fi un gest frumos față de ea să-i pună numele ăsta, însă ceva dinăuntru lui i-a spus că era mai bine să țină informația aia pentru el.

— Ei bine, atunci, cu tot respectul pentru omul bun al cărui nume vrei să-l dai copilului, hai să facem o mică modificare. Schimbă-l în ceva apropiat de Levon, dacă vrei neapărat, însă alege un nume musulman de data asta. Ce zici de Levent?

Apoi funcționarul a adăugat pe un ton prietenos, poate prea prietenos pentru duritatea afirmației pe care era pe cale s-o facă:

— Altfel, mă tem că va trebui să refuz să-l înregistrez.

Așa că a rămas Levent Kazancı; băiatul născut din cenușa unui trecut care mai ardea încă mocnit; băiatul despre care nimeni nu știa că tatăl lui voise odată să-i pună numele Levon; băiatul care avea să fie abandonat într-o zi de mama lui și care avea să crească ursuz și plin de amărăciune; băiatul care avea să fie un tată îngrozitor pentru propriii lui copii...

Dacă n-ar fi fost broșa în formă de rodie, ar fi simțit vreodată Shermin Kazancı nevoia să-și părăsească soțul și fiul? E greu de spus. Împreună cu ei întemeiasă o familie și începuse o nouă viață care mergea doar într-o singură direcție. Pentru a avea un viitor, trebuia să devină o femeie fără trecut. Din identitatea pe care o avusese în copilărie nu mai rămăseseră decât frânturi de amintiri, ca niște firimituri de pâine pe care le aruncase în urma ei pentru ca, în cele din urmă, să le mănânce vreo pasăre, fiindcă ea însăși n-avea să mai fie niciodată în stare să se întoarcă acasă pe drumul acela. Deși până și cele mai dragi amintiri ale copilăriei ei au pierit în cele din urmă, broșa i-a rămas viu întipărită în minte. Și mulți ani mai târziu, când un om din America a apărut la ușa ei, tocmai broșa aceasta a ajutat-o să-nțeleagă că străinul acela nu era altul decât propriul ei frate.

Yervant Stamboulian și-a făcut apariția la ușa ei cu ochii lui întunecați și strălucitori, umbriți de sprâncene negre, stufoase, cu nasul lui ascuțit și mustața subțire care creștea în jos, până la bărbie, și care-i dădea aerul că zâmbea chiar și atunci când era trist. Cu o voce tremurătoare și negăsindu-și cuvintele, a anunțat-o cine era și apoi i-a spus, pe jumătate în turcă, pe jumătate în armeană, că venise tocmai din America să-i dea de urmă. Oricât de mult ar fi vrut să-și îmbrățișeze sora atunci și acolo, știa că acum era o femeie musulmană măritată. A rămas în pragul ușii. Briza din Istanbul trasa cercuri în jurul lor și pentru o clipă li s-a părut că fuseseră aruncați în afara timpului.

La sfârșitul scurtei lor discuții, Yervant Stamboulian i-a dat lui Shermin Kazancı două lucruri: broșa în formă de rodie și timp de gândire.

Uluită și confuză, a închis ușa și a așteptat să asimileze acea dezvăluire. Levent se târa și gângurea lângă ea, pe covor, cu un entuziasm fără margini.

S-a îndreptat în grabă spre camera ei și a ascuns broșa într-unul din sertarele dulapului de haine. Când s-a întors, copilul râdea, pentru că tocmai reușise să se ridice în picioare. A rămas așa preț de o clipă, a făcut un pas, apoi altul și a căzut brusc în fund, în timp ce teama plină de încântare a primului său pas îi strălucea în ochi. Dintr-odată, copilul a început să surâdă cu gura lui fără dinți și a rostit:

— Ma-ma!

Întreaga casă a căpătat o luminozitate rară, aproape fantomatică atunci când Shermin Kazancı și-a revenit din uluială și a repetat ca pentru sine:

— Ma-ma!

Acesta era cel de-al doilea cuvânt care ieșea din gura lui Levent, după ce experimentase un timp cu „Da-da“ și reușise în cele din urmă să spună „Ta-ta“ cu o zi înainte. Acum și-a dat seama că fiul ei rostise cuvântul *tată* în turcă și *mamă* în armeană. Nu numai că trebuise ea însăși să uite limba armeană – odinioară atât de dragă ei –, însă acum era obligată să-și învețe fiul să facă același lucru. Și-a privit lung copilul, nedumerită și gânditoare. Nu voia să corecteze cuvântul „Ma-ma“ înlocuindu-l cu echivalentul său turcesc. Chipurile îndepărtate, dar încă vii ale strămoșilor ei ieșiră la suprafață. Numele acesta nou, religia, naționalitatea, familia și eul pe care le căpătase nu reușiseră să pună stăpânire pe adevăratul său eu. Broșa în formă de rodie îi șoptea numele, și numele acesta era armean.

Shermin Kazancı și-a strâns fiul în brațe și, timp de trei zile întregi, a reușit să nu se gândească la broșă.

Însă, în cea de-a treia zi, ca și cum mintea ei ar fi reflectat și inima ei ar fi tânjit fără ca ea să-și dea seama, a alergat la sertar și a ținut broșa strâns în palmă, simțindu-i căldura.

Rubinele sunt niște pietre prețioase remarcabile, pe care le recunoști după roșul lor aprins. Totuși, nu e neobișnuit ca acestea să-și schimbe culoarea, roșul lor devenind din ce în ce mai închis în interior, în special când proprietarii lor sunt în pericol. Există un anumit tip de rubin pe care cunoscătorii îl numesc „Sânge de porumbel“ – un rubin prețios, de culoarea sângelui, cu o tentă de albastru ascunsă înăuntru. Acest rubin era singura amintire care supraviețuise din *Micul Porumbel Rătăcit și Țara Fericirii*.

În ajunul celei de-a treia zile, Shermin Kazancı a reușit să găsească o scurtă clipă de singurătate ca să se strecoare în camera ei. Privea stăruiitor rubinul „Sânge de porumbel“, așteptând o consolare pe care nimeni nu i-o putea oferi.

Abia atunci și-a dat seama ce trebuia să facă.

O săptămână mai târziu, într-o duminică dimineață, s-a dus în port, unde fratele ei o aștepta cu inima bătând nebunește și cu două bilete pentru America. În loc de valiză, Shermin avea doar o geantă micuță. A lăsat în urma ei tot ce avea. Cât despre broșa în formă de rodie, a pus-o într-un plic împreună cu o scrisoare în care își explica propria situație și îl ruga pe soțul ei două lucruri: să-i dea broșa fiului lor ca să-și amintească de ea și să o ierte.

Când avionul a aterizat la Istanbul, Rose era epuizată. Își mișcă picioarele umflate cu grijă, temându-se că nu aveau să-i mai intre în pantofi, deși purta încălțăminte confortabilă, din piele portocalie, de la DKNY. Se întrebă cum naiba puteau stewardesele alea cățarate pe tocuri înalte să stea în picioare o zi întreagă de zbor.

Lui Mustafa și lui Rose le-a luat jumătate de oră să-și vizeze pașapoartele, să treacă prin vamă, să-și găsească bagajele, să schimbe bani și să găsească o firmă care închiria mașini. Mustafa credea că era mai bine să aibă mașina lor, decât s-o folosească pe cea a familiei. Rose alege mai întâi dintr-o broșură un Grand Cherokee Laredo 4 × 4, însă Mustafa o sfătuie să aleagă ceva mai mic pentru străzile aglomerate din Istanbul. S-au hotărât la o Toyota Corolla.

La puțin timp după aceea, au ieșit împreună din zona de sosire, împingând un cărucior încărcat cu un set de valize asortate. Afară au găsit niște străini așteptându-i, strânși în semicerc. În mijlocul grupului au zărit-o mai întâi pe Armanoush zâmbindu-le și făcându-le cu mâna; lângă ea se afla bunica Gülsüm, cu mâna dreaptă apăsată pe inimă, gata să leșine de atâta emoție. La un pas în spatele lor se afla mătușa Zeliha, înaltă și distantă, purtând o pereche de ochelari de soare cu lentile roșu închis.

1. Jungher în ochii ce deoache. Jungher încins în ochii celui ce deoache (în tc., în orig.).
2. Iona.
3. Rumi, Jalal al-Din (1207-1273) – mistic și poet persan, ale cărui versuri sunt influențate de sufism. În 1244 a acceptat prietenia și îndrumarea religioasă a lui Shams al-Din, un derviş din Iran, devotat sufismului.
4. *Dad* – tată, *daddy* – tătic.
5. Poveste indo-europeană repovestită din „Un frate vrea să se însoare cu sora lui“, Range, *Lithauische Volksmärchen*, nr. 28 (n.a.).
6. Slavă lui Allah (în tc., în orig.).

CAPITOLUL
ȘAPTESPREZECE

Orez alb

Rose și Mustafa își petrecură primele două zile la Istanbul mâncând. La masă răspunseră la o mulțime de întrebări pe care diverși membri ai familiei Kazancı li le puneau din toate părțile: Cum era viața în America? Exista într-adevăr un deșert în Arizona? Era adevărat că americanii mâncau cantități uriașe de fast-food și după aceea țineau regim la concursuri TV? Era versiunea americană a *Ucenicului* mai bună decât cea turcească? Și așa mai departe.

Apoi urmă o serie de întrebări ceva mai personale: De ce nu aveau copii împreună? De ce nu veniseră la Istanbul mai înainte? De ce nu stăteau mai mult? DE CE?

Întrebările aveau efecte opuse asupra membrilor cuplului. În ceea ce o privea pe Rose, aceasta nu părea deloc deranjată de toate întrebările alea. Ba chiar îi plăcea să se afle în centrul atenției. Mustafa însă se refugia constant în tăcere, retrăgându-se din ce în ce mai mult în sine. Vorbea puțin, își petrecea majoritatea timpului citind ziare turcești, atât pe cele conservatoare, cât și pe cele progresiste, de parcă ar fi încercat să ajungă din urmă țara pe care o părăsise. Din când în când, puneă întrebări despre un politician sau altul, întrebări la care îi răspundea cine se întâmpla să cunoască răspunsul. Deși fusese întotdeauna un cititor împătimit de ziare, nu mai fusese niciodată atât de interesat de politică.

— Deci partidul ăsta conservator care e la putere pare să-și piardă influența. Ce șanse are să câștige alegerile următoare?

— Ticăloșii! Sunt o adunătură de mincinoși, bombăni bunica Gülsüm în loc de răspuns.

Ținea în poală o tavă pe care se afla o grămadă de orez pe care îl alegea, înainte să-l gătească, în caz că erau prin el pietricele sau coji.

— Nu știi decât să le faci oamenilor promisiuni și să uite de ele de îndată ce au fost aleși.

Din fotoliul lui de lângă fereastră, Mustafa o privi pe maică-sa pe deasupra ziarului pe care-l ținea în mână.

— Dar partidul din opoziție? Social-democrații?

— Nu e nici o diferență! veni răspunsul. Sunt cu toții o adunătură de mincinoși. Toți politicienii sunt corupți.

— Dacă am avea mai multe femei în parlament, lucrurile ar sta cu totul altfel, se băgă mătușa

Feride, care purta tricoul cu ÎMI PLACE ARIZONA pe care Rose i-l adusese cadou.

— Mama are dreptate. Dacă e să mă întrebați pe mine, singura instituție demnă de încredere din țara asta a fost întotdeauna armata, spuse mătușa Cevriye. Slavă Domnului că avem armata turcă. Dacă nu era ea...

— Da, dar ar trebui să ne lase și pe noi, femeile, să facem armata, o întrerupse mătușa Feride. Eu, una, m-aș duce imediat.

Asya încetă să mai traducă discuția pentru Rose și Armanoush, care stăteau alături de ea, și râse în timp ce le spunea în engleză:

— Una dintre mătușile mele e feministă, cealaltă militaristă convinsă! Și se înțeleg atât de bine. Ce casă de nebuni!

Bunica Gülsüm se întoarse către fiul ei, dintr-odată preocupată.

— Dar tu, dragul meu? Când ai să-ți faci stagiul militar?

Fiindu-i greu să urmărească discuția, în ciuda traducerii simultane, Rose se întoarse spre soțul ei și clipi.

— Nu-ți face griji în privința mea, spuse Mustafa. Cu condiția să plătesc o anumită taxă și să le arăt că trăiesc și muncesc în America, nu trebuie să fac un stagiu militar complet. O pregătire de bază e deja ajuns. Numai o lună, asta e tot...

— Dar nu există un termen limită pentru asta? întrebă cineva.

— Ba da, răspunse Mustafa. Trebuie să faci pregătirea asta până-n patruzeci și unu de ani.

— Păi atunci înseamnă că trebuie s-o faci anul ăsta, spuse bunica Gülsüm. Ai deja patruzeci de ani...

Stând la celălalt capăt al mesei și vopsindu-și unghiile într-un vișiniu strălucitor, mătușa Zeliha înălță capul și îi aruncă o privire lui Mustafa.

— Ce vârstă fatidică, șuieră dintr-odată printre dinți. Vârsta la care a murit tatăl tău, la fel ca și tatăl lui și bunicul lui... Trebuie să fii destul de neliniștit acum, că ai împlinit patruzeci de ani, frate... Moartea e atât de aproape...

Tăcerea care urmă era atât de mormântală, încât Asya se trase instinctiv înapoi.

— Cum poți să-i vorbești așa?

Bunica Gülsüm se ridică în picioare ținând încă în mâini tava cu orez.

— Pot să spun ce vreau cui vreau, răspunse mătușa Zeliha ridicând din umeri.

— Mă faci de rușine! Ieși afară, domnișoară, spuse bunica Gülsüm cu o voce scăzută și neînduplecată. Ieși din casa mea în clipa asta!

Deși mai avea încă două unghii de vopsit, Zeliha lăsă peria în sticlă, împinse scaunul în spate și ieși din cameră.

În cea de-a treia zi a vizitei lor, Mustafa a stat toată ziua în camera lui, scuzându-se că nu se simțea

bine. Făcuse febră, fapt care îi diminuea probabil nu numai energia, ci și capacitatea de a vorbi, fiindcă devenise extrem de tăcut. Fața îi era trasă, gura uscată și ochii înroșiți, deși nici nu băuse, nici nu plânsese. Ore în șir a stat în pat nemișcat, studiind motivele nedeslușite formate de mizerie și praf pe tavan. Între timp, Rose, Armanoush și cele trei mătuși se plimbau pe străzile din Istanbul, în special pe cele din jurul magazinelor.

În seara aceea se culcară mai devreme ca de obicei.

— Rose, iubito, îi șopti Mustafa soției sale pe când îi mângâia părul de un blond deschis.

Netezimea, strălucirea, moliciunea părului soției sale îl liniștiseră întotdeauna, ocrotindu-l tandru de familia lui cu păr negru și de trecutul lui întunecat. Se sprijinea de el cu trupul ei moale și cald.

— Rose, iubito. Trebuie să ne întoarcem. Hai să luăm avionul spre casă mâine.

— Ești nebun? Sunt încă amețită din cauza diferenței de fus orar, îi răspunse Rose căscând și întinzându-și picioarele umflate.

Purta o cămașă de noapte din satin, cu broderii, pe care o cumpărase chiar în ziua aia de la Grand Bazaar și părea palidă și obosită, mai puțin din cauza diferenței de fus orar, cât a freneziei cumpărăturilor.

— De ce ești așa de nervos? Nu suporti să-ți mai vezi propria familie câteva zile?

Își trase păturile moi până sub bărbie și în căldura patului își lipi sânii de el. Apoi îi mângâie mâna, de parcă ar fi încercat să convingă un băiat, și îl sărută delicat, mângâietor pe gât, însă, când încercă să se retragă, el vru mai mult, însetat de iubire.

— Totul e în regulă, spuse Rose pe când trupul ei se încordă și respirația i se accelerează doar ca să se domolească repede. Sunt atât de obosită, îmi pare rău, iubito... Încă cinci zile și după aceea ne întoarcem acasă.

Apoi stinse veioza de lângă ea și nu îi trebuiă decât câteva clipe ca să adoarmă.

Mustafa rămase acolo, în lumina slabă, distras de la erecția sa, părând dezamăgit și încordat. Deși era obosit, nu putea adormi. Rămase acolo nemișcat până când auzi o bătaie în ușă.

— Da?

Ușa se deschise cu un scârțâit și o clipă mai târziu capul mătușii Banu se strecură înăuntru.

— Pot să intru? Întrebă cu o voce șoptită, șovăitoare.

După ce auzi un posibil răspuns afirmativ, se strecură până în cealaltă parte a camerei cu picioarele îngropate în covorul pufos și apoi se opri. Baticul ei roșu strălucea de parcă ar fi fost irizat de o lumină misterioasă, iar pungile întunecate de sub ochi îi dădeau înfățișarea unei fantome.

— N-ai coborât toată ziua. Voiam doar să văd ce mai faci, șopti privind-o pe Rose, care dormea pe partea ei de pat, cu brațele încolăcite în jurul pernei.

— Nu m-am simțit bine, răspunse Mustafa uitându-se la ea și apoi mutându-și repede privirea în altă parte.

— Ia, frate, spuse Banu întinzându-i un bol cu *ashure* ornat cu sâmburi de rodie. Știi, mama a făcut

o oală uriașă de *ashure* pentru tine.

Pe chipul ei serios se ivi dintr-odată un zâmbet.

— Trebuie să spun că ea l-a făcut, însă eu am ornat bolurile.

— O, mulțumesc, ești foarte drăguță, îngăimă Mustafa simțind că-l treceau fiori pe șira spinării.

Se temuse întotdeauna de soră-sa cea mare. Orice urmă de glas îl părăsi în momentul în care simți privirea lui Banu cercetându-l. Deși își făcuse un obicei din a-i cerceta pe alții, ea însăși rămânea de nepătruns. Banu era exact opusul lui Rose: transparența nu era una din calitățile ei. Mai mult, semăna cu o carte misterioasă, scrisă într-un alfabet tainic. Oricât de mult ar fi încercat Mustafa să-i ghicească intențiile, nu reușea în ruptul capului să-i deslușească expresia întunecată. Totuși, își dădu toată silința să pară recunoscător pe când lua bolul cu *ashure*.

Tăcerea care urmă era grea și indescifrabilă. Nici o tăcere nu i se păruse atât de încrâncenată lui Mustafa. Rose se răsuci în somn, de parcă aceasta ar fi deranjat-o, însă nu se trezi.

Existaseră multe momente în viața sa când Mustafa simțise brusc nevoia să-i mărturisească soției sale că ceea ce vedea ea în el nu era de fapt eul lui întreg. Totuși, alteori fusese mulțumit jucând rolul unui om fără trecut, un om care făcuse din renegarea acestuia un adevărat cult. Amnezia aceasta a lui era voită, deși nu calculată. Pe de o parte, exista undeva în adâncul minții sale o poartă care nu se închidea, indiferent ce-ar fi făcut; unele amintiri treceau întotdeauna de ea.

Pe de altă parte, exista nevoia de a scoate la suprafață ceea ce mintea sa înlăturase cu iscusință. Acești curenți gemeni l-au însoțit de-a lungul întregii sale vieți. Acum, când se întorsese în casa copilăriei lui și se afla sub privirea pătrunzătoare a surorii lui mai mari, știa că unul din curenți era condamnat să-și piardă forța. Știa că, dacă avea să stea aici mai mult timp, avea să înceapă să-și amintească. Și că fiecare amintire avea să declanșeze o alta. În clipa când pusese piciorul în casa copilăriei sale, vraja care-l protejase în toți acești ani de propria lui memorie fusese destrămată. Cum putea să se mai refugieze în amnezia lui fabricată?

— Trebuie să te întreb ceva, icni Mustafa, iar icnetul lui semăna cu cel scos de un băiat între două lovituri.

O curea de piele cu cataramă de aramă. Pe când era copil, Mustafa se mândrea că nu plângea niciodată, nu vărsa nici măcar o lacrimă când tatăl își scotea cureaua. Oricât de mult învățase să-și stăpânească lacrimile, nu reușise niciodată să-și înăbușe icnetele. Cât ura icnetelele astea. Luptându-se pentru aer. Luptându-se pentru spațiu. Luptându-se pentru afecțiune.

Se opri o clipă, de parcă și-ar fi adunat gândurile.

— E ceva care mă sâcăie de câtva timp...

În glasul lui, altfel liniștit, se simțea doar o nuanță ușoară de teamă. Lumina lunii pătrundea prin perdele și desena un cerc mic pe covorul turcesc pufos. Își concentrează atenția asupra aceluia cerc și dădu drumul întrebării:

— Unde e tatăl Asyei?

Mustafa se întoarse spre sora lui mai mare la timp ca să-i vadă grimasa, însă Banu își regăsi imediat stăpânirea de sine.

— Când ne-am întâlnit în Germania, mama mi-a spus că Zeliha a făcut un copil cu un bărbat cu care a fost logodită pentru scurt timp. Însă mi-a zis că a părăsit-o.

— Mama te-a mințit, îl întrerupse Banu. Însă ce importanță mai are acum? Asya a crescut fără să-și vadă tatăl. Nu știe cine e. Și nici restul familiei nu știe, adăugă în grabă. În afară de Zeliha, bineînțeles.

— Nici măcar tu? întrebă Mustafa neîncrezător. Am auzit că ești o prezicătoare autentică. Feride spune că ai înrobit doi *djinn*-i răi ca să obții toate informațiile de care ai nevoie. Pari să ai clienți de peste tot. Și acum vrei să-mi spui că nu știi ceva atât de crucial? *Djinn*-ii nu ți-au dezvăluit nimic despre asta?

— Ba da, ca să spun drept, mărturisi Banu. Însă aș vrea să nu fi știut lucrurile pe care le știu.

Inima lui Mustafa începu să bată mai repede pe măsură ce asimila cuvintele ei. Înărmurit, închise ochii. Însă până și din spatele pleoapelor închise putea zări privirea pătrunzătoare a lui Banu. Și încă o pereche de ochi strălucind amenințător în întuneric, atât de găunoși și de înspăimântători. Era oare *djinn*-ul ei cel rău? Însă toate astea trebuie să fi fost un vis, fiindcă, atunci când Mustafa Kazancı deschise din nou ochii, în cameră nu erau decât el și soția lui.

Totuși, chiar lângă pat, în partea pe care dormea el, era un bol cu *ashure* care-l aștepta. Îl privi îndelung și dintr-odată știu de ce fusese lăsat acolo și ce anume i se cerea să facă. Alegerea îi aparținea lui... mâinii lui stângi.

Își privi mâna stângă, care se odihnea așteptând lângă bol. Zâmbi simțindu-i forța. Mâna lui putea fie să ia bolul, fie să-l refuze. Dacă alegea a doua variantă, avea să se trezească în dimineața următoare pregătit pentru o altă zi la Istanbul. Avea s-o vadă pe Banu la micul dejun. Nu avea să vorbească despre discuția avută cu o noapte înainte. Avea să pretindă că bolul acela cu *ashure* nu fusese niciodată pregătit și servit. Dacă alegea prima variantă însă, lucrurile aveau să ia o întorsătură complet diferită. Dar, fiindcă atinsese limita de vârstă a bărbaților din familia Kazancı, moartea era oricum aproape, o zi în plus sau în minus nu avea să schimbe nimic în acest punct al vieții lui. În minte îi răsuna o veche poveste – povestea unui om care fugise până la capătul pământului sperând că va putea scăpa de Îngerul Morții, doar ca să dea peste el acolo unde le era menit să se întâlnească de la bun început.

Era vorba mai puțin de a alege între viață și moarte, cât de a alege între o moarte voluntară și una întâmplătoare. Cu o astfel de moștenire de familie, era încredințat că avea să moară oricum curând. Acum mâna lui stângă, mâna lui vinovată, putea să decidă când și cum.

Își aminti de bucățica de hârtie pe care o îndesase în peretele de piatră al altarului El Tiradito. „Iartă-mă“, scrisese pe ea. „Pentru ca eu să exist, trecutul a trebuit să fie șters.“

Acum simțea că trecutul se întorcea. Și pentru ca acesta să existe, el trebuia să fie șters de pe fața pământului...

În toți acești ani, o remușcare chinuitoare îl măcinase pe dinăuntru, puțin câte puțin, fără să-i

distrugă fațada exterioară. Însă poate că bătălia dintre amintire și uitare se încheiase, în sfârșit. Ca o câmpie marină ce se întindea cât vedeai cu ochii după ce marea se retrăsese, amintirile unui trecut tulbure ieșeau la suprafață ici și colo din apele în reflux. Se întinse după *ashure*. Cu bună știință și hotărâre începu să-l mănânce, încetul cu încetul, savurând fiecare ingredient cu fiece gură pe care o lua.

Se simți atât de ușurat să-și lase în urmă în același timp trecutul și viitorul. Se simți atât de bine să-și lase în urmă propria viață.

La câteva secunde după ce își termină bolul cu *ashure*, a fost cuprins de niște crampe înfiorătoare, atât de puternice, încât nu putea să respire. Două minute mai târziu respirația i se opri complet.

Astfel a murit Mustafa Kazancı la vârsta de patruzeci de ani și trei sferturi.

CAPITOLUL
OPTSPREZECE

Cianură de potasiu

Trupul a fost spălat cu o bucată de săpun de dafin, la fel de parfumat și pur precum se spune că ar fi pășunile raiului. A fost frecat, periat, clătit și apoi lăsat așa, gol, să se usuce pe piatra netedă din curtea moscheii, înainte să fie înfășurat într-un giulgiu de bumbac din trei bucăți, așezat într-un sicriu și, în ciuda sfatului ferm al consiliului bătrânilor de a fi îngropat în aceeași zi, încărcat într-un dric pentru a fi dus direct înapoi la casa familiei Kazancı.

— Nu puteți să-l luați acasă! exclamă bărbatul uscățiv care spăla morții, blocând ieșirea din curtea moscheii și încruntându-se la toți cei implicați. O să pută, pentru numele lui Allah! Îl puneți într-o situație jenantă.

Undeva între „îl“ și „jenantă“ începu să plouă; stropi rari, șovăielnici, de parcă ploaia ar fi vrut și ea să joace un rol în toate astea, însă nu se hotărâse încă de care parte să treacă. Marțea asta din martie, fără îndoială cea mai dezechilibrată și mai dezechilibrantă lună în Istanbul, părea totuși să se fi răzgândit din nou, hotărând că aparținea de fapt iernii.

— Păi, frate îmbălsămaătorule – pufni mătușa Feride, integrându-l pe loc pe bărbatul nervos în universul atotcuprinzător și egalitarist al schizofreniei ei hebefrenice –, o să-l ducem înapoi acasă pentru ca toată lumea să-l poată vedea pentru ultima oară. Vezi dumneata, fratele meu a fost plecat în străinătate atâția ani, încât aproape că i-am uitat chipul. După douăzeci de ani, se întoarce în sfârșit la Istanbul și în ce-a de-a treia zi pe care o petrece aici își dă ultima suflare. Moartea lui a fost atât de neașteptată, încât vecinii și rudele n-o să creadă c-a murit dacă nu au ocazia să-l vadă mort.

— Femeie, ți-ai ieșit din minți? În religia noastră nu există așa ceva! i-o trânti îmbălsămaătorul, sperând ca asta s-o oprească să spună ce avea de gând să spună în continuare. Noi, musulmanii, nu ne expunem morții în vitrină. Chipul i s-a înăsprit vizibil când a adăugat: Dacă vecinii voștri vor să-l vadă, atunci vor trebui să vină la piatra lui de mormânt din cimitir.

Când mătușa Feride se opri să mediteze la sugestia aia, mătușa Cevriye, care stătea lângă ea, se uită la bărbat ridicând dintr-o sprânceană, așa cum se uita la elevii ei în timpul unui examen oral, când voia să-i facă să-și dea seama ei înșiși cât de illogic era răspunsul pe care tocmai îl dăduseră.

— Păi, frate îmbălsămaătorule, continuă mătușa Feride, revenindu-și. Cum pot să-l vadă dacă e în

mormânt, la doi metri sub pământ?

Sprâncenele stufoase al îmbălsămătorului se ridicară din cauza frustrării, însă preferă să nu răspundă, dându-și în sfârșit seama că n-avea rost să mai discute cu femeile alea.

În dimineața aceea, mătușa Feride își vopsise părul în negru. Țista era părul ei de doliu. Scutură hotărâtă din cap și apoi adăugă:

— Nu-ți face griji. Poți să fii sigur că n-o să-l expunem cum fac creștinii prin filme.

Enervat de ochii în permanentă mișcare și de mâinile fluturânde ale mătușii Feride, îmbălsămătorul rămase țeapăn ca un mort preț de o clipă chinuitoare, părând acum mai puțin supărat și mai curând abătut, de parcă și-ar fi dat seama dintr-odată că era cea mai nebună ființă peste care dăduse vreodată. Ochii lui iscoditori se uitară în jur, căutând ajutor. Și, fiindcă n-au găsit nici unul, privirea lui alunecă spre trupul neînsuflețit care îi aștepta răbdător să ia o hotărâre în privința sorții sale și din nou înapoi la cele două mătuși, însă, dacă în acest du-te-vino al privirii sale se ascundea un mesaj secret, nici una din ele nu-i putea desluși înțelesul.

În schimb, mătușa Cevriye îi dădu un bacșiș gras.

Așa că îmbălsămătorul își luă bacșișul, iar cele două surori Kazancı, mortul.

Într-o clipă au încropit un convoi format din patru vehicule. În fruntea procesiunii venea dricul, de culoare verde-salvie, așa cum se cuvine să fie un dric musulman, culoarea neagră fiind rezervată funeraliilor minorităților, ale armenilor, evreilor și grecilor deopotrivă. Sicriul era așezat în partea din spate a camionului cu trei compartimente și, fiindcă cineva trebuia să însoțească mortul, Asya se oferii de bunăvoie. Armanoush, pe chipul căreia se citea o confuzie totală, o ținea strâns pe Asya de mână, dând astfel impresia că se oferiseră amândouă.

— Nu iau nici o femeie în cabina dricului, spuse șoferul, care semăna izbitor cu îmbălsămătorul.

Poate că erau frați; unul spăla morții, în timp ce celălalt îi transporta, și probabil că exista și un al treilea frate care lucra la cimitir, fiind însărcinat cu îngroparea lor.

— Păi, n-ai încotro, fiindcă n-a mai rămas nici un bărbat în familie, îl înfruntă mătușa Zeliha din spate, pe un ton atât de glacial, încât omul închise gura imediat.

Poate că-i trecuse prin minte că, dacă într-adevăr nu exista nici un bărbat care să însoțească mortul în dric, era mai bine să-l însoțească cele două fete decât femeia aia intimidantă, cu fustă mini și cercei în nas.

Așa că bărbatul încetă să se mai plângă și în curând dricul porni greoi.

Chiar în spatele lor se afla Toyota Corolla a lui Rose. Panica ei era aproape palpabilă din felul în care mașina se hurduca și se oprea, înaintând centimetru cu centimetru, de parcă ar fi fost fie scuturată de niște sughițuri ritmate, fie intimidată de traficul înfiorător.

Data fiind tulburarea ei care creștea neîncetat, era greu să ți-o imaginezi în clipa aia pe Rose la volanul unui Grand Cherokee Limited 4 × 4 ultramarin, cu patru uși, echipat cu un motor cu 8 cilindri. Femeia care traversa ca o vijelie bulevardele spațioase din Arizona se transformase într-un șofer total

diferit pe străzile sinuoase și aglomerate din Istanbul. Ca să spunem adevărul, Rose era complet șocată în momentul de față, zăpăceala și dezorientarea aproape depășindu-i durerea. La nu mai mult de șaptezeci și două de ore după sosirea lor acolo, se simțea de parcă se prăbușise din întâmplare într-o gaură de vierme a universului și se poticnea printr-o altă dimensiune, un tărâm ciudat, unde nimic nu părea normal și unde până și moartea era învăluită în irealitate.

Bunica Gülsüm stătea alături de ea, incapabilă să comunice cu această noră americană pe care n-o văzuse în viața ei, însă pentru care simțea îngrijorare și milă acum, că își pierduse soțul, deși nu atâtă îngrijorare și milă cât simțea pentru ea însăși, acum, că își pierduse fiul.

Pe bancheta din spate se afla Petite-Ma. Astăzi purta un batic adevărat, de exterior, tivit la capete cu un negru ca tușul. În prima zi petrecută în Istanbul, Rose pierduse o groază de timp încercând să descopere criteriul esențial care avea să o lămurească o dată pentru totdeauna de ce unele turcoaise purtau batic și altele nu. Totuși, în scurt timp renunțase, nereușind să rezolve enigma nici măcar la nivel local sau măcar la nivelul casei. De ce Dumnezeu o femeie fără vârstă precum Petite-Ma purta batic pe cap, iar nora ei Gülsüm nu, și de ce una dintre mătuși purta batic pe cap, iar celelalte trei surori ale ei nu, era pur și simplu peste puterea ei de înțelegere.

Chiar în spatele Toyotei venea mătușa Zeliha, în mașina ei Alfa Romeo de un argintiu metalizat, împreună cu surorile ei care se înghesuieră înăuntru și Sultan al Cincilea încovrigat într-un coș pe care mătușa Cevriye îl ținea pe genunchi, neobișnuit de liniștit astăzi, de parcă moartea oamenilor ar fi avut un efect calmant asupra ferocității sale de felină.

Pe lângă Alfa Romeo zumzăia broscuța Volkswagen de culoare galbenă condusă de Aram. Nereușind să înțeleagă de ce femeile din familia Kazancı își duceau mortul acasă, însă destul de înțelept ca să știe că nimic nu te poate obosi mai mult decât să încerci să te opui mătușilor, în special când era vorba de un grup ca ăsta, preferase să nu întrebe. De aceea mergea pur și simplu în urma lor, încercând să se asigure că iubita sa era bine în mijlocul acestei agitații.

La semaforul din Shishli, unde traficul era blocat, aflat doar la câteva străzi de cimitirul musulman spre care încercase să-i îndrume îmbălsămătorul, s-au aliniat întâmplător unii lângă alții, asemenea avangardei unei armate neîmblânzite care avea aceeași râvnă de-a lupta, însă nici o cauză comună. Mătușa Feride a scos capul pe geam și a făcut cu mâna în dreapta și-n stânga, aparent încântată că se aliniaseră toți astfel din pură întâmplare, acționând pentru prima oară la unison, chiar dacă nu era decât de dragul unei lumini roșii mecanice. Rose ignoră gestul, bunica Gülsüm pe autoarea lui.

La următoarea oprire la semafor, care era tot pe roșu, stând între Armanoush și șoferul dricului, Asya cercetă din nou mașinile din jur, însă din fericire se pierduseră din vedere unii pe alții. S-a simțit cuprinsă imediat de o ușurare lipsită de orice fel de rușine nezărind nici una din rudele ei din familia Kazancı în raza ei vizuală, în afară de cea care zăcea în sicriul din spate, bineînțeles, însă nici asta nu intra în raza ei vizuală atâtă vreme cât nu se întorcea. În timp ce înaintau prin traficul gelatinos, atât de aglomerat și de înțepenit, străpuns ici și colo de breșe neașteptate, în fața lor apărură o camionetă Coca-

Cola de un roșu strălucitor.

Când semaforul se făcu verde și începură iar să înainteze, pe banda din dreapta lor se ivi un convoi de mașini cu suporteri ai unei echipe de fotbal. Aveau șepci, fulare, steaguri și eșarfe, iar unii din ei aveau părul vopsit în culorile echipei cu care țineau: roșu și galben. Dezamăgiți de traficul greoi, majoritatea fanilor se cufundaseră pentru o clipă în apatie, pălăvrăgind leneș între ei și agitând din când în când câte o eșarfă de la ferestrele deschise.

Totuși, când traficul începu să se miște iarăși greoi, își reluară cântecele și strigătele cu o forță reînnoită. Curând, un taxi galben cu zeci de autocolante lipite pe el se strecură imprudent în spațiul strâmt dintre dric și camioneta Coca-Cola din față. Șoferul de lângă Asya înjură furios, încetinind. În timp ce acesta mormăia printre dinți alte înjurături, iar Armanoush se uita la taxiul din față cu o uimire crescândă, Asya se chinui să descifreze scrisul de pe autocolantele de pe bara de protecție. Acolo, printre multe altele, zări un autocolant fluorescent pe care scria: NU-MI SPUNE CĂ SUNT TICĂLOS. ȘI TICĂLOȘII AU INIMĂ.

Șoferul taxiului era un bărbat oacheș, cu o figură colțuroasă și o mustață à la Zapata, care părea să aibă cel puțin șazeci de ani, fiind prea bătrân ca să se implice într-o astfel de manifestare fotbalistică. Între înfățișarea cât se poate de tradiționalistă a bărbatului și frenezia cu care conducea exista un contrast violent. Totuși, și mai interesanți decât el erau clienții – dacă nu cumva chiar prietenii – din taxiul lui. Bărbatul de lângă șofer avea fața pictată – jumătate în galben și cealaltă jumătate în roșu. Asya putea vedea clar lucrul ăsta din dricul din spate, fiindcă bărbatul scosese capul pe geamul deschis, fluturând cu o mână o eșarfă galbenă și roșie, în timp ce cu cealaltă se ținea neglijent de scaunul din față. Cu partea de sus a trupului atârând în afară și cea de jos ascunsă înăuntrul mașinii, arăta de parcă ar fi fost tăiat în două de un magician. Chiar și de la depărtare Asya putea vedea că nasul bărbatului era atât de roșu din cauza băuturii, încât strica simetria feței sale pe jumătate galbenă, pe jumătate roșie, înclinând balanța în favoarea roșului. Tocmai pe când se gândea ce băătură – berea sau *raki*-ul sau ambele – ar fi putut înzestra nasul unui om cu această nuanță aparte, geamul din spatele lui se lăsă în jos și alt supporter ridică în aer o tobă cu o mână, în timp ce cu cealaltă se ținea de interiorul mașinii. Într-o armonie perfectă, trupurile celor doi huligani răsăriră pe geam, asemenea noilor vlăstare ale unui taxicopac de culoare galbenă.

Apoi bărbatul care stătea pe locul din față scoase un băț și începu să bată în toba pe care celălalt o ținea în aer. Imposibilitatea misiunii trebuie să le fi dat energie, fiindcă în curând suplimentară bubuiturile și bufniturile cu un imn. Câțiva trecători de pe trotuare s-au oprit uluiți, însă mulți alții au aplaudat și s-au alăturat duetului, declamând versurile cu o înflăcărare crescândă:

Pământul, cerul, apa să ne asculte glasul,

Întreaga lume să se cutremure sub pașii noștri grei.

— Ce spun? Întrebă Armanoush împungând-o pe Asya cu cotul, însă aceasta nu se grăbi să traducă, în principal fiindcă atenția îi era fixată asupra unui trecător.

Era un flăcău deșirat, în zdrențe, care trăgea pe nas aurolac dintr-o pungă de plastic în timp ce tropăia din picioarele desculțe și murdare în ritmul imnului. La fiecare câteva secunde, băiatul se oprea din inhalat și rostea cuvintele imnului, însă în urma celorlalți, ca un ecou straniu: „...sub pașii noștri grei...”

Între timp ceilalți petrecăreți începuseră și ei să fluture steaguri și eșarfe de la geamurile mașinilor, alăturându-se veseli cântecului. Din când în când, toboșarul se oprea și își folosea bățul ca să deseneze în aer șerpi imaginari înspre trecătorii și vânzătorii ambulanți de pe trotuar, de parcă îi dirija pe toți, orchestrând întreaga larmă a orașului.

După ce s-a terminat prima jumătate a cântecului, s-a iscat o scurtă confuzie, fiindcă puțini din corul acela pestriț păreau să știe versurile celei de-a doua jumătăți. Însă, nelăsând acest amănunt neplăcut să le distrugă solidaritatea, o luară iarăși de la capăt, de data asta și mai agresiv ca înainte.

*Pământul, cerul, apa să ne asculte glasul,
Întreaga lume să se cutremure sub pașii noștri grei.*

Astfel se perindau cu toții de-a lungul bulevardului într-un potop de roșu și galben, în mijlocul haosului și larmei. Armaoush, Asya și șoferul priveau în tăcere din dric, cu ochii țintă la taxiul galben din față. Îl urmau la o distanță periculos de mică, astfel încât Asya putea vedea cutiile goale de bere rostogolindu-se înapoi și-ncolo în geamul din spate.

— Uită-te la ei! Așa ar trebui să se comporte niște oameni maturi?! Explodă șoferul dricului. Așa se întâmplă uneori. Un suporter moare și familia sau prietenii lui descreierați vor să-i înfășoare sicriul în steagul vreunei echipe de fotbal. Iar după aceea se așteaptă să transport sicriile astea profanatoare la cimitir! Dacă e să mă-ntrebați pe mine, toată chestia asta e blasfemie curată! Ar trebui să existe o lege care să interzică tâmpeniile de genul ăsta. Numai șalul verde de rugăciune ar trebui îngăduit, zău așa. Nimic altceva. Ce cred oamenii ăștia că fac? Nu sunt musulmani sau care e problema lor? Ești mort, pentru numele lui Allah, la ce mai ai nevoie de steag de fotbal? A construit Allah vreun stadion în ceruri? Sunt campionate în rai?

Neștiind ce să răspundă la această ultimă întrebare, Asya se foi stânjenită în scaun, însă apoi atenția șoferului fu din nou atrasă de taxiul galben. O melodie mecanică răsuna din mobilul suporterului aplecat pe geamul din față. Ținându-se încă de taxi cu o mână, dirijând încă orașul cu cealaltă, huliganul solid făcu o încercare de-a răspunde la telefon, uitând că nu mai avea încă o mână pentru treaba asta. Își pierdu echilibrul și, odată cu el, pierdu încă două lucruri: mai întâi bățul cu care bătea în tobă, apoi mobilul. Ambele căzură în stradă, chiar în fața dricului.

Taxiul galbense opri brusc, iar dricul opri și el tocmai când distanța dintre cele două mașini se

micșorase până la un fir de păr. Asya și Armanoush se aplecară în față din cauza opririi bruște și apoi verificară amândouă deodată sicriul din spate. Era intact.

Într-o clipă, proprietarul obiectelor căzute sări din taxi, încă zâmbind și cântând, cu fața pe jumătate galbenă, pe jumătate roșie strălucind de înflăcărare. Se uită în urmă de parcă și-ar fi cerut scuze de la șoferii din spate pentru că-i făcuse să se oprească. Abia atunci observă că mașina care venea în urma lor nu era una obișnuită, ci un dric verde-salvie, simbolul morții, care îi urmărea ca o umbră nefastă. Preț de o clipă interminabilă și chinuitoare bărbatul rămase acolo, în mijlocul traficului, părând dezorientat. În cele din urmă, când o altă mașină plină cu suporterii trecu în goană pe lângă el cântând imnul și amicului lui bătău nerăbdător toba cu mâna, își aminti să-și ridice mobilul și bățul din mijlocul străzii. După ce mai aruncă o ultimă privire sicriului din dric, se întoarse și se sui din nou în taxi. De data asta nu se mai aplecă pe geam, ci rămase înăuntru, liniștit.

Armanoush și Asya nu se putură abține să zâmbească.

— Trebuie să aveți cea mai respectată profesie din orașul ăsta, îi declară Asya șoferului care urmărise întreaga scenă împreună cu ele. Umbra dumneavoastră poate înspăimânta până și pe cel mai înfierbântat și mai turbat supporter.

— Nici gând, spuse șoferul. Se plătește foarte puțin, nu ai nici un beneficiu, nici asigurare de sănătate, nici dreptul să faci grevă, nimic. Pe vremuri conduceam camioane de mare tonaj, făceam transporturi pe distanțe mari, știți. Cărbune, petrol, gaz butan, apă industrială... orice. Le-am transportat pe toate.

— Era mai bine ca acum?

— Glumești? Sigur că era mai bine! Încărcai marfa în Istanbul și te îndreptai spre alt oraș. Fără nici un șef de lingușit, nici un supraveghetor de pupat în fund! Ești propriul tău stăpân. Când ai chef, poți să tândălești pe drum dacă șeful nu-ți cere să livrezi marfa repede. În cazul ăsta trebuie să conduci fără să dormi. În afară de asta, era o slujbă curată. Curată și demnă. Nu trebuia să pleci capul în fața nimănui.

Traficul începu să se accelereze și șoferul schimbă vitezele. În scurt timp convoiul de mașini cu suporterii coti la dreapta, îndreptându-se spre stadion.

— Atunci de ce ați renunțat la slujba aia? se interesă Asya.

— Am adormit la volan. În clipa asta gonesc pe șosea. În clipa următoare se aude o detunătură îngrozitoare, de parcă ar fi Ziua Judecării de Apoi și Allah ne-ar chema la El. Când deschid ochii, mă trezesc în bucătăria unei cocioabe de pe marginea șoselei.

— Ce zice? întrebă în șoptă Armanoush.

— N-ai vrea să știi, crede-mă, îi răspunse Asya tot în șoptă.

— Ei bine, întreabă-l câți morți transportă cu dricul în fiecare zi.

Când i se traduse întrebarea, șoferul clătină din cap:

— Depinde de anotimp. Primăvara e cel mai rău; primăvara nu mor prea mulți oameni. Însă după aia vine vara, cel mai aglomerat anotimp. Dacă se fac patruzeci de grade, e o nebulie pentru noi, avem

morți cu duiumul, în special bătrâni... Mor ca muștele... Vara oamenii din Istanbul mor pe capete!

Se opri gânditor, lăsându-i Asyei povara semantică a ultimei fraze pe care o construisese. Apoi se uită la un trecător îmbrăcat în frac, ce țipa într-un telefon mobil dând ordine, și exclamă:

— Toți bogătașii ăștia! Pfuui! Strâng grămezi de bani o viață-ntreagă și pentru ce? Ce prostie! Au cumva giulgiurile buzunare? Fiindcă în cele din urmă toți ajungem să îmbrăcăm un giulgiu de bumbac. Asta e tot. Nu tu haine șic. Nu tu bijuterii. Poți să porți frac în mormânt sau rochie de seară? Cine ține cerul pentru oamenii ăștia?

Asya nu avea nici un răspuns de oferit, așa că nici măcar nu încercă să dea unul.

— Dacă nu-l ține nimeni acum, cum putem trăi sub cerul ăsta? Eu, unul, nu văd nici un fel de coloane cerești! Tu vezi? Cum poate cineva să joace fotbal pe stadioanele astea dacă Allah zice „Nu mai țîn cerul sus“?

Pe când întrebarea plutea încă în aer, cotiră și ajunseră în sfârșit la locuința familiei Kazancı.

Mătușa Zeliha îi aștepta în fața casei. Schimbă câteva cuvinte cu șoferul și îi dădu un bacșiș.

Volkswagenul, Alfa Romeo-ul argintiu metalizat și Toyota Corolla erau aliniat în fața casei. Se părea că toată lumea ajunsese înaintea lor. Casa era plină de oaspeți care așteptau cu toții ca sicriul să fie dat jos din mașină.

Intrând în casă, Asya și Armanoush se treziră într-un spațiu exclusiv feminin, înțesat până la refuz. Deși majoritatea oaspeților erau înghesuiți în livingul de la parter, unii erau împrăștiați în momentul ăla prin alte camere, fie ca să schimbe scutecele copiilor, fie să-și certe copiii mai mari, să bârfească puțin sau să se roage, acum că era timpul rugăciunii de după-amiază. Nemaivând în ce dormitor să se retragă, fetele se îndreptară spre bucătărie, doar ca să dea acolo peste mătuși, care vorbeau în șoaptă despre tragedia care le lovise, în timp ce pregăteau tăvile cu *ashure* ce urmau să fie servite.

— Biata mama e distrusă. Cine s-ar fi gândit că tot *ashure* pe care l-a gătit pentru Mustafa avea să le fie servit jelitorilor lui? spuse mătușa Cevriye stând lângă plită.

— Mda, mireasa americană e și ea distrusă, remarcă mătușa Feride, fără să ridice privirea de la o pată misterioasă de pe podea. Biata de ea. Vine la Istanbul pentru prima dată în viață și își pierde soțul. Îți dă fiori, nu alta!

Stând la masă și ascultându-le pe surorile ei în timp ce fuma o țigară, mătușa Zeliha spuse încet:

— Ei, presupun că acum o să se întoarcă în America și o să se mărite din nou. Știți că trei e numărul lui Allah. Dacă s-a măritat a doua oară, trebuie să se mărite și a treia oară. Însă, după un soț armean și unul turc, mă întreb care-o să fie a treia alegere?

— Femeia e în doliu, cum poți să spui asemenea lucruri? întrebă mătușa Cevriye.

— Doliul e ca virginitatea, spuse mătușa Zeliha scoțând un suspin. Trebuie să-l sacrifici celui care merită mai mult.

Înspăimântate de ceea ce tocmai auziseră, cele două mătuși tresăriră, cuprinse de o uluială

consternată. Chiar în clipa aia Asya și Armanoush intrară în bucătărie, urmate de Sultan al Cincilea, care miorlăia dându-le de înțeleș că-i era foame.

— Haideți să dăm ceva de mâncare pisicii înainte să devoreze tot *ashure*, spuse mătușa Zeliha.

În clipa aia mătușa Banu, care lucrase în ultimele douăzeci de minute pe blatul de bucătărie, pregătind ceaiul, tăind lămâile felii și ascultând discuția aceea fără să intervină niciodată, se întoarse către soră-sa mai mică și decretă:

— Avem treburi mai urgente de făcut.

Mătușa Banu deschise un sertar, scoase un cuțit imens și strălucitor, luă o ceapă de pe blatul de bucătărie și o tăie în două. Apoi puse jumătate de ceapă într-o ceașcă și o vârî sub nasul mătușii Zeliha.

— Ce faci? întrebă mătușa Zeliha aproape sărind de pe scaun.

— Te ajut să plângi, draga mea, spuse mătușa Banu clătinând din cap. N-ai vrea ca oaspeții dinăuntru să te vadă în felul ăsta, nu-i așa? Oricât de liberă ai fi în spirit, până și tu trebuie să verși o lacrimă sau două în casa mortului.

Cu ceapa sub nas, mătușa Zeliha închise ochii, arătând ca o statuie avangardistă care nu avea nici o șansă să fie expusă într-un muzeu tradițional: *Femeia care nu putea să plângă și ceapa*.

Mătușa Zeliha deschise ochii ei verzi ca jadul și stoarse o lacrimă. Ceapa avusese efect.

— Bine, dădu aprobator din cap mătușa Banu. Haideți, trebuie să mergem toate în living. Probabil că oaspeții se întreabă unde le sunt gazdele, lăsându-și mortul singur.

Așa spuse sora care jucase odată rolul de „mamă“ pentru mătușa Zeliha, cântându-i cântece de leagăn pe jumătate inventate, dându-i să mănânce prăjituri pe cutii de carton preschimbate în mese imaginare, spunându-i povești în care fata cea frumoasă se căsătorea întotdeauna cu prințul la final, alintând-o și gâdilând-o, sora care o făcea să râdă ca nimeni alta.

— Bine! încuviință mătușa Zeliha. Să mergem, atunci.

Așa că se îndreptară agale spre living, cele patru mătuși în față, Armanoush și Asya mergând în spatele lor. Cu pași sincronizați, intrară în încăperea plină de oaspeți, încăperea în care se afla mortul.

Într-un colț, pe o pernă așezată pe podea, cu părul ei blond deschis acoperit cu un batic, cu ochii umflați de plâns, cu trupul ei plinuț strivit între străini, stătea Rose. Îi făcu imediat semn lui Armanoush, chemând-o lângă ea.

— Amy, unde-ai fost? întrebă Rose, însă înainte să aștepte răspunsul, începu să-i pună alte întrebări. N-am nici cea mai vagă idee ce se petrece aici. Ai putea să afli ce au de gând să facă apoi cu trupul lui? Unde au de gând să-l îngroape?

Având ea însăși prea puține răspunsuri, Armanoush se trase mai aproape de maică-sa și o luă de mână:

— Mamă, sunt sigură că știu ce fac.

— Dar sunt so-ți-a lui, se bâlbâi Rose, de parcă ar fi început să se îndoiască de asta.

Îl întinseseră pe divan. Mâinile, cu degetele mari legate laolaltă, erau așezate pe piept, pe care fusese

pusă o placă grea de oțel pentru ca trupul să nu se umfle. Două monede mari de argint înnegrit îi erau așezate pe pleoape, ca acestea să nu se ridice. În gură îi turnaseră câteva linguri de apă sfințită de la Mecca. Lângă cap, pe o farfurie de aramă, ardeau câteva bucăți de santal. Deși ferestrele nu erau deschise, nici măcar ușor întredeschise, fumul din încăpere se înviora la fiecare câteva minute, de parcă ar fi fost purtat de o briză imperceptibilă, care se strecura înăuntru de undeva, din spatele peretilor. Când se înviora astfel, fumul plutea în zigzag în jurul divanului, topindu-se în cele din urmă într-un rotocol cenușiu. Însă din când în când fumul urma o traiectorie diferită, lăsându-se în jos, din ce în ce mai aproape de mort, în cercuri concentrice, ca o pasăre care cobora pe pământ pentru a-și înhăța prada. Mirosul de santal, extrem de acru și de pătrunzător, deveni atât de puternic, încât toată lumea începu să lăcrimeze. Pe cei mai mulți nu-i deranja; oricum plâneau.

Într-un colț era înghesuit un imam schilod. Total absorbit, își legăna partea de sus a trupului pe când citea cu voce tare din Coran. Recitarea sa avea un ritm al ei, o măsură care urca, urca și apoi se oprea dintr-odată. Armanoush încercă să nu dea atenție discordanței totale dintre trupul mic al imamului și trupurile masive ale femeilor care-l înconjurau. Încerca, de asemenea, din greu să nu se uite la golul în care ar fi trebuit să se afle degetele bărbatului. La fiecare mână imamul avea doar câte un deget și jumătate. Era imposibil să nu te întrebi ce i se întâmplase. Se născuse așa sau îi fuseseră retezate? Oricare ar fi fost povestea, nedesăvârșirea trupului său era unul dintre motivele pentru care toate femeile alea se simțeau în largul lor alături de el. În imperfecțiunea sa se ascundea cheia perfecțiunii sale, în neîntregirea sa – secretul întregii sale sfințenii. Era un suflet aflat pe pragul dintre două lumi și, ca toate sufletele de felul ăsta, avea ceva straniu. Era bărbat, însă unul atât de plin de sfințenie, încât nu-l puteai privi ca pe un bărbat. Era un om sfânt, însă atât de schilodit, încât nu puteai să nu iei în seamă faptul că era muritor. În orice caz, imamul schilod nu avea nevoie de degete ca să întoarcă paginile Sfântului Coran din mintea sa. Păstrase în memorie fiecare verset al său.

La capătul versetelor respective, imamul se opri preț de o fracțiune sau două de secundă, savurând gustul pe care i-l lăsaseră în gură toate acele cuvinte sfinte. Apoi începu din nou să recite. Tocmai ritmul acesta ondulatoriu mișca sufletele femeilor îndoliate; nici una nu pricepea o boabă de arabă. Chiar și atunci când izbucneau în lacrimi și suspine, femeile aveau întotdeauna grijă să nu plângă atât de tare încât să acopere vocea imamului. Nu plâneau nici prea încet, neuitând câtuși de puțin, nici măcar o clipă, că locul acela, în care erau înghesuite cu toatele, era o *ölüevi*¹.

Lângă imam, în cel de-al doilea loc de cinste, stătea Petite-Ma, trupul ei mic arătând ca o prună uscată lăsată la soare, împuținată și zbârcită. Fiecare nou-venit îi săruta mâna și își exprima condoleanțele, însă era greu să-ți dai seama dacă le auzea într-adevăr. De cele mai multe ori, Petite-Ma le răspundea celor care îi sărutau mâna cu o privire. Însă din când în când, unui oaspete sau altuia îi răspundea cu un set de întrebări. „Cine ești, dragă?“, le întreba pe rude sau pe prietenii de-o viață. „Unde-ai fost tot timpul ăsta?“ „Nu pleca nicăieri, fată neastâmpărată!“, dojenea persoane complet străine. Iar apoi, între tăcerile ei uimitoare și remarcile care te lăsau fără grai, chipul ei rămânea fără nici

o expresie și clipea cu o neliniște abia ascunsă. În momentele acelea nu reușea să înțeleagă de ce se aflau toți oamenii ăia acolo, în livingul lor, și de ce plâneau atât de mult.

Divanul era încremenit; femeile – în continuă mișcare. Divanul era alb; femeile – îmbrăcate în mare parte în negru. Divanul era tăcut; femeile – gălăgioase, de parcă a face exact opusul a ceea ce făcea mortul era o premisă a vieții. În scurt timp, toate femeile s-au ridicat în grabă în picioare și și-au plecat supuse capetele. Cu chipurile însuflețite de durere și respect, însă și de o curiozitate bolnăvicioasă, l-au urmărit pe imamul schilod ieșind din încăpere. Pe când îl conducea spre ieșire, mătușa Banu îi sărută mâinile și îi mulțumi de multe ori, după care îi dădu un bacșiș.

De îndată ce imamul plecă, un țipăt ascuțit sfâșie aerul. Îl scosese o femeie cu obraji bucălați pe care n-o mai văzuse nimeni înainte. Țipătul ei atinse acute impresionante, iar în clipa următoare se învineți la față, vocea îi deveni stridentă și începu să tremure din tot trupul. Starea ei era atât de jalnică, durerea ei atât de palpabilă, încât ceilalți o priviră cu uimire. Femeia era o bocitoare, plătită dinainte să vină și să plângă în casa mortului, jelind oameni pe care nu-i văzuse niciodată. Bocetul ei era atât de tulburător, încât celelalte femei nu se putură abține să nu izbucnească și ele în plâns.

Trezindu-se astfel înconjurată de un furnicar de străini cerniți (până și maică-sa arăta ca o străină în momentul ăla), Armanoush Tchakhmakhchian urmări vârtejul acela de femei întorcându-se pe călcâie și plecând. Într-o armonie perfectă și cu mișcări neșovăielnice, oaspeții schimbară locurile cu nou-veniții. Asemenea păsărilor dintr-un stol, se cocoțară pe fotolii, pe canapea și pe pernele de pe podea, atât de înghesuiți unii în alții, încât umerii li se atingeau. Salutară fără cuvinte și plâneră strident; toate femeile acelea care puteau fi atât de tăcute când erau singure, dar care erau atât de zgomotoase când boceau în grup. Armanoush descoperise deja până în momentul ăla câteva din regulile ritualului de priveghi: de pildă, în casă nu se mai gătea. În schimb, fiecare oaspete venea cu câte o tavă cu mâncare; bucătăria era înțesată de cratițe și caserole. Nu se zărea nici urmă de sare, carne sau băutură la vedere și nu se simțea nici un miros apetisant de mâncare gătită. La fel ca mirosurile, sunetele erau și ele controlate. Muzica nu era permisă; nici televizorul, nici radioul. Gândindu-se la Johnny Cash, Armanoush se uită în jur, căutând-o pe Asya.

O zări stând pe canapea împreună cu câțiva vecini, ținând capul ridicat și trăgând absentă de o șuviță de păr în timp ce se uita la mort. Chiar în clipa în care se pregătea să se îndrepte spre ea, Armanoush o zări pe mătușa Zeliha stând lângă fiica ei și spunându-i ceva la ureche cu o expresie impenetrabilă.

Ei bine, pe divan zăcea într-adevăr un mort.

Și în mijlocul grupului de femei care boceau și plâneau fără-ncetare, Asya stătea tăcută, iar sângele i se scurgea din obraji.

— Nu te cred, spuse Asya fără să se uite direct la maică-sa.

— Nici nu e nevoie, murmură mătușa Zeliha. Însă în sfârșit îmi dau seama că îți datoram o explicație. Și, dacă nu ți-o dau acum, nu voi mai găsi niciodată timpul potrivit. E mort.

Asya se ridică încet în picioare și se uită la mort. Se uită îndeaproape și atent, ca să nu uite că mortul acela spălat cu săpun verde de dafin și înfășurat într-un giulgiu de bumbac din trei părți, mortul acela care zăcea acum nemișcat sub o placă de oțel și două monede de argint înnegrit, mortul acela căruia i se turnase în gură apă sfințită de la Mecca și care fusese parfumat cu santal era tatăl ei.

Unchiul ei... tatăl ei... unchiul ei... tatăl ei...

Ridică privirea și cercetă încăperea până când o zări pe mătușa Zeliha stând undeva în spate, cu o indiferență pe care nici măcar cepele abia tăiate nu o puteau înmuia. Pe când se uita la maică-sa, Asya înțelese de ce nu se împotrivise ca fiica ei să-i spună „mătușă“.

Mătușa ei... mama ei... mătușa ei... mama ei...

Asya făcu un pas înspre tatăl ei mort. Un pas și apoi încă unul, tot mai aproape. Fumul se intensifica în tandem. Undeva în încăperea Rose plângea îndurerată. La fel făceau toate femeile, într-un lanț nesfârșit. Toate erau legate între ele într-un șir de reacții și ritmuri, fiecare poveste împletindu-se cu cele ale altora, chiar dacă proprietarii lor recunoșteau sau nu lucrul ăsta. La fiecare jelanie exista un moment de acalmie sau poate că la fiecare jelanie în grup exista cineva care nu putea jeli împreună cu ceilalți.

— Tată..., murmură Asya.

La început a fost cuvântul, spune islamul, înainte de orice altă existență. Oricum o fi fost, cu tatăl ei s-a întâmplat exact invers. La început a fost absența cuvântului, înainte de existență.

A fost odată ca niciodată.

Demult, tare demult, într-o țară nu foarte-ndepărtată, pe când sita trecea prin pai, măgarul era crainicul orașului, iar cămila bărbierul... pe când eram mai bătrân decât tata și îi împingeam leagănul când îl auzeam plângând... când lumea era cu susul în jos, iar timpul era o roată care se învârtea iar și iar, astfel încât viitorul era mai bătrân decât trecutul, iar trecutul era la fel de tânăr precum câmpurile abia semănate...

A fost odată ca niciodată. Creaturile Domnului erau nenumărate precum boabele de grâu, iar a vorbi prea mult era un păcat, pentru că puteai să spui lucruri pe care n-ar fi trebuit să ți le amintești și puteai să-ți amintești lucruri pe care n-ar fi trebuit să le spui.

Cianura de potasiu e un compus incolor, format din sare de potasiu și cianură de hidrogen. Arată ca zahărul și este extrem de solubilă în apă. Spre deosebire de alți compuși toxici, are un miros perceptibil.

Miroase precum migdalele. Migdalele amare.

Dacă un bol cu *ashure* ar fi ornat cu sâmburi de rodie și picături de cianură de potasiu, prezența celei din urmă ar fi destul de greu de detectat, fiindcă migdalele se află printre multele ingrediente ale acestuia.

— Ce-ai făcut, stăpână? croncâni domnul Amar scoțând un rânjet îmbufnat, cum era de așteptat din partea lui. Ai intervenit în cursul lumii!

Mătușa Banu strânse din buze.

— Așa e, spuse în timp ce lacrimile i se prelingeau pe obraji. E adevărat, eu i-am dat bolul cu *ashure*, însă el a hotărât să-l mănânce. Am decis amândoi că era mai bine așa, cu mult mai demn decât să trăiești cu povara trecutului. Era mai bine decât să nu fi făcut nimic cu toată știința asta. Allah nu mă va ierta niciodată. Sunt proscrisă pentru totdeauna din lumea celor neprihăniți. Nu voi merge niciodată în rai. Voi fi aruncată direct în flăcările iadului. Însă Allah știe cât de puțin regret am în suflet.

— Poate că purgatoriul îți va fi sălaș pe vecie, încercă doamna Dulce să o consoleze, căci se simțea neajutorată văzând-o pe stăpână-sa cum plânge. Dar fata aia armeană? Ai de gând să-i spui secretul bunică-sii?

— Nu pot. E prea mult. În afară de asta, n-o să mă creadă.

— Viața e o coincidență, stăpână, spuse din nou domnul Amar.

— Nu pot să-i spun povestea. Însă îi voi da asta.

Mătușa Banu deschise un sertar și scoase o broșă de aur în formă de rodie, cu sâmburi din rubine ascunși înăuntru.

Bunica Shushan, odinioară proprietara acestei broșe, era unul din acele suflete rătăcitoare, menite să adopte un nume după altul, doar pentru a-l abandona odată cu fiecare nouă etapă a vieții ei. Născută Shushan Stamboulian, a devenit apoi Shermin 626. După aceea a fost Shermin Kazancı și, după aceea, Shushan Tchakhmakhchian. Cu fiecare nume pe care îl căpăta ceva se pierdea înăuntrul ei pentru totdeauna.

Riza Selim Kazancı era un om de afaceri priceput, un cetățean de nădejde și, de asemenea, un soț bun în felul lui. Fusese destul de isteț ca să treacă de la fabricarea cazanelor la fabricarea steagurilor la începutul erei republicane, chiar în momentul în care națiunea avea nevoie de tot mai multe steaguri pentru a împodobi întreaga țară. Astfel devenise unul dintre cei mai bogați oameni de afaceri din Istanbul. Vizita sa la orfelinat a avut loc cam prin perioada aceea, fiindcă intenționa să discute cu directorul despre posibile afaceri. Acolo, pe holul slab luminat, a zărit o tânără armeană convertită care avea doar paisprezece ani. Nu i-a luat mult până să afle că era nepoata celui mai venerat om al universului său: meșterul Levon – omul care îl învățase meșteșugul cazanelor și care avusese grijă de băiatul nevoiaș ce fusese odată. Acum era rândul lui să ajute familia stăpânului său, și-a zis. Și totuși, când după numeroase vizite i-a cerut în cele din urmă mâna, nu bunătatea îl mâna, ci dragostea.

Era convins că ea putea uita și că până la urmă o va face. Era incredințat că, dacă se purta frumos cu ea și o înconjura cu toată dragostea și îi dăruia un copil și o casă minunată, ea avea să uite încetul cu încetul trecutul, iar rănilor ei aveau să se închidă în cele din urmă. Era doar o chestiune de timp. Femeile nu pot să poarte la nesfârșit povara copilăriei lor, odată ce au dat ele însele naștere unui copil, s-a gândit el. De aceea, când i s-a dat vestea că soția sa îl părăsise ca să plece cu fratele ei în America, la început a refuzat să creadă, iar apoi a proscris-o definitiv. Shushan a dispărut din analele familiei Kazancı, chiar și din amintirile propriului ei fiu.

Faptul că se numea Levon sau Levent avea prea puțină importanță pentru fiul lui Shushan. Oricum ar fi fost, a devenit un bărbat aspru. Pe cât era de drăguț și de politicos în afara casei sale, pe atât era de nemilos cu propriii săi copii, patru fete și un băiat.

Poveștile de familie se amestecă în așa fel, încât ceea ce s-a întâmplat cu multe generații în urmă poate avea un impact asupra evenimentelor aparent fără legătură din timpul prezent. Trecutul nu poate fi uitat. Dacă Levent Kazancı n-ar fi devenit un om atât de aspru și de autoritar, singurul său fiu, Mustafa, ar fi ajuns oare un om diferit? Dacă doar cu câteva generații în urmă, în 1915, Shushan n-ar fi rămas orfană, Asya ar mai fi fost astăzi o bastardă?

Viața e coincidență, chiar dacă uneori e nevoie de un *djinn* pentru a înțelege lucrul ăsta.

După-amiază târziu, mătușa Zeliha ieși în grădină. Nevrând să intre în casă, Aram o aștepta acolo de ore întregi și își terminase de mult toate țigările.

— Ți-am adus ceai, spuse ea.

Briza de primăvară le mângâia chipurile, aducând de departe și de pretutindeni felurite mirosuri, al mării, al ierbii ce creștea și al florilor de migdal încă îmbobocite din Istanbul.

— Mulțumesc, iubito, răspunse Aram. Ce ceașcă de ceai frumoasă.

— Îți place?

Mătușa Zeliha răsuci ceașca de ceai în mână, în timp ce chipul i se lumina a amintire.

— E atât de straniu. Știi de ce mi-am dat seama chiar acum? Am cumpărat serviciul ăsta de ceai acum douăzeci de ani. Ce ciudat!

— Ce e atât de ciudat? întrebă Aram, simțind chiar în momentul acela o picătură de ploaie.

— Nimic, spuse mătușa Zeliha cu voce scăzută. Doar că nu am crezut niciodată că ar putea ține atât de mult. M-am temut întotdeauna că ceștile se vor sparge foarte ușor, dar cred că, la urma urmei, trăiesc ca să spună povestea. Chiar și ceștile de ceai!

În câteva minute, Sultan al Cincilea se strecură încet afară din casă, cu burta plină și ochii somnoroși. Trasă un cerc în jurul lor, înainte să se ghemuiască lângă mătușa Zeliha. Pentru un timp păru preocupat să-și lingă meticolos o labă, însă apoi se opri, uitându-se neliniștit în jur ca să înțeleagă ce anume putuse să tulbure liniștea. În loc de răspuns, un strop calduț îi căzu pe nas. Apoi urmă alt strop, de data asta pe cap. Pisica se ridică încet, profund nemulțumită și își întinse picioarele înainte de a se îndrepta din nou spre casă. Alt strop. Iuți pasul.

Poate că nu știa regulile. Poate că pur și simplu nu știa că nu trebuie să blestemi niciodată orice ar cădea din cer.

Iar asta include și ploaia.

1. Casă funerară – spațiu rezervat ceremoniilor funerare, corespondent al „capelei” creștine (în tc., în orig.).

Mulțumiri

Acest roman a fost scris în timp ce făceam naveta între Arizona, New York și Istanbul. Îmi exprim recunoștința față de numeroase familii armene și turce care m-au întâmpinat cu căldură, m-au găzduit în casele lor, au gătit pentru mine și mi-au împărtășit poveștile lor personale, în ciuda dificultății de a-și aminti un trecut dureros. Le sunt îndatorată în special bunicilor armene și turcoaise care au un talent aproape natural de a transcende înseși granițele pe care naționaliștii de fiecare parte le iau de bune.

Multe mulțumiri lui Marly Rusoff și Michael Radulescu, agenții mei literari și prietenii mei dragi, pentru sprijinul lor neegalat, efortul și amicitia lor. Îi mulțumesc lui Paul Slovak pentru îndrumările editoriale, încrederea și încurajările sale. Le mulțumesc lui Muge Gocek, Anne Betteridge, Andrew Wedel și Diane Higgins pentru contribuția lor generoasă.

Între apariția ediției turcești și cea a ediției în limba engleză a acestui roman, în 2006, am fost acuzată de „ofensă la adresa identității turce“, conform Articolului 301 al Codului Penal Turc. Acuzațiile care mi s-au adus s-au datorat cuvintelor unor personaje armene din roman; puteam să fiu condamnată la trei ani de închisoare, însă în cele din urmă acuzațiile au fost retrase. În tot acest timp, am fost destul de norocoasă să primesc un sprijin enorm de la mulți oameni, atât prieteni, cât și necunoscuți, de naționalități și religii diferite. Le datorez mai mult decât aș putea spune vreodată.

Și, în final, ca întotdeauna, îi mulțumesc lui Eyup, pentru răbdarea și dragostea lui... pentru că este el însuși...